

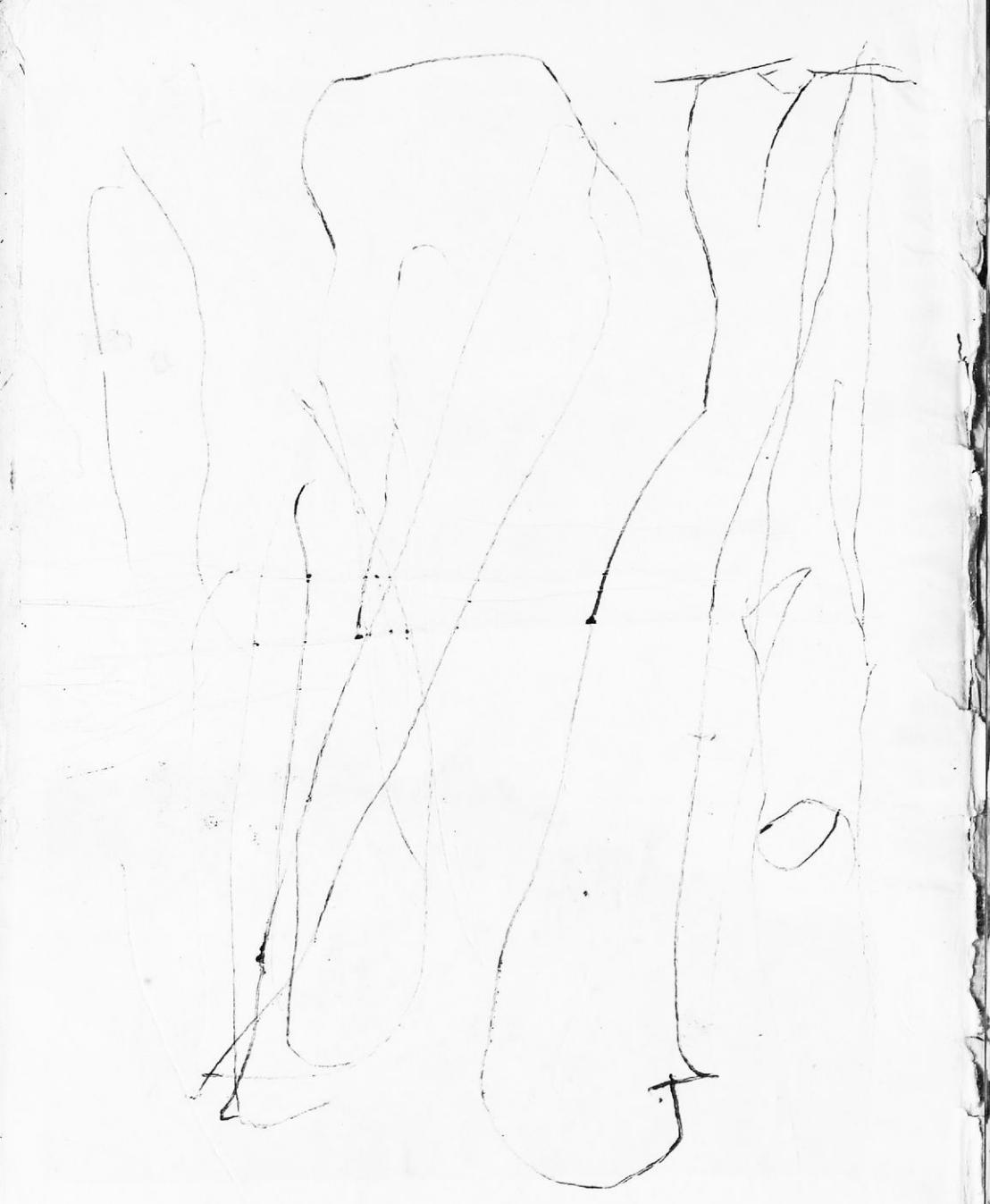
Ν. ΚΟΝΤΟΠΟΥΛΟΥ - Δ. ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΥ - Γ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΗ

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ
ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ

διὰ τὴν 4^η τάξιν τῶν Γυμνασίων

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΛΟΣΕΩΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑΙ 1950

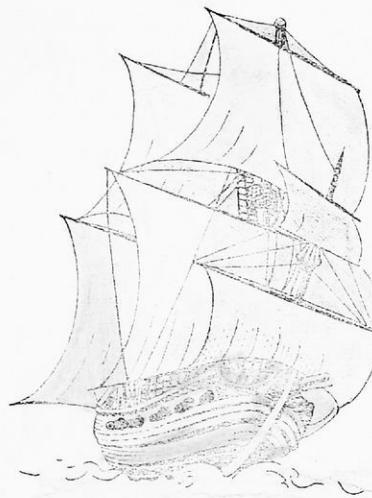
214

N. ΚΟΝΤΟΠΟΥΛΟΥ - Δ. ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΥ - Γ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΗ

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ

διὰ τὴν 4ην τάξιν τῶν Γυμνασίων

Σπύρος Ι. Παπασπύρου
Ζωγράφος
Καθηγητής Εφαρμογών ΤΕΙ/ΗΠ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

ΑΘΗΝΑΙ 1950

17493
Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

A

ΑΠΟ ΤΗΝ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗΝ ΖΩΗΝ

*Tὰ χέρια ἀπὸ τὸ ἄστρον ἀπλώνονται
τῇ θείᾳ μου χάρη διγω.*

Γ. Δροσίνης

Η ΚΑΜΠΑΝΑ

“Ο ἥλιος γέρνει στὸ βουνὸ καὶ χάνεται καὶ σβήνει
κι δπίσω του τ’ ὄλόχρυσο τὸ πέρασμά του ἀφήνει.
Χτυπάει ἡ καμπάνα τοῦ χωριοῦ ἀπ’ τοῦ βουνοῦ τὰ πόδια,
ὅ ζευγολάτης στάθηκε καὶ σαλαγάει τὰ βόδια.
Γυρίζει, ἀκούει τὸν ἀχό, τρεμουλιαστὰ ποὺ φτάνει,
στέκει . . . κοιτάζει τὸ χωριό καὶ τὸ σταυρό του κάνει.

« Ἀροιχτὰ μυστικὰ »

‘Αλέκος Φωτιάδης

Η ΜΕΓΑΛΟΧΑΡΗ (Όπτασία)

‘Η Ἀγωνία τοῦ Ἀνδρέα. Εἶχε τελειώσει ὁ ἐσπερινός τῶν Εἰσοδίων. Ο νεωκόρος Ἀνδρέας ἀμπάρωσε μὲ τὴ βοήτου. Θεια τοῦ ἐπιτρόπου τὴν εἰσοδο, μετὰ ἔσβησε τὰ κεριά, σχεδὸν ὅλες τὶς καντῆλες, καὶ βγῆκε ἀπὸ τὴ βορεινὴ θύρα, ποὺ τὴν διπλοκλείδωσε. Ἡ νύχτα κατέβαινε, ἡ σκάλα, ἡ αὐλή, ἡ πύλη, ἐγκαταλειπόταν ἀπὸ τὴν ἰσχυρότατη συντεχνία τῶν ζητιάνων καὶ τοὺς ὅχι λιγώτερο ἰσχυροὺς μικροπωλητές εἰκονισμάτων καὶ φυλαχτῶν.

“Ωσπου νὰ φθάσῃ στὸ σπίτι, σκοτάδι ἀδιαπέραστο εἶχε ἀπιλωθῆ στὴ μικρὴ πολιτεία. Ἀφοῦ ἔφαγε, ἔμαθε τὰ καλὰ νέα ἀπὸ περαστικούς, ποὺ εἶχαν ἀκούσει τὸ ράδιο τοῦ καφενείου, ἀλλ’ ἡ χαρὰ κράτησε λίγο, γιατὶ πλάγιασε κι εύθυς ἀποκοιμήθηκε. Συνήθως ἔκανε ἔναν περίπατο ὡς τὸ λιμάνι, γιὰ νὰ ίδῃ τί γίνεται, ἀλλὰ τώρα ἡ Τήνος, ὅπως δλόκληρη ἡ Ἑλλάδα, βουτηγμένη στὰ σκοτάδια, κοιμόταν ἐνωρίς, ἐπειδὴ ἦταν πόλεμος.

“Ήταν περασμένα μεσάνυχτα καὶ ψυχὴ ζωντανὴ ἔξω δὲν ἐσάλευε, ὅταν χτύποι ἀλλεπάλληλοι, στὸ παράθυρο, ὅπως τοῦ φάνηκε, τὸν ξύπνησαν. Φώναξε: «Ποιός;», ἀλλὰ δὲν ἔλαβε ἀπάντηση. “Ἐγειρε ἔξω ἀπὸ τὸ κρεβάτι καὶ ἀκουσε... . Τὸ πάφλασμα τῶν κυμάτων στὸ γιαλὸ καὶ στὸ χαλασμένο μῶλο, ὁ ἀχός τοῦ πελάγους καὶ τὸ ἀεράκι, ποὺ φυσᾶ τέτοια ὥρα στὸ παραθαλάσσιο, ἦταν ψίθυροι, ἀπλοὶ σὰ χάδια στὸ νησί, καὶ δὲν ἀρκοῦσαν, γιὰ νὰ ξυπνήσῃ ἔνας Ἀνδρέας τόσο ὑπναράς, ποὺ συχνὰ χρειαζόταν τράβηγμα, γιὰ νὰ βγῇ ἀπὸ τὸ βασίλειο τοῦ Μορφέως*. . .

Μήπως ἦταν συναγερμός; Μὰ ἀν ἦταν, ὁ παρατηρητής θὰ ξαναχτυπούσε καὶ θὰ περίμενε, ὅπως ἔκανε πάντα, νὰ τὸν ίδῃ νὰ φεύγῃ τρέχοντας, γιὰ νὰ σημάνῃ τὶς καμπάνες, προτοῦ ξανπάρῃ τὴ θέση του στὸ παρατηρητήριο.

Ἐπὶ τέλους σηκώθηκε καὶ ἄνοιξε τὸ παράθυρο. Στὸν ὄρμο ἦταν ἡσυχία καὶ ἐρημιά. Ἡ ύγρασία τοῦ ἔφερε ρῆγος· ἔσβησε τὸ λυχνάρι καὶ κουκουλωνόταν, ὅταν ἀκουσε μιὰ φωνή: τὴ φωνὴ τῆς συνειδήσεως. Τοῦ εἶπε, ὅτι γυρεύει ύπεκφυγές καὶ ὅτι,

ἄν εἶναι συναγερμός, γιὰ νὰ μὴ χάσῃ τὴν ἀνάπαυσή του αὐτός, οἱ χωριανοί του ἵσως κινδυνεύσουν. Καὶ δεύτερη φωνὴ ἀκούστηκε, ποὺ τὸν φοβέριζε, ἀν δὲν ἔκανε αὐτὸν γιὰ τὸ ὄποιο τὸν εἶχαν τάξει. Σηκώθηκε περίτρομος, φόρεσε τὸ παλτό του, κι ἔτρεξε καταδιωκόμενος ἀπὸ τὸ φάσμα τῆς εὐθύνης, ποὺ τὴν ἔτρεμε.

Πίσω ἀπὸ τὰ ἀνατολικά βουνά τοῦ νησιοῦ, τὸ τελευταῖο τέταρτο τοῦ φεγγαριοῦ ἐτοιμαζόταν ν' ἀνατείλη καὶ νὰ ντύσῃ τὸ Αἴγαος στὰ χρυσά καὶ τ' ἀσημένια. Ἀλλὰ καὶ οἱ πολλοὶ ἥλιοι, οἱ τόσο μακρινοί, ποὺ ἡ μικρή τους λάμψη μαρτυρεῖ τὸ μέγεθος τῆς Δημιουργίας, ἔφεγγαν ἀρκετά, γιὰ νὰ μπορέσῃ ὁ Ἀνδρέας νὰ πάη τρέχοντας, μήπως τὸν προλάβουν τ' ἀεροπλάνα, στὴ Μεγαλόχαρη, καὶ μὲ τὸ σχοινὶ στὰ χέρια περίμενε.

Ήταν θαυμασία νύχτα χωρὶς κρύο, μὲ σύννεφα σκορπισμένα στὸν ούρανό, σὰ μαδρα χάσματα τῆς ἀστροφεγγιᾶς. Ὁρατὸ ἀπὸ τὸ κωδωνοστάσιο τὸ στερέωμα, ἔμενε ἀγνὸ ἀπὸ τὰ ἀεροπλάνα τῶν Ἰταλῶν, ἀφοῦ τὰ μόνα πετούμενα, ποὺ φάνηκαν κοντὰ στὸν Ἀνδρέα, ἥσαν ἄκακα κουνούπια. Μὲ αἰσθημα ἀνακουφίσεως, ἀλλὰ καὶ δυσαρέσκειας γιὰ τὸ λάθος, ὁ νεωκόρος ἔαναβρῆκε τὸ κρεβάτι του, ἀλλ' ὅχι καὶ τὸν ὄπνο του.

Μόλις πλάγιασε, νὰ τὴν πάλι ἡ ἀγωνία, ὅτι κάποιος τὸν γύρευε, τὸν ἥθελε, ὅτι κάπου ἔπρεπε νὰ πάη, ὅτι κάτι σοβαρὸ συμβαίνει. Ξαναγύρισε στὴν ἐκκλησία, ξεκλείδωσε τὴ βορεινὴ θυρούλα καὶ ἄρχισε ἐπιθεώρηση τοῦ ἐσωτερικοῦ, μήπως εἶχε πάθει τίποτε διναδός ἢ ἡ περιουσία τῆς Θεοτόκου. "Ἐνα προαίσθημα τοῦ ἔλεγε, ὅτι κάτι γίνεται ἢ θά γίνη ἐκεῖ μέσα.

Στὴ βασιλικὴ μέσα ἔκαιαν δύο κανδῆλες, μιὰ στὸ τέμπλο, ἡ ἄλλη ἐμπρός στὴν εἰκόνα τῆς Μεγαλόχαρης, λιγοστὸς φωτισμός, ποὺ δὲ φαινόταν ἀπ' ἔξω. Οἱ κύκλοι τοῦ φωτός των ἥταν τόσο περιορισμένοι, ποὺ καὶ τὸ ἐσωτερικὸ τῆς ἐκκλησίας ἔμενε στὸ σκοτάδι. Ο 'Ανδρέας ἔφερε μὲ μέθοδο γύρω δλες τὶς γωνίες, καὶ διέφερε τὸν κύκλος τοῦ κλεφτοφάναρου, ποὺ κρατοῦσε, δὲν παρέλειψε κανένα ἀπὸ τὰ ἀναθήματα, ποὺ αἰωροῦνται* ἀπὸ τὴν ὁροφὴ καὶ γεμίζουν, ἀπὸ ἐνάμισυ ἀνθρώπινο ἀνάστημα καὶ περισσότερο, τὸν ἀέρα.

‘Ο φόβος τῆς κλοπῆς λιγόστευε, ἀλλ’ ὅταν τέλειωσε τὸ γῦρο, χωρὶς νὰ σημειώσῃ τὴν παρασικρή ἀνωμαλία, ή ἀγωνία, ἀντὶ νὰ φύγῃ, ἔγινε πιὸ δυνατή. Τί μπορεῖ νά’ναι; ἔλεγε καὶ ξανάλεγε. “Αρχισε δεύτερο γῦρο. Ποτὲ ή ἐκκλησία αὐτὴ δὲν τοῦ φάνηκε τόσο ἀπείραχτη καὶ στέρεη . . .”

Ξαφνικά συλλογίστηκε τὰ πάμπολλα μικρά ἀναθήματα, διαιμαντικά, δαχτυλίδια, σκουλαρίκια, περιδέραια, ποὺ στολίζουν τὴν εἰκόνα, τόσο πολλά· ὃν ἔλειπε κανένα, μονάχα ἀπὸ τὴν ἀδειανὴ θέση θὰ τὸ καταλάβαινε. Αύτὰ συνήθως κλειδώνονταν τῇ νύχτᾳ σὲ χρηματοκιβώτιο, ἀλλ’ ἵσως ἀπόψε νὰ ἔχαστηκαν, καὶ κανένας ἱερόσυλος . . . ή σκέψη τοῦ ἔφερε φρίκη· τοὺς ἔτρεμε τοὺς ἱερόσυλους. “Οχι τόσο γιὰ τὸ ύλικό κακό, δσο γιὰ τὴν ἡθικὴν ἄβυσσο, ποὺ τοὺς χώριζε ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους! Εἶχαν στὰ μάτια του κάτι τὸ παραμορφωμένο, τὸ ἄμορφο, τὸ τερατῶδες . . .”

Μήπως ἔφέτος, ἀνήμερα τὸ Δεκαπενταύγουστο, δὲν ἥρθαν ιερόσυλοι, κρυφοὶ σὰ λωποδύτες, μέσα στὴ σκοτεινὴ θάλασσα; . . . “Ενιωσε φρίκη· θυμήθηκε ἔκεινες τὶς στιγμές, προτού ἀρχίσει ἡ περιφορά τῆς θαυματουργοῦ εἰκόνας, καὶ ἐνῷ τελείωνται οἱ ἔτοιμαστίες, φοβερός κρότος, σφυρίγματα πλοίων, καὶ τέλος καπνοὶ μὲ φλόγες, ποὺ ἔφευγαν ἀπὸ τὰ ταραγμένα νερά, σὰ νὰ ἔκαιγε στὴ θάλασσα ἀπὸ κάτω ἡφαίστειο. Μετὰ τὸ πνίξιμο τῆς «Ἐλλῆς», ὁ κόσμος εἶχε παρακολουθήσει τὴν ἔκφορά καὶ ἔφυγε νὰ ξαναρθῇ τοῦ χρόνου. . .”

“Ερριξε λοιπὸν φρικιασμένος τὴ δέσμη τοῦ φωτὸς στὴν εἰκόνα, γιὰ νὰ εἶναι ἡ ἐπιθεώρηση πλήρης καὶ νὰ εἶναι ἡσυχος κι αὐτός. Εἶδε ἀμέσως, ὅτι τὰ τιμαλφῆ ἔλειπαν· δὲ πείτροπος, τώρα μάλιστα μὲ τὰ σκοτάδια καὶ τοὺς συναγερμούς, δὲν παρέλειπε νὰ τὰ κλειδώνῃ στὸ χρηματοκιβώτιο κάθε βράδυ.

Αὔτὸ δμως δ ’Ανδρέας τὸ εἶχε δλότελα ξεχάσει ἀπὸ τὴν ἀγωνία του καὶ τὴ φρίκη. Τοῦ ξέφυγε φωνή, τὸ φανάρι ἔπεσε ἀπὸ τὰ χέρια του καὶ ἔσβησε. Τὸ καντάλι ἔφεγγε στὴν εἰκόνα τ’ ἀσημένιο ἔνδυμα, τὴν κορνίζα, ὅλα, ἔξδον ἀπὸ τὸ πρόσωπο· τὸ πρόσωπο δὲν ύπηρχε. ‘Η εἰκόνα ἦταν στὴ θέση της, ἀλλὰ ἡ Θεοτόκος εἶχε φύγει ἀπὸ μέσα. . .”

"Εκανε νὰ τρέξῃ νὰ σημάνη τὶς καμπάνες, ἀλλὰ δσο καὶ νὰ τραβοῦσε καὶ νὰ πάλαιβε, ἡ κλειδωνιά, ποὺ λειτουργοῦσε ὡς χθὲς θαυμάσια, εἶχε πάψει νὰ δουλεύῃ καὶ ἡ θύρα δὲν ἄνοιγε. "Οσο καὶ νὰ φώναζε, δπως καὶ φώναζε, ποιός νὰ τὸν ἀκούση τέτοια ὥρα; Μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι, ἀν κανένας περαστικὸς τὸν ἀκουγε, θὰ ἥταν ἀρκετὰ γενναῖος νὰ ρθῇ νὰ ἰδῃ τί τρέχει, βάλθηκε νὰ βροντᾶ καὶ νὰ ζητᾶ βοήθεια. 'Αλλὰ κανένας ἐπίτροπος δὲν εἶχε ξυπνήσει ἀπὸ ἀγωνίες, οὔτε κανένας κάτοικος τοῦ νησιοῦ. Μονάχα αὐτός, δ 'Ανδρέας δ νεωκόρος!

'Η θεία γυναίκα. "Οσοι ἀπὸ τοὺς ἄνδρες τῆς πρώτης ὁμάδος ἔξορμήσεως, χαμηλότερα ἀπὸ τὴν ὁχυρωμένη κορυφὴ 1240 τῆς Μόροβας, λαγοκοιμοῦνται πίσω ἀπὸ θάμνους καὶ βράχια, ξύπνησαν ἀπὸ γδούπους κοντὰ ἐκεῖ. ቴταν τὸ πυροβολικό τους, τὸ ἐλληνικὸ πυροβολικό, ποὺ χτυποῦσε τὶς ὁχυρώσεις τῆς κορυφῆς. 'Ανασηκώθηκαν ἀπὸ τὴ λάσπη, ποὺ πῆραν μαζὶ κολλημένη καὶ στὰ κράνη, καὶ ἐτοιμάζονται, γιατὶ μόλις σταματοῦσε τὸ σφυροκόπημα τοῦτο τοῦ ἔχθροῦ, θὰ ἔκαναν ἔφοδο.

Τὸ φεγγάρι, στὸ τελευταῖο τέταρτο, φώτιζε τὸ βουνό, ἐπίσης καὶ οἱ ἔκρηξεις στὰ ὁχυρά τοῦ ἔχθροῦ ἔρριχναν φῶς σὲ μικρὴ ἀκτῖνα. Ξαφνικὰ ἀκούστηκε ἡ φωνὴ: «Τίς εῖ;» Καὶ ἐπειδὴ ἔανακούστηκε χωρὶς ἀπάντηση, μερικοὶ σηκώθηκαν ὅρθιοι καὶ κοίταζαν, χωρὶς ν' ἀπαντοῦν σὲ ὅσους καλυμμένοι ρωτοῦσαν τὶ συμβαίνει.

Σὲ δέκα μέτρα περίπου ἀπόσταση στεκόταν μιὰ γυναίκα. "Αλλοι τὴν ἔβλεπαν μὲ ἀσπρα, ἀλλοι μαυροφορεμένη. Οἱ Ἰταλοὶ θὰ τὴν εἶδαν, γιατὶ ἀμέσως ἀρχισαν θεριστικὴ βολὴ πρὸς τὸ μέρος τῆς. "Ἐνας ἀπὸ τοὺς "Ἐλληνες φώναξε: «Ποιά εἶσαι σύ;» «Σσο! τὸν κράτησε δ σύντροφός του. Τὴν ξέρω, εἶναι ἡ Μεγαλόχαρη' ἔχω πάει στὴν Τῆνο, ἥμουν ἐκεὶ ἐφέτος . . . »

Προτοῦ προλάβουν νὰ σχολιάσουν τί σημαίνει αὐτό, τὸ πυροβολικὸ σώπασε. Μαγεμένος δ ἀνθυπολοχαγὸς κοιτάζει, σὰ νὰ περίμενε διαταγές. Ἐκείνη ἔγνεψε, καὶ ἔφυγε γρήγορα ἐμπρός, καὶ χωρὶς τάξη, χωρὶς προφυλάξεις, οἱ στρατιῶτες τὴν ἀκολούθησαν. Δὲν τὴν ἔχασαν οὔτε στιγμὴ. Κρατοῦσαν ἀκρι-

βώς τὸ ρυθμό της. Μέσα ἀπὸ σύρματα, ἀπὸ πολυβόλα, ἡμιμόνιμα ὁχυρά, ιρατώντας τὸ βῆμα, ὥστε νὰ μὴ μεγαλώνῃ ἡ ἀπόσταση, ποὺ τοὺς χώριζε ἀπ' αὐτὴν, τὰ ἔρριξαν ὅλα, μηχανές, γαιόσακκους, σύρματα, παλούκια καὶ ἔφθασαν στὴν κορυφή, ἀπὸ ὅπου φαινόταν ἀνυπεράσπιστη ἡ Κορυτσά.

Θά ἀκολουθοῦσαν ἀκόμη τὴ θεία αὐτὴ γυναῖκα, ἀν τὴν ἔβλεπαν, μακάρι καὶ στὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης. Ἀλλὰ χάθηκε, ὅπως χάθηκε καὶ ἡ πνοὴ ἐκείνων, ποὺ ἔπεσαν γιὰ τὴν ἑκπόρθηση τοῦ τελευταίου ὁχυροῦ τῆς Μόροβας*. Ἐπειτα οἱ ζωντανοὶ ἀπὸ τοὺς νικητὲς κατέβηκαν στὴν Κορυτσά, καὶ ὁ Ἀνδρέας γραφτό του ἦταν νὰ εἶναι ὁ μόνος ἀνθρωπος, ποὺ ἔμαθε τί ἔκαναν καὶ ποῦ πῆγαν οἱ ἄλλοι.

"Ἄν ἔπαιρνε ὁ Ἀνδρέας μιὰ δραχμὴ γιὰ κάθε χτύπημα, ἀσφαλῶς θὰ εἶχε κάνει κόμποδεμα, ὡς τὴ στιγμὴ ποὺ τὰ χέρια του, πρισμένα καὶ πονεμένα, βρῆκαν τὸ ἔλεος, ποὺ ἀπὸ ὅρα ζητοῦσαν. Καὶ κούραση γενικώτερη ἄρχισε νὰ αἰσθάνεται καὶ πεποιθησῃ, ὅτι θὰ περνοῦσε τὸ ύπόλοιπο τῆς νύχτας ἐκεῖ μέσα. Εἶχε στήσει σκοπιὰ στὸ παράθυρο, καὶ ἀν παρουσιαζόταν εὐκατιρία, καμιὰ ζωντανὴ ψυχὴ δηλαδή, θὰ τὴν ἔβλεπε, γιατὶ καὶ τὸ φεγγάρι εἶχε ἀνατείλει καὶ ἀνεβῆ ψηλά καὶ ὁ κόσμος ἔφεγγε. Φύλαγε τίς λίγες του δυνάμεις νὰ τίς ξαπολύσῃ ἐνάντια στὰ παράθυρα, ὅταν θὰ εἶχε ἐλπίδες ἐπιτυχίας. Καὶ ἀκριβῶς ὅταν ἄρχισε νὰ τὸ παίρνη ἀπόφαση, ὅτι προτοῦ χαράξῃ, δὲ θὰ γεννιόταν τέτοια ἐλπίδα, εἶδε, μέσα στὸ φεγγαρόφωτο, κόσμο πολὺ νὰ μπαίνη στὴν αὐλή καὶ ν^ο ἀνεβαίνη τὴ μεγάλη μαρμάρινη κλίμακα, ποὺ ἔφθανε στὴ θύρα τῆς βασιλικῆς.

Αὐτὸ ἦταν ἀνέλπιστο, ἀπροσδόκητο. Πῶς καὶ πῶς νὰ περιμένη ἀνθρωπο, καὶ νὰ τοῦ ἔρθῃ, τέτοια ὅρα μάλιστα, ὀλόκληρο πλῆθος!... "Ἐτριψε τὰ μάτια του, μήπως ἀπὸ τὴν κούραση καὶ τὴ λαχτάρα του εἶχαν γελαστῆ, καὶ ξανακοίταξε. Δὲν εἶχαν γελαστῆ. Δοκίμασε νὰ σηκώσῃ τὴν ἀμπάρα, ἀλλὰ ἦταν βαρειά, γύρισε στὸ παράθυρο· δέ κόσμος ἐρχόταν." Αλλὰ πῶς ν' ἀνοίξῃ;

Πρέπει νὰ τοὺς φωνάξῃ, ὅτι ἡ βορεινὴ θυρούλα ἦταν ξεκλείδωτη, ἀπὸ ἐκεῖ νὰ δοκιμάσουν. "Εδωσε γροθιές στὸ τζάμι, ἀλλὰ

κανένας δὲ γύρισε, οὕτε τὸν πρόσεξε. Χωρὶς νὰ καταλαβαίνῃ, τοὺς εἶδε ὅλους νὰ μπαίνουν στὴν ἐκκλησία. Καὶ εἶδε, ὅτι ἥσαν ἄνδρες ὅλοι, στρατιῶτες, ἐκτὸς ἀπὸ μιὰ γυναικά, ποὺ βάδιζε μὲ τοὺς πρώτους ντυμένη στὰ ἴόχροα καὶ ἀπαντοῦσε σ' αὐτά, ποὺ τῆς ἔλεγαν. Οἱ δύο πιὸ ζωηροὶ στὴν ὁμιλία ἥσαν αὐτὸς ποὺ εἶχε φωνάξει: «ποιά εἶσαι σύ»; καὶ ὁ σύντροφός του, ποὺ τοῦ εἶπε: «νὰ σωπάσῃ, γιατὶ τὴν ἥξερε» . . .

'Ωστόσο λόγια δὲν ἄκουγε ὁ Ἀνδρέας. Μόνο βουητὸ σὰν ἀπὸ μακρινὴ ὁμιλία, καὶ ἥσαν δίπλα του σχεδόν . . . "Οταν μπῆκαν, τοὺς εἶπε νὰ σωπάσουν. 'Ο Ἀνδρέας ἀναγνώρισε τὴ Μεγαλόχαρη. Κι ἐκείνη γύρισε πρὸς τὸ μέρος του καὶ τοῦ χαμογέλασε σὰ σὲ φίλο.

'Ο κόσμος γέμισε τὴν ἐκκλησία, καὶ ὁ Ἀνδρέας ἀκίνητος στὸ παράθυρο, περίμενε νὰ λῦῃ τί θὰ γίνη.

Καθένας ἐπῆρε τὴ θέση του. "Ἐνα φέγγος διαχεόταν παντοῦ. Κανένας ἀπὸ τοὺς στρατιῶτες δὲν εἶχε ὅπλα, μόνο τὶς στολές τους, ἐνῶ τὸ κάτω μέρος τοῦ σώματος χανόταν σὲ ἀκαθόριστη σκιά, κοινὴ γιὰ ὅλους. Μόνο τὰ ἐπάνω ἥσαν ξεχωριστὰ καὶ καθαρά, καὶ ἐκφραστικά τὰ πρόσωπα, ἔναν ἔναν τοὺς ἀνεγνώριζες. "Ηταν ἀσκεπεῖς, χωρὶς κράνη, καὶ ὁ Ἀνδρέας ἔβλεπε στὸν καθένα τὰ ἵχνη τῆς πληγῆς του . . .

'Η Θεοτόκος στάθηκε στὴ μέση τῆς ἐκκλησίας καὶ ἀντίκρυσε τὸν Παντοκράτορα. Τότε ὁ Ἀνδρέας κατάλαβε, ὅτι αὐτοὶ ἥσαν οἱ νεκροὶ τῆς Μόροβιας καὶ ὅτι θὰ ἔκαναν δοξολογία.

'Η Παναγία ἔδόξασε τὸν Κύριο γιὰ τὴ νίκη καὶ ὁ νεαρὸς ἀνθυπολοχαγὸς ἀπὸ τὸ δεξιὸ χορὸ ἔψαλε τὸ: «Σὲ ὑμνοῦμεν, Σὲ δοξολογοῦμεν, Κύριε» μὲ ὡραία καθαρὴ φωνὴ, πολὺ νεανική, καὶ ἡ δοξολογία προχώρησε, χωρὶς νὰ τηρηθῇ αὔστηρά τὸ τυπικό, ποὺ ἄλλωστε κανένας τους δὲν τὸ εἶχε σπουδασμένο. Καὶ ἐνῶ ὡς τὸ τέλος οἱ σκιές ἔμεναν, ὅπως ἥσαν στὴ ζωή, μὲ τὶς στολές, τὴν μορφή, τὰ γαλόνια καὶ τὰ τραύματα, ξαφνικὰ ἄρχισαν οἱ πληγὲς νὰ χάνωνται, καὶ χάθηκαν καὶ οἱ στολές, καὶ οἱ μορφές ἀγιασμένες ἔγιναν ἀκαθόριστες σὰ νέφη. Συγχρόνως, ἐνῶ ὡς τότε κανένας, ἔξδον ἀπὸ τὸν ἀξιωματικό, δὲν ἔψαλε, τώρα ἔνας ψίθυρος μελωδικός σηκώθηκε καὶ ἀντήχησε παντοῦ:

«Μεσίτεψε για μᾶς, Παρθένα, σῶσε μας καὶ διῶξε μακριὰ λύπες καὶ ἔγγοιες» . . .

Αφοῦ τελείωσαν τὴ διξιολογία τῆς νίκης, ἔψαλαν τὸ : «Ταῖς πρεσβείαις τῆς Μητρός Σου, δωρῆσαι ἐλέη τῷ λαῷ Σου . . .» Τὸ ἔψαλαν σκυμμένοι κάτω καὶ σά νὰ ἥσαν γονατιστοὶ . . . Καὶ ἡ Θεοτόκος, ποὺ διατηροῦσε καθαρὴ μορφὴ καὶ ποὺ δὲν εἶχε γονατίσει, δεήθηκε ἀμέσως ὑστερα, γιὰ νὰ δοθῇ σὲ ὅσους ἥσαν ἐκεῖ παρόντες καλὴ θέση, ἀνάμεσα σὲ ὅσους ἔπεσαν ὑπέρ πατρίδος, στοὺς Ἱερολοχῖτες καὶ στοὺς τόσους ἄλλους. Καὶ δόξασε κατόπιν τὸν «Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν καὶ τὸν Ἀγιον Πνεῦμα», λέγοντας : «Ἄγια Τριάς, σῶσε τὶς ψυχές τους».

Ο Ἄνδρέας παρακολουθοῦσε καὶ κοίταζε. Ὁ Ήταν ἀπλὸς ἀνθρώπος, ἀγνός, ἀγαθός, χωρὶς μάρφωση, χωρὶς πονηριά, καὶ βρισκόταν ἐδῶ, ἐπειδὴ θέλησε νὰ κάνῃ τὸ χρέος του. Ὁ Ήταν μιὰ ἔξαιρετικὴ εὔνοια νὰ μπορέσῃ νὰ τὰ ίδη αὐτά, αὐτὴ τὴν προετοιμασία γιὰ τὴν εἰσοδο στὸν Παράδεισο . . . Δοκίμασε νὰ μιλήσῃ στοὺς κοντινούς του, ἀλλὰ δὲν μπόρεσε. Τοῦ ἔκαναν νόημα νὰ σωπάσῃ. Καὶ τί νὰ τοὺς εἰπῇ; Τί ἥταν ἡ μικρὴ θυσιούλα τοῦ ὑπνου του, μπροστά στὴ θυσία, ποὺ εἶχαν προσφέρει τοῦτο; Ὁ Ήταν τόσο μεγάλη ἡ θυσία τῆς ζωῆς! Ὁ Ήταν παμμέγιστη! Περιττὸ λοιπὸν νὰ τοὺς κάμη τὸ συνάδελφο. Δὲν ἥταν . . .

Ἐκστατικὸς καὶ ὅλο ἀπορία, πάρακολούθησε τώρα τὴν ἔξοδο. Σιγὰ σιγὰ ἄρχισαν νὰ πηγαίνουν πρὸς τὸ ἱερό, πρὸς ἀνατολάς, ὅπου ἔνα φῶς καταγάλανο, σὰ σύννεφο ἀπὸ ἄστρα λαμπερά, θάμπων τὶς λεπτομέρειες, τὶς κολόνες, τὸ τέμπλο, καὶ τὸ φέγγος αὐτὸς ἀπλωνόταν, καὶ ἀπὸ πάνω φαινόταν μόνο ὁ Παντοκράτωρ. Ἔκει ὅπου χάνονταν ἔνας ἔνας μέσα στὸ φέγγος αὐτό, στεκόταν ἡ Παναγία καὶ τοὺς χαιρετοῦσε, καθὼς περνοῦσαν.

Προτοῦ χαθοῦν μέσα στὸ φῶς τοῦ ἱεροῦ, ἔλεγαν! «Χαίρετε, γιὰ χάρη Σας βρήκαμε Παράδεισο. Ἀς εἰσαστε καλά» . . . Καὶ ὑστερα, καθὼς ἄρχισαν νὰ λαλοῦν τὰ κοκόρια στοὺς αὐλόγυρους τῆς Τήνου, τὸ φέγγος χάθηκε, καὶ ἡ ἔκκλησία βρέθηκε ἔρημη, βουτηγμένη στὸ φυσικὸ ἡμίφως ἀπὸ τὴν ἔξω φεγγαράδα.

Μόνη πιὸ ἡ Μεγαλόχαρη πέρασε τότε πηγαίνοντας πρὸς τὴν εἰκόνα· ἀλλὰ προτοῦ φθάση, ἔξαλλος ὁ Ἄνδρέας ἔτρεξε καὶ γονάτισε ἐμπρός της θέλοντας ν' ἀσπασθῇ τὴν ἄκρη τοῦ

φορέματος. Δέν μπόρεσε δύως νὰ πιάσῃ τίποτε· μόνο ἔνων φίθυρο ἄκουσε:

—“Οταν μὲ εὐχαριστοῦν ἐμένα μεθαύριο, πές τους, αὐτοὺς νὰ μνημονεύουν ἐσαεί.

Τώρα στὸν κύκλο τῆς εἰκόνας ἡ μορφὴ τῆς Μεγαλόχαρης ἦταν, δπως πάντα, γαλήνια, δπως τὴν ἥξερε. Παραφύλαξε μερικά βράδυα καὶ εἶδε, ὅτι ταχτικά χανόταν τὸ πρόσωπο ἀπὸ τὴν εἰκόνα, καὶ κάθε πρωὶ, προτοῦ λαλήσουν τὰ δρνίθια, γινόταν ἡ ἔδια τελετή. Ἀλλὰ τὰ ἔβλεπε μόνο αὐτός, ὁ Ἀνδρέας.

Περιοδικόν «Νέα Εστία»

Γ. Ν. Άρνα

Ο ΑΣΩΤΟΣ ΥΙΟΣ

Îπαν δτι, ᄂν δλο τὸ Εὐαγγέλιο εἶχε χαθῆ καὶ εἶχε σωθῆ μόνο ἡ περικοπὴ τῆς παραβολῆς τοῦ Ἀσώτου, αύτὴ μόνη θὰ ὥταν ἵκανη ν' ἀποδείξῃ, δτι ὁ Θεὸς εἶναι αὐτός, ποὺ τὴ συνέθεσε. Δὲ θὰ μποροῦσε ποτὲ ἀνθρώπινο μυαλό νὰ ἐπινοήσῃ ἔνα τέτοιο ἀριστούργημα, ποὺ σὲ λίγες γραμμὲς κρύβει μιὰ δλόκληρη ζωή.

Ναί, ᄂν δρᾶμα δλόκληρο περιλαμβάνεται μέσα σ' αύτὴ τὴ θεσπεσία παραβολή, ᄂν δρᾶμα τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς. Καὶ μέσα σ' αύτή, ὡσὰν "Ηλιος, διακρίνεται ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν ἀνθρωπὸ τὸν ἀμαρτωλό, τὸν ἀνθρωπὸ ποὺ πλανήθηκε, γιὰ νὰ τὸν φωτίσῃ νὰ βρῃ τὸ δρόμο τὸν ἵσιο μόνος του. Τί ψυχολογημένα, τὶ θεσπέσια, ποὺ εἶναι δλα, βαλμένα ἀπὸ τὸ μεγάλο Καλλιτέχνη σ' αύτὴν τὴν παραβολὴ! Καὶ δλα ἀποτελοῦν τὴν ίστορία τῆς ἀνθρώπινης καρδιᾶς. Τὸ πατρικὸ σπίτι εὔτυχισμένο κάτω ἀπὸ τὴν ἀγάπη τοῦ πατέρα, ὁ πειρασμὸς τοῦ ἐνὸς παιδιοῦ, ἡ ἀποπλάνησις, ὁ πόνος τοῦ πατέρα, ἡ δυστυχία τοῦ Ἀσώτου, ἡ ἐπιστροφή, ἡ χαρὰ τοῦ σπιτιοῦ, δλα αύτὰ εἶναι συναισθήματα, ποὺ ποιὸς λίγο, ποιὸς πολύ, δλοι αἰσθανθήκαμε στὴ ζωή. 'Αλλ' ᄃς ἀκολουθήσωμε τὸ δρᾶμα, δπως ὁ μεγάλος Καλλιτέχνης τὸ συνέθεσε.

Τὶ ἔλειπε ἀπὸ τὸ ἀνόρτο παιδί, γιὰ νὰ θέλη νὰ ζητήσῃ ἀλλοῦ τὴν εὔτυχία: "Ολα τὰ ἀγαθὰ τὰ εἶχε τὸ εὐλογημένο πατρικό του σπίτι καὶ κτήματα καὶ ποίμνια καὶ χρήματα καὶ ύπηρεσίες καὶ ἀπ' δλα περισσότερο τὴ σκέπη τῆς πατρικῆς ἀγάπης. 'Αλλὰ αύτὸς ἤθελε ἐλευθερία. Τὸ πατρικὸ σπίτι τοῦ φαινόταν σὰ φυλακή, ἡ ἀγάπη τοῦ πατέρα σὰν τυραννία, καὶ οἱ ὠραῖοι οἰκογενειακοὶ δεσμοὶ δυσβάστακτο φορτίο. Νόμιζε, πῶς ἄδικα περνοῦσαν οἱ μέρες του. «Νὰ περιμένω ἐγώ, πότε νὰ πεθάνη ὁ πατέρας μου νὰ γλεντήσω τὴ ζωή; Τότε θά'χω γεράσει. Πᾶνε τὰ νιάτα μου τότε! » Οχι, ὅχι: Θὰ ζητήσω ἀπὸ τὸν πατέρα μου τὸ μερίδιό μου, ποὺ μ' ἀνήκει, καὶ τότε θὰ ζήσω μόνος, εὔτυχισμένος. Θὰ ξανασάνω πιά . . . »

Τὸ βασάνισε μερικὸν καιρὸν μέσ' στὸ μυαλό του καὶ μιὰ μέρα τὸ ἔκαμε. 'Ο πατέρας του μὲ δὴ τὴ δύναμη τῆς πατρικῆς του ἀγάπης προσπάθησε νὰ τὸν συγκρατήσῃ ἀπὸ τὸν κατήφορο, ποὺ εἶχε πάρει. Μὰ ἐκεῖνος εἶχε διαφθαρῆ ψυχικῶς καὶ δὲν ἄκουγε τίποτε.

"Οταν κανεὶς δὲν παίρνει ἀπὸ συμβουλὲς καὶ λόγια, μόνο μιὰ δυστυχία μεγάλη θὰ μπορῇ νὰ τὸν κάμη νὰ συνέλθῃ. "Ἐτσι σκέφθηκε ὁ πατέρας καὶ τοῦ ἔδωσε τὸ μερίδιό του μὲ πόνο βαθύ, γιατὶ προέβλεπε τὸ κατάντημά του. 'Εκεῖνος πουλάει δλα τὰ κτήματά του καὶ τὰ κειμήλια ἀκόμη τὰ οἰκογενειακά, παίρνει δλα τὰ λεπτὰ καὶ φεύγει μακριά, μακριά, ἐκεῖ ποὺ δὲ θὰ μποροῦσε νὰ τὸν τυραννῆ ἡ Ἰδέα, δτι μπορεῖ νὰ τὸν φθάσῃ ἡ φροντίδα τοῦ πατέρα του.

'Εκεῖ «διεσκόρπισε τὴν οὐσίαν αὐτοῦ ζῶν ἀσώτως», λέγει τὸ ιερὸν Εύαγγέλιον. Μέσα σ' αὐτὲς τὶς λίγες γραμμὲς βλέπει κανεὶς νὰ διαφαίνεται δλη ἡ κραιπάλη καὶ ἡ ἔξαχρείωση καὶ ἡ διαφθορά. Καὶ τὸ ἀποτέλεσμα; Μιὰ μέρα βρέθηκε χωρὶς χρήματα, χωρὶς ροῦχα, χωρὶς στέγη, ἔξω στὸ δρόμο. "Οπου πήγαινε νὰ ζητήσῃ δουλειά, δλοι τὸν ἔδιωχναν. Ποιός θὰ μποροῦσε νὰ ἐμπιστεύθῃ διτιδήποτε σ' ἔναν τέτοιον ἄσωτο;

Κατήντησε νὰ βόσκη χοίρους σὲ μιὰ ἐρημιά καὶ νὰ θεωρῇ τὸν ἔαυτό του εύτυχισμένο, ὅταν μποροῦσε νὰ χορταίνῃ ἀπὸ τὰ ξυλοκέρατα, ποὺ ἔτρωγαν τὰ ἀκάθαρτα ζῶα, γιατὶ οὕτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν τοῦ ἔπειτρεπαν νὰ τρώγη. Μιὰ μέρα, ποὺ ὁ ἀφεντικός του τὸν εἶδε νὰ τρώγη, σὰ λιμασμένος, τὴν τροφὴ τῶν χοίρων, τὸν ἀποπήρε ἄγρια: «Δὲν τά'χω τὰ ξυλοκέρατα γιὰ σένα, χαμένο κορμί, τά'χω γιὰ τοὺς χοίρους μου, ποὺ ἔχουν κάποιαν ἀξία. Σὺ εἶσαι ἔνα ἄχρηστο πρᾶγμα . . .» Καὶ τὸν ἔσπρωξε τόσο ἄγρια, ποὺ δπως ἦταν σκελετωμένος, κυλίστηκε μέσα στὸ βρωμερὸ βούρκο τῶν χοίρων.

Σὰ σηκώθηκε σὲ λίγο καὶ ἔμεινε μόνος του, κάθησε ἐπάνω σὲ μία πέτρα, ἀκούμπησε τὸ κεφάλι του στὰ λασπωμένα χέρια του καὶ ἄρχισε νὰ κλαίῃ σὰ μωρὸ παιδί. "Ωρες ὀλόκληρες βουτήχτηκε στὸ κλάμα ἔτσι, χωρὶς νὰ μπορῇ νὰ καταλάβῃ τὸ γιατί. "Επειτα ἔρριξε ἔνα βλέμμα στὰ περασμένα του, εἶδε τὸ πατρικό του σπίτι, τὴν ὀλόθερμη καὶ ὀλόγλυκια ἀγάπη τοῦ πατέρα,

τὰ πλούσια ἀγαθά, τοὺς εὐτυχισμένους ύπηρέτες του. "Ολα τὰ εἶδε νὰ περνοῦν, σὰν ἀστραπή, ἀπὸ τὸ μυαλό του. Γιὰ μιὰ στιγμὴ νόμισε, πῶς ζούσε μέσα ἐκεῖ, καὶ ἔνας ἀναστεναγμὸς ἀνακουφίσεως βγῆκε ἀπὸ τὰ βάθη τῆς ψυχῆς του. Μὰ ἀμέσως συνῆλθε ἀπὸ τὴν ἔκσταση καὶ βρέθηκε πάλι στὴ σκληρὴ πραγματικότητα. Εἶδε τὰ κουρελιασμένα σακιά, ποὺ εἶχε φορέσει γιὰ ροῦχα του, εἶδε τὰ ξυπόλητα πόδια του, εἶδε τοὺς χοίρους, εἶδε τὸ βόρβορο μὲ τὰ σημεῖα, ποὺ εἶχε πρὸ δλίγου κυλιστῆ, αἰσθάνθηκε βαθιὰ τὰ φαρμακερὰ λόγια τοῦ ἀγροίκου ἀφεντικοῦ του καὶ ἀγρίεψε, ἔσφιξε δυνατά τὰ δόντια του καὶ τὴ γροθιά του, ἄρπαξε μιὰ σκληρὴ πέτρα στὸ χέρι, τὴν ἔσφιξε δυνατὰ μέσα στὰ κοκκαλιάρικα δάχτυλά του, καὶ ἐτοιμάστηκε νὰ δώσῃ μιὰ στὸ κεφάλι του, γιὰ νὰ ξεμπερδέψῃ μιὰ γιὰ πάντα τὴν ἐλεεινὴ ζωὴ του.

Μὰ ξαφνικὰ κάποια δύναμη τοῦ κράτησε τὸ χέρι καὶ κάποια φωνὴ τοῦ εἶπε μέσα του δυνατά: «Μή! Μὴν κάνης κανένα κακὸ στὸν ἔαυτό σου. Σήκω καὶ πήγαινε στὸν πατέρα σου, πέσε στὰ πόδια του καὶ ζήτησέ του ἔλεος καὶ θὰ σοῦ τὸ δώση . . .» Πόσο γλυκὰ τοῦ φάνηκαν αὐτὰ τὰ λόγια. Τοῦ φάνηκε, πῶς τώρα μόνο ἄρχισε νὰ ξαναζῆ. «Θὰ πάω, εἶπε ἀποφασιστικά, θὰ πάω, ναί, στὸν πατέρα μου, θὰ πέσω στὰ πόδια του καὶ θὰ τοῦ πῶ: Πάτερ ἥμαρτον εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἐνώπιόν σου. Τὸ ξέρω, μὲ τὸ βίο μου καὶ μὲ τὴν κατάντια μου ἀτίμασσα τὸ τίμιο οἰκογενειακό μας ὅνομα καὶ δὲν εἶμαι ἀξιος νὰ τὸ φέρω πλέον. Μὰ γι' αὐτὸ ἔγω δὲ θέλω νὰ μὲ θεωρήσης πλέον παιδί σου. Υπηρέτη σου πάρε με . . .»

Καὶ ἀμέσως σηκώθηκε καὶ πήρε τὸ δρόμο τὸ μακρινὸ πρὸς τὴν πατρίδα του. Τί γλυκός ὁ δρόμος τῆς μετανοίας καὶ τῆς ἐπιστροφῆς! Τοῦ φαινόταν, πῶς περπατοῦσε ἐπάνω ἀπὸ τὴ γῆ. Νά' ταν γι' αὐτὸν νὰ εἶχε φτερά καὶ νὰ πετοῦσε γρήγορα στὸ πατρικό του σπίτι, νά' πεφτε στὰ πόδια τοῦ πατέρα του καὶ νὰ ἔλεγε τὸ «ἥμαρτον . . .»

'Ο ταλαίπωρος πατέρας... 'Αφ' ὅτου ἔφυγε τὸ παιδί του, μιὰ μέρα ἡσυχία δὲ βρῆκε. Κάθε ἀπόγευμα, βράδυ βράδυ, δταν δ ἥλιος ἔγερνε πρὸς τὴ δύση, ἔβγαινε ἔξω στὴν αὐλόπορτα καὶ ἔβλεπε τὰ παλληκάρια τοῦ χωριοῦ, ποὺ γύριζαν ἀπὸ τὰ κτήμα-

τα μὲ τὰ ἄλογά τους τραγουδώντας μὲ χαρά καὶ εύτυχία. Νόμιζε, πώς θ' ἀκούση καὶ τοῦ γυιοῦ τοῦ τὸ τραγούδι, πώς τώρα θὰ τὸν δῆ νὰ γυρίσῃ ἀπὸ τὴ γωνιὰ τοῦ δρόμου, γιὰ νὰ τὸν ἀγκαλιάσῃ στοργικά. Καί, δταν τὰ ἄλλα παιδιά περνοῦσαν, αὐτὸς ἀναστέναζε βαθιὰ καὶ ἀρχιζε ἐνα κλάμα. Δὲ στέγνωσε τὸ μάτι του, ἀφ' ὅτου ἔφυγε τὸ παιδί του. "Οταν καμιὰ φορά ἔβλεπε κανένα ζητιάνο, σηκωνόταν ἀνατριχιασμένος ἀμέσως ὅρθος καὶ τὸν δεχόταν μὲ λαχτάρα. Τοῦ φαινόταν, πώς τὸ παιδί του γύριζε. Οἱ ύπηρέτες ἔλεγαν μεταξύ τους: «Τρελάθηκε ὁ καημένος ὁ γέρος». Τέτοια λαχτάρα ἔδειχνε γιὰ τοὺς ζητιάνους.

"Ἐνα ἀπόγευμα, μόλις ζύγωνε νὰ βασιλέψῃ ὁ ἡλιος, βγῆκε ὁ γέρος ἔξω στὴν αὐλόπορτα καὶ κάθησε στὴν πεζούλα, ὅπως συνήθιζε, γιὰ νὰ δῆ τὰ παλληκάρια, ποὺ χαρούμενα θὰ γυρίσουν στὸ χωριό, καὶ εἶδε πρῶτο πρῶτο κάποιο ζητιάνο, ποὺ πρόβαλε ἀπὸ τὴ γωνία τοῦ δρόμου. «Ω, τὸ δυστυχισμένο», εἶπε ὁ γέρος καὶ τινάχθηκε ὅρθιος, γιὰ νὰ δεχτῇ κι αὐτόν. Ἡταν πετοὶ καὶ κόκκαλο ἀπὸ τὴν πεῖνα καὶ τὴν κακομοιριά. 'Αντὶ γιὰ ροῦχα ἦταν μὲ κάτι κουρέλια ἀπὸ σακιά τυλιγμένος, ξυπόλυτος, ἀπλυτος, ἀχτένιστος, μὲ τὰ μάτια του βαθουσλωμένα μέσα στὶς κόγχες. Σά σκιά φαίνεται, ποὺ σὲ κάνει ν' ἀνατριχιάζῃς, ἅμα τὸν βλέπης.

Κοιτάζει κατάματα τὸ γέρο καὶ ποτάμι τρέχουν τὰ δάκρυα ἀπὸ τὰ μάτια του. 'Ο γέρος ξέσπασε κι ἔκεινος σὲ κλάματα καί, σὰν κάποια δύναμη νὰ τὸν ἔσυρε, τρέχει πρὸς τὸ ζητιάνο μὲ λαχτάρα. 'Εκεινος πέφτει στὰ πόδια του καὶ φωνάζει μὲ λυγμούς: «Πάτερ ήμαρτον εἰς τὸν ούρανὸν καὶ ἐνώπιόν σου . . .» 'Ο πατέρας τὸν σφίγγει στὴν ἀγκαλιά του καὶ φωνάζει μὲ κλάματα: «Παιδί μου . . . παιδί μου . . .»

"Ἐτρεξαν οἱ ύπηρέτες νὰ ἰδοῦν τί τρέχει καὶ σὰν εἶδαν τὸ γέρο νά'χῃ στὴν ἀγκαλιά του ἐνα κουρελιασμένο ζητιάνο: «Σίγουρα τρελάθηκε ὁ γέρος», εἶπαν, καὶ ζήτησαν μὲ τρόπο ν' ἀποτραβήξουν τὸ ζητιάνο. Μὰ ὁ γέρος εἶχε τὸ παιδί του ἀγκαλιασμένο καὶ τοὺς εἶπε μὲ αὐστηρὸ τόνο, μὰ καὶ μὲ δλόθερμη στοργή: «Βγάλτε ἀπὸ πάνω του τὰ κουρελιασμένα ροῦχα του καὶ φορέστε του δλόλαμπρη στολή, δῶστε του δαχτυλίδι νὰ βάλη στὸ σκελετωμένο χέρι του καὶ ύποδήματα στὰ γυμνά του πό-

δια καὶ σφάξετε τὸ μόσχο τὸ σιτευτό, νὰ εὐφρανθοῦμε σήμερα, γιατὶ τὸ παιδί μου αὐτὸ ἥταν νεκρὸς καὶ ἀνεστήθη, ἥταν χαμένο καὶ βρέθηκε.

Καὶ ἔγινε ἀνεκλάλητη χαρὰ στὸ σπίτι αὐτὸς καὶ ἡ εύτυχία ἀπλωσε τὰ εὐεργετικά της φτερά καὶ σκέπασε ὅλους. Ἡ ἀγάπη τοῦ πατέρα εἶχε θαυματουργήσει.

Ἐμεῖς ὄλοι, ἀν δὲν κυλισθήκαμε στὸ βόρβορο τοῦ Ἀσώτου υἱοῦ τῆς παραβολῆς, μὰ ποιὸς λίγο, μὰ ποιὸς πολύ, ὄλοι πικράναμε τὸν ἐπουράνιο μᾶς Πατέρα μὲ τὶς καθημερινὲς μικρὲς ἢ μεγάλες πτώσεις μᾶς. Καὶ ὅταν ἐμεῖς μακριὰ ἀπὸ τὴν εὐλογία του τραβοῦμε τοὺς δρόμους τῆς ἀμαρτίας, ἐκεῖνος μᾶς παρακολουθεῖ μὲ τὴν οὐράνια στοργή Του καὶ μᾶς βοηθεῖ μὲ τὴν χάρη Του νὰ συναισθανθοῦμε τὴν πτώση μᾶς καὶ νὰ μετανοήσουμε. Καὶ ὅταν τοῦτο γίνη, Αὔτὸς ἀνοίγει τὴν πατρική Του ἀγκαλιὰ καὶ τρέχει νὰ μᾶς προϋπαντήσῃ. "Ω! τί γλυκειά εύτυχία στὸν ἀμαρτωλό, ποὺ θὰ πέσῃ μετανιωμένος στὴν ἀγκαλιὰ τοῦ Πανάγαθου Πατρός. Ἀμέσως ἀγγελικά χέρια πετοῦν τὰ κουρελιασμένα ροῦχα τῆς ἀμαρτίας ἀπὸ τὴν ψυχή μᾶς, τὴν καθαρίζουν στὸ λουτρὸ τῆς θείας χάριτος, τὴν στολίζουν μὲ τὴν διάλαμπρη στολὴ τῆς ἀναγεννήσεως, δίνουν στὸ δάχτυλό της τὸ δακτυλίδι τῆς αἰώνιου ἑνώσεως μὲ τὸν Αἰώνιο, τῆς φοροῦν τὰ ὑποδήματα τῆς θείας δυνάμεως, γιὰ νὰ πατῇ πάνω στὰ φίδια καὶ τοὺς σκορπιούς καὶ ὅλους τοὺς φανεροὺς καὶ ἀφανεῖς ἔχθρούς, χωρὶς νὰ μποροῦν πλέον νὰ τὴν βλάψουν, καὶ ἐπιτέλους ὁ μόσχος ὁ σιτευτός, τὸ Σῶμα καὶ τὸ Αἷμα τοῦ Κυρίου, τὴν τρέφει καὶ τὴν ζωογονεῖ, δίνοντάς της ἀνεκλάλητη χαρὰ καὶ εὐφροσύνη, ὅμοια μὲ τὴν ὁποία ἄλλη δὲ βρίσκεται στὸν κόσμο. Πόσον ὠραῖα ἡ Ἐκκλησία ψάλλει τὴν μετάνοια καὶ ἐπιστροφὴ τοῦ ἀμαρτωλοῦ. "Ω! Πόσων ἀγαθῶν ὁ ἄθλιος ἐμαυτὸν ἐστέρησα. "Ω! ποίας βασιλείας ἔξεπεσα ὁ ταλαίπωρος ἔγώ. Τὸν πλοῦτον ἡνάλωσα, ὅνπερ ἔλαβον, τὴν ἐντολὴν παρέβην. Οἴμοι τάλαινα ψυχή! Τῷ πυρὶ τῷ αἰώνιῷ λοιπὸν καταδικάζεσαι. Διὸ πρὸ τοῦ τέλους βόησον Χριστῷ τῷ Θεῷ: 'Ως τὸν "Ασωτὸν δέξαι με υἱὸν ὁ Θεὸς καὶ ἐλέησόν με».

† 'Ο Χίου Παντελεήμων

Ο ΕΣΠΕΡΙΝΟΣ

τὸ ρημαγμένο παρεκκλήσι
τῆς ἄνοιξης τὸ θεῖο κωντήλι
εἰκόνες ἔχει ζωγραφίσει
μὲ τ' ἀγριολούλουδα τ' Ἀπρίλη.

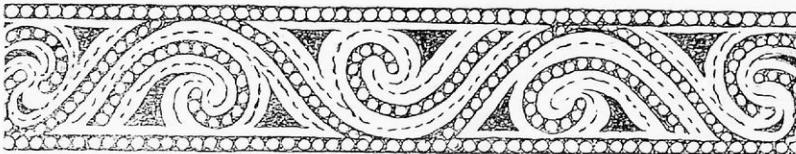
‘Ο ἥλιος γέρνοντας στὴ δύση,
μπροστὰ στοῦ ἱεροῦ τὴν πύλη
μπαίνει δειλὰ νὰ προσκυνήσῃ
κι ἀνάφτει ὑπέρλαμπρο καντήλι.

Σκορπάει γλυκειά μοσχοβολιά
δάφνη στὸν τοῖχο ριζωμένη,
θυμίαμα ποὺ καίει ἡ πίστις.
Καὶ μιὰ χελιδονοφωλιά
ψηλὰ στὸ νάρθηκα χτισμένη
ψάλλει τὸ «Δόξα ἐν Υψίστοις».

«Γαλήνη»

Γεώργιος Δροσίνης

ΧΡΙΣΤΟΣ ΑΝΕΣΤΗ

Κάποτε—έδω καὶ πολλὰ χρόνια—ποὺ μοῦτυχε νὰ κάνω
’Ανάσταση σὲ κάποιο δρεινὸ χωριό τῆς Ρούμελης, ἔνας γέρος
χωριάτης, ὑψώνοντας τὴ λαμπριάτικη λαμπάδα του, σὰ χαιρε-
τισμό, πρὸς τ’ ἀναστάσιμα ἄστρα, μοῦ εἶπε σὰ νὰ μιλοῦσε μὲ
τὸν ἑαυτό του:

—‘Ημέρεψαν ἀπόψε, παιδί μου, τὰ Οὐράνια!

Στὰ δυὸ αὐτὰ λόγια, δ ἀθῶος χωριάτης εἶχε κλείσει, ἐπι-
γραμματικά, τὸ βαθύτερο νόημα τοῦ χριστιανικοῦ θαύματος.
«‘Ημέρεψαν τὰ Οὐράνια». Ο οὐρανός, χωρὶς τὸ μεγάλο χρι-
στιανικὸ θαύμα, θὰ ἔξακολουθοῦσε νὰ εἶναι γιὰ τὴν περίφοβη
ψυχὴ τοῦ ἀπλοῦκοῦ ἀνθρώπου—γιὰ κάθε ἀνθρώπινη ψυχὴ—τὸ
κατοικητήριο ἐνὸς Θεοῦ τρομεροῦ, δικαιοκρίτη χωρὶς ἐπιείκεια
καὶ τιμωροῦ χωρὶς ἔλεος.

Τέτοιοι στάθηκαν οἱ θεοὶ ὅλων τῶν θρησκειῶν. Κυβερνοῦ-
σαν τὰ πλάσματά τους μὲ τὸν τρόμο. Τύραννοι παντοδύναμοι,
μακρυσμένοι ἀπὸ τὸ λαό τους, δὲν εἶχαν γνωρίσει ποτὲ τὶς
ἀδυναμίες του, δὲν εἶχαν πονέσει ποτὲ τὸν πόνο του, δὲν εἶχαν
βασανισθῆ ποτὲ ἀπὸ τὰ βάσανά του, δὲν εἶχαν κλάψει ποτὲ τὰ
δάκρυά του. Ἀνίκανοι νὰ συμπονέσουν, νὰ λυπηθοῦν καὶ νὰ
συχωρέσουν. Πῶς νὰ μὴν εἶναι «ἄγρια» —ὅπως τὰ ἔβλεπε τὸ
μάτι τοῦ φοβισμένου ἀνθρώπου—τὰ οὐράνια, τὰ κατοικημένα
ἀπὸ τέτοιους θεούς;

Καί, μέσα στὴν ἀνοιξιάτικη ἐκείνη νύχτα, ποὺ ἡ λαμπάδα
τοῦ γέρου χωριάτη εἶχε ὑψωθῆ σὰ χαιρετισμὸς πρὸς τὰ λαμ-
πρά, ἀναστάσιμα ἄστρα, τὰ οὐράνια εἶχαν ἡμερέψει. Δὲν κα-
τοικοῦσε πιὰ ἐκεῖ ἀπάνω, ὑψωμένος στὸν τρομερό του θρόνο,
ἔνας Θεός ξένος γιὰ τοὺς ἀνθρώπους. Κατοικοῦσε ἔνας γλυκύ-
τατος Θεός, ποὺ εἶχε πονέσει δλους τοὺς πόνους τῶν ἀνθρώ-
πων, ποὺ εἶχε γνωρίσει δλες τὶς ἀδικίες τῆς γῆς, ποὺ εἶχε τρα-
βήσει δλες τὶς καταφρόνιες, ποὺ εἶχε πληρώσει δλες τὶς ἀχαρι-
στίες.

Τόν ἔβρισαν, τὸν ἀναγέλασσαν, τὸν ἔφτυσαν, τὸν ἔσυραν δεμένο στοὺς δρόμους, σὰν τὸν τελευταῖο κακοῦργο, τὸν σταύρωσαν. Ἐπείνασε, ἐδίψασε, κουράστηκε, ἀντίκρυσε τὴν φρίκη τοῦ θανάτου. Γιὰ μιὰ στιγμὴ εἶδε τὸν ἑαυτό του λησμονημένο κι ἀπ' τὸν ἔδιο τὸ Θεό, ποὺ ἦταν πατέρας του. «Θεέ μου, Θεέ μου, ἵνα τί μὲ ἐγκατέλιπες;» Δὲ στάθηκε πόνος, ποὺ νὰ μὴν τὸν γνώρισε, καρδιοσωμός, ποὺ νὰ μὴν τὸν ἔνιωσε, δυστυχία, ποὺ νὰ μὴ γεύθηκε τὸ φαρμάκι της. "Ηπιε ὅλα τὰ φαρμάκια, ποὺ μπορεῖ νὰ πιῇ ἄνθρωπος σ' αὐτὸν τὸν κόσμο. Καὶ, τὴν νύχτα ἐκείνη, ὁ πονεμένος καὶ βασανισμένος αὐτὸς ἄνθρωπος εἶχε ἀνεβῆ στοὺς Οὐρανοὺς καὶ εἶχε καθίσει παντοδύναμος στὸ θρόνο τοῦ Θεοῦ, νὰ κυβερνήσῃ τὸν κόσμο. Πῶς νὰ μὴν «ἡμερέψουν τὰ Οὐράνια»; Μιὰ ἀπέραντη καλωσύνη εἶχε πλημμυρίσει τὸ στερέωμα.

Γιατί νὰ τρέμη πιὰ ὁ ἀμαρτωλός; Θὰ συλλογιζόταν ὁ γέρος. Ἐκεῖνος ποὺ συχώρεσε τὴν ἀμαρτωλή, τὸ ληστὴ κι ἐκείνους ἀκόμη, ποὺ τὸν σταύρωσαν, εἶναι τώρα ἐκεῖ πάνω, γιὰ νὰ ίδῃ τὰ δάκρυα τοῦ μετανοιῶμοῦ του καὶ νὰ τὸν συχωρέσῃ. Γιατί νὰ ἀπελπίζεται ὁ ἄρρωστος; Ἐκεῖνος, ποὺ γιάτρεψε τὸν τυφλὸ καὶ τὸν παράλυτο, εἶναι τώρα ἐκεῖ ἀπάνω γιὰ νὰ τὸν γιατρέψῃ. Γιατί νὰ βαρυγκοῦ ὁ φτωχός καὶ ὁ ἀδικημένος; Ἐκεῖνος, ποὺ πείνασε καὶ δίψασε, εἶναι τώρα ἐκεῖ ἀπάνω καὶ καταλαβαίνει τὴν δυστυχία του. Γιατί νὰ λαχταράῃ ἡ μάνα γιὰ τὸ παιδί της. Ἐκεῖ ἀπάνω στοὺς οὐρανοὺς εἶναι μιὰ Μανούλα, ποὺ δοκίμασε τὸν πόνο της, γιὰ νὰ παρακαλέσῃ τὸ θεῖο παιδί της, ποὺ κυβερνᾶ τὸν κόσμο, νὰ τὴν ἐλεήσῃ. Καὶ γιατί νὰ τρέμῃ ὁ ἀσπρομάλλης ὁ γέρος τὴν ὥρα τοῦ θανάτου; Εἶναι καὶ γι' αὐτόν, εἶναι γιὰ κάθε ψυχή, μιὰ ἀνάσταση.

Τὰ Οὐράνια εἶχαν ἡμερέψει, ἀλήθεια, ἐκείνη τὴν ἀνοιξιάτικη νύχτα. Καὶ ἡ λαμπάδα τοῦ γέρου εἶχε ύψωθῆ, σὰ χαιρετισμός καὶ σὰν εὐχαριστία, πρὸς τὰ ἀναστάσιμα ἄστρα.

— Χριστὸς ἀνέστη, παππού.

— Ο Θεός, ὁ Κύριος, παιδί μου.

Η ΗΜΕΡΑ ΤΗΣ ΛΑΜΠΡΗΣ

αθαρώτατον ἥλιο ἐπρομηνοῦσε
τῆς αὐγῆς τὸ δροσάτο ὅστερο ἀστέρι,
σύγνεφο, καταχνιά, δὲν ἀπερνοῦσε
τ' οὐρανοῦ σὲ κανένα ἀπὸ τὰ μέρη·
καὶ ἀπὸ κεῖ κινημένο ἀργοφυσοῦσε
τόσο γλυκὸ στὸ πρόσωπο τ' ἄερι,
ποὺ λέεις καὶ λέει μέσ' στῆς καρδιᾶς τὰ φύλλα :
γλυκειά ἡ ζωὴ κι ὁ θάνατος μαυρίλα.

Χριστὸς ἀνέστη ! Νέοι, γέροι καὶ κόρες,
ὅλοι, μικροί, μεγάλοι, ἔτοιμαστήτε·
μέσα στέξ ἐκκλησίες τές δαφνοφόρες
μὲ τὸ φῶς τῆς χαρᾶς συμμαζωχθῆτε·
ἀνοίξατε ἀγκαλιές εἰρηνοφόρες
ὅμπροστά στοὺς ‘Αγίους καὶ φιληθῆτε·
φιληθῆτε γλυκὰ χείλη μὲ χείλη,
πέστε «Χριστὸς ἀνέστη» ἔχθροι καὶ φίλοι.

Δάφνες εἰς κάθε πλάκα ἔχουν οἱ τάφοι
καὶ βρέφη ώραῖα στὴν ἀγκαλιά οἱ μανάδες·
γλυκόφωνα, κοιτῶντας τές ζωγραφι·
σμένες εἰκόνες, ψάλλουν οἱ ψαλτάδες·
λάμπει τὸ ἀσήμι, λάμπει τὸ χρυσάφι,
ἀπὸ τὸ φῶς, ποὺ χύνουνε οἱ λαμπάδες·
κάθε πρόσωπο λάμπει ἀπ' τ' ἀγιοκέρι,
ὅποὺ κρατοῦνε οἱ Χριστιανοὶ στὸ χέρι.

«Ἀπαντα» (‘Απόσπασμα ἀπὸ τὸ «Ἄμπω»)

Διονύσιος Σολωμός

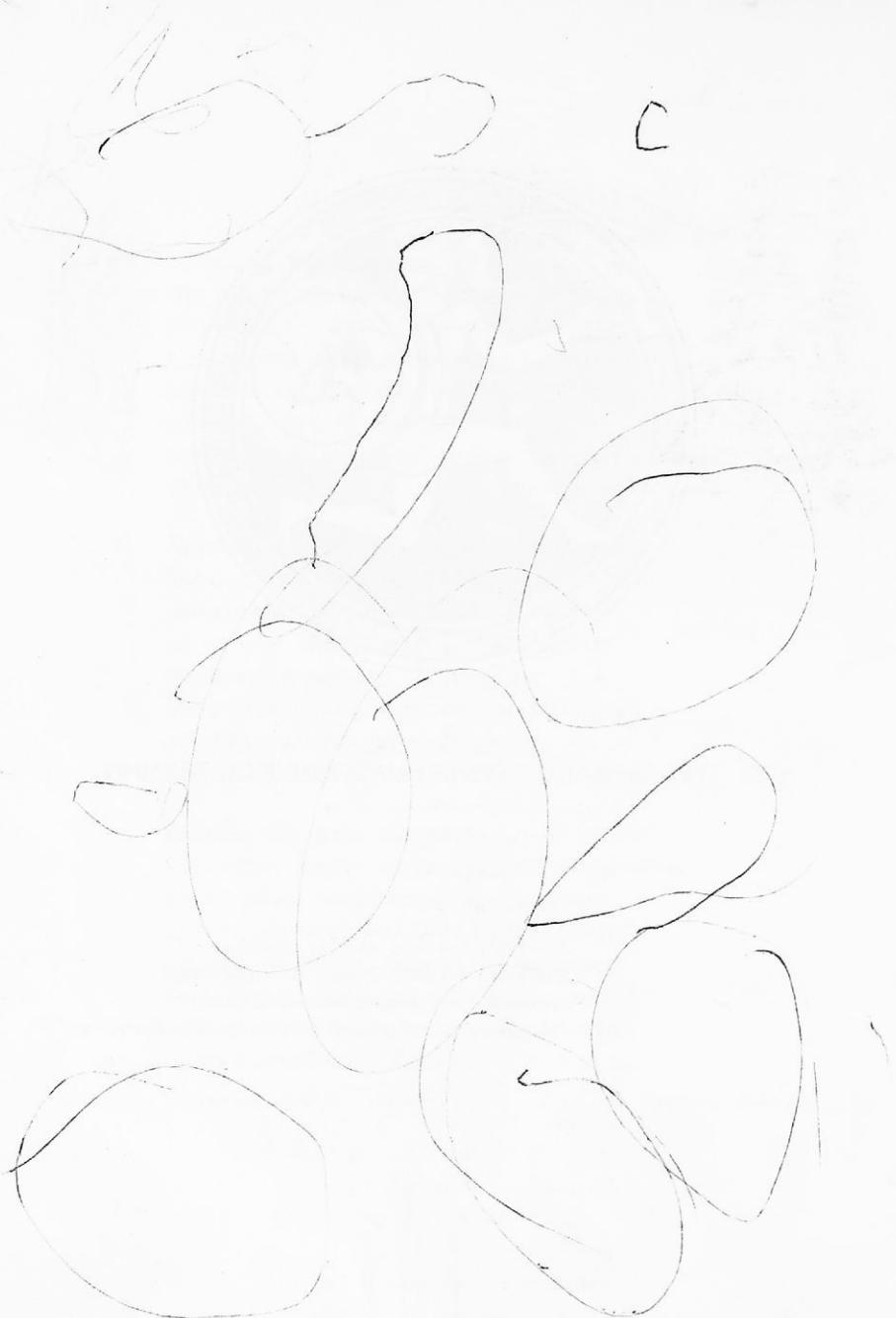

B'

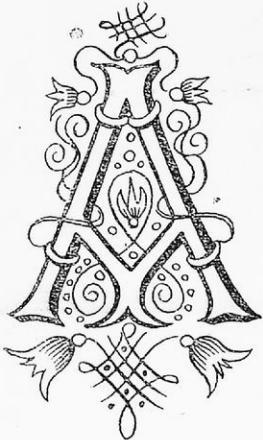
ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑΝ ΕΘΝΙΚΗΝ ΖΩΗΝ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΝ

*Nικοῦσες ; καὶ τοὺς κόσμους ἐλευθέρωνες !
 Μιλοῦσες ; καὶ τοὺς ἄγριους τοὺς ἡμέρωνες !
 Ἐτραγουδοῦσες ; μάγευες καὶ τὶς Σειρῆνες !
 Φιλοσοφοῦσες ; καὶ τὸ νοῦ στοὺς οὐρανοὺς ἐφτέρωτες !*

I'. Στρατήγης

Η ΑΛΗΘΙΝΗ ΕΥΤΥΧΙΑ

πὸ τ' Ἀργος ἔκινάει,
πρὶν ἡ αύγὴ τ' ἀστέρια σβήσῃ,
κόσμος ἄπειρος, ποὺ πάει
στὸ ναὸν νὰ προσκυνήσῃ.
Μύρια ζῶα ποδοβολοῦνε,
τρέχουν ἄμαξες πολλές,
καὶ τὴν "Ἡρα ύμνολογοῦνε
ἀναρίθμητες φωνές.

Οὕτε γέρος, ποὺ στὴν κλίνη
ἔχει μῆνες παραδείρει,
οὕτε ἀνήλικος ἀφήνει
τῆς Θεᾶς τὸ πανηγύρι.
Πῶς ἀκόμα ἐκεῖθε λείπει ;
στοῦ σπιτιοῦ της τὴν αὐλὴ
ἡ τρισέβαστη Κυδίππη
τί ζητάει; τί καρτερεῖ;

Εἶχε σύναυγα προστάξει,
πρὶν κανεὶς τὸ δρόμο πάρη,
νὰ τῆς φέρουν γιὰ τ' ἄμάξι
ἔνα κάτασπρο ζευγάρι.
'Αλλ' οἱ ταῦροι θὰ βισκοῦσαν
σὲ λιβάδια μακρινά,
καὶ θλιψσένη τὴ θωροῦσαν
δυό φιλόστοργα παιδιά.

Δὲν ἐστάθηκαν πολληώρα
σὲ μιὰν ἀνεργη ἀπορία.
Νά!—τ' ἄμάξι ἀπὸ τὴ χώρα
βγαίνει, χύνεται μὲ βία
δίχως πούπετα νὰ μείνῃ,
μὲ ἀκατάπαυτην δρμή,
δρόμο παίρνει, δρόμο ἀφήνει :
καὶ περνάει σάν ἀστραπή.

Αγκαλά καὶ τόσοι κρότοι
γύρω ἥχοῦνε στές πεδιάδες,
τ' ἀκοῦν πόρχεται κι οἱ πρῶτοι
κι οἱ στεροὶ προσκυνητάδες·
σταματοῦν· τὸ βλέμμα φέρνουν
ὅθε πρέπει νὰ φανῆ!
Νάτο!—οἱ νέοι τ' ἀμάξι σέρνουν,
κι εἶναι ἡ μάνα τους ἔκει.

«Ζήτω» ἀμέτρητα βοϊζουν,
ένωμένα στὸν ἀέρα
μὲ φωνές, ποὺ μακαρίζουν
τὴν καλότυχη μητέρα·
κι ὡς περνοῦν τὰ παλληκάρια,
στὰ ἰδρωμένα τους μαλλιά
πέφτουν πράσινα κλωνάρια
ἀπὸ δάφνη καὶ μυρτιά.

Μέσ' στὴ μέση ἀπὸ τὸ πλῆθος
ἡ Κυδίππη κατεβαίνει,
μὲ τὸν "Ολυμπὸ στὸ στήθος,
μὲ τὴν ὅψη δακρυσμένη·
δὲν ἀργεῖ· στὸ μέρος πάει
ποὺ λατρεύεται ἡ Θεά·
λίγα λούλουδα σκορπάει
καὶ προσεύχεται θερμά :

«Μὴν ἱδής καθόλου ἔκεινο
ποὺ τολμάω νὰ δώσω τώρα·
ὅσα κλάματα ἐγὼ χύνω
δέξου, ἀντὶς ἀπὸ ἄλλα δῶρα·
σ' ἔξορκίζω! κάνε, ὅ Θεία,
στὰ παιδιά μου νὰ δοθῇ
ἡ καλύτερη εύτυχία
ὅπου βρίσκεται στὴ γῆ».

Πιῶς δεότουνε! Μὲ πόση
τῆς ψυχῆς οὐράνια πύρα,
καὶ τὰ μάτια εἶχε σηκώσει
καὶ τὸ νοῦ κατά τὴν "Ηρα.
"Έκαμ" ἔπειτα νὰ φύγῃ,
καὶ, γυρνώντας ταπεινά,
τὰ δυὸ τέκνα της ἔξανοίγει
χάμου ἀκίνητα—νεκρά!

« Ησιότεκνὴ θύγα »

Γ'. Μαροζόφας

ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΕΝ ΘΕΡΜΟΠΥΛΑΙΣ ΠΕΣΟΝΤΑΣ

Ἐκείνων, ποὺ σκοτώθηκαν στὶς Θερμοπύλες, εἶναι τρισδοξασμέν' ἡ τύχη τους κι ὥραῖος δὲ θάνατός τους.
Οἱ τάφοις τους εἶναι βωμός, κι ἀντὶ γιὰ θρήνους ἔχουν τὴ θύμηση καὶ γίνεται ἡ λύπη παίνεμά τους.
Καὶ τέτοιο σάβανον ἀντρῶν γενναίων μήτε ἡ μούχλα,
μήτε κι δὲ παντοχαλαστῆς καιρὸς θάτ' ἀφανίσῃ.
Τὸ μνῆμα τους γιὰ κάτοικον ἐπῆρε τῆς Ἑλλάδος
τὴ δόξα. Κι εἶναι ἀπόδειξη σ' αὐτὸ κι δὲ Λεωνίδας,
οἱ βασιλιάς τῆς Σπάρτης,
ποὺ στόλισμα τῆς ἀρετῆς ἔχει μεγάλο ἀφήσει
καὶ δόξαν αἰώνια.

Ἡλ. Βούτιερδη «Ἀρχαῖοι Ἑλληνες Ανδροί»

Σημωνίδης ὁ Κεῖος
Μετάφραστις Ἡλ. Βούτιερδη

ΤΑ ΕΛΕΥΣΙΝΙΑ ΜΥΣΤΗΡΙΑ

Μυστικαὶ θρησκεῖαι καὶ μυστήρια ύπηρχαν εἰς πολλὰς πόλεις τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. "Εμειναν, μὲ διαφόρους συνήθως ἔμφανίσεις εἰς ἑκάστην πόλιν, ἀπὸ τῶν παλαιοτάτων χρόνων, δτε ἡ θρησκεία τῶν Θεῶν τοῦ Ὀλύμπου δὲν εἶχεν ἔλθει ἀκόμη εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ δὲν ἦσαν "Ἑλληνες οἱ κατοικοῦντες τὴν χώραν. Πιθανώτατα δὲν ἦσαν καὶ ἀπ' ἀρχῆς μυστικαὶ αἱ θρησκεῖαι αὐταί, ἀλλὰ δὲν εἶναι βέβαιον πότε καὶ διατὶ κατέστησαν μυστικαί. "Ισως, δτε οἱ παλαιότατοι κάτοικοι, οἱ θεωρούμενοι ὡς Προέλληνες, ὑπετάγησαν εἰς τοὺς κατόπιν ἐλθόντας "Ἑλληνας, ἐμποδιζόμενοι ὑπὸ τούτων εἰς τὴν φανεράν ἐκτέλεσιν τῶν τελετῶν τῆς θρησκείας των, ἐλάτρευον μυστικὰ κατὰ τὸν ιδιαίτερον τρόπον τοὺς Θεούς των, διετηρήθη δὲ κατόπιν ἡ μυστικότης, καὶ ἀφοῦ παρέλαβον καὶ ἀνεγνώρισαν ὡς ἴδιακάς των τὰς θρησκείας αὐτάς καὶ οἱ "Ἑλληνες. Καὶ ξένας δμως μυστικὰς θρησκείας προσέλαβον ἀργότερα οἱ "Ἑλληνες, ὅπως ἦτο ἡ θρησκεία καὶ τὰ μυστήρια τῶν Ὀρφικῶν ἐκ Θράκης, καὶ ἀκόμη ἀργότερα ἡ θρησκεία καὶ τὰ μυστήρια τοῦ Μίθρα ἀπὸ τὴν Περσίαν καὶ ἄλλα μυστήρια πρὸ πάντων ἀπὸ τὴν Ἀσίαν. Ἀλλὰ τὰ σπουδαιότατα μεταξὺ τῶν Ἑλληνικῶν μυστηρίων ἦσαν ἀναμφισβήτητας καὶ παρέμειναν τὰ "Ἑλευσίνια μυστήρια.

"Οπως φαίνεται καὶ ἀπὸ τὴν ὄνομασίαν, πατρὶς αὐτῶν εἶναι ἡ "Ἑλευσίς, παρέμεινε δὲ ὁ μικρὸς αὐτὸς δῆμος τῆς Ἀττικῆς, ὁ ἀποκλειστικὸς τόπος τῆς τελέσεως των, καὶ ἀφοῦ αὐτὰ ἔγιναν κατόπιν ἐπίσημος θρησκεία τῆς πολιτείας τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἀφοῦ ἡ ἀγιότης καὶ ἡ δύναμις αὐτῶν ἀνεγνώρισθη ἀπὸ δλην τὴν Ἑλλάδα καὶ ἀπὸ ὅλον σχεδὸν τὸν ἀρχαῖον κόσμον.

Εἰς τοὺς ἴστορικούς χρόνους τῆς Ἑλλάδος ἦσαν ἡ Δημήτηρ καὶ ἡ θυγάτηρ τῆς Περσεφόνη, ἡ Κόρη, ὅπως ἦτο ἡ ἐπίσημος ὄνομασία της εἰς τὴν "Ἑλευσίνα, οἱ κύριοι θεοὶ τῶν "Ἑλευσινίων μυστηρίων" φαίνεται δ' ὅτι καὶ ἀνέκαθεν ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων ἡ Δημήτηρ, ἡ μία θεά τῆς γῆς τῆς ὁποίας δὲν γνωρίζομεν τὸ ὄνομα — πολλοὶ δέχονται, ὅτι ὡνομάζετο "Ἑλευθώ, καὶ ἀπ' αὐτὴν ἔχει τὸ ὄνομα της ἡ "Ἑλευσίς, ὅπως ἀπὸ τὸ ὄνομα τῆς

’Αθηνᾶς ώνομάσθησαν αἱ Ἀθῆναι — ἥτο καὶ ἡ θεά τῆς ἐλευσινιακῆς θρησκείας. Ἡ λατρεία τῆς Κόρης της προσετέθη βραδύτερον εἰς αὐτήν.

Εἰς τὴν Ἐλευσίνα ἐλατρεύοντο εἰς τοὺς ιστορικοὺς χρόνους μετά τῆς Δήμητρος καὶ τῆς Κόρης καὶ ἐσχετίζοντο ὅπωσδήποτε μὲ τὰ μυστήρια καὶ ὁ θεός τοῦ Ἀδού Πλούτων, γενόμενος σύζυγος τῆς Κόρης, καὶ ὁ Τριπτόλεμος ὁ Εύβουλεὺς καὶ ὁ Ἰακχος.

’Απὸ πότε ύπηρχον τὰ Ἐλευσίνια μυστήρια δὲν γνωρίζομεν βέβαια ἀσφαλῶς, ἀλλ’ εἰς τὸν ἵδιον τόπον, ὅπου ἐγίνοντο αὐτὰ κατὰ τοὺς ιστορικοὺς χρόνους, ύπηρχεν οἶκος λατρείας τούλαχιστον ἀπὸ τῆς μυκηναϊκῆς ἐποχῆς, δηλαδὴ περίπου ἀπὸ χιλίων πεντακοσίων π. Χ. ἐτῶν.

Περὶ τῆς οὐσίας τῶν Ἐλευσινιακῶν μυστηρίων δὲν γνωρίζομεν σήμερον μετά βεβαιότητος πολὺ περισσότερα ἐκείνων ποὺ ἔγνώριζον οἱ σαφοί, οἱ ὄποιοι πρὸ τριῶν καὶ πλέον αἰώνων ἥρχισαν νὰ ἐρευνῶσι τὰς ἀρχαῖας παραδόσεις καὶ νὰ μελετοῦν τὸ ζήτημα. Τοῦτο εἶναι μόνον βέβαιον, ὅτι καὶ τῆς Ἐλευσινιακῆς θρησκείας, ὅπως τῶν πλείστων μυστηριακῶν θρησκειῶν, βάσις εἶναι ἡ πίστις, ὅτι οἱ γινόμενοι ὑπαδοί τῆς θρησκείας αὐτῆς θὰ ἥσαν μετὰ τοῦτο καλύτεροι καὶ εύτυχέστεροι ἄνθρωποι ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ἡ ψυχὴ των θὰ εἶχεν εὐδαίμονα διαμονὴν εἰς τὸν Ἀδην, ἀπὸ τῶν ἀγαθῶν δὲ τούτων ἀπεκλείστο ὅσοι ἥσαν ξένοι πρὸς τὴν θρησκείαν αὐτήν.

Φαίνεται ἀκόμη βέβαιον, ὅτι ἡ Ἐλευσινιακὴ θρησκεία δὲν περιεῖχε διδάγματα, τὰ ὄποια ἀντετίθεντο ὅπωσδήποτε εἰς τὰς γενικάς περὶ θρησκείας ἰδέας τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, δὲν ἐδίδασκε π. χ. τὸν μονοθεϊσμόν, καὶ οἱ ὑπαδοί τῆς δὲν ἐμποδίζοντο νὰ λατρεύουν καὶ τοὺς ἄλλους ἐλληνικοὺς θεούς τῆς πολιτείας των. Σήμερον γνωρίζομεν, ὅτι τὰ Ἐλευσίνια μυστήρια ἀπετελοῦντο ἀπὸ ἔνα σύστημα φανερῶν καὶ μυστικῶν ἱεροπραξιῶν, εἰς τὰς ὄποιας ἔπρεπε νὰ μετάσχῃ ὅστις ἥθελε νὰ γίνη ὑπαδός των. Περὶ τῶν φανερῶν ἱεροπραξιῶν γνωρίζομεν ἀρκετά ἀπὸ ἀρχαίους συγγραφεῖς καὶ ἀπὸ ἀρχαῖα μνημεῖα. “Οτι ύπηρχον καὶ μυστικαὶ ἱεροπραξίαι εἶναι ἀναμφισβήτητον” μυστικά καὶ ἀ πόρρητα τῶν Ἐλευσινών μυστηρίων, τὰ ὄποια

δὲν ἐπετρέπετο νὰ προδοθῶσι καθ' οἰονδήποτε τρόπον εἰς τοὺς ἀμυήτους ἀναφέρουν συχνά οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς καὶ ὅτι ἡ μυστικότης των ἐπροστατεύετο καὶ ὑπὸ τῆς Ἀθηναϊκῆς πολιτείας, μαρτυρεῖ ἡ γνωστὴ ἱστορία τοῦ Ἀλκιβιάδου, δστις παρῷδησε μετὰ φίλων του τὴν μυστικὴν τελετήν, καὶ εἶπε καὶ ἔδειξε φανερά, δσα μόνον ἐντὸς τοῦ Τελεστηρίου καὶ ἐνώπιον μόνον τῶν μυθέντων ἐλέγοντο καὶ ἔδεικνύοντο, καὶ κατεδικάσθη διὰ τοῦτο ἐρήμην εἰς θάνατον—ἐπρόλαβε νὰ φύγῃ ἐξ Ἀθηνῶν—καὶ ἡ περιουσία του ἐδημεύθη.

Τὰ Ἐλευσίνια μυστήρια, δηλαδὴ αἱ Ἱερουργίαι ἀπὸ τὰς ὁποίας ἀπετελοῦντο, ἔγινοντο δύο φοράς κατ' ἔτος, τὸν Ἀνθεστηριῶνα μῆνα (τέλη Φεβρουαρίου), καθ' ὃν χρόνον ἥρχιζε νὰ ἀναδεικνύεται ἡ νέα βλάστησις, καὶ τὸν Βοηθομιῶνα μῆνα (Σεπτέμβριον), δτε ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ ἡ νέα σπορά, καὶ εἶναι τοῦτο ἀπόδειξις, ὅτι ἀρχικῶς ἡ Ἐλευσινιακὴ θρησκεία ἦτο γεωργικὴ θρησκεία, καὶ ὅτι αἱ διαφοροὶ τελετουργίαι ἐγίνοντο κατ' ἀρχὰς πρὸς ἐπιτυχίαν τῆς συνδρομῆς τοῦ θεοῦ εἰς εὐόδωσιν τῆς σπορᾶς καὶ πλουσίαν καρποφορίαν.

Αἱ Ἱεροπραξίαι τῆς ἀνοίξεως ἐγίνοντο εἰς τὴν "Ἀγραν, μικρὸν χωρίον τῶν Ἀθηνῶν παρὰ τὸν Ἰλισσὸν, πλησίον τοῦ Σταδίου, ὅπου ὑπῆρχεν Ἱερὸν τῆς Δήμητρος· ἔχαρακτηρίζοντο δὲ τὰ ἐν "Ἀγρᾳ μυστήρια ὡς τὰ μικρὰ μυστήρια, καὶ ἐθεωροῦντο ὡς προπαρασκευὴ πρὸς συμμετοχὴν εἰς τὰ μεγάλα μυστήρια, ποὺ ἐγίνοντο τὸν Σεπτέμβριον. Φαίνεται, ὅτι καὶ εἰς τὴν "Ἀγραν ὑπῆρχεν ἀπὸ παλαιοτάτων χρόνων γεωργικὴ λατρεία, καὶ ἐγίνοντο Ἱερουργίαι ἀνάλογοι πρὸς τὰς Ἐλευσινιακὰς τῆς θρησκείας τῆς Δήμητρος, ἡνῶθη δὲ ἡ ἐν "Ἀγρᾳ θρησκεία μετά τῆς Ἐλευσινιακῆς καὶ συνεχωνεύθη εἰς τὰ Ἐλευσίνια μυστήρια, δτε τὸν 7ον αἰώνα π. Χ. ἐνωθεῖσα μετὰ τῶν Ἀθηνῶν ἡ Ἐλευσίς ἀπετέλεσε μέρος τῆς Ἀθηναϊκῆς πολιτείας.

Τὰ μεγάλα μυστήρια τοῦ Φθινοπώρου ἥρχιζον μὲ τὴν μεταφορὰν τῶν μυστικῶν Ἱερῶν συμβόλων ἐξ Ἐλευσίνος εἰς Ἀθηναῖς, ἀφοῦ ίκανὸν χρόνον πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν τελετῶν ἐξητεῖτο, καὶ ἐπετυγχάνετο συνήθως ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων διὰ τῆς ἀποστολῆς σπονδοφόρων εἰς τὰς διαφόρους Ἑλληνικὰς πόλεις, πεντήκοντα ἡμερῶν ἵερα ἐκεχειρία, δηλαδὴ ἀποφυγὴ

πάσης ἔχθρικῆς πράξεως κατὰ τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν, καὶ κατ' ἐκείνων ποὺ ταξιδεύοντες εἰς τὰς Ἀθήνας χάριν τῶν μυστηρίων, θὰ ἦτο ἀνάγκη νὰ διέλθωσι διὰ ξένων πόλεων.

Διὰ τῆς μελέτης τῶν μυστηρίων ἐν συγκρίσει πρὸς ἄλλας γνωστοτέρας ἀρχαίας καὶ νεωτέρας μυστηριακάς θρησκείας, κατωρθώθη νὰ σχηματισθῇ μία εἰκὼν τῶν μυστικῶν τελετῶν, ἡ ὁποία ἵσως πλησιάζει δόλιγον πρὸς τὴν ἀλήθειαν. Γενικῶς γνωρίζομεν μόνον ἀσφαλῶς, ὅτι ἐγίνετο κάποια πρᾶξις (δρῶμεν α), ὅτι ἐλέγοντο μυστικαὶ ῥήσεις ἢ ἄλλοι τι (λεγόμενα), καὶ ὅτι ἐδεικνύοντο τὰ Ιερά (δεικνυόμενα).

“Οτι μέρος σπουδαῖον τῆς μυστικῆς τελετῆς ἦτο ἡ ἀναπαράστασις τοῦ θείου δράματος τῶν παθημάτων τῶν Ἐλευσινιακῶν θεῶν, φαίνεται βέβαιον. Ἡ ἀρπαγὴ τῆς Περσεφόνης ύπότοῦ Πλούτωνος, ἡ μεγάλη λύπη καὶ αἱ περιπλανήσεις τῆς μητρός της, τῆς Δήμητρος, πρὸς ἀναζήτησίν της, καὶ τέλος ἡ εὔτυχὴς λύσις διὰ τῆς ἀνευρέσσως τῆς Κόρης καὶ τῆς ἐπανόδου εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς μητρός της, ἥσαν πρόσφορον θέμα πρὸς διέγερσιν τῆς θρησκευτικῆς κατανύξεως τῶν μυστῶν, οἱ ὁποῖοι ἐγνώριζον καὶ ἐπίστευον, ὅτι ὅλη ἀυτὴ ἡ θλιψερὰ περιπέτεια τῆς θεᾶς μὲ τὸ αἴσιον τέλος ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὴν παροχὴν τῶν ἀγαθῶν, ποὺ ἐπετύγχανον δοσοὶ ἐγίνοντο ὀπαδοὶ τῶν μυστηρίων.

Ἡ ἀναπαράστασις μέρους τῆς ζωῆς, καὶ ἰδίᾳ τῶν παθῶν τῶν θεῶν, ποὺ ἥσαν ἀρχηγοὶ θρησκειῶν πρὸ πάντων μυστηριακῶν, πρὸς ἐνδυνάμωσιν τῆς πίστεως εἰς τὴν θρησκείαν τῶν θεῶν αὐτῶν, δὲν εἶναι τι ἀσύνηθες. Καὶ εἰς τὴν χριστιανικὴν μας θρησκείαν παρόμοιόν τι εἶναι αἱ ἀκολουθίαι τῶν παθῶν, τοῦ θανάτου καὶ τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ τῆς Μεγάλης Ἐβδομάδος καὶ τοῦ Πάσχα. Μόνον, δτι εἰς τὴν Ἐλευσινιακὴν θρησκείαν ἡ ἀναπαράστασις δὲν ἐγίνετο δι’ εικόνων, ὅπως εἰς τὴν χριστιανικὴν τελετὴν, ἀλλὰ οἱ θρησκευτικοὶ λειτουργοὶ παριστανον τοὺς θεούς, οἱ όποιοι παρουσιάζοντο εἰς τὸ ἐμφανιζόμενον κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον πολὺ ζωηρότερον δρᾶμα.

« Ἡμεολόγιον τῆς Μεγάλης Ἐλλάδος », 1935

K. Κονδούριός

ΤΟ ΑΝΑΓΛΥΦΟΝ ΤΗΣ ΕΛΕΥΣΙΝΟΣ

Τὸ ἀνάγλυφον τῆς Ἐλευσίνος, τὸ ὁποῖον ἐποιήθη· κατὰ τὰς ἀρχὰς ἀκόμη τῶν χρόνων τοῦ Περικλέους, εἶναι ἀναμφιβόλως ἐν ἀπὸ τὰ σημαντικώτερα ἔργα τῆς ἐλληνικῆς πλαστικῆς, τὰ ὅποια διεσώθησαν. Τὸ ἀνάγλυφον τοῦτο ἔχει ὅψις 2,20 μ. καὶ πλάτος 1,52 μ., εύρεθη εἰς τὴν Ἐλευσίνα καὶ ᾧτο ἀναθηματικόν, θέμα δὲ ἔχει τὸν γνωστὸν ἐλευσινιακὸν μῦθον, κατὰ τὸν ὁποῖον ἡ Δήμητρα ἐδίδαξε τοὺς ἀνθρώπους τὴν καλλιέργειαν τοῦ σίτου διὰ τοῦ Τριπτολέμου· ἡ μεγάλη θεά· ἀριστερά—δίδει εἰς αὐτὸν τοὺς στάχεις, οἱ ὁποῖοι ἐδηλώνοντο ἄλλοτε μὲν χρῶμα· ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος ἡ κόρη της Περσεφόνη ἔθετεν εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ Τριπτολέμου μετάλλινον στέφανον, σύμβολον τῆς Ἱερᾶς ἀποστολῆς του.

Ἡ Δήμητρα στηρίζει τὴν ἀριστερὰν χεῖρα εἰς σκῆπτρον, ἔχει τὴν κόμην βραχεῖαν καὶ φορεῖ τὸν χονδρὸν μάλλινον χιτῶνα, τοῦ ὁποίου αἱ πτυχαὶ * κατεβαίνουν εύθειαι, ὡς ῥαβδώσεις, καὶ καταλήγουν ἀποτόμως. Ἡ κόρη κρατεῖ δᾶδα, φέρει τὴν κόμην μακράν καὶ ἀναδεμένην * εἰς κομψὸν σχῆμα, τὴν ἐγδυμασίαν της δ' ἀποτελοῦν μαλακὸς ἰωνικὸς χιτών, ὁ ὁποῖος σχηματίζει γραφικωτέρας καὶ ποικιλωτέρας πτυχάς, καὶ ἴματιον ἀπὸ παχύτερον ὅφασμα· προσέτι τὸ κράσπεδον * τοῦ χιτῶνος δὲν κόπτεται ἀποτόμως, ἀλλ' ἐγγίζει τὸ ἔδαφος μὲν ἀπόθεσιν *.

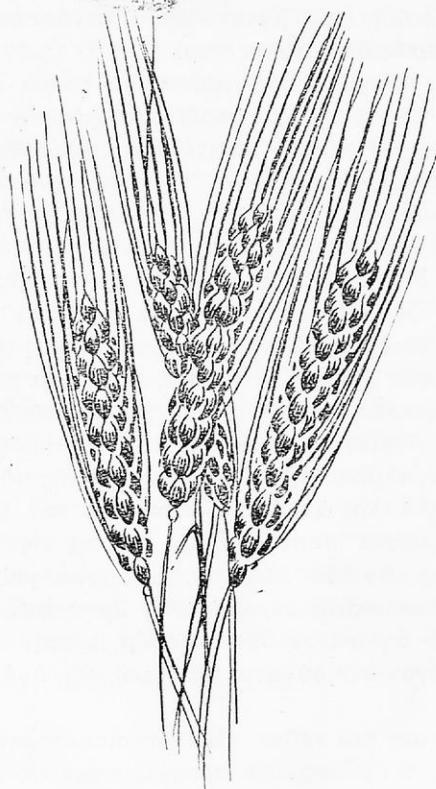
Ἐξ αἰτίας τῶν διαφορῶν τούτων, αἱ ὁποῖαι παρατηροῦνται καὶ εἰς τὰ πρόσωπα — ἡ Δήμητρα ἔχει ἀρχαῖκώτερον ὅψις — εἴκασσαν, ὅτι δὲ ἀγνωστος πλάστης τοῦ ἀναγλύφου εἶχεν ὑπ' ὅψιν του δύο ἀγάλματα τῆς Δήμητρος καὶ τῆς κόρης, δῆλον ἐντελώδες σύγχρονα. "Αλλοι ἀπέδωσαν αὐτὸν εἰς τὸν ἴδιον τὸν Φειδίαν. Πραγματικῶς δ' ὑπάρχει τόση Ἱερότης εἰς τὰ πρόσωπα καὶ τὰς στάσεις τῶν δύο θεαινῶν, αἱ ὁποῖαι φαίνονται ὡς νὰ τελοῦν ἀγιώτατον μυστήριον, καὶ τόση θρησκευτικὴ πίστις ἐκφράζεται εἰς τὴν ἀγνήν, σχεδὸν παιδικὴν μορφὴν τοῦ Τριπτολέμου, ὡστε τὸ ἔργον δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ἀνάξιον μεγάλου καλλιτέχνου.

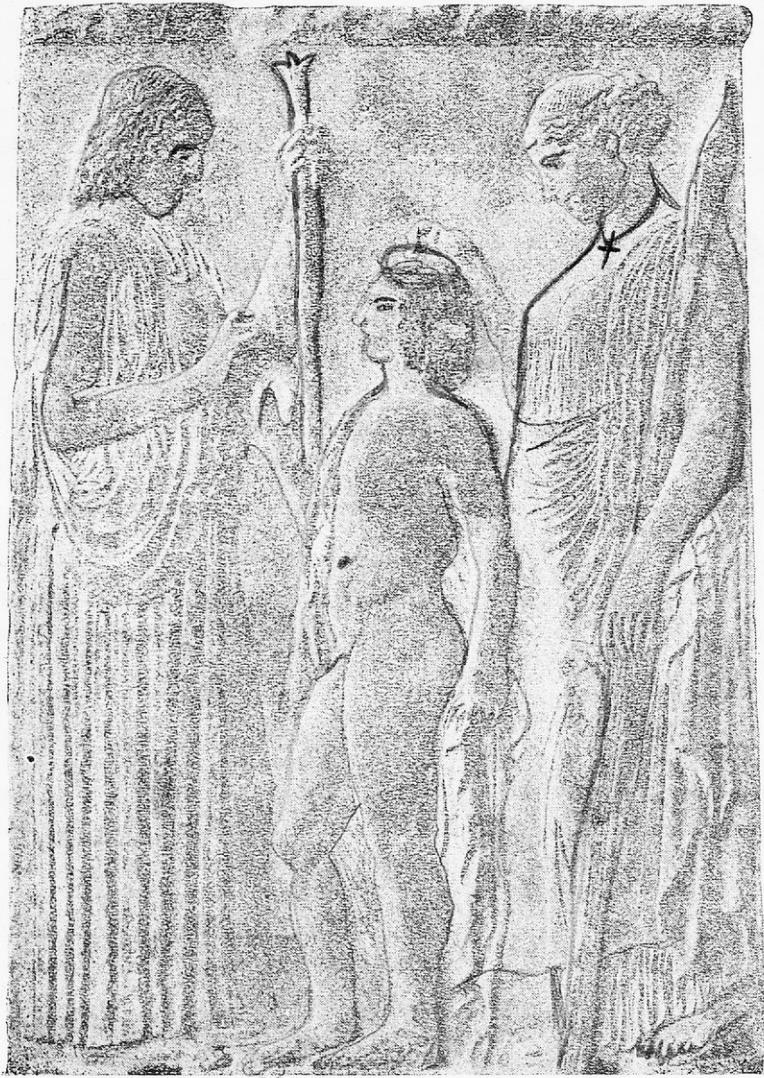
Ἀκριβῶς δῆμως διὰ τοῦτο εἶναι περισσότερον ἀξιοσημείωτον τὸ γεγονός, ὅτι οὗτος δὲν προσέκρουσεν εἰς τὰς διαφορὰς

τῆς τεχνοτροπίας μεταξύ τῆς Δήμητρος καὶ τῆς Περσεφόνης, ἀλλὰ προφανῶς ἔθεωρησεν αὕτας καταλλήλους, διὰ νά χαρακτηρίσῃ τὴν μητέρα ὡς ἀρχαιοπρεπεστέραν καὶ μᾶλλον ἀπέριττον*, τὴν δὲ θυγατέρα ὡς κομψοτέραν καὶ μᾶλλον νεωτερικήν. Τὸ εἶδος δηλαδὴ τοῦ ἴματισμοῦ ἔχρησιμοποίησεν ὁ καλλιτέχνης πρὸς ἔκφρασιν τοῦ ήθους τῶν μορφῶν.

«Ιστορία τῆς Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Τέχνης»

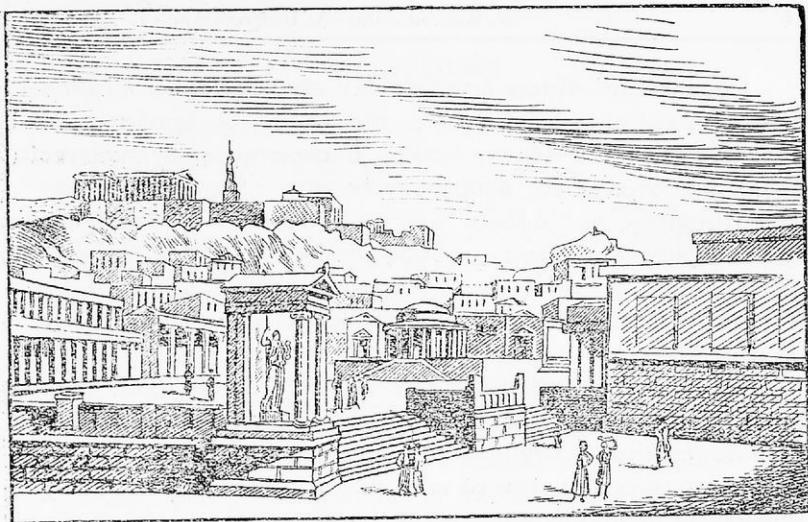
Χρήστος Τσούπας

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΑΙ ΑΘΗΝΑΙ ΕΠΙ ΠΕΡΙΚΛΕΟΥΣ

Ἐκεῖνο πρὸ πάντων, τὸ δόποιον ἔτερψε καὶ ἐκόσμησε τὰς Ἀθήνας καὶ ύπερβολικὰ ἔξεπληξε τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους καὶ εἶναι τὸ μόνον μαρτύριον διὰ τὴν Ἑλλάδα, ὅτι ἡ φημιζομένη ἐκείνη δύναμις καὶ ἡ παλαιά της εὐτυχία δὲν ἥτο ψεῦδος, εἶναι ἡ κατασκευὴ τῶν μνημείων, τὰ δόποια δὲ Περικλῆς ἀνήγειρεν εἰς τὰς Ἀθήνας.

Ο Περικλῆς εἰσήγαγεν εἰς τὸν δῆμον μεγάλας ἐπιχειρήσεις οἰκοδομῶν καὶ σχέδια ἔργων, τὰ δόποια ὅχι μόνον πολύτεχνα ἥσαν, ἀλλὰ καὶ χρόνον μακρὸν ἀπῆτουν. Σκοπὸν εἶχε νὰ κινήσῃ ὅλα τὰ ἀστικὰ ἐπαγγέλματα, ώστε νὰ λάβουν ἀφορμὴν καὶ ἐκεῖνοι οἱ πολῖται, οἱ δόποιοι διέμενον εἰς τὴν πατρίδα, νὰ ὀφελοῦνται καὶ νὰ μετέχουν τῆς δημοσίας ὀφελείας, δπως καὶ οἱ ναυτιλλόμενοι, οἱ φρουροῦντες τὴν πατρίδα καὶ οἱ ἐκστρατεύοντες.

Τὰ ἀπαιτούμενα ύλικά ἥσαν λίθος, χαλκός, ἐλεφαντοστοῦν, χρυσός, ἔβενος καὶ κυπάρισσος. Διὰ τὴν κατεργασίαν αὐτῶν ἀπητοῦντο ποικίλοι τεχνῖται, τέκτονες, πλάσται, σιδηρουργοί, βαφεῖς, χρυσοχόοι, ἐλεφαντουργοί, ζωγράφοι, διακοσμηταὶ καὶ τορνευταί.

Προμηθευταὶ αὐτῶν ἡσαν εἰς μὲν τὴν θάλασσαν οἱ ἔμποροι, οἱ ναῦται καὶ οἱ κυβερνῆται, εἰς τὸν ἔηράν οἱ ἀμαξιοποιοὶ καὶ μεταλλευταὶ. Κάθε τέχνη, καθώς ὁ στρατηγός, ἔχρησιμοποιεῖ ὄλοκληρον στράτευμα ἀνθρώπων ἐκ τῆς τάξεως τῶν θητῶν *. Τοιουτοτρόπως αἱ διάφοροι ἀνάγκαι κατένεμον καὶ ἐσκόρπιζον τὴν εὐπορίαν εἰς πᾶσαν, οὕτως εἰπεῖν, ἥλικίαν καὶ εἰς πᾶσαν φύσιν.

Τὰ ἔργα ύψωνοντο ὑπερήφανα κατὰ τὸ μέγεθος, ἀμίμητα δὲ εἰς τὴν μορφὴν καὶ τὴν ψυχικὴν χάριν.

Μεγάλη ἦτο ἡ φιλοτιμία τῶν τεχνιτῶν νὰ ὑπερβοῦν τὴν δημιουργικὴν ἔμπνευσιν μὲ τὴν καλλιτεχνικὴν τελειότητα καὶ ἀξία θαυμασμοῦ ἦτο ἡ ταχύτης τῆς προόδου τῶν οἰκοδομημάτων. Διότι, ἐνῷ ἐνόμιζον ὅτι τὸ καθένα ἔχρειάζετο πολλὰς διαδοχὰς ἀνθρώπων ἀρχόντων καὶ πολλὰς γενεάς διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὸ τέλος, ἐπερατώθησαν ὅλα μαζὶ ἐπὶ τῆς ἀκμῆς τῆς διοικήσεως ἐνὸς μόνον ἀνθρώπου. Διὰ τοῦτο ἀκόμη περισσότερον θαυμάζονται τὰ ἔργα τοῦ Περικλέους, ὅτι ἐντὸς ὀλίγου χρόνου ἔγιναν τοιαῦτα, ὡστε νὰ ζήσουν χρόνον πολύν. Διότι κατὰ μὲν τὸ κάλλος ἔκαστον ἔξ αὐτῶν ἦτο εὐθὺς ἀρχαῖον, κατὰ δὲ τὴν ἀκμὴν αὐτοῦ εἶναι μέχρι σήμερον πρόσφατον, ἀκόμη καὶ καινουργές. Τόσον μεγάλη νεότης ἀπανθεῖ εἰς αὐτά, ἡ ὅποια διατηρεῖ πάντοτε ἀνέπαφον ὑπὸ τοῦ χρόνου τὴν ὅψιν αὐτῶν, ὡς ἔαν εἶχον τὰ ἔργα ἐγκαταμεμειγμένον πνεῦμα ἀειθαλές καὶ ψυχήν ἀγήραστον.

« Περικλῆς »

Ηλούταρχος (Κατὰ μετάφρασιν Α. Ραγκαβῆ)

ΔΕΞΙΛΕΩΣ

[Στὶς ἀνασκαφές, ποὺ ἔγιναν στὸν Κεραμεικό, βρέθηκαν πολλὲς ἐπιτύμβιες στῆλες, μὲ ἀνάγλυφες μορφές, ἀφιερωμένες σὲ τεντούζ. Μία ἀπ' αὐτές κατέχει ξεχωριστὴ θέση καὶ γιὰ τὴν ὁδαία τέχνη της καὶ γιὰ τὸ εἰκονιζόμενο παλῆκαρι. Ἀπὸ τὴν ἐπιγραφή, ποὺ εἶναι στὴ βάση της, μαθαίνουμε, πῶς εἶναι ὁ Δεξιλεώς, Ἄθηραῖος ἴππεις, ποὺ οικοτάθηκε στὴν πεδιάδα τῆς Κορινθίου στὸν πόλεμο μὲ τοὺς Σπαρτιάτες τὸ 394 π. Χ. Ὁ Δεξιλεώς ἐμφανίζεται στὴ στήλη ἔφιππος ν' ἀγαρέσῃ ἵνα Σπαρτιάτη διλίτη καὶ ῥὰ ἐνομάζεται ῥὰ τὸν λογχίσῃ. Εἴριαι τέτοια ἡ λεβεντιά του καὶ ἡ ὄψη του, ποὺ ἐνέπιενε στὸν Παλαιᾶ τὸν ἀκόλουθο ὁραῖο ὑμεῖο, ποὺ εἶναι ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ μεγάλο του ποίημα, ποὺ ἐπιγράφεται «Οἱ τάφοι τοῦ Κεραμεικοῦ», στὸ όποιο ὑμεῖται καὶ ἄλλους Ἄθηραίους καὶ Ἄθηραῖες, εἰκονιζόμενους κι αὐτοὺς σὲ ὅμοιες ἐπιτύμβιες στῆλες.]

Κι ἀπὸ τὸ πρῶτο μάρμαρο κι ἀπὸ τὸ πρῶτο μνῆμα ἀκούω φωνή, ποὺ χύνεται, κι ἀκούω φωνή, ποὺ λέει:

— Ἐμὲ Δεξιλεο μὲ λένε. Ἐγὼ εἶμαι τῆς Ἄθηνας τὸ λατρεμένο τὸ παιδί, τ' ἀγένειο παλληκάρι.

Μ' ἀνάθρεψαν τὰ βροντερὰ τραγούδια τοῦ Τυρταίου καὶ τάραξαν τὸν ὑπνο μου τὰ ὄνειρα τοῦ Αίσχύλου.

Ἐξω στὸ δρόμο, στὴ δουλειά, στοῦ κάμπου τὸν ἀέρα μοῦθρεψε δῆλιος τὸ κορμὶ καὶ τ' ἄνοιξε σὰν ἄνθος καὶ στὸ Γυμνάσιον δὲ Θεός, ποὺ τὰ βοηθάει τὰ νιάτα, μοῦ τόπλασεν ἀρμονικὰ σφιχτό, χυτὸ καὶ ὠραῖο.

Κι ἐγὼ καβάλα, φτερωτός, μέσα στοὺς πρώτους πρῶτος συντρόφεψα τὸ Ἱερὸ τῆς Ἄθηνᾶς καράβι κι ἔλεγα! — Βάλε μου, θεά, τρανὴ καρδιὰ στὰ στήθη, δῶσε φτερά στὰ πόδια μου καὶ δύναμη στὰ χέρια, νὰ πάω κι ἐγὼ ν' ἀγωνιστῶ καὶ νικητὴς νὰ λάμψω στὸ πήδημα, στὸ πάλεμα, στὸ δρόμο, στὸ λιθάρι.

Γιατὶ δὲν εἶναι πιὸ ἀκριβὴ τιμὴ στὸ παλληκάρι παρὰ καρδιὰ ἀπὸ σίδερο σὲ φτερωμένο σῶμα.

Κι ἐγώ, δύνειρεύτηκα κι ἐγὼ τῆς δόξας τὴ λαχτάρα, ἄρχοντας, εἶπα, νὰ ύψωθῶ καὶ στρατηγὸς νὰ γίνω, στὸ θέατρον ἀξιος ποιητὴς τὰ πλήθη νὰ μαγεύω.

Κι ἐγώ μιὰ μέρα ν' ἀκουστῶ βροντόφωνα στὴν Πνύκα,

άστροπελέκι στοὺς κακούς. Καὶ μὲ τοὺς φιλοσόφους,
ἔκεῖ ποὺ τρέχει ὁ Ἰλισσὸς γλυκὰ καὶ ποὺ ἔαπλώνει
δροσάτον ἶσκιο ὁ πλάτανος, κι ἐγὼ νὰ ξεδιαλύνω
καὶ τὰ σκοτάδια τῆς ψυχῆς καὶ τὰ κρυφὰ τῆς πλάσης.
‘Ἄλλ’ ἔνας ἀγαθὸς θεός, ποὺ καὶ ποτὲ τὰ μάτια
ἥσε σήκωσε ἀπὸ πάνω μου καὶ πάντα μὲ φυλάγει,
αὐτὸς διώρισε γιὰ μὲ μιὰ δόξα πιὸ μεγάλη:
Γιὰ τὴν πατρίδα ν’ ἀξιωθῶ, νὰ πάω νὰ πολεμήσω !

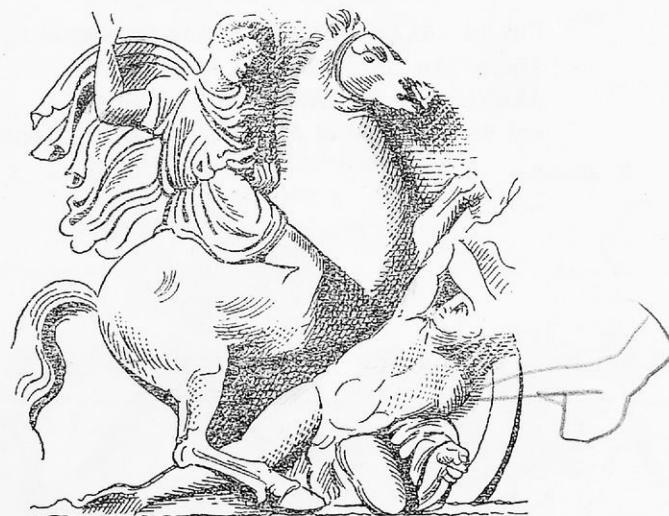
Καὶ νά ! Σαλπίζει ἡ σάλπιγγα πολεμιστήριον ἥχο,
κι ἡ Ἀθήνα μὲ τὰ ὄνειρατα Πλατωνικά, ἡ Ἀθήνα
ξυπνάει γοργά, ἀντρειένεται, καθώς ἡ Ἀθηνᾶ της,
γαλήνια κόρη καὶ μαζὶ πρόμαχος θεριεμένη.
‘Η Σπάρτη ἡ ἀνυπόταχτη μᾶς φοβερίζει, ἡ Σπάρτη !
Θυμήθηκα τὸν ὅρκο μου κι ἀρματωμένος τρέχω,
σὲ κυματόπλαστο ἄλογο θεσσαλικό, ποὺ ἔχει
χαρὰ τὸν πόλεμο καὶ σκάφτει, αὐτιάζεται*, δὲ στέκει.
Στὸ χέρι μου ἀνυπόμονο κουνιέται τὸ κοντάρι.
Θαρρῶ, πῶς μέσα μου ἡ καρδιὰ βροντοχτυπάει τοῦ Κόδρου,
θαρρῶ, εἶναι σᾶν τοῦ Αἴαντα ψηλὸ τ’ ἀνάστημά μου,
θαρρῶ, τὸ δρόμο ἔνας θεός μοῦ δείχνει καὶ κανένας,
ναὶ ! καὶ κανένας δὲν μπορεῖ νὰ κόψῃ τὴν ὁρμή μου !

Μὲ τὸν πολέμιο σμίξαμε στὸν κάμπο τῆς Κορίνθου.
‘Ηλιοκαμένος καὶ τραχὺς κι ἀκράτητος Σπαρτιάτης,
βοριάς χυμάει ἐπάνω μου πελώριος Σπαρτιάτης.
Τὸ χρόνια μου τὰ εἴκοσι πυρώνονται καὶ βράζουν.
Τῆς Σπάρτης ἄντρας εἰσ’ ἐσύ, παιδὶ είμαι τῆς Ἀθήνας.
Βοηθάτε με, ἶσκιοι πατρικοὶ τῶν Μαραθωνομάχων !
Σφιχτά κρατῶ μὲ τὸ ζερβί τὸ χαλινάρι, χύνω
σὰ φλόγα τ’ ἄλογο, πετῶ, σκύβω γοργά, τινάζω
τ’ ὀλόμακρο κοντάρι μου, κατάστηθα τὸν βρίσκω.
Στὰ πόδια ἐμπρὸς τ’ ἀλόγου μου κατρακυλάει καὶ πέφτει.
Πέφτει, κι ἔκει ποὺ τὸν πατῶ, κρυφὰ τὸν καμαρώνω.
Χωρὶς νὰ χάσῃ τὴν ὁρμή, χωρὶς μιλιὰ νὰ βγάλη,
πέφτει καὶ χάνεται καὶ σβεῖ καὶ φοβερίζει ἀκόμα.

'Εμὲ Δεξίλεο μὲ λέν, παιδὶ εἶμαι τῆς Ἀθήνας,
πολέμησα καὶ νίκησα κι ἐγὼ γιὰ τὴν πατρίδα.
Σὲ λίγο ὁ θάνατος ὅρμαει κι ἀλύπητα κι ἐμένα
μὲ παίρνει ἀπὸ τὴ γῆν αὐτήν, μὲ φέρνει σ' ἄλλον κόσμο.
Δὲ μ' ἔρριξε στὰ Τάρταρα, δὲ μ' ἄφησε στὸν "Αδη.
Μακαρισμένο, ἀθάνατο, μ' ἀνάστησε γιὰ πάντα
στὰ μαρμαρένια Ἡλύσια*, στὰ Ἡλύσια τῆς Τέχνης.
'Ο χρόνος φεύγει, ἀλλάζει ἡ γῆ, περνοῦν λαοὶ καὶ κόσμοι
καὶ πέφτουν καὶ μαραίνοντοι σὰ φθινοπώρου φύλλα.
Κι ἐγὼ ἐδῶ πέρα ἀσάλευτος κι ἀμάραντος προβάλλω
καὶ τῆς πατρίδας τὸν ἔχθρο στὰ πόδια μου τὸν ἔχω.
"Ω χάρη, ὡ νίκη τῆς ζωῆς, ἀνήκουστη εύτυχία,
στὰ μαρμαρένια Ἡλύσια, στὰ Ἡλύσια τῆς Τέχνης !

«Τὰ μάτια τῆς ψυχῆς μου»

Κωστής Παλαμᾶς

Εργασία θεωρητικής

ΥΜΝΟΣ ΕΙΣ ΑΡΕΤΗΝ

[*O ὄμυρος αὐτὸς ἔγινε ἀπὸ τὸν φιλόσοφον Ἀριστοτέλην πρὸς τιμὴν τοῦ φίλου τοῦ Ἐρευνῶν, τυράρρου τῆς πόλεως Ἀταρέως τῆς Αἰολίδος, ὃ δύοποις ἡγεμονίαθε μολὺ διὰ τὴν διατίμωσιν τῆς ἐλευθερίας τῶν Ἑλλήνων πόλεων τῆς Μ. Ἀσταζ.]*

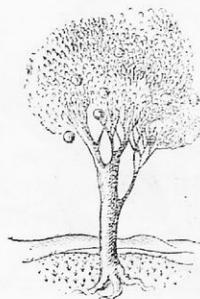
Αρετή, πολυβάσανη ἀγάπη τ' ἀνθρώπου,
σὺ καμάρι ἀκριβίθε τῆς ζωῆς,
καὶ νὰ σβήσῃ γιὰ χάρη σου, κόρη, κανεὶς
εἶναι μοῖρα γλυκειά, ζηλευτὴ στὴν Ἑλλάδα !

Ποιός ἐμπρός σου ψηφᾶ τοὺς ἵδρωτες τοῦ κόπου ;
Τόσον πόθο σὺ χύνεις στὸ νοῦν,
γεννᾶς τόση λαχτάρα, ποὺ πιὰ λησμονοῦν
γονιούς, πλούτη, τοῦ ὑπνου ξεχνοῦν τὴ γλυκάδα !

Γιὰ σέ, Κόρη, μεγάλα εἶδε κι ἔπαθε πάθη
ὅ Ἡρακλῆς, καὶ τῆς Λήδας* οἱ γυιοὶ¹
στὴ δική σου ἐπετοῦσαν παντοῦ προσταγή,
γιὰ τὸν πόθο σου ὁ Αἴας στὸν "Αδη" ἤρθε κάτω.

Γιὰ τὰ κάλλη σου τώρ' ἄλλος νιός πάλι ἔχαθη !
Τὴν αἴγλη τοῦ ἥκλιου πιὰ δὲ θὰ ἴδῃ·
ἄλλ' ἀθάνατη τούτη θὰ μείν' ἡ θανὴ²
καὶ θὰ κλάψουν οἱ Μοδεσες τὸ νιὸ τὸν ἀφράτο !

Σ. Μενάρδουν, «Στέφανος» Αριστοτέλης (Μετάφρασις Σ. Μενάρδουν)

ΥΜΝΟΣ ΤΩΝ ΠΡΟΓΟΝΩΝ

Ἐσεῖς, ποὺ πρωτοσπείρατε
τῆς ἦλευτεριᾶς τὸ σπόρο, 7
λαχταρισμένο δῶρο 7
στὴ σκλαβωμένη γῆ, 6 4
ἐσεῖς κι δταν ὥριμασσαν 8
τὰ στάχυα καρποφόρα, 7
τοῦ θερισμοῦ τὴν ὥρα 7
μᾶς γίνατε δδηγοί. 4

Σάν ἴσκιοι μεγαλόκορμοι
κι ἀπείραχτοι ἀπ' τὰ χρόνια 7
σέρνετε ἐμᾶς τ' ἀγγόνια 4
στὸ δρόμο τῆς τιμῆς 6 8
κι δπου πολέμου κράξιμο 8
κι δπου τῆς μάχης κρότοι, 7
ἐσεῖς περνᾶτε πρῶτοι 2
κι ἀκολουθοῦμ' ἐμεῖς. 6

Στὴ μνήμη σας ἀνάβομε 9
χρυσά λιβανιστήρια, 7
γιὰ σᾶς τὰ νικητήρια 4
τὰ χείλη μας ὅμνοῦν 6
καὶ πλέκοντας τὰ χέρια μας 8
τῆς δόξας τὰ στεφάνια
δικῆ σας περηφάνεια 4
στοὺς τάφους σας κρεμνοῦν. 1

« Ηέρινη Ρουματά »

Γ. Δροσίνης

Γ'

ΑΠΟ ΤΗΝ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗΝ ΕΘΝΙΚΗΝ ΖΩΗΝ

Πάλι μὲ χρόνονς, μὲ καιροίς,
πάλι δικά σας θά' ται.

Δημοτικὸν

[Handwritten signature]

Ο ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ ΒΕΛΙΣΣΑΡΙΟΣ

‘Ο ἔνδοξος στρατηγὸς ἦτο τραχὺς στρατιώτης, ἀπὸ τοὺς τελειοτέρους ἵσως στρατιωτικούς τύπους τῆς μεσαιωνικῆς μας βασιλείας. Εὔσωμος, ύψηλὸς καὶ ὥραῖος, ἦτο ταυτοχρόνως τόσον προσηνής καὶ τόσον ἀφελῆς, ὡστε θά τὸν ἐνόμιζε κανεὶς ἀπλοῦν ἰδιώτην.

‘Ο Βελισσάριος ἦτο πλούσιος, ὅπως ὅλοι οἱ εὔτυχεῖς στρατηγοὶ τῆς ἐποχῆς ἑκείνης, διότι ἐλάμβανον μερίδιον ἀπὸ τὰ λάθια φυρα τῆς νίκης. Εἶναι γνωστόν, ὅτι εἶχε μέγαρον ἐντὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ ἀναφέρεται, ὅτι ἐπτά χιλιάδες ἐκλεκτοὶ ἵππεῖς ἦσαν ἴδιοι του, διαλεγμένος στρατός, συντηρούμενος ὑπ’ αὐτοῦ, καὶ πυρὴν περὶ τὸν ὅποιον συνεκεντροῦτο τὸνέον στράτευμα κάθε ἐκστρατείας.

Εἰς τοὺς στρατιώτας του ἦτο φιλοδωρότατος, εἰς τοὺς πληγωνομένους ἔδιδε χρήματα καὶ εἰς τοὺς διακριθέντας εἰς τὴν μάχην ἔχάριζε ψέλλια* καὶ στρεπτούς*, ὃν δὲ κανεὶς ἔχανεν εἰς τὸν πόλεμον τὸν ἵππον ἦτο τόξον του, ἦτο βέβαιος, ὅτι ὁ στρατηγὸς θά τὸ ἀντικαταστήσῃ ἀμέσως. Οἱ τόποι, ἀπὸ τοὺς ὅποιους διήρχετο ὁ στρατός, ἔμεναν ἄθικτοι, διότι αὐστηρόταται διαταγαὶ ἀπηγόρευαν τὴν διαρπαγήν, τὰς δὲ αἴχμαλώτους γυναῖκας —μολονότι μεταξὺ αὐτῶν πολλαὶ ἦσαν σπανίας ὥραιοτητος— οὕτε αὐτὸς ἤθέλησε ποτὲ νὰ ἔδῃ, οὕτε ἄλλους ἀφηγε νὰ τὰς ἐνοχλήσουν.

‘Εφευρετικώτατος εἰς τὴν μάχην, τολμηρὸς καὶ αἰσιόδοξος, εἶχε τὸ πρόσθετον προτέρημα νὰ μὴ ὑπερηφανεύεται διὰ τὰς ἐπιτυχίας του. Κανεὶς δὲν τὸν εἶδε ποτὲ μεθυσμένον. Μὲ τοιαύτας ἀρετᾶς δὲν εἶναι παράδοξον πῶς, ὅχι μόνον εἰς τὸ στράτευμα ὁ Βελισσάριος ἐλαττεύετο, ἀλλὰ καὶ δσάκις ἐπήγαινεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὁ λαὸς τὸν παρηκολούθει εἰς τοὺς δρόμους καὶ «δὲν ἔχόρταινε νὰ τὸν βλέπῃ», ὅπως λέγει ὁ σύγχρονος ιστορικὸς Προκόπιος*.

‘Ολίγοι ἵσως ἄνθρωποι ἔχουν νὰ παρουσιάσουν ζωὴν πλήρη, ἀπὸ ἀλλεπαλλήλους μεταπτώσεις τῆς τύχης, ὅσον ὁ γενναῖος αὐτὸς στρατιώτης.

Ἐγεννήθη εἰς τὴν Δαρδανίαν*, ἄγνωστον πότε, καὶ ἀρχίζει ν' ἀναφέρεται ως φρούραρχος Δάρας*. Ὁ Ἰουστινιανός, ὁ ὄποιος εἶχε τὸ ἔκτακτον δῶρον νὰ διακρίνῃ εἰς κάθε κλάδον τοὺς ἴκανούς, τὸν ἀνεκάλυψεν, τὸν ἐπῆρεν ἀπὸ τὸ μακρινόν του φρούριον καὶ τὸν ἔφερεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. “Οταν ἔγινεν ἡ περίφημος στάσις «τοῦ νίκα, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Αὐτοκράτωρ ἐκινδύνευσε νὰ χάσῃ τὸν θρόνον του καὶ ᾧτο ἔτοιμος νὰ φύγῃ εἰς τὴν Ἀσίαν, ὁ Βελισσάριος μαζὶ μὲ τὸν στρατηγὸν Μοῦνδον κατώρθωσε νὰ καταστείῃ τὴν στάσιν καὶ νὰ σώσῃ τὸν θρόνον.

Εἰς τὴν περίφημον ἐκστρατείαν τῆς Ἀφρικῆς ἐνίκησε τοὺς Βανδήλους, συνέλαβεν αἰχμάλωτον τὸν βασιλέα αὐτῶν καὶ παρουσίασε στρατὸν τόσον πειθαρχικόν, ὃστε ἡ συνηθεστάτη κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους λεηλασία δὲν ἔγινεν. Αἱ νέαι κατακηθεῖσαι ἐπαρχίαι ἐκυβερνήθησαν κατὰ τρόπον ἀποδεικνύοντα, διτὶ ὁ στρατηγὸς εἶχε καὶ διοικητικὸν πνεῦμα καὶ ᾧτο ἐξ ἵσου δειξιός διπλωμάτης. Ὁ Ἰουστινιανὸς ὅχι μόνον τοῦ ἐπέτρεψε νὰ τελέσῃ θρίαμβον, ἀλλὰ καὶ ἔκοψεν ἰδιαίτερον νόμισμα πρὸς τιμὴν του.

“Οταν ἔχρειάσθη νὰ διωχθοῦν οἱ Ὀστρογότθοι ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν, ὁ Βελισσάριος ἐτάχθη ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ἐκστρατείας. Ὁ εὔτυχης στρατηγὸς ἐνίκησε τοὺς ἀντιπάλους του καὶ ἐπολιόρκησε τὴν Ραβένναν. Οἱ Γότθοι τοῦ ἐπρότειναν νὰ τὸν ἀνακηρύξουν αὐτοκράτορα, ἀλλ’ ἐκεῖνος ἤρνήθη καὶ συνέλαβεν αἰχμάλωτον τὸν βασιλέα των.

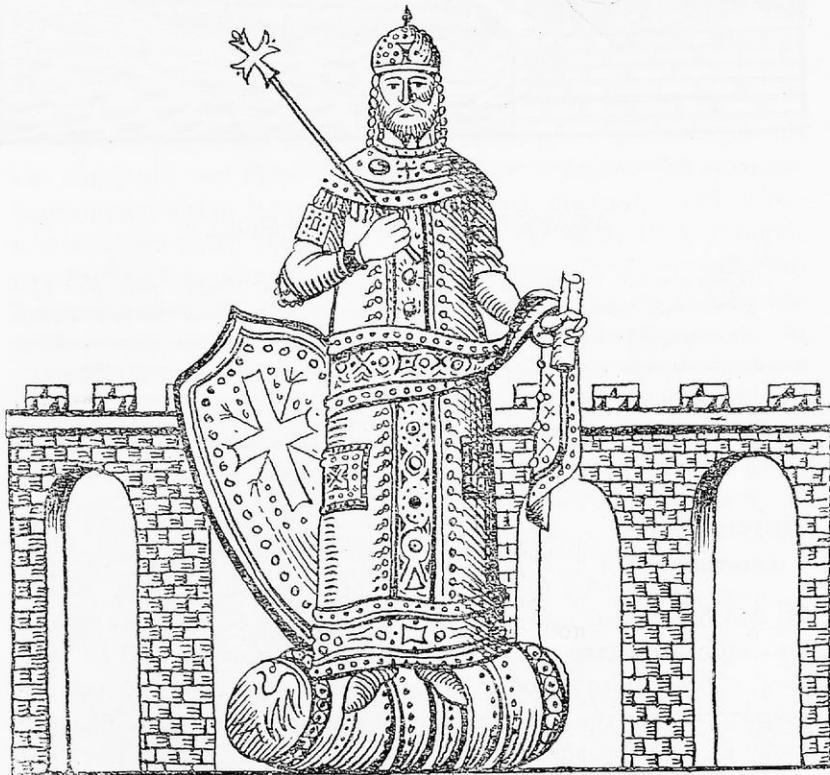
“Αν καὶ στρατιώτης εὐθύς καὶ ἔντιμος, διὶς ὑπέπεσεν εἰς δυσμένειαν ἀπὸ ραδιουργίας, τὰς ὁποίας ἔστηνεν ἡ πονηρία τῶν διαδρόμων τῆς Αὐλῆς εἰς τοὺς μεγάλους εύνοουμένους τῆς Τύχης καὶ τοῦ Αὐτοκράτορος. Ἀλλ’ ὁ γενναῖος στρατηγός, κατώρθωσε νὰ λύσῃ τὰ τρομερὰ δίκτυα μὲ τὴν ἀνδρικήν του στάσιν, τὴν ύπομονὴν καὶ τὴν πασίγνωστον τιμιότητά του, καὶ ἀπέθανεν, ὅπως ἀποθνήσκουν δλοί οἱ ἄνθρωποι, οἱ ὄποιοι ἐπέρασσαν μίαν ζωὴν πλήρη δράσεως, ἀλλὰ ἐντιμοτάτην.

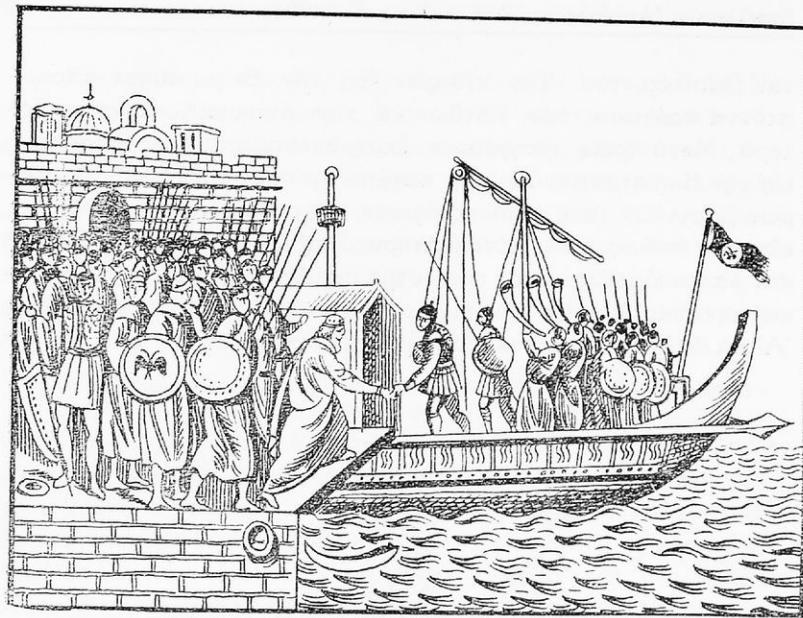
“Ο Βελισσάριος εἶναι σπάνιον φαινόμενον στρατηγοῦ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, νικηφόρου καὶ δημοφιλοῦ, μὴ ἀποβλέψαντος εἰς τὸν θρόνον. Ὁ ἔντιμος ἐκεῖνος στρατιώτης ᾧτο πιστὸς εἰς

τὸν Βασιλέα του. Τὸν εἴδαμεν ἥδη τὸν Βελισσάριον ἀπορρίπτοντα πρότασιν τῶν Γότθων νὰ τὸν ἀνακηρύξουν αὐτοκράτορα. Μετὰ τρεῖς νικηφόρους ἐκστρατείας καὶ δύο θριάμβους εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, κατόπιν μάλιστα τῶν δύο βαρβάρων βασιλέων τοὺς ὁποίους ἔφερεν αἰχμαλώτους νὰ τοὺς ρίψῃ εἰς τοὺς πόδας τοῦ Αὐτοκράτορος, εἰδωλον πλέον τοῦ λαοῦ καὶ λατρευόμενος ἀπὸ τοὺς στρατιώτας του διὰ τὴν ἀνδρείαν καὶ τὴν δικαιοσύνην, δὲν εἶχε παρὰ νὰ ζητήσῃ μίαν εύκαιριαν. Άλλα δὲν τὴν ἔζητησεν. Δὲν ἦτο φιλόδοξος.

«Βεζαριαὶ γυναικεῖ»

Γεώργιος Τσοκόπουλος

ΑΦΑΝΕΙΣ BYZANTINOI ΗΡΩΕΣ

[Η κατασκοπεία τοῦ ἐρθυδοῦ δὲν εἶναι ἔτεινοςις· τῆς ἐποχῆς μαζ. Καὶ κατά τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους Ἐμπιστοὶ καὶ θαρραλέοι ἀξιωματικοὶ κατέβησαν αὐτορράφους μεταβαίνοντες τὰς ἐρθυρίνας χώρας, διὰ τὰ κατασκοπεύοντα τὰς πολεμικὰς προτειγασθενὰς τῶν πολεμίων. Εἶναι φυσικὸν τὰ φαντασμάτη κανεὶς τοὺς κυρδύνους, ποὺ διέτρεψαν, τὴν τάλαμην καὶ τὴν ἐυδεξιότητα, ποὺ ἀνέπινσσον, καὶ τὴν ἀξίαν τῶν πληροφοριῶν, ποὺ συνέτεινον διὰ τὴν ἀμιανταν τῆς αὐτορράφουσας.]

***Επικίνδυνος** ‘Ο αὐτοκράτωρ Λέων Γ’ ὁ “Ισαυρος εἶχε σημειώσεις καὶ περὶ τῶν μικροτέρων ἀξιωματικῶν του· ὁ κένταρχος* Μελιγούας εἶχε δεῖξει, ὅτι ἦτο δεξιός καὶ πρὸ πάντων ἀτρόμητος, ὁ δὲ πρωτοκάραβος* Θεόφιλος ἐλογίζετο ως ὁ ἄριστος τῶν κυβερνητῶν. ‘Ο δὲ δρόμων* «Ἄγιος Θεόδωρος ὁ Στρατηλάτης» εἶχε τεθῆ ύπό τοῦ αὐτοκράτορος εἰς τὴν διάθεσιν τῶν δύο τούτων γεννναίων ἀξιωματικῶν εἰς τὴν ἀποφασισθεῖσαν ἐπικίνδυνον ἀποστολήν των.

‘Ο Λέων δ ’Ισαυρος ἡθέλησε νὰ παρασταθῇ αὐτοπροσώπως εἰς τὸν ἀπόπλουν. ’Αφοῦ ἐπεθεώρησε προσεκτικά τὸν ὥραῖον δρόμωνα, ἔθεσε τὴν αὐτοκρατορικήν του χεῖρα ἐπὶ τοῦ ὄμου τοῦ νεαροῦ κεντάρχου :

—Μελιγούα, εἶπε, θέλω λεπτομερεῖς καὶ θετικάς εἰδήσεις. Νὰ διεισδύσῃς διὰ παντὸς τρόπου εἰς τὰ μυστικά τῆς παρασκευῆς τῶν Ἀράβων. Μετὰ τεσσαράκοντα ἡμέρας θὰ σὲ ἀναμένω πάλιν ἐδῶ, ἐπὶ τῆς κρηπίδος* τοῦ Βουκολέοντος*.

Τὴν ἐπαύριον δ “Αγιος Θεόδωρος ὁ Στρατηλάτης”, ἐνῷ διέπλεε ταχὺς τὰ στενά, διεσταυρώθη μετὰ τῶν τελευταίων μοιρῶν τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στόλου, αἱ ὁποῖαι ἀνέπλεον τὸν Ἑλλήσποντον. ‘Ο ἀρχιναύαρχος μαντεύων τὴν ἀποστολὴν τοῦ κεντάρχου ἔστειλε πρὸς τὸν Μελιγούαν τὸ σῆμα: «Ο Κύριος τῶν δυνάμεων μετὰ σοῦ» ἐν μέσῳ τῶν φρενιτιώδῶν ἐπευφημιῶν τῶν πληρωμάτων.

‘Ο “Αγιος Θεόδωρος ὁ Στρατηλάτης” εἰς τὴν ταχύτητα καὶ δεξιότητά του ἔχει νὰ ἐλπίζῃ. Ούδὲν πολεμικὸν πλοῖον, οὐδεμία μεμονωμένη βυζαντινὴ μοῖρα κατὰ διαταγὴν τοῦ αὐτοκράτορος θὰ μείνῃ ἔξω εἰς τὸ Αιγαῖον. ‘Ο Λέων Γ’ δ ’Ισαυρος δὲν ἐπιθυμεῖ νὰ προσφέρῃ εύκόλους νίκας εἰς τὰ ἀπειράριθμα ἔχθρικά σκάφη, τὰ δόποια, ὡς πληροφορεῖται, συντόμως θὰ καλύψουν αὐτὸν μὲ τὰς πρασίνους ἔχθρικάς σημαίας.

‘Ο δρόμων τρέχων ἀπαύστως διασχίζει τὸ στενὸν τῆς Χίου, διέρχεται μεταξὺ Σάμου καὶ Ἰκαρίας, χαιρετῷ ἀπὸ μακράν τὴν ιεράν Πάτμον, περιπλέει τὴν βορείαν ἄκραν τῆς Ρόδου καὶ ἔρχεται νὰ ρίψῃ τὴν ἄγκυράν του εἰς τὰ Μύρα τῆς Λυκίας. Εἶχεν ἀνάγκην ἀναψυχῆς, ἀνεφοδιασμοῦ, πλοιηγῶν* Ἀραβιοφώνων. Δι’ αὐτὸν ἥλαξε χρώματα, κοσμήματα, σύμβολα. “Υψωσαν ἔχθρικὴν σημαίαν, ἐφόρεσαν ἀραβικάς στολὰς καὶ πανοπλίαν καὶ μὲ τὰ ἐμβλήματα τῶν ἀπίστων περιέτρεξαν τὰ παράλια τῆς Συρίας, τῆς Φοινίκης, τῆς Παλαιστίνης.

‘Απερίγραπτον εἶναι τὸ μέγεθος τῆς παρασκευῆς τῶν Ἀράβων. Πυκναὶ σειραὶ σκαφῶν ἐναυλόχουν* εἰς τοὺς λιμένας· μικρά καὶ μεγάλα πλοῖα μὲ ἐπενδύσεις σιδηρῶν ἢ χαλκίνων ἐλασμά-

των καὶ ύφασμάτων ποτισμένων εἰς τὸ ὅξος, μὲ σάκκους ἄμμου σωρευμένους ἐπὶ τῶν καταστρωμάτων, μὲ παντοῖα ἄλλα προφυλακτήρια κατὰ τοῦ ὑγροῦ πυρός, ἀνέμενον ἔτοιμα τὸ σῆμα τοῦ ἀπόπλου. Πλῆθος ἄλλων ἐπεσκευάζοντο καὶ ἐκαθαρίζοντο εἰς τὰ ναυπηγεῖα. ‘Οπλιταγωγὰ καὶ ἵππαγωγὰ ἀνέμενον τὰ στρατεύματα, πυραμίδες ἐφοδίων ὑψώνοντο ἐπὶ τῆς ἀκτῆς· ἀμέτρητοι ἐκ τῶν μεσημβρινῶν παραλίων τῆς Ἀραβίας προσέτρεχον ἔξαιρετοι ναυτικοί, τοὺς ὁποίους θαυμασίως εἶχεν ἀσκήσει ὁ ὄργιλος Ἰνδικός. Στίφη μαύρων τῆς Νουβίας ὡδηγοῦντο διὰ τοῦ μαστιγίου ὡς κωπηλάται.

Τὸ πολεμικὸν μένος τῶν πιστῶν τοῦ Προφήτου ἔχει ἀνέλθει εἰς τὸ κατακόρυφον. Θά κυριεύσωσι τὴν Πόλιν, θά σφάξωσι, θά σκλαβώσωσι, θά σύρωσι τὸν ὑπερήφανον αὐτοκράτορα τῶν Χριστιανῶν ἀλυσόδετον εἰς τοὺς πόδας τοῦ καλίφου^{*} Σουλεΐμαν. “Ολοὶ ὅσοι μεθύουσιν ἀπὸ φανατισμόν, ὅσοι διψῶσι δόξαν, ὅσοι ἐπιθυμοῦσι λάφυρα, σπεύδουσι νὰ ταχθῶσι ὑπὸ τὰς σημαίας του. ”Ηδη κινεῖται πρὸς βορρᾶν διὰ Ἑγρᾶς. ‘Εκατὸν πεντήκοντα χιλιάδες προορίζονται διὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν.

‘Ο Μελιγούας μεταμφιεσθεὶς^{*} εἰς Ἰουδαῖον πραγματευτὴν διοιλισθαίνει^{*} ἔως τὸ Χαλέπιον καὶ παρατηρεῖ τὰ πάντα. Τὰ ἀραβικὰ στρατεύματα ἔχουν τὸν αὐτὸν ὄπλισμόν, τὴν αὐτὴν σχεδὸν τακτικὴν μὲ τοὺς Βυζαντινούς· μόνον τὸ ἵππικὸν εἶναι ἀθωράκιστον. Τὸν στόλον, τοῦ δοποίου ναυαρχεῖ αὐτὸς ὁ καλίφης, ὑπολογίζει ὁ Μελιγούας εἰς χιλια πεντακόσια σκάφη· καὶ ὀλονένεν ἔρχονται νέα. Αἱ πρώται μοῖραι καταλείπουσιν ἥδη τοὺς λιμένας τῆς Συρίας πλέουσαι βραδέως πρὸς τὴν Κύπρον.

Ἐπιστροφή. Εἶναι καιρὸς νὰ φύγῃ ὁ Μελιγούας, νὰ τρέξῃ μὲ τὰ φοβερὰ ἀγγέλματα πρὸς τὸν αὐτοκράτορα. Κατορθώνει ν’ ἀνεφοδιασθῇ εἰς Πάφον, ὑπ’ αὐτὰ σχεδὸν τὰ ὅμματα τῶν Ἀράβων. Εἰς τὸ ὄψις ὅμως τῶν Πατάρων, παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ξάνθου, δύο ἀραβικαὶ φυλακίδες—εἶχον προβῆ ἔως ἐκεῖ—ξενισθεῖσαι ἐκ τῆς ὁδοῦ, τὴν ὁποίαν ἀκολουθεῖ, τὸν καταδιώκουσι μετὰ πείσματος, ἀναγκάζουσιν αὐτὸν εἰς μάχην.

‘Ολιγοστεύει τὸν δρόμον του, καὶ ἀφοῦ ἐστράφη αἰφνιδίως, ἀποφεύγει τὸ παραπλέον καὶ ἐπιπλέει μεθ’ δλης τῆς δυνά-

μεως κατά τοῦ δευτέρου ἔχθρικοῦ σκάφους, ἐνῷ τὸ πρῶτον ἐκ τῆς δρυῆς τῆς διώξεως τρέχει ἀκόμη μακρυνόμενον. 'Ο Μελιγούας σφενδονίζει τὴν ἔχθρικὴν σημαίαν εἰς τὴν θάλασσαν, ἐνῷ μεγαλοπρεπής ἀναβαίνει εἰς τὸν ἴστον ἡ σημαία μὲ τὰς εἰκόνας τῶν τεσσάρων στρατιωτικῶν προστατῶν τοῦ Βυζαντίου 'Αγίων, τῶν Θεοδώρων: Τύρωνος καὶ Στρατηλάτου, τοῦ Γεωργίου καὶ τοῦ Μιχαήλ, καὶ οἱ σαλπιγκταὶ σαλπίζουσι τὸ πολεμικόν.

✓ Τὰ ἀραβικὰ ὅπλα ρίπτουσι χάλαζαν βλημάτων καὶ βελῶν κατά τῶν Ἑλλήνων. 'Ο Μελιγούας διατάσσει πῦρ! Οἱ πυροβόληται, ἀφοῦ ἔκαμαν τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ, ἀρπάζουσιν εἰς χεῖρας τοὺς αὐλούς*. 'Ο ἀήρ γεμίζει ἀπὸ φλόγας, τριγμὸς καὶ πάταγος φοβερὸς καὶ συνεχῆς ἐπακολουθεῖ, γλῶσσαι πυρὸς περικυκλοῦσι τὸ ἔχθρικὸν σκάφος. 'Ατρόμητοι ἐν τούτοις οἱ Σαρακηνοὶ ἐτοιμάζουσι τὰς ἀρπάγας τῶν.

✓ 'Αλλ' ὁ ἔλληνικός δρόμων ὀλισθαίνει ὑπὸ τὴν πρύμναν των, ὅρχεται δὲ τοῦ ἔργου του καὶ ὁ μέγας καταπέλτης*. Βάλλει πήλινα πυρφόρα δοχεῖα, τὰ ὅποια θραυσμένα μεταδίδουσι τὸ πῦρ εἰς τὴν σκηνὴν τῶν ἀξιωματικῶν· βάλλει δοχεῖα γέμοντα ἰοβόλων* ὅφεων καὶ σκορπίων, οἱ ὅποιοι κυλίονται ἐπὶ τοῦ καταστρώματος καὶ ἀναγκάζουσι τοὺς γυμνόποδας ναύτας νὰ φεύγωσι εἰς τὰ παρεξάρτια· βάλλει βλήματα, ἐκ τῶν ὅποιων ἐκφεύγει ἀφόρητος δυσοσμία, ἀφόρητος καὶ ἀποπνικτική· Ἡ σύγχυσις εἶναι φοβερά· ἡ πυρκαϊά μαίνεται πανταχοῦ.

Οἱ "Ελληνες μακρυνόμενοι μὲ βίαν τοῦ ἡφαιστείου τούτου ἐπιπίπτουσι κατά τοῦ δευτέρου ἔχθρικοῦ, τὸ ὅποιον ταχὺ προσέρχεται εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης. 'Η ἀριστερὰ πλευρά των προστρίβεται ἐπ' αὐτοῦ· συντρίβεται μέρος τῶν κωπῶν καὶ οἱ κωπηλάται ἀναποδογυρίζουσιν. Οἱ "Αραβες κατορθώνουσι νὰ ρίψωσι τὴν σιδηρᾶν χεῖρα. Τὸ σαρακηνὸν σκάφος εἶναι ύψηλότερον· ἡ εἰσπήδησις εἶναι εύχερής.

Οἱ Βυζαντινοὶ κωπηλάται παραιτοῦσι τὴν κώπην καὶ λαμβάνουσιν τὰ ὅπλα. "Ηδη οἱ στρατιῶται εἶναι εἰς χεῖρας· χειροσίφωνες* ἐκσφενδονίζονται κατὰ πρόσωπον τῶν 'Αράβων, ἀλλ' οὐδὲν τοὺς ἀναχαιτίζει.

'Αλλ' αἴφνης ἀναμμέναι θρυαλλίδες ἀνάπτουσιν τὸ ύγρο-πυρφόρον* κακκάβιον*. Τεραστία δέσμη φλογῶν ύψωνεται μετά-

φοβεροῦ πατάγου καὶ μεταδίδουσι τὸ πῦρ συγχρόνως καὶ εἰς τοὺς δύο δρόμωνας.

Οἱ Ἀραβεῖς ἔντρομοι ἀποκόπτουσι τὰς ἀρπάγας καὶ ἀπωθοῦσι διὰ κοντῶν τὸ ἔχθρικὸν σκάφος. Ἀφοῦ ἔσβησαν ταχέως τὸ πῦρ, προσπαθοῦσι νὰ βοηθήσωσι τὸν συμμαχητὴν των, δὸποῖς βραδέως ἥρχισε νὰ βυθίζεται, ἐνῷ ὁ Μελιγούας μακρύνεται μετὰ κόπου πρὸς βορρᾶν. Ὁταν δὲ οἱ Ἀραβεῖς ἐπαναλαμβάνωσι τὴν καταδίωξιν, δὸρμων τοῦ αὐτοκράτορος εἶναι πλέον μακράν καὶ μετ' ὀλίγον ἡ νῦν ἔρχεται εἰς βοήθειαν αὐτοῦ.

Ο οὐρανὸς εἶναι συννεφής, οἱ ὀκτάγωνοι καὶ πολυώροφοι φάροι ἔσβησμένοι, σκότος δὲ πυκνὸν βασιλεύει καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν τοῦ Αἰγαίου. Οἱ νησιῶται, σωρευμένοι εἰς τὰς ὄχυράς των πόλεις, εἶναι βυθισμένοι εἰς τὸν ὕπνον, καὶ μόνον αἱ φρουραὶ ὑψηλὰ ἀγωγυνοῦσι, ἵνα δώσωσι τὸ σῆμα τοῦ κινδύνου. Αἱ ἀλύσεις καὶ τὰ πασσαλοζεύγματα φράττουσι τὰ στόμια τῶν λιμένων καὶ ἐπάνω εἰς τὰς ἐπάλξεις αἱ ἐνωμοτίαι τῶν τηλεβοιλιστῶν εἶναι ἔτοιμοι νὰ κεραυνώσωσι πάντα πολέμιον. Ούδεις πλέον ἔξω· αὐτοὶ οἱ τολμηρότεροι ἔχουν ζαρώσει εἰς γωνίαν τινὰ ὄχυροῦ λιμένος.

Τὴν ὥραν αὐτὴν τῆς σκοτίας καὶ τοῦ τρόμου ὁ βυζαντινὸς δρόμων, ὃσει ψηλαφῶν, προσπαθεῖ νὰ εὔρῃ τὴν εἴσοδον τοῦ στενοῦ τῆς Σάμου. Μὲ σπασμένα τὰ κατάρτια, σχισμένα τὰ ίστια, τὸ σκάφος διάτρητον, σύρεται ἀγωνιωδῶς. Τὸ ἥμισυ τῶν στρατιωτῶν, τὸ ἥμισυ τῶν κωπηλατῶν εἶναι νεκροί. Ὁ κελευστὴς συγκεντρώσας τὸ ὑπολειφθὲν πλήρωμα κάτω εἰς τὰς ἐλαφροτέρας κώπας ἀγωνίζεται νὰ ἐμφυσήσῃ εἰς αὐτὸ δὲ λίγην δύναμιν καὶ νὰ ρυθμίσῃ τὴν κωπηλασίαν. Τὸ ταλαίπωρον πλήρωμα εἶχεν ἀποκάμει πλέον. Κωπηλατεῖ ἀπὸ ἡμερῶν χωρὶς διακοπῆν· κωπηλατεῖ ἀπὸ τῶν ἀκτῶν τῆς Συρίας, ὅπου τὸ ἔφερεν ἡ τόλμη τοῦ κεντάρχου Μελιγούα.

Ἐπάνω εἰς τὸ ἐπίστεγον, δύο μόνον ἄνδρες ἀπομένουσιν δρθιοι, ἀτάραχοι, ὡς νὰ μὴ ἔχωσι συναίσθησιν τοῦ κινδύνου· ὁ πρωτοκάραβος Θεόφιλος καὶ, μὲ ἔνα ἐπίδεσμον περὶ τὴν κεφαλήν, μὲ ἔτερον περὶ τὸν βραχίονα, ὁ κένταρχος Μιχαὴλ Μελιγούας. Ὅπο τὸ ἀσθενὲς φέγγος μικροῦ λαμπτήρος, κρεμαμένου ὀλίγους

πόδας ἄνω τῆς βάσεως τοῦ πρυμναίου ἵστοῦ, ἐπιμένει ἀκόμη νὰ σημειώνῃ εἰς τὸν χάρτην τὰς τῆς ἐπικινδύνου αὐτοῦ ἐκδρομῆς ἐντυπώσεις. Εἶναι ἡ ἀναφορά του πρὸς τὸν αὐτοκράτορα.

‘Ο ἀντίπαλός του ἐμίρης* εἶναι ἐν τούτοις ἀκαταπόνητος. Τὴν ἐπαύριον—δὴ λιος ἥτο ἥδη ὑψηλά—τρεῖς ἀναλαμπαὶ ἀπὸ κάτοπτρον ἵσης διαρκείας, ἀπὸ τὴν φρουρὰν τοῦ ὅρους Μυκάλης, εἰδοποιοῦσι τὸν Μελιγούαν, ὅτι ὁ ἔχθρός εἶναι πλησίον. ‘Η μάχη τώρα ἰσοδυναμεῖ μὲν ἔξόντωσιν’ πρέπει κατ’ ἀνάγκην νὰ ρίψῃ τὸ σκάφος εἰς τὴν ἀσιατικὴν ἀκτὴν καὶ νὰ πορευθῇ διὰ Ἑηρᾶς πρὸς τὴν Προποντίδα. ‘Η λύσις εἶναι ἵσως ἄδοξος, ἀλλὰ πρὸ παντὸς πρέπει νὰ φθάσῃ μέχρι τοῦ αὐτοκράτορος, ἵνα φέρῃ τὰς πολυτίμους πληροφορίας.

Αἴφνης ἐμπνέεται τολμηρότερον ἔργον σύμφωνον πρὸς τὸν χαρακτήρα του. Τὸ βύθισμα τοῦ ἀντιπάλου εἶναι διπλάσιον. Πλέει λοιπὸν κάτω ἀπὸ τὸ παλαιόν ‘Ηραῖον τῆς Σάμου, ἐνῷ ὁ ‘Ἀραψ ὀλονέν πλησιάζει. Εἰσπλέουσι μεταξὺ μυρίων σκοπέλων καὶ οἱ ‘Ἐλληνες εἰσορμῶσι εἰς ἀβαθῆ καὶ μακρὸν διάδρομον. Τυφλὸς ἀπὸ ὀργὴν ὁ πείσμων ἐμίρης ἀκολουθεῖ.

✓ ‘Ἐξαίφνης φοβερὸς ἀκούεται τριγμός· τὸ ἀραβικὸν σκάφος συγκλονίζεται σύγκορμον. ‘Οσοι ἦσαν εἰς τὸ κατάστρωμα ἀναποδογυρίζουσι· τὸ πλοῖον κλίνει πρὸς τὴν μίαν πλευράν, πρὸς τὴν ὅποιαν τὸ πλήρωμα κατρακυλᾷ μὲν φοβεράς βλασφημίας καὶ κραυγὰς τρόμου καὶ φρίκης. Τὰ ὄφαλα* τοῦ σκάφους ἀνοίγουσι, τὰ ὄδατα κατακλύζουσιν αὐτὸν καὶ ἡ πρύμη ἐξαφανίζεται μέσα εἰς τὰ κύματα, ἐνῷ ἡ πρῷρα εἶναι καλῶς ἐσφηνωμένη μεταξὺ δύο πετρῶν.

‘Ο Μελιγούας δύναται τώρα νὰ πλεύσῃ ἀνενόχλητος εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἀφοῦ ἔξετέλεσεν ἐπιτυχῶς τὴν ἐντολὴν τοῦ αὐτοκράτορος. Μετὰ τεσσαράκοντα ἀκριβῶς ἡμέρας ὁ αὐτοκράτωρ Λέων Γ' ὁ ‘Ισαυρος ὑποδέχεται αὐτὸν εἰς τὸν λιμένα τοῦ Βουκολέοντος φέροντα «λεπτομερεῖς καὶ θετικάς πληροφορίας».

«Ναυτικά Διηγήματα»

Κωνσταντῖνος Ράδος

Ο ΝΕΟΣ ΑΡΗΣ
 Ο ΝΕΟΣ ΑΡΗΣ
 (ΒΟΥΛΓΑΡΟΚΤΟΝΟΣ)
 (Βουλγαροκτόνος)

[Ο Παλαμᾶς στὸ μεγάλο ἐπικόλυντικό τον ποίημα: «Ἡ Φλογέδα τοῦ Βασιλιᾶ ἀμαρφέσται καὶ στὸν ἐρχομὸ τοῦ Βουλγαροκτόνον στὴν Ἀθήνα, γιὰ ῥὰ προσκυνήσῃ τὴν ἔπανουσιμένη τὴν Παναγία τὴν Ἀθηνιώτισσα, ποὺ γιὰ ταύτης χρησίμευε ὁ Παρθενών, μεταρρυθμισμένος σ' ἐπικλησία.

Ο λεόπος Βράχος τῆς Ἀκροπόλεως μένει ἐκστατικὸς βλέποντας τόσο στρατὸ μὲ ἔνα τέτοιο ἀρργηγό, ποὺ ἔχει φύσικά ἀπ' ὅλους, καὶ ἔσοπτα «μὲ χίλια μύρια στόματα» σὲ ἔταν καινούργιο δημηρικὸ ὄμηρο γιὰ τὸ νέον ἥρωα τοῦ Ἑλληνισμοῦ . . .]

—Βλέπω· εἶναι πάτημα στρατοῦ· βλέπω· εἶναι λάμψη ἀρμάτων.
 Σταυροὶ κι αἵτοι καὶ λάβαρα καὶ λόγχες καὶ σκουτάρια*,
 κι ἀπὸ τὸ σύγνεφο θεός δημηρικός δὲ βγαίνει.
 Τὸ σύγνεφο εἶναι κουρνιαχτός, πόδια πεζῶν καὶ ἀλόγων
 τὸ ὑφαίνουν, δόλο ὑψώνεται καὶ ἀγριεύει καὶ πυκνώνει
 κι ἀντρεῖς τυλίγει καὶ στοῦ ἥλιοῦ τὸ τρύπημα φεγγυρίζει.
 Χίλιανε δρόμων δὲ ὕδρωτας σταλάζει ἀπ' τὰ κορμιά τους,
 μέσ' στὶς ματιές τους οἱ φωτιές χίλιων πολέμων καῖνε,

δυσκολομέτρητος λαός καὶ ἀπόκοτος*, καὶ δείχνει πώς δὲν δρμεῖ πρὸς τὰ γραφτὰ ξολοθρεμῶν κι αἰμάτων, μὰ φτάνει ἐδῶ χαρούμενα καὶ πομπικά πρὸς κάποιο θρησκευτικό προσκύνημα καὶ μέγα πανηγύρι, καὶ τρέμει καὶ βουλιάζει ἡ γῆ, καθὼς πατᾶ. Καὶ βλέπω...

... 'Οδηγητής του ἀλύγιστος γίγαντας καβαλάρης, καὶ ξεχωρίζει ἀνάμεσα σὲ ὅλους, καὶ κοστίζει, ἔνας, γιὰ ὅλους. Πέστε μου γύρω οὐρανοὶ καὶ κόσμοι, ποιός εἶν' ὁ μέγας καὶ ἀπὸ ποῦ; Βασιλικιά ἡ στολὴ του. Κι ἄλλοι στὸ πλάι του σὰν αὐτὸς βασιλικὰ ντυμένοι, μὰ τὴ μεγαλοσύνη του δὲν τὴ φορεῖ κανένας. γύρω πολλοὶ βασιλικοί, μὰ ὁ βασιλιάς εἶναι ἔνας. 'Αρχοντικιά εἶν' ἡ ὄψη του καὶ τῆς ψυχῆς του εἰκόνα, λάμπ' ἡ χαρὰ στὰ μάτια του, κι εἶναι τὸ κοίταμά τους ἵσσο, καθάριο, καὶ χτυπᾶ, καὶ μέσα τους δὲ στέκει τὸ κρύψιμο τοῦ πονηροῦ, τὸ θόλωμα τοῦ χαύνου, καὶ σεῖ τὸ γέλιο του πλατύ κι ὅλο τ' ἀδρό του σῶμα, καὶ μέσ' ἀπὸ τοῦ ξάστερου μετώπου τὴν καμάρα κυβερνητής ὁ Στοχασμός, κριτής ἡ Περηφάνεια.

Κι εἶναι φεγγαροπρόσωπος, κι ὁ καλοστολισμένος λαιμός του ὅμορφοκάθεται στοὺς ὕμους· καὶ εἶναι πύργος χορταριασμένος, καὶ δασὰ στὸ πρόσωπό του ἡ τρίχα, κύκλος τὰ γένεια του πυκνὸς ἀσημοχρυσωμένος, καὶ κάθε ποὺ θυμοῦ σεισμὸς τὴ σκέψη του ταράζει, τὸ χέρι ύψωνται σ' αὐτὰ μὲ βία καὶ τὰ φουχτώνει, σὰ νὰ ζητᾶ παλαιβοντας νὰ κρατηθῇ ἀπὸ κάπου. Τὸ στῆθος του τετράγωνο κοντρί, καὶ τὸ κορμί του τὸ βλέπω ἔγώ, δὲν ἔγινε γιὰ πεζοδρόμου στράτες. Τέτοιο κορμί, γιὰ τὸ ρυθμὸς καὶ τὴν δρμὴ τοῦ ἀλόγου. Στ' ἄλογο ἀπάνου, ἀσύγκριτος, καί, καβαλάρης, ἔνας. Στὴ σέλα ἀπάνου ριζωτὸς καὶ σὰν ἐμένα ὥρατος, ἀρχατος, καὶ σὰν πελεκητὸς ἀπὸ 'να πλάστη, ποὺ ὅλο τὸ ψῆλος χύνει ἀμέτρητο στὸ μετρημένο του ἔργο. Στὰ κατηφόρια δλόϊσος καὶ στ' ἀνηφόρια δλόρθος, ὁ ἴδιος πάντα γιὰ ύψωθῆ γιὰ κατεβῆ μὲ τ' ἄτι,

κι ἀργοπατώντας, τρέχοντας, δρμώντας, ἵδιος πάντα,
κι ὅλο σὰ ν' ἀγωνίζεται μὲ κεῖνο νὰ πετάξῃ . . .

Πέστε μου γύρω ούρανοί καὶ κόσμοι ἐσεῖς γραμμένοι,
ἐσεῖς, ἐλιές, ποὺ παίζετε στὰ φύλλα σας ἀπάνου
τ' ἀσήμια τῆς ἀνατολῆς, τῆς μέρας τὰ ζαφείρια·
κι ἐσεῖς γυμνὰ πλατώματα καὶ ἀγέρινοι ὄχτοι, πέτρες,
καὶ ἰωνικὰ μαγιάπριλα καὶ δωρικὲς μετόπες,
πέστε μου, γύρω μου ούρανοί καὶ κόσμοι ἐσεῖς, ποιός εἶναι;
Κι ἄν, ούρανοί καὶ κόσμοι ἐσεῖς, δὲ μοῦ μιλᾶτε, ἀφῆστε,
ἀφῆστε 'Ολύμπιο νὰ τὸν πῶ, νὰ κράξω: «Ἐσ' εἶσαι, ὁ "Αρης!" . . .
Χίλιανε δρόμων δ' ἔδρωτας σταλάζει ἀπ' τὸ κορμί σου,
χίλιων πολέμων οἱ φωτιές μέσ' στὶς ματιές σου καῖνε,
κι ὅς ἄλλαξες κι ἄς ἔρχεσαι μ' ἄλλο ὄνομα, κι ἄς πήρες
γλωσσα ἄλλη, πολεμόχαρε. Σὲ μάντεψα· ἥρθες, ὁ "Αρης.
Ο "Αρης εἶσαι κι ἔρχεσαι καὶ κλεῖς μέσ' στὴν καρδιά σου
μὲ μιὰ καινούργια δύναμη τὴν ἴδια τὴν 'Ελλάδα! . . .

« 'Η Φλογέρα τοῦ Βασιλιά » ('Απόσταλμα)

Κωστής Ηλαμᾶς

~~1917~~
~~1939~~
~~= 63~~

1921
1954
6+

1954
1921
= 33

1917
1954
= 37

ΓΥΝΑΙΚΕΙΟΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΣ ΚΟΣΜΟΣ

Φιλανθρωπία. Όο Βυζαντινός κόσμος, παρ' ὅλην τὴν σκληρότητα, ἡ δύοια τὸν διακρίνει εἰς πολλά, παρουσιάζει τὸ μοναδικόν, φαινόμενον τῆς ὀργανωμένης φιλανθρωπίας, διὰ τὴν ὁποίαν ὑπερηφανεύεται ὁ σημερινός πολιτισμός. Οὕτως εἰς ὅλας τὰς μικρασιατικὰς πόλεις κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Βυζαντίου ὑπῆρχον καὶ διετηροῦντο ὑπὸ φιλανθρώπων κυριῶν γηροτροφεῖα, πτωχοτροφεῖα, ὀρφανοτροφεῖα, ξενοδοχεῖα διὰ τοὺς ξένους, ἀστέγους καὶ τοὺς ἀσθενεῖς, καὶ πολλὰ ἄλλα εὔαγη* ίδρυματα. Παρόμοια τούτων, μέχρι τῶν νεωτέρων τούλαχιστον χρόνων, κανέν εἴκ τῶν κρατῶν τῆς Δύσεως δὲν ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ.

Τὰ ίδρυματα ταῦτα συνεκέντρωνον ὅλας τὰς δυστυχίας τῆς τότε κοινωνίας εἰς τὸν αὐτὸν περίβολον, μέσα εἰς ἀπειρίαν μικρῶν οἰκίσκων, ὅπου ὁ πάσχων εἶχε καὶ κάποιον ἀπεσπασμένον εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του. Παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν γερόντων εύρισκετο ἔνας νέος ἢ μία νεανις, διὰ νὰ τοὺς δώσῃ τὸ γάλα των. Τοὺς τυφλοὺς τοὺς ἔχειραγώγουν, ὅπως τοὺς καθίσουν εἰς τὸν ἥλιον, καὶ οἱ ἄποδες εἶχον ἐκεῖ μέσα εἰς τὴν διάθεσίν των τὰ πόδια τῶν ἄλλων· τὰ μὴ ἔχοντα μητέρα βρέφη ἀνετίθεντο εἰς τὰς ἀγκάλας τροφῶν πρός τοῦτο μισθοδοτουμένων. Μεταξὺ τῶν δυστυχῶν αὐτῶν ἦσαν καὶ δοσοί ξένοι ἔνεκα ἀσθενειῶν ἡναγκάζοντο νᾶδιαικόψουν τὸ ταξίδι των καὶ νὰ ζήτησουν βοήθειαν ἀπὸ τὴν φιλανθρωπίαν τῶν ἐν λόγῳ ίδρυμάτων.

Δι' ὅλον τὸ πλῆθος τῶν στεγαζομένων εἰς τὰ φιλανθρωπικὰ ταῦτα ίδρυματα τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπῆρχε μία διεύθυνσις ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν προσώπου σημαίνοντος εἰς τὴν κοινωνίαν. Εἶχε δὲ ἡ διεύθυνσις αὕτη τὰ γραφεῖα της, τὰ λογιστικά της βιβλία, τοὺς προμηθευτάς της καὶ διὰ τούτων ἔχρειάζετο διὰ τὴν κανονικήν αὐτῆς λειτουργίαν. Μέσα εἰς τὰ φιλανθρωπικὰ ταῦτα ίδρυματα τοῦ Βυζαντίου, τὰ ὀρφανά, διὰ τὴν ἐμεγάλωναν, ἐδιδάσκοντο μαζὶ μὲ τὰ ἄπορα τῆς συνοικίας. Καὶ χωρὶς ἄλλο, διὰ τὴν ἐτελείωναν τὰς σπουδάς των, θά εὑρισκούν ἀρκετὴν προστασίαν, διὰ νὰ τοποθετηθοῦν κάπου καὶ νὰ ζήσουν ἀνεξάρτητοι πλέον πολῖται.

‘Η αύτοκράτειρα, αἱ πριγκίπισσαι καὶ αἱ ἀρχόντισσαι, συνήτατα ἐπεσκέπτοντο τὰ ἔνοδοιχεῖα, δρφανοτροφεῖα καὶ τοὺς ἔνωντας, διὰ νὰ παρηγορήσουν τοὺς ἀποκλήρους τῆς ἡλικίας, τῆς ὑγείας καὶ τῆς μοίρας καὶ νὰ ἀνακουφίσουν αὐτούς, προσφέρουσαι χρήματα, ἐνδύματα καὶ φαγώσιμα. Τὴν Ιατρικὴν ὑπηρεσίαν ἔξετέλουν ἐκεῖ μέσα ρασοφοροῦντες ἔνοδόχοι. Οὗτοι ἔθεράπευον, ἔδιδον συνταγάς καὶ παρεῖχον δωρεάν φάρμακα ἀκόμη καὶ εἰς τοὺς πτωχοὺς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τοὺς ζητοῦντας τὴν βοήθειαν τῆς ἐπιστήμης τῶν.

‘Η ἀγία Ἐλένη εἶναι ἡ πρώτη, ἡ ὅποια προσεπάθησε νὰ ισχυροποιήσῃ καὶ αὐτὴ διὰ φιλανθρωπικῶν ἰδρυμάτων τὰ θεμέλια τῆς χριστιανικῆς φιλαλληλίας. Εἶναι ἡ πρώτη, ἡ ὅποια κατὰ τὴν παράδοσιν ἴδρυσεν ἐν Κωνσταντινουπόλει γηροκομεῖον μαζὶ μὲ ἄλλα φιλόθρησκα ἰδρύματα.

Κατὰ τὸν ὅγδοον αἰῶνα ἡ Εἰρήνη ἡ Ἀθηναία, εὔσεβὴς καὶ φιλάρετος βασίλισσα, «πολλὰ ἔνοδοιχεῖα καὶ γηροκομεῖα ἴδρυσε καὶ φόρων κουφισμούς^{*} καὶ ἄλλα πλεῖστα κατώρθωσε», δπως λέγει ὁ χρονογράφος. Πρὸς τούτοις εἰς τὴν ἴδιαν Εἰρήνην ἀποδίδεται ἡ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἴδρυσις τοῦ «Πισταρίου», συσσιτίου δηλαδὴ διὰ τοὺς πένητας, δπου, ἀν μή τι ἄλλο, εὗρισκαν ὅμως οἱ πεινῶντες μίαν χορταστικὴν μερίδα ἄρτου· ἐπίσης καὶ ἡ προσφορά μεγάλης ἐκτάσεως γῆς, δπου οἰκοδομήθη ἡ ἐκκλησία τοῦ ἀγίου Λουκᾶ, διὰ νὰ θάπτωνται δωρεάν οἱ πένητες καὶ οἱ ἔνοι, πολλοὶ τῶν ὅποιων θά ἥσαν προσκυνηταί, τῶν χειρῶν τῶν ὅποιων ἔξεψυγεν ἡ βακτηρία ἔνεκα τῶν ταλαιπωριῶν τῶν ἀτελευτήτων ὁδοιποριῶν.

Μία ἄλλη βασίλισσα, ἡ Πλάκιλλα, ἡ σύζυγος Θεοδοσίου τοῦ Μεγάλου, ἀπὸ ὑπερβολικὸν ζῆλον ἔξετέλει ἀκόμη καὶ τὰ ἔργα τῶν νοσοκόμων καὶ ὑπηρετριῶν εἰς τὰ Νοσοκομεῖα. Ἡ φιλανθρωπία, διὰ τὴν ὅποιαν, δπως εἴπομεν, ὑπερηφανεύεται ὁ σημερινὸς πολιτισμός, εἰς τὸ πρόσωπον τῆς ἐναρέτου αὐτοκρατείρας εὑρε τὸν τέλειον ὑπηρέτην της. Αἱ θεῖαι ἀρχαὶ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ ἔχουσιν ἡδη δώσει τοὺς πρώτους ὡραίους καρπούς τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν πλησίον.

Δὲν εἶναι δὲ μόνον αἱ βασίλισσαι, δσαι προικίζουν μὲ φιλάν-

θρωπα ιδρύματα τὴν πρωτεύουσαν τοῦ βυζαντινοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Καὶ ἄλλαι εὔγενεῖς γυναῖκες, ὑπείκουσαι^{*} εἰς τὴν ἐπὶ τῶν καρδιῶν αὐτῶν εὐεργετικὴν ἐπίδρασιν τῶν διδαγμάτων τῆς Ἐκκλησίας, ἀμιλλάνται ποία πρώτη νὰ βοηθήσῃ τὴν ὑπό τόσων ἀναγκῶν βασανιζομένην πτωχὴν τάξιν.

"Ἐν μόνον παράδειγμα ἀρκεῖ ν' ἀναφέρω, διὰ νὰ δείξῃ τὴν φιλαλληλίαν τοῦ βυζαντινοῦ γυναικείου κόσμου καὶ τὴν ἡμερότητα τοῦ μεσαιωνικοῦ μας πολιτισμοῦ.

'Ἡ Πατρικία Μάρη ἐπισκεφθεῖσα τὰς φυλακάς, διὰ νὰ κάμη ἐλεημοσύνας, ἥσθάνθη τόσον οἶκτον διὰ τὴν ζοφερότητά των, ὃστε παρεχώρησε τὴν μοναδικὴν οἰκίαν της εἰς τὸν αὐτοκράτορα διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς της. 'Ἡ εὐχαρίστησίς της, δταν εἶδε μεταφερομένους ἐκεῖ τοὺς καταδίκους, ἥτο τόσον μεγάλη, ὃστε ἡ ἡμέρα ἐκείνη, ὅπως ἐλεγεν, ἥτο ἡ ὡραιοτέρα ἡμέρα τῆς ζωῆς της.

Ηρωισμοί. 'Ο Βυζαντινὸς κόσμος δὲν εἶχε μόνον ἄνδρας γενναίους, ἀλλὰ καὶ γυναῖκας ἀξιοθαυμάστους διὰ τὴν ἀδάμαστον ψυχὴν καὶ τὸ ὑπερήφανον φρόνημά των. 'Ἡ φρικιαστικὴ μοῖρα, ἡ ὁποία ἀνέμενε τὰς γυναῖκας τῶν βυζαντινῶν πόλεων, ὅσαι ἡ μία μετὰ τὴν ἄλλην εἶδον νὰ ἔμπήγγυται^{*} εἰς τὰς ἐπάλξεις των ἡ σημαία τῶν βαρβάρων βασιλέων, ἔκαμνεν αὐτὰς νὰ ἐγκαταλείπουν τὰς οἰκιακάς των ἀσχολίας καὶ εἰς ἡμέρας κινδύνων νὰ ἀναλαμβάνουν ὅμοι μετὰ τῶν ἀνδρῶν τὴν ὑπεράσπισιν τῶν τειχῶν. *Ἐπικήνυστος νομος*

Αἱ γυναῖκες τῆς Θεσσαλονίκης κατὰ τὴν μοιραίαν ὑπὸ τῶν Τούρκων πολιορκίαν της ἔδειξαν ἀνδρείαν ὄντως ἐπικήν[†]. Διότι καὶ γυναῖκες, ἐξ αὐτῶν ἀκόμη τῶν ἐπιφανῶν, συμμετεῖχον τοῦ πολέμου ἀνδρικῶς. 'Εκόμιζον μὲ δλην των τὴν ψυχὴν ἐπὶ τῶν τειχῶν λίθους καὶ δοχεῖα πλήρη βραστοῦ ὅδατος, ὅπως ἐκσφενδονίζωνται κατὰ τῶν ἔχθρῶν. Πολλαὶ μάλιστα ἀπ' αὐτὰς ἔδεικνυσον ἐντελῶς ἀνδρικὸν θάρρος. 'Ιστάμεναι παρά τὸ πλευρὸν τῶν ἀνδρῶν, προέτρεπον αὐτοὺς ν' ἀγωνίζωνται κατὰ τῶν ἔχθρων μὲ ἀντοχὴν καὶ γενναιότητα.

Δὲν φαίνεται δὲ νὰ περιορίζηται τὸ γυναικεῖον ἐνδιαφέρον κατὰ τοὺς ἀγῶνας αὐτοὺς μόνον εἰς πολεμικάς ἀσχολίας. 'Ἡ

φιλαλληλία δὲν τὰς ἀπησχόλει καὶ τότε ὅλιγώτερον. Βεβαίως τὴν ἐποχὴν ἐκείνην δὲν ὑπῆρχον οὕτε οἱ σημεινοὶ Ἐρυθροὶ Σταυροὶ οὕτε αἱ ὡρανωμέναι ὑπηρεσίαι εἰς τοὺς στρατούς. Ἀλλ’ ὡς ἄγγελοι παρηγορίας δὲν ἔπαινον νὰ κύπτουν παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν τραυματιῶν, νὰ παρέχουν εἰς αὐτοὺς τὰς πρώτας βοηθείας καὶ νὰ τοὺς ἀνακουφίζουν ἀπὸ τοὺς πόνους τῶν ὁδυ-
νηρῶν πληγῶν.

Ἀντεῖσθαι σταυρούς

Κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων εἰς τὰ 1422, γυναῖκες τῆς πρωτευούσης, κατὰ τὴν ἀφή-
γησιν τοῦ ἴστορικοῦ τῆς ἐποχῆς, δσαι δὲν μετέφερον πέτρας εἰς τὸ τεῖχος, ἐκρατοῦσαν «ὡὰ καὶ στυππία» καὶ τοὺς λαβωμένους λάτρευον». Ἀλλαι φορτωμέναι μεγάλα δοχεῖα πλήρη ὕδατος ἢ οἴνου ἔσπευδον πρὸς τὰ μέρη, ὅπου ἐμαίνετο ἡ συμπλοκή. Ἐκεῖ, μέσα εἰς χάλαζαν βελῶν, λίθων καὶ ἀκοντίων, ἔδιδον νὰ δρο-
σισθοῦν καὶ νὰ τονώσουν τὰς δυνάμεις των οἱ ἀπὸ τὸν ἄγωνα ἔξηντλημένοι ύπερασπισταί, διὰ νὰ τρέξουν πάλιν καὶ νὰ τοξεύ-
σουν κατὰ τῶν ἔχθρῶν βέλη περιτυλιγμένα διὰ στυππίων ἀλει-
μένων μὲ τὸ ὑγρὸν πῦρ.

Τὰ ἐπὶ τῶν τειχῶν τρεχάματα αὐτά τῶν γυναικῶν δὲν ἥσαν ἀκίνδυνα· διότι κατὰ τὴν πολιορκίαν αὐτήν, μερικαὶ γυναικες ἐκ τῶν εὑρισκομένων ἐκεῖ ἐπάνω «ἐλαβώθησαν μὲ σαγίτας», ὅπως λέγει ὁ χρονογράφος. Ὁ κίνδυνος ὅμως, ὁ ὅποιος δὲν ἡπείλει μόνον αὐτάς, ἀλλὰ καὶ τὰ μικρὰ παιδιά των, τοὺς ἔδιδε πάντοτε θάρρος. Διὰ τοῦτο ὡς ἡρωΐδες μυθικῶν χρόνων, ἔνεκα τοῦ μητρικοῦ τῶν φύλτρου, ἀνερριχώντο μέχρι τῶν ἐπισφαλε-
στέρων μερῶν τῶν προμαχώνων, ὅπου ἐμάχοντο μετά τῶν ἀνδρῶν.

Οἱ ρόλοις ὁ ἡρωικὸς τῶν γυναικῶν εἰς ὅλας ἐν γένει τὰς πόλεις τὰς ὑφισταμένας ἐφόδους μαρτυρεῖται παρὰ τῶν ἴστο-
ρικῶν. Ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἀγωνιζομένων γυναικῶν εύρισκεται κατὰ τὴν πίστιν τοῦ λαοῦ ἡ Πλαναγία, ὑπὸ τὴν σκέπην τῆς ὅ-
ποιας εἶχε ταχθῆ ἡ Θεοφύλακτος πόλις. Ὁταν οἱ Ἀβαροὶ ἐπο-
λιόρκουν τὴν Πόλιν, μία γυναικα στολισμένη μὲ λόχρωμα φορέ-
ματα ἐφάνη ἐπὶ τῶν προμαχώνων. Ἐπὶ τῇ θέᾳ τῆς ἐσκοτίσθη-

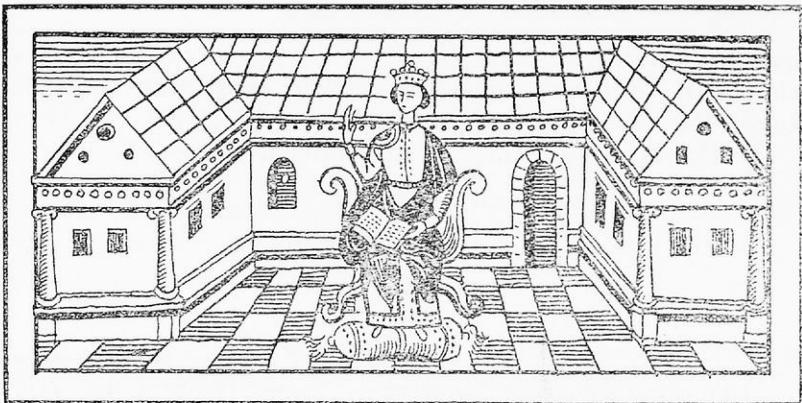
·σαν οἱ ἐπιτιθέμενοι, κατελήφθησαν ύπὸ τρόμου καὶ ἐτράπησαν
·εἰς φυγὴν. Καὶ ὅταν ὁ ἔχθρὸς ἐξηφανίσθη δεκατισθείς, ἐτονίσθη
·ἔμπρὸς εἰς τὴν εἰκόνα τῆς ὁ θριαμβευτικὸς ψαλμός :

«Τῇ ύπερημάχῳ στρατηγῷ τὰ νικητήρια».

«Ἡ βασίλισσα καὶ αἱ βυζαντῖναι ἀρχότισσαι»

Πλάτων Ροδονανάκης

ΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΕΙΣ ΤΟ BYZANTION

‘Η Βυζαντινή ιστορία εἶναι κατά τὸ πλεῖστον ἔργον τοῦ αὐτοῦ λαοῦ τοῦ δημιουργήσαντος τὸν μοναδικὸν ἀρχαῖον Ἑλληνικὸν Πολιτισμόν. Βεβαίως ὁ μεσαιωνικός Ἑλληνισμὸς δὲν δύναται νὰ συγκριθῇ ὡς πρὸς τὴν πνευματικὴν δημιουργίαν πρὸς τὸν ἀρχαῖον Ἑλληνισμόν, τὸν ἀναπτύξαντα κατὰ μοναδικὸν τρόπον τὴν ποίησιν, τὴν φιλοσοφίαν, τὸ δρᾶμα, τὸν πεζὸν λόγον, τὴν καλλιτεχνίαν, τὴν ἀντίληψιν περὶ νόμου, ὑπηρέτησεν ὅμως καὶ τὸ Βυζάντιον τὸν πολιτισμὸν καὶ τὴν ἀνθρωπότητα, καὶ δι’ αὐτὸν εἶναι ἄξιον θαυμασμοῦ. “Ο, τι εἶναι διὰ τὴν ἀρχαιότητα ὁ ἀρχαῖος Ἑλληνισμός, εἶναι διὰ τὸν μεσαίωνα ὁ μεσαιωνικός. Κανὲν ἀπὸ τὰ Κράτη τοῦ μεσαίωνος, οὔτε φραγκικόν, οὔτε ἀραβικὸν ὑπηρέτησε τὸν κόσμον καὶ τὸν πολιτισμὸν τόσο πολύ, ὅσον τὸ Βυζάντιον. Οἱ ἄλλοι κατέστρεφαν, τὸ Βυζάντιον ἔδημούργει.

Καὶ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ γίνῃ ἄλλως. Τὸ Βυζάντιον ἦτο συνέχεια τοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους. Εἰς τὸ Βυζάντιον, εἰς τὸ ἀνατολικὸν δηλαδὴ τμῆμα τοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους ὑπάρχουν διάφοροι Λαοί, Ἐλληνες, Ἰλλυριοί, Θρᾷκες, Ἀρμένιοι, Σύριοι, Αἰγύπτιοι, ἀλλὰ κυρίως οἱ Ἐλληνες ἀναλαμβάνουν τὴν διεύθυνσιν αὐτοῦ. Μετὰ τὸν ἔβδομον μάλιστα αἰῶνα, ὅτε ἀπεσπάσθησαν ἀπὸ τὸ Βυζάντιον αἱ ἐπαρχίαι αἱ κατοικούμεναι ἀπὸ ἑνὸς λαούς, τὸ Βυζάντιον κατοικεῖται κατὰ μεγίστην πλειονότητα ἀπὸ “Ἐλληνας ἢ ἐξελληνισμένους Μικρασιάτας (Φρύγας κλπ.).

ἐν μέρει δὲ μόνον ἀπὸ Ἀρμενίους ἢ ἄλλους ξένους. Καὶ ἐλέγετο μὲν Ρωμαϊκὸν τὸ Βυζαντινὸν Κράτος, ἀλλὰ Ρωμαίους εἶχε ἐλαχίστους ἔξω τῆς Ἰταλίας, καὶ δι’ αὐτὸν καὶ ἡ λατινικὴ γλῶσσα ταχέως ἀντικατεστάθη διὰ τῆς Ἑλληνικῆς ἀπὸ τοῦ ἕκτου αἰώνος καὶ εἰς τὴν νομοθεσίαν καὶ εἰς τὴν διοίκησιν. Οὐ 'Ελληνισμὸς λοιπόν, δπως διεμορφώθη εἰς τὴν Ἀσίαν μετά τὸν Μ. Ἀλέξανδρον, διευθύνει τὸ Βυζαντινὸν καὶ εἰς τὴν διεύθυνσιν αὐτὴν ὁφείλονται αἱ ὑπηρεσίαι του εἰς τὴν ἀνθρωπότητα. "Αν διηρύθυναν Ἰλλυριοὶ ἢ ἄλλος στρατιωτικὸς λαός τὸ Βυζαντινὸν Κράτος, δὲν θὰ εἶχαν τὴν πνευματικὴν ὑπεροχήν, ἢ ὅποια ἔχρειάζετο διὰ νὰ ζήσῃ τόσον πολὺ τὸ Κράτος. Εἰς τὸ Βυζαντινὸν ὅμως κανὲν ἄλλο "Εθνος πλὴν τῶν Ἑλλήνων καμμία ἄλλη γλῶσσα πλὴν τῆς Ἑλληνικῆς δὲν ἔπικρατεῖ. Δι' αὐτὸν δύναται τὸ Βυζαντινὸν ἀπὸ τοῦ ἐβδόμου τούλαχιστον αἰώνος νὰ ὀνομασθῇ καὶ Μεσαιωνικὸν Ἑλληνικὸν Κράτος.

Βεβαίως, δπως εἴπομεν ἀνωτέρω, δ 'Ελληνισμὸς τοῦ Βυζαντίου δὲν ἔχει καὶ δὲν ἡδύνατο νὰ ἔχῃ τὴν ἀρχαίαν ἐλληνικὴν πρωτότυπην δημιουργικότητα. 'Ο ἐλληνισμὸς αὐτὸς ποὺ ἀνεμίχθη πολὺ μὲ Ἀσιάτας ἔγινε πολὺ θρησκευτικὸς καὶ ἡ θρησκευτικότης, καθὼς καὶ ἡ πολιτικὴ συγκεντρωτικότης, ἐπέβαλε πολλούς περιορισμούς εἰς τὴν ἐλευθέραν κίνησιν τοῦ πνεύματος.

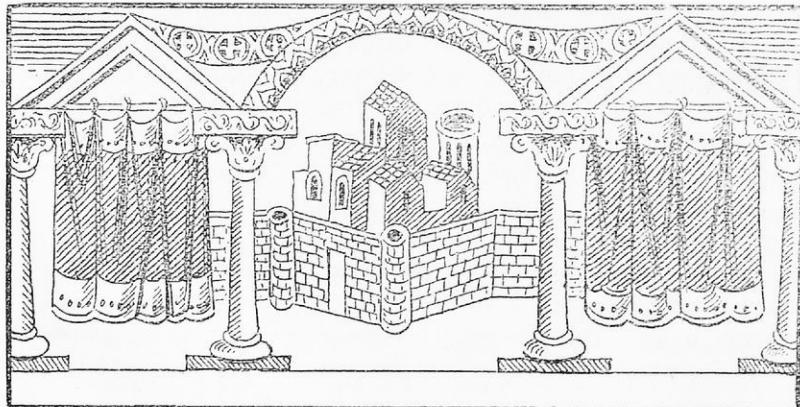
'Η Χριστιανικὴ ὅμως εύσεβεια τῶν Ἑλλήνων τοῦ Βυζαντίου δὲν ἡμπόδιζεν αὐτοὺς νὰ θαυμάσουν τὸν πνευματικὸν θησαυρὸν τῆς Ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος, νὰ ἀντιγράφουν τὰ χειρόγραφα, νὰ μελετοῦν καὶ σχολιάζουν αὐτὰ εἰς τὰς βιβλιοθήκας των. 'Ονομαστοί κληρικοί, δπως δ Φώτιος, δ 'Αρέθας, δ Εύσταθιος καὶ τόσοι ἄλλοι ἀσχολοῦνται ἐπιστημονικῶς μὲ τοὺς ἀρχαίους Ἑλληνας καὶ ἐμπνέονται ἀπὸ τὰ ἔργα των, χωρὶς νὰ σκανδαλίζωνται ἀπὸ τὴν εἰδωλολατρείαν των. 'Ο πολὺς θαυμασμὸς ἔρμηνει καὶ τὴν μίμησιν τὴν γλωσσικήν. Οἱ ιστορικοὶ τοῦ Βυζαντίου προσπαθοῦν νὰ μιμηθοῦν τοὺς ἀρχαίους ιστορικούς, καὶ ἡμποροῦμεν νὰ εἴπωμεν, δτι δὲν εἶναι μόνον ἐξωτερικὴ ἡ μίμησις, μόνον γλωσσική. Καθὼς λέγει δ Κρουμπάχερ* «οὐδεμίαν ἄλλην ἀρχὴν τῆς παλαιᾶς ιστορικῆς σχολῆς ἐκληρονόμησαν οἱ Βυζαντινοὶ πιστότερον ἢ τὴν ἀντικειμενικότητα. "Οτι δ ιστορι-

κός πρέπει νά είναι άμερόληπτος καὶ φιλαλήθης γνωρίζουν ὅλοι καλῶς».

Τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Ἀνατολῆς ἔργον εἶναι ἡ ἀπέραντος Χριστιανικὴ φιλολογία (λειτουργική, ἀπολογητική, ἐκκλησιαστικὴ ποίησις, Χριστιανικὴ ρητορική, κανονικόν δίκαιον κλπ.), ἡ ὥποια ἔλαβε τόσην ἐκκλησιαστικὴν ἀξίαν καὶ σημασίαν, διότι καὶ αὐτὴ ὑπέστη τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἀρχαίων Ἑλληνικῶν γραμμάτων. "Οσον δὲ μεγαλύτεροι εἶναι οἱ ἐκκλησιαστικοὶ πατέρες καὶ συγγραφεῖς, τόσην μεγαλυτέραν ἐπίδρασιν ἔχουν ὑποστῆ, ὅπως δεικνύουν τὰ παραδείγματα τοῦ Βασιλείου, τοῦ Γρηγορίου, τοῦ Φωτίου κλπ. Βεβαίως οἱ Χριστιανοὶ οἱ γράψαντες ἑλληνιστὶ δὲν ἥσαν ὅλοι ἀκραιφνεῖς "Ἑλληνες, ὑπέστησαν ὅμως ἐπίδρασιν τοῦ ἑλληνικοῦ παρελθόντος ἢ τοῦ ἑλληνικοῦ περιβάλλοντος καὶ δι' αὐτὸ κατορθώνουν νά δημιουργήσουν ίδιαν φιλολογίαν τόσον μεγάλης ἀξίας, ὅπως εἶναι ἡ Χριστιανικὴ. Κανεὶς ἄλλος λαός δὲν ἐπραξέ τι ἀνάλογον, διότι δὲν εἶχε νά στηριχθῇ ὅπως ὁ Ἑλληνισμὸς ἢ ὁ ἔξελληνισθεὶς κόσμος εἰς τὰ ἀρχαῖα 'Ἑλληνικά γράμματα.

«Μικρὰ Μελετήματα»

K. "Αμαρτος

Ο ΦΛΑΝΤΑΝΕΛΑΣ

[Στις 20 Απριλίου 1453 τέσσερα πλοῖα μὲ ἐπικεφαλῆς ἔνα βασιλικὸν σκάφος ἐπιστρέψουν στὴν πολιορκημένη βασιλεύουσα, φροτομένα ἐφόδια ἀπὸ διάφορες χω-
στιαρικὲς κῆδες. Ὁ Μωάμεθ διατάσσει τὸ στόλο του νὰ τὰ συλλάβῃ ἥ νὰ τὰ βυ-
θίσῃ. Κεβερήγητς τοῦ βασιλικοῦ σκάφους ἦταν ὁ γερραῖος βυζαντινός πλοίαρχος
Φλαντανελός.]

Στὰ τείχη ἔφεραν τὶς ἄγιες εἰκόνες, καὶ μιὰ γριὰ τυφλή,
ἀκολουθώντας μὲ λαχτάρα τὴν ἀνθρωποπλημμύρα, ἥρθε κι ἐκείνη
νὰ ἰδῇ μὲ τὰ ξένα μάτια. Ὁ αὐτοκράτωρ τῆς ἔκαμε τόπο, χω-
ρὶς νὰ σηκώσῃ τὰ μάτια ἡτού ἀπὸ τὴ θάλασσα.

Σιωπὴ νεκρική!

Θαρρεῖς καὶ ὁ Ἀετός, ὁ ύψηλότερος τῆς Ἀσίας λόφος, ψή-
λωσε ἀκόμη πιὸ πολύ, νὰ ἰδῇ τὴν παράξενη ναυμαχία, ἐνὸς
στόλου δόλοκληρου μὲ τέσσερα καράβια.

Τὸ πρῶτο βασιλικὸν καράβι μὲ τὴ σημαία, ποὺ τὴ στόλιζε
ὅ δικέφαλος ἀετός, πρῶτο πρῶτο θέλει νὰ προχωρήσῃ, νὰ πε-
ράσῃ τὴν ἀλυσίδα τὴ χοντρὴ τοῦ κόλπου καὶ νὰ φέρῃ τροφὴ
στὴν κουρασμένη Πόλη.

‘Ο ἄνεμος ἔπαινε’ φύλλο δὲν κουνιέται καὶ τὰ καράβια
ἥσυχα [στέκονται] σὰ μαρμαρωμένα καὶ καθρεφτίζονται στὴν
ἥσυχη θάλασσα.

“Εξαφνα, ὁ Σουλεϊμᾶν πασάς, ὄρμᾶ μὲ ὅλο τὸ στόλο καὶ
τὰ τριγυρίζει.

‘Ο κίνδυνος εἶναι μεγάλος.

‘Ο περήφανος Σουλτάνος ξέχασε, πώς βρίσκεται στή στεριά καὶ προχωρεῖ μὲ τὸ ἄλογό του μέσα στὰ ρηχά νερά, νὰ τρέξῃ δὲ ἔδιος, νὰ βουλιάξῃ τὰ καράβια μὲ τὴ χριστιανικὴ σημαία..

Δίνει διαταγές, κεραυνούς.

Τελείωσε! Θὰ χαθοῦν τὰ παλληκάρια! ’Ακίνητα τὰ καράβια, ἔπειτε νὰ ξεχάσουν, πώς εἶναι θαλασσινὰ καὶ νὰ γίνη στεριανὸς δὲ πόλεμος.

Στὰ τείχη δὲ λαός μὲ μιὰ ἀναπνοή, μὲ μιὰ εὔχη, μὲ ἔνα δύνειρο παρακολουθεῖ μὲ λαχτάρα καὶ προσεύχεται.

Προσεύχεται καὶ δὲ βασιλεύς, καὶ δὲ δίνει διαταγές, ἀστροπελέκια*. Ξεύρει τὰ παλληκάρια του.

Καὶ ἡ γρὶα προσεύχεται κι ἑκείνη καὶ κλαίει. ’Απὸ κάτι μισόλογα παρακολουθεῖ τὸ μεγάλο τὸ κακό καὶ παρηγοριέται, πώς βλέπει.

Οἱ Τούρκοι ἔφεραν φωτιά κι ἄρχισε νὰ καίεται τὸ βασιλικὸ καράβι. Καὶ ἄλλοι ὁρμοῦν σὰν ἀστραπές μέσα στὰ ἄλλα καράβια.

Τότε δὲ κυβερνήτης Φλαντανελᾶς χώρισε σὲ δύο τους ἄντρες του. Οἱ μισοὶ στὰ κατάρτια, μὲ τὸ ἔνα χέρι νὰ χύνουν νερό καὶ νὰ σβήνουν τὴ φωτιά, μὲ τὸ ἄλλο νὰ χύνουν ύγρὴ φωτιά καὶ νὰ κατίνε τὰ ἔχθρικὰ καράβια. Καὶ ἄλλοι μισοὶ νὰ πολεμοῦν στῆθος μὲ στῆθος, σπρώχνοντας τοὺς Τούρκους, ποὺ ἥθελαν νὰ πηδήσουν μέσα.

Μεγάλη ἐκατόμβη. ‘Εκατοντάδες χάνει ἀνώφελα δὲ Σουλεϊμάνη πασάς καὶ ἀφρίζει δὲ Σουλτάνος καὶ δείχνει τὸ χρυσό του ρόπαλο ἀγριεμένος, καὶ δὲ κάθε ναύτης χύνεται στὸ θάνατο, γιατὶ ξέρει, πώς τοὺς περιμένει κατόπι θάνατος πολυβασανισμένος.

Καὶ δὲ οὐρανὸς γαλανός, ἡ θάλασσα λάδι. ’Ανοίγει τὰ χίλια στόματά της ἀθελα καὶ καταπίνει^{τὰ} πτώματα χωρὶς ὅρεξη.

Στὰ τείχη τὴ νεκρικὴ σιωπὴ ἀκολούθησε βοή μεγάλη.

Τῆς γριᾶς τὰ στήθη τὰ ἐσχιζε τὸ ἀναφυλλητό. Δέν μπορεῖ νὰ ξεδιαλύνῃ τί γίνεται γύρω της καὶ τραβᾷ τὸ πλατάνικο του πλαγινοῦ της καὶ ρωτᾷ δλη λαχτάρα:

— 'Αδέλφι, τί, γίνεται ἐκεῖ κάτω, δὲν ἔχω μάτια νὰ ίδω.

— Τί γίνεται ; 'Ο Σταυρός, μάνα, ἔκαμε τὸ θαῦμα του. 'Ο Φλαντανελάς πέρασε τὴν ἀλυσίδα.

— Δοξασμένο τ' ὄνομά του !

'Η γριά κλονίστηκε' ὁ ξένος τὴ στήριξε.

'Ακούστηκαν ψαλμοὶ καὶ ἔφεραν στὰ χέρια τὸν Φλαντανελά μὲ τὰ παλληκάρια του καὶ μὲ τοὺς γενναίους τῶν ἄλλων καραβιῶν, ποὺ πολέμησαν, σὰ νὰ κινδύνευε ἡ δική τους πατρίδα.

'Ο κυβερνήτης γελαστός, γύρισε καὶ εἶδε τὴ θάλασσα κι ἔτρεξε στὸ βασιλέα του' μὰ ἔξαφνα βλέπει τὴ μάνα του ἀκουμπισμένη ἐπάνω στὸ βασιλέα.

— 'Η μάνα μου ! φώναξε.

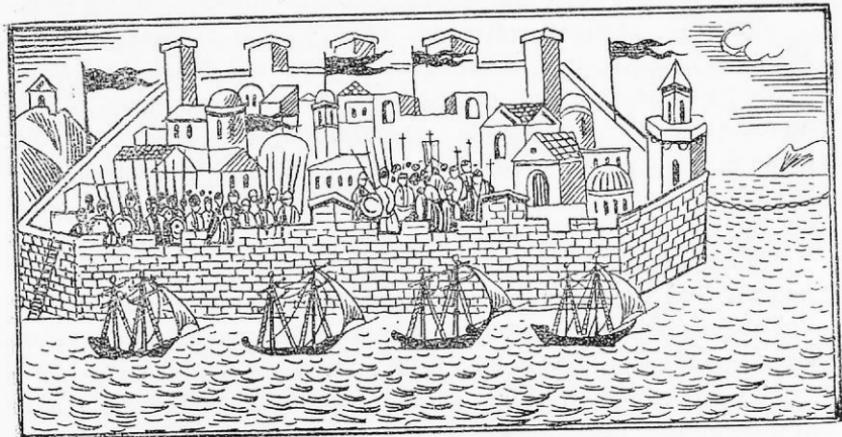
'Ο αὐτοκράτωρ χαμογέλασε, ἐνῶ τὸν ἀγκάλιαζε.

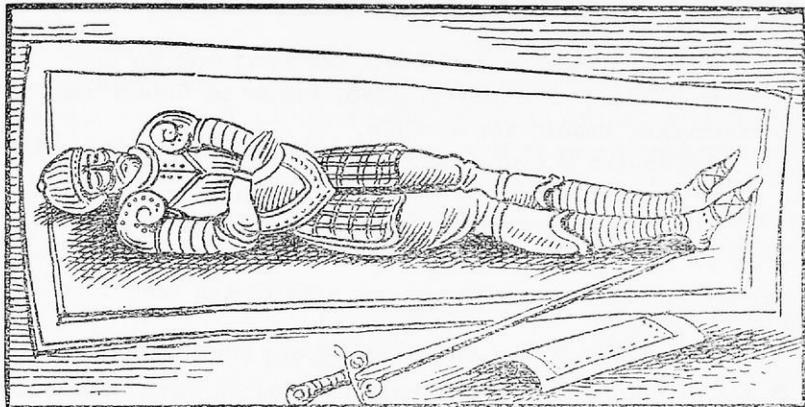
— "Ε ! 'Εσύ στήριξες γιὰ λίγο τὴν Πόλη κι ἔγω τὴ μανούλα σου.

'Ελληνικὸ αἷμα βράζει μέσα μας. Δὲν πέφτει ἀκόμα ἡ Πόλη μὲ τέτοια παιδιά, δὲν πέφτει !

« Διηγήματα »

Αλεξάνδρα Παπαδοπούλου

Η ΜΕΓΑΛΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ

·Ο Βυζαντινὸς "Ἄς ἔρθωμε πεντακόσια χρόνια ἐπάνω.
Λεωνίδας. κάτω πίσω.

Τὴν ὑπερήφανη Πόλη δυὸς μῆνες τώρα σφιχτά τὴν πολιορκοῦν οἱ Τοῦρκοι. Χωρὶς καμιὰ βοήθεια ἀπὸ τοὺς ἄλλους Χριστιανοὺς παλεύουν οἱ "Ἐλληνες μὲ σφιγμένα δόντια στὸν ἄνισο καὶ σκληρὸ ἀγῶνα, πέρα νὰ τὰ βγάλουν. Οὕτε πουλὶ πετούμενο δὲν μπορεῖ στὴ βασιλεύουσα νὰ φθάσῃ, παρηγοριὰ κι ἐλπίδα τουλάχιστο στοὺς πολιορκημένους γιὰ νὰ φέρῃ.

Ἐκατὸν πενήντα χιλιάδες, τὸ λιγώτερο, διαλεχτοὶ τοῦ Μωάμεθ μαχητὲς στὰ τείχη ἔχουν ριζώσει καὶ ζητοῦν στὴ σιδερένια ἀγκαλιά τους νὰ τὴν πνίξουν. Τετρακόσια πλοῖα, ἀδιάκοπος φράχτης γύρω γύρω, τὴ θάλασσα τῆς κλείνουν καὶ τῆς κόβουν τὴν ἀναπνοή. Καὶ ὁ Μωάμεθ, σὰν ἄλλος πικροχάροντας, τὴν περιτριγυρίζει καὶ βρουχίεται καὶ βούλεται τὸ κεφάλι νὰ τῆς πάρῃ.

Ἡ πολυδιοξασμένη ὅμως ἡ Πόλη δὲν πέφτει. Τὰ χιλιοτρυπημένα ἀπὸ τὶς ἔχθρικὲς τὶς βόμβες τείχη τῆς ἀντέχουν ἀκόμη· καὶ οἱ ὑπερασπισταί τῆς, λιγώτεροι ἀπὸ δέκα χιλιάδες, γενναῖοι καὶ ἀκατάβλητοι, ἀγρυπνοι τὴν φρουροῦν.

·Ο Σουλτάνος εἶναι μεγάλος καὶ φοβερὸς σὲ δύναμη, ἀλλὰ κι δικός μας βασιλιάς εἶναι λιοντάρι στὴν καρδιά. ·Ο Παλαιο-

λόγος, σάν τὸ Διγενὴ τὸ Σαραντάπηχο, προσμένει τὸ Χάροι
Μωάμεθ μαζί του γιά νὰ μετρηθῇ.

—Παράδωσέ μου τὴν Πόλην ὁ Μωάμεθ στὸν Παλαιολόγο
παραγγέλνει... Εἰδεμή μὲ τὸ σπαθί μου θὰ τὴν πάρω καὶ τότε
ἀλίμονο σὲ σᾶς, ἀλίμονο στὴν ἀκούρσευτη ὥς τώρα Πόλην...

—«Μολὼν λαβέ», ὁ βυζαντινὸς ὁ Λεωνίδας τοῦ ἀπάντησε.
Οὕτε ἔγὼ νὰ σοῦ τὴν παραδώσω ἔχω δικαίωμα οὔτε ἄλλος
κανένας. Ἀνήκει στὰ παιδιά μας· στοὺς "Ἐλληνες, ποὺ κλη-
ρονομιά τους εἶναι πατρογονική... "Ελα νὰ τὴν πάρης . . .

Πεισματωμένος καὶ ἄγριος ὁ Μωάμεθ, τὸν ὅλεθρο στὴ
νύμφη τοῦ Βοσπόρου ἐτοιμάζει. Ἡ 28 τοῦ Μάη τοῦ 1453, τελευ-
ταία ἡμέρα τῆς βυζαντινῆς μας αὐτοκρατορίας, θλιψμένη καὶ
βουβὴν ἔημέρωσε. Σιγὴ παντοῦ βασιλεύει, ποὺ προμηνᾶ τὴ
θύελλα.

Καὶ δὲν ἄργησε ἡ μπόρα νὰ ξεσπάσῃ· σὲ λίγο τὰ τουρκικὰ
κανόνια σειοῦν καὶ πάλι συθέμελα τοὺς πύργους τῆς πρωτεύ-
ουσας τοὺς ρημαγμένους. Τοῦ Σουλτάνου οἱ κήρυκες στὸ στρα-
τόπεδο τρέχουν καὶ διαλαλοῦν, πώς κάθε στρατιώτης, τὴν Πόλην
ἄμα πάρουν, τρεῖς μέρες καὶ τρεῖς νύχτες δικαίωμα μεγάλο
ἔχει ν' ἀρπάζῃ, νὰ κατή, νὰ σκοτώνῃ, νὰ σκλαβώνῃ, ὅποιον
θέλει. "Οσο γιὰ κείνους ποὺ θὰ πέσουν, μιακάρια ζωὴ τοὺς πε-
ριμένει μὲ ἀπολαύσεις χίλιες δυὸς στοῦ Προφήτη τὸν Παράδεισο.

Τὸ ἄγριο τὸ κήρυγμα γέμισε τρανὸν ἐνθουσιασμὸν τὰ φανα-
τικὰ ἐκεῖνα κοπάδια, ποὺ τὴ σφαγὴ καὶ τὴν ἀρπαγὴ διψοῦσαν,
ὅπως ὁ κατάκοπος δόδοιπόρος τὸ κρύο νερὸν νὰ χορτάσῃ λα-
χταρᾶ. Ἡ χαρά τους ἡ βάρβαρη τὸν ἀέρα τράνταζε ὥς τὸν
ούρανὸν ἀνεβαίνοντας· καὶ οἱ ἄγριες φωνές τους, οἱ τυμπανο-
κρουσίες καὶ οἱ φοβεροὶ οἱ κανονιοβολισμοὶ ὥς τὴν καρδιὰ τῆς
πόλεως ἔφθαναν προειδοποιῶντας τοὺς Χριστιανοὺς γιὰ τὴ θα-
νάσιμη τὴν πάλη.

'Ο Κωνσταντī οις εἶδε τὴ μεγάλη, ποὺ ἔφθανε, στιγμή. Νὰ
μοιράσῃ ὁ φτωχὸς αὐτοκράτορας πλούτη καὶ ἀγαθά, σάν τὸν
Μωάμεθ, δὲν εἶχε. Εἶχε ὅμως πάρει τὴ γενναία ἀπόφαση νὰ

ύπερασπίση τὴν πατρογονικὴν κληρονομίαν καὶ τὴν ζωήν του θυσιάζοντας.

Βαθειά πίστη στὸ Θεό εἶχε ἀκόμη. Ὡς ‘Υπέρμαχος Στρατηγὸς Ἰσως ν’ ἀπλωνε ἀλλῃ μιὰ φορὰ τὰ ἄγια τῆς τὰ χέρια ἀπὸ τοὺς πύργους ψηλά, τοὺς ἀπιστους ἔχθροὺς ν’ ἀπομακρύνῃ. Μία μεγάλη λιτανεία μὲν διαταγή του ἔγινε, νὰ παρακαλέσουν ὅλοι τὴν Ὁδηγήτρια Παναγία τὴν Πόλη της νὰ προστατεύσῃ . . .

—Σῶσον, Κύριε, τὸν λαόν Σου! . . . Χύθηκε στὶς ἐκκλησίες, πλημμύρισε τοὺς δρόμους καὶ ὡς τὰ τείχη ἀνέβηκε ἡ δέηση ἀπὸ τὰ πικραμένα χείλη τῶν πιστῶν.

‘Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἀργὸς δὲν ἔμεινε. Ἀκούραστος τὰ τείχη ἐπιθεώρησε, ἔδωσε ὁδηγίες, θερμὰ λόγια εἶπε σὲ ὅλους.

—‘Ο κίνδυνος εἶναι μεγάλος, τοὺς ἔλεγε· ἀλλὰ καὶ ὁ Θεὸς εἶναι μαζί μας. Σάν τὸ φίδι τὸ φαρμακερὸ δὲχθρὸς νὰ χύσῃ στὴν πόλη μας τὸ δηλητήριό του θέλει καὶ σάν τὸ θηρίο τὸ ἀνήμερο νὰ μᾶς σπαράξῃ βούλεται . . . Θά ἀγωνιστοῦμε γιὰ τὴν πίστη μας, τὴν πατρίδα μας, τοὺς ἀγαπημένους μας, σάν “Ελληνες ποὺ πρέπει . . .

Οἱ γενναῖοι ύπερασπιστές «ἔκαμαν καρδιὰ λεονταριοῦ», μᾶς λέγουν οἱ σύγχρονοι ἴστορικοί, τὰ πατριωτικὰ τὰ λόγια τοῦ ἀγαπημένου αὐτοκράτορα ἀκούοντας.

Ἡ τελευταία Εἶχε νυχτάσει πιά. Μεγάλες φωτιές φωλειτουργία. Τιζαν τώρα τὸ ἔχθρικὸ στρατόπεδο· τὰ πλοῖα τοὺς φωταγωγημένα τὴν θάλασσα φώτιζαν κι ἐκεῖνα. “Ἐνας πύρινος κύκλος ἔπνιγε μὲ τὶς γλώσσες του τὶς φοβερὲς τὴν βασιλισσα πόλη.

Οἱ Χριστιανοὶ δὲν ἔχασαν τὸ θάρρος τους· εἶχαν ύπομονὴ ἀνεξάντλητη καὶ πίστη μεγάλη στὸ Θεό. Ὁ θρυλικὸς ναός, ἡ ‘Ἄγια Σοφία, ἐνωρίς ἀπὸ κόσμο καὶ κόσμο εἶχε γεμίσει. Ποτὲ ὡς τώρα τόσο πλήθος δὲν εἶχε συγκεντρώσει. Γινόταν λειτουργία καὶ εἶναι ἡ τελευταία, ποὺ ἔγινε σ’ αὐτή.

Οἱ συγγενεῖς τοῦ βασιλέως, οἱ τιτλούχοι τῆς Αὐλῆς, οἱ εὐγενεῖς, οἱ ἄρχοντες, οἱ στρατιωτικοὶ ἀρχηγοὶ καὶ οἱ πολεμιστές, δοσοὶ δὲν ἦσαν στὰ τείχη, τὸ ἄμαχο πλήθος, φτωχοὶ καὶ πλού-

σιοι, νὰ βροῦν ἐκεῖ μιὰ θέση ἔτρεξαν. Μόνο ὁ βασιλικὸς δὲ θρόνος ἦταν ἀκόμη ἄδειος.

'Η Ἐκκλησία τὴν πλατειά της σκέπη ἀπλωσε, παρηγοριά καὶ θάρρος νὰ τοὺς δώσῃ. Ἀνάμικτοι ὅλοι, χωρὶς καμιὰ διάκριση κοινωνική, γονατιστοί, μὲ μιὰ καρδιὰ καὶ μιὰ ψυχὴ σάν ἔνας ἀνθρωπος, τὴν θερμὴν προσευχὴν τους ἔνωνταν πρὸς τὸν Παντοδύναμο γιὰ τὴ σωτηρία «τῆς θεοφυλάκτου πόλεως».

—Σῶσον, Κύριε, τὸν λαόν Σου!

'Αργὰ ἀργὰ καὶ μὲ κατάνυξη πρόβαινε ἡ λειτουργία· δὲ Κωνσταντίνος κάποια στιγμὴ μὲ ἐλάχιστους ἀξιωματούχους ἔφιππος ἔφθασε στὸ ναὸν μπροστά. Ὁ πολεμιστὴς θυμήθηκε τοῦ χριστιανοῦ τὸ χρέος. Ὁ βασιλιάς τῶν λίγων ἀνθρώπων νὰ παρουσιασθῇ στὸ βασιλέα ὅλου τοῦ κόσμου ἐρχόταν, τὴν ἐπιείκειά του νὰ ζητήσῃ.

Κατέβηκε ἀπὸ τὸ ἄλογό του καὶ στὸ ναὸν ἀπὸ τίς λεγόμενες βασιλικὲς πύλες μπῆκε. Περνώντας τὴν κεντρικὴ διπλὴ σειρὰ τῶν κιόνων ἔφθασε στὸ βασιλικὸ τὸ θρόνο. Δέν κάθισε ὅμως, οὕτε ὅρθιος στάθηκε. Γονάτισε καὶ σιωπηλὰ τὰ χεῖλη του σὲ προσευχὴ σάλευαν. Γύρω σὲ ὅλο τὸ ναὸν ὀλόθερμα τὰ δάκρυα τῶν πιστῶν ἔτρεχαν καὶ θερμές ἀνέβαιναν οἱ παρακλήσεις των.

'Η Μεγάλη Ἐκκλησία ἦταν γυμνὴ ἀπὸ τὰ πολύτιμα σκεύη της καὶ τὰ ἀφιερώματα· θυσιάστηκαν κι αὐτά γιὰ τὸν ἀγῶνα, σπαθὶς κι ἀσπίδες καὶ τόξα γιὰ νὰ γίνουν. Μόνο τὰ φῶτα ἀπὸ τοὺς πολυελαῖους, ἡ λάμψη ἀπὸ τὰ πολύχρωμα μάρμαρα —λευκά, τριανταφυλλένια, κόκκινα, πράσινα, γαλάζια, σμαραγδένια—τὰ μάρμαρα χίλιων τόπων καὶ χίλιων λατομείων, καὶ τὰ χρυσογάλαζα ψηφιδωτά κάποια μεγαλοπρέπεια δίνουν καὶ τὶς σιωπηλές εἰκόνες καὶ τὰ θλιμμένα τὰ πρόσωπα τῶν Χριστιανῶν φωτίζουν.

Καὶ οἱ ψαλμῳδίες τοῦ χοροῦ καὶ οἱ εὔχες τοῦ κλήρου κατανυκτικὰ ἀνεβαίνουν τοῦ Παντοκράτορος τὸ ἔλεος ζητώντας:

—Σῶσον, Κύριε, τὸν λαόν Σου! . . .

"Ἐξαφνα οἱ στεναγμοὶ παύουν καὶ ὁ θόρυβος βουβαίνεται.

Σὲ δλον τὸν ἀπέραντο ναὸ ἄλλο τι δὲν ἀκούγεται παρὰ ἡ φωνὴ τοῦ λειτουργοῦ :

— Μετὰ φόβου Θεοῦ, πίστεως καὶ ἀγάπης προσέλθετε . . .

‘Ο Παλαιολόγος σηκώνεται καὶ πρὸς τὴν Ὡραία προβαίνει Πύλη. Τὰ βασιλικά του ἴματια σκονισμένα εἶναι ἀκόμη ἀπὸ τῆς ἡμέρας τὰ τρεχάματα· τὰ μάτια του δακρυσμένα, στὸ πρόσωπό του ζωγραφισμένος ὁ πόνος, ἀλλὰ τὸ βῆμα του σταθερό. Τὴν ἀπόφασή του φανερώνει, ποὺ καὶ ἀπόφαση δλου τοῦ λαοῦ εἶναι: Νὰ πεθάνῃ γιὰ τὴν τιμὴ τῆς πατρίδας.

Βγάζει τὸ βασιλικό του στέμμα καὶ γονατίζει τρεῖς φορὲς ἔμπρὸς στὴν εἰκόνα τοῦ Λυτρωτοῦ καὶ τῆς Θεομήτορος. Εύλαβικά κινεῖ τὰ χείλη· συγχώρηση ζητεῖ. “Ἐπειτα σηκώνεται, κρατεῖ μὲ βίᾳ τοὺς λυγμοὺς ποὺ τὸν ἔπινγαν, καὶ τὰ βλέμματά του στὸ πλήθος στρέφει.

— Χριστιανοί, συγχωρήσετε τὶς ἀμαρτίες μου, καὶ ὁ Θεὸς ἂς συγχωρήσῃ τὶς δικές σας! . . . εἶπε.

— “Ἄς εἶσαι συγχωρημένος! τοῦ ἀπαντοῦν ἐκεῖνοι χωρὶς καὶ νὰ μποροῦν τὸ θρῆνο νὰ κρατήσουν, ποὺ τοὺς θόλους τοῦ μεγάλου ναοῦ πλημμύρισε.

Καὶ οἱ γυμνοὶ οἱ τοῖχοι ἐπανέλαβαν πένθιμοι λυγμοὺς καὶ συγχώρηση:

— “Ἄς εἶσαι συγχωρημένος! . . .

Παίρνει κατόπιν ἀπὸ τοῦ λειτουργοῦ τὰ χέρια, ὅπως συνήθιζαν οἱ βυζαντινοὶ αὐτοκράτορες, τὸ δισκοπότηρο, τὸ ἀσπάζεται καὶ κοινώνησε· ὁ λειτουργὸς ψιθυρίζει δακρυσμένος:

— Μεταλαμβάνει ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ Κωνσταντίνος . . .

Τὴν νύχτα ἐκείνη δλοι μὲ τὴν αὐτὴ ἀγάπη καὶ ἀπόφαση κοινώνησαν: Νὰ συγχωρήσουν ὁ ἔνας τὸν ἄλλον καὶ νὰ πολεμήσουν καὶ νὰ πεθάνουν γιὰ τὸ Θεὸν καὶ τὴν πατρίδα, παρὰ νὰ ζήσουν σκλάβοι τῶν ἀπίστων.

Κι ἐνῶ αὐτὰ στὸ ναὸ ἀκόμη συνέβαιναν, ὁ Παλαιολόγος στὰ ἀνάκτορά του ἔτρεξε. Δὲν πήγαινε νὰ δώσῃ τὶς βασιλικές του διαταγές· σὰν ἔνας ταπεινὸς Χριστιανὸς ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, ποὺ ἥσαν ύπηρέτες του, συγχώρηση νὰ ζητήσῃ πήγαινε.

—Συγχωρήστε με! τούς εἶπε, τὴν ψυχραιμία του προσπαθώντας νὰ κρατήσῃ.

Οἱ γέροι αὐλικοὶ καὶ οἱ ὑπηρέτες τοῦ Παλατιοῦ μὲ κλάματα καὶ θρήνους συγχώρησαν τὸν ἀγαπημένο τους αὐτοκράτορα. Ἐλλὰ κι δι Κωνσταντῖνος δὲν κρατήθηκε· ξέσπασε σὲ δάκρυα.

—«Καὶ ἀπὸ ξύλο ἥ καὶ ἀπὸ πέτρα ἀν ἦταν ἔνας ἄνθρωπος, δὲ θὰ μποροῦσε νὰ μὴ θρηνήσῃ τὴν ὥρα ἐκείνη», μᾶς λέγει ἔνας σύγχρονος, ποὺ μὲ τὰ μάτια του εἶδε τὴ σκηνή.

‘Η μεγάλη ὥρα τῆς ἀγάπης καὶ τῆς συγγνώμης. Η “Αλωση”. μης πέρασε.’ Η νύχτα προχωρεῖ βουβή, ἐνῶ μαῦρα σύννεφα τὸν οὐρανὸν σκεπάζουν. Μόνο ἡ φωνὴ τοῦ φρουροῦ διακόπτει πότε πότε τὴν παγερὴ ἡσυχία:

—Φύλακες γρηγορεῖτε! . . .

Στὴν ἐρημία αὐτὴ δι Κωνσταντῖνος, ἔχοντας μόνο συνοδὸν τὸν Ιστορικὸ Φραντζῆ, κάλπασε πρὸς τὰ τείχη. Θέλησε νὰ ἐμψυχώσῃ ἄλλη μιὰ φορὰ τοὺς ὑπερασπιστές. ‘Ἐναν ἔναν τοὺς πύργους γύρισε, μία μία τὶς πύλες ἐπιθεώρησε· εἶδε ὅλους τοὺς φρουροὺς καὶ ὅλους τοὺς φύλακες καὶ θάρρος ἔδινε, τὰ τείχη νὰ φυλάγουν ἄγρυπνοι.

Λίγο δμως πρὶν νὰ ξημερώσῃ ἡ αὔγη, τὴ νυχτερινὴ βουβαμάρα οἱ σάλπιγγες ταράζουν. Οἱ Τοῦρκοι ἔκαμαν τὴν τελικὴ τους ἐπίθεση. Ο Μωάμεθ ἄγριος τὴν Πόλη νὰ πάρουν πρόσταξε. Οἱ “Ελληνες στὰ τείχη σπεύδουν τὰ στήθια τους προβάλλοντας πρῶτος κι δι Κωνσταντῖνος ἔφθασε.

—Στὸ καλό, καὶ δι Θεός μαζί σας!

Μέσα στὴ μάχη οἱ τελευταῖοι χαιρετισμοί τους ἔσβηναν.

Τὴν ἄλλη μέρα ὁ γενναῖος αὐτοκράτορας τῶν Ἐλλήνων ἔπεσε ἡρωικὰ ἀνάμεσα στοὺς πολλούς, στοῦ Ρωμανοῦ τὴν Πύλη, σὰν δι τελευταῖος στρατιώτης. Ο θάνατός του σφράγισε τὴ μεγάλη, ποὺ μᾶς ἀφῆσε, κληρονομία, δίνοντας ἀξία στὰ ἀναφάίρετα γι’ αὐτὴ δικαιώματά μας.

Τὴν ἴδια μέρα καὶ ἡ ἀπαρτη βασιλεύουσα εἶδε τὸ μισοφέγγαρο στὰ τείχη της, τ’ ἀνάκτορα, τοὺς ναούς της, περήφανο γιὰ τὴ νίκη του νὰ κυματίζῃ. Η κόρη τοῦ Κωνσταντίνου, ἡ ξακουστὴ Κωνσταντινούπολις, ποὺ ἦταν «σκέπη τῆς πατρίδας, κατα-

φύγιο τῶν Χριστιανῶν, ἐλπὶς καὶ χαρὰ ὄλων τῶν Ἑλλήνων καὶ καύχημα τῆς Ἀνατολῆς», στὰ πόδια τοῦ Σουλτάνου γονατίζει, μᾶλλον μέτωπο ψηλά κρατεῖ.

Κι ἡ Δέσποινα ταράχηκε, καὶ δάκρυσαν οἱ εἰκόνες! . . .

Μὲ τὴν ἀλωσή της ἔσβησε πιὰ ἡ ζωὴ τῆς βυζαντινῆς μας αὐτοκρατορίας· ὁ Μωάμεθ ἔγινε καινούργιος ἀφέντης της. Τὸ ἑλληνικὸ τὸ "Ἐθνος δῆμος δὲν ἔσβησε, οὕτε τὴ μεγάλη του κληρονομία λησμόνησε. Μὲ τὴν ἀνάμνησή της στὰ χρόνια τῆς μαύρης σκλαβιᾶς του ἔζησε· κάτω ἀπὸ τὰ ἔρεπτια καὶ τὶς στάχτες ἡ νέα ἔθνικὴ σπίθα σύγκαιρα ζεπήδησε, στὴ ζωὴ δίνοντας καινούργιο σκοπό. Τὰ χεῖλη τοῦ Γένους ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμὴ ψιθύρισαν:

Σώπασε, κυρὰ Δέσποινα, καὶ μὴν πολυδακρύζῃς.

Πάλε μὲν χρόνους, μὲν καιρούς, πάλε δικά σας θὰ εἴραι! . . .

Περιοδικόν «Στρατιωτικὴ καὶ Ναυτικὴ Ἡχὼ»

N. A. Kortópoulioς

Ο ΕΚΔΙΚΗΤΗΣ

(Διασκευὴ σὲ διήγημα τοῦ θρύλου γιὰ τὴν « Ἀγια Τράπεζα »)

«...Εἴμαστε ἄντρες ἐμεῖς δ, τι καὶ νὰ εἰπῆς, εἴμαστε ἄντρες ! εἶπε δὲ οὐποναύκληρος καθισμένος ἀνάμεσα στὸ πλήρωμα.

“Ελληνας ! σοῦ λέει δὲ ἀλλοις· δὲν εἶναι παῖξε γέλασε. ”Εχουμε τὰ κακά μας—δὲ λέω· μὰ δὲν εἴμαστε καὶ γιὰ πέταμα ! Καὶ νὰ εἴμαστε γιὰ πέταμα, πάλι δὲ θὰ χαθοῦμε. Θέλουμε δὲ θέλουμε, θὰ ζήσουμε. Θὰ ζήσουμε καὶ θὰ θεριέψουμε καὶ θὰ δοξαστοῦμε, δπως καὶ πρῶτα. Τὸ σιδερόξυλο, σιδερόξυλο εἶναι, δσο κι ἀν τὸ κουτσουρέψης, δσο κι ἀν τοῦ μαδήσης τὴν κορφή, ἀν τοῦ ζεματίσης τὰ φύλλα, ἀν τοῦ πριονίσης τὰ κλαδιά. ‘Ο λέοντας, λέοντας λέγεται, δσο κι ἀν τοῦ ψαλιδίσης τὴν χήτη*, ἀν τοῦ κόψης τὴν ούρα, ἀν τοῦ βγάλης τὰ νύχια, ἀν τοῦ ξεριζώσης τὰ δόντια. Φτάνει τὸ βρούχημά του, νὰ χάσης τὴν φωνή. Τὸ ἔχει τὸ σκαρί μας, ναί, τὸ θέλει ἡ τύχη μας νὰ εἴμαστε πάντα μεγάλοι. “Οπου κι ἀν γυρίσης, σὲ στεριές καὶ θάλασσες, σὲ νότο καὶ βοριά, σ’ ἀνατολή καὶ δύση, θὰ τὸ ίδης γραμμένο. Καὶ γραμμένο ὅχι μὲ ἀνθρώπινο κοντύλι, ἀλλὰ μὲ τὸ ίδιο χέρι, τὸ παντοδύναμο χέρι τοῦ Δημιουργοῦ. Εἴμαστε ἄντρες σοῦ λέω !

Νά, κοίταξε στὴν ἀνατολή. ’Εκεῖ βγαίνει δὲ ἥλιος, ἥλιος λαμπρός καὶ ἀβασίλευτος, δὲ ἥλιος τοῦ Γένους μας. “Οποιος δὲν ἔχει μάτια, ἔκεινος δὲ βλέπει τὴν χαραυγή, ἔθνικὴ χαραυγή, πόθος καὶ καημός αἰώνων ὅλων, ὅχι κουροφέξαλα.

Κοίταξε γύρω μας. Θάλασσα φουρτουνιασμένη, οὔρανὸς κατασκότεινος, στεριές σκουντοφλιασμένες, φορτωμένες δάκρυα καὶ φαρμάκι. Θεριά τὰ κύματα χτυπάνε τὸ καράβι μας. Λύσσα καὶ χολὴ μᾶς πολεμᾶ. Τὸ νερὸ δέρνει τὴ στεριά, τὴν τρώει, τὴν ξεσχίζει, τὴν πετσοκόβει ἀπονα, δσο νὰ κάμη τὰ πάντα θάλασσα καὶ ν’ ἀπλωθῇ ἀχόρταγος· ρούφουλας* στὸν παράνομο κόσμο.

Μὰ γύρισε κατὰ τὴν ‘Ηρακλειά*. Καιρὸς διαμάντι· νερὸ τρισάγιο. Τὸ μάτι τοῦ Θεοῦ ἔκει ἔπεσε. ”Εχεις ἀρρώστια ; πήγαινε νὰ γιατρευτῆς. ”Εχεις πονόματο, ἀλειψε τὰ ματόφυλλά σου, ν’ ἀγναντέψης κόσμους. Εἶσαι κουφός, θ’ ἀκούσης ἀρμονίες. Βερέμης* εἶσαι ; Διγενῆς ἔγινες. ‘Η κολυμπήθρα τοῦ Σιλωάμ ἔκει

βρίσκεται για μᾶς. Κολυμπήθρα σωματική, κολυμπήθρα ψυχική, ἔθνική πρῶτ' ἀπ' δλα. Εἶναι ή "Αγια Τράπεζα τῆς Ἄγιας-Σοφιᾶς, τὸ προσκυνητάρι τοῦ γένους μας.

Τὴν ἄπαρτη Πόλη μας ξένου πόδι τὴν πάτησε, ποδάρι Βενετσάνου. Ἐννιακόσιων χρόνων ἔνδοξη ζωὴ τὴν ἔσβησε μ' ἔνα του σφιχταγκάλιασμα.

'Ο Λάσκαρης, φαρμακωμένης ὥρας βασιλιάς, φεύγει μακριὰ συνεπαίροντας τοῦ Γένους τὴν ἐλπίδα, τὴν ἀθάνατη σπορά, γιὰ νὰ γυρίσῃ πάλι μιὰ μέρα θεριεμένος ἐκδικητής. Καὶ ὁ καταχτητής, Φράγκοι καὶ Βενετσάνοι καὶ Γερμανοὶ ἀδέσποτοι, σὰν τὸ ἀψύ πουλάρι, ποὺ τσαλαπατεῖ μὲ τὰ πέταλά του τ' ἀβρά λούλουδα, χύνονται ἀπάνω τῆς ἀχόρταγοι. Μὲ τὸ σταυρό τους συντρίβουν τὸ σταυρό μας, μὲ τὴ θρησκεία τους πελεκοῦν τὴ θρησκεία μας. Γικρεμίζουν ἐκκλησίες, ποδοπατοῦν καλλιτεχνήματα, μολύνουν ἀγιάσματα, ἀποτεφρώνουν πνευματικά ἀριστουργήματα. Καὶ σφάζουν γέροντες, πατοῦν ἀρχόντων μέγαρα, ξαπλώνονται σὲ βασιλικά κλινάρια· νεκροὺς γυμνώνουν ἔνδοξους, ποδοκυλοῦν στέμματα θαυμαστά. Στενάζει ἡ Βασιλεύουσα. Μοιρολογᾶ ἡ Σιών μας! Καὶ ὁ Δάνδολος*, γυιὸς Κουρσάρων*, δὲ λησμονεῖ τὴν τέχνην τῶν πατέρων του. Κουρσεύει καὶ θέλει μὲ ξένα καὶ ἀταίριαστα στολίδια νὰ στολίσῃ τὴ λιμνογέννητη* πατρίδα του.

Γαλέρες* φεύγουν καὶ γαλέρες ἔρχονται. Παίρνουν τὸν πλοῦτο μας τὸν ἀδαπάνητο, τὴ δόξα μας τὴν ἀβασίλευτη, τὴ λάμψη, τὴ σοφία, τὰ ίερά μας. Ἡ Βενετιὰ τὰ δέχεται περίχαρη, στολίζεται καὶ καμαρώνει σὰν ξιπασμένη καὶ ἅμυαλη τσιγγάνα. Ζώνεται τὸ σπαθὶ τοῦ Κωνσταντίνου μας, τὸ βλογημένο, ποὺ ἔχει στὸ θηκάρι του τὸν οὐρανὸ μὲ τ' ἄστρα, τὴ θάλασσα μὲ τὰ καράβια, τὴ γῆ μὲ τὰ κάστρα τῆς—ἰστορία χρυσόγλυπτη τοῦ ἀπέραντου κράτους μας. Παίρνει τὴν κολυμπήθρα, ποὺ τόσοι βαφτιστῆκαν πορφυρογέννητοι, καὶ βαφτίζει μέσα τῶν ἐμπόρων τὰ παιδιά. Μὲ τὶς χρυσόπορτες τοῦ Ναοῦ μας στολίζει τὸν "Ἄγιο Πέτρο της, στήνει στοὺς πύργους τῆς τὸ Ρολόγι, θαῦμα τοῦ κόσμου, μὲ τοὺς Μάγους, ποὺ χαιρετοῦν ταπεινοὶ τοῦ Χριστοῦ μας

τὴ Γέννηση· στήνει στὶς πλατεῖες τῆς τ' ἄλογα τ' ἀνεμοπόδαρα, ἐκράτητου λαοῦ συμβολικὴ παράσταση.

Γαλέρες φεύγουν καὶ γαλέρες ἔρχονται. Παίρνουν τὰ πλούτη μας, τὴ δόξα, τὰ ιερά μας. Ἐλλοῦ τὰ πᾶνε, στὴ Δύση τὴν τρισβάρφαρη, νὰ ἡμερέψουν καὶ κείνης τοὺς λαούς. Νὰ δοξάσουν καὶ κείνης τὰ χώματα.

'Η "Αγια Τράπεζα δύως δὲν ἀκολουθεῖ. 'Η πλάκα ἡ πολύτιμη, ποὺ τὴν ἔστησε ὁ Ιουστινιανὸς στὴ μέση τοῦ Ναοῦ, λαμπρὸς ζαφείρι στὴ χρυσὴ σφεντόνα του, ἡ πλάκα, ποὺ ἄκουσε τόσα νικητήρια καὶ θυσίασε ἀπάνω της ὁ Φώτιος, δὲν πάει νὰ κλειστῇ στὰ δολερὰ τείχη, στ' ἀρπαχτικὰ χέρια τοῦ 'Ιννοκέντιου*. "Οχι' δὲν πάει. "Ανοιξε ἡ καρίνα στὰ δυὸς καὶ γλίστρησε ἡ "Αγια Τράπεζα στὰ νερὰ τοῦ Μαρμαρᾶ. 'Ο βιοῦρκος ἔφυγε ἀπὸ κοντά της, ὅπως φεύγει ἡ ἀμαρτία τὸ Σταυρό, κι ὁ χρυσὸς ἄμμος στρώθηκε, κλίνη πάναγνη ἀπὸ κάτω της. Καὶ τοῦ Θεοῦ τὸ μάτι, τοῦ Δικαιοκρίτη καὶ Παντοδύναμου, στάθηκε ἀπάνω της ἄγρυπνο, ὅπως μάνας μάτι στὴν κούνια τοῦ μονάκριβου παιδιοῦ της.

Καὶ ἀπὸ τότε εἶναι ἐκεῖ καιρὸς διαμάντι, ἥλιος κατάργυρος, νερὸς τρισάγιο. Μύρο ἀνεβαίνει ἀπὸ τὸ βυθὸς καὶ ἀπλώνεται στὸ πρόσωπο τῆς θάλασσας καὶ κάθεται χρῖσμα σωματικό, χρῖσμα ψυχικό, ἔθνικό πρῶτ' ἀπ' ὅλα! "Οπως ἀπὸ τὸ Δισκοπότηρος γαίνει ἡ σωτηρία τοῦ χριστιανοῦ, θὰ βγῆ ἀπὸ κεῖ καὶ ἡ δικῆ μας ἀπολύτρωση. 'Η χαραγὴ τοῦ Γένους μας ἐκεῖ θ' ἀνατείληναι, ἐκεῖ θ' ἀνατείλη. Προβαίνει δλοένα ἡ "Αγια Τράπεζα καὶ βούλεται νὰ πιάσῃ τὴ στεριά. 'Αργά ἡ γρήγορα θὰ τὴν πιάσῃ τὴ στεριά! Καὶ τότε σὲ ὅλη τὴν 'Ελληνικὴ γῆ ἀπὸ ἄκρη σ' ἄκρη, ἀπὸ νότο καὶ βοριά, χαρούμενος ἥλιος θὰ πυρώσῃ τοὺς δούλους, καμπάνα θὰ σημάνῃ σὲ κάθε μιναρὲ καὶ τὰ τζαμιά θὰ ἥχολογήσουν τὴ χριστιανική, τὴν ἔθνική μας λειτουργία. Καὶ τότε πάλι ή Χρυσόπορτα θὰ στολίσῃ 'Ελλήνων βασιλιάδων τὰ τρόπαια.

Τότε θὰ πάρουμε καὶ τὰ κουρσεμένα πίσω. Τὰ πλούτη μας, τὶς δόξες καὶ τὰ ιερά μας. Θὰ πάρουμε τὸ σπαθὶ τοῦ Κωνσταντίνου καὶ τὴν κολυμπήθρα τοῦ Πορφυρογένηντου, τὶς πόρτες τοῦ Ναοῦ μας, τὸ Ρολόγι τῶν Μάγων, τ' ἄλογα τ' ἀράθυμα. Καὶ θὰ μείνη πάλι φτωχὴ, καὶ ταπεινὴ ψαράδισσα ἡ Βενετιά, καὶ ἡ Πόλη μας θὰ γίνη καύχημα καὶ στύλος τῆς Οἰκουμένης, ὅπως ἥταν

πρὶν τὴν μαράνη τοῦ Βενετσάνου τὸ ἀγκάλιασμα καὶ τὸ ἄγριο ποδάρι τοῦ Τούρκου.

Ναί· θὰ ζήσουμε καὶ θὰ θεριέψουμε καὶ θὰ δοξαστοῦμε πάλι. Εἴμαστε ἄντρες ἐμεῖς· μωρός εἴμαστε "Ελληνες!...»

Καὶ ὅρθός τώρα ἔρριξε τὰ μάτια φλογερά στὶς σκοτεινὲς στεριές, σάν προφήτης τοῦ Ἰσραήλ, ὑμνώντας τὴν Γῆ τῆς Ἐπαγγελίας, ὁ ύποναυκλητος. Καὶ δὲν ἦταν, ὅχι! ὁ ναύτης ὁ ταπεινός. Ἔτσι τὸν Ἑλληνισμὸς ὀλόκληρος, μὲ τὴν ἀκλόνητη πίστη στὶς παραδόσεις καὶ τοὺς θρύλους του.

«Λόγια τῆς Πλάωντος»

³Αντρέας Καραβίτσας

Δ'

ΑΠΟ ΤΗΝ ΝΕΩΤΕΡΑΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΣΥΓΧΡΟΝΟΝ ΕΘΝΙΚΗΝ ΖΩΗΝ

Ω τριακόσιοι ! Σηνωθῆτε
καὶ ξανάλθετε σ' ἐμᾶς.
Τὰ παιδιά σας θέλω δὲ
πόσῳ μοιάζουντε μὲ σᾶς

A. Σολωμός:

ΡΗΓΑΣ ΦΕΡΑΙΟΣ

Ήταν τότε ή πλιό μαύρη ἐποχὴ τῆς Τουρκοκρατούμενης Ελλάδας μας, ὅπανω κάτω κατά τὸ 1770, ἐποχὴ μαύρη καὶ σκοτεινή, ποὺ ἔνα σαρίκι ἡ ἔνα πασούμι* τοῦ παρακατιανώτερου Τούρκου ἀξίζε πλιότερο ἀπὸ χίλια ἑλληνικά κεφάλια.

Ἐποχὴ δακρύων καὶ στεναγμῶν, ποὺ οἱ “Ἐλληνες ζοῦσαν δχι ἀπὸ τὴν εύσπλαχνία καὶ τὸ ἔλεος τῶν τυράννων τους, ἀλλὰ διότι ἥταν χρήσιμοι σ’ αὐτούς !

Ξημέρωνε Χριστούγεννα, καρδιά τοῦ χειμῶνα. Ἐκείνη τὴν φημιστοί ήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

χρονιά μεγάλη κακοκαιρία βασίλευε στή Θεσσαλία καὶ πλιότερο τὴν ἡμέρα τῶν Χριστουγέννων διούλευε ἔνα χιονόβροχο καὶ μιὰ κρυάδα, ποὺ δὲ μολογιέται.

Οἱ Βελεστινιώτες, σὰν ὅλοι οἱ ὀρθόδοξοι Χριστιανοί, εἶχαν πάει πρωὶ—πρωὶ στὴν ἐκκλησία νὰ ἐκκλησιαστοῦν καὶ νὰ παρακαλέσουν τὸ Θεό, ποὺ σὰν ἐκείνη τὴν ἡμέρα λάβαινε τὴν σάρκα τοῦ ἀνθρώπου, νὰ λυπηθῇ τὸ Ἑλληνικὸ γένος καὶ ὅλη τὴν Χριστιανωσύνη, ποὺ στέναζαν βαριὰ ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη τῆς Χώρας, ποὺ μιὰ φορά κι ἔναν καιρὸ λέγονταν Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία κι ἀγκομαχοῦσε κάτω ἀπὸ τὴν ἀντίχριστη φτέρνα τοῦ Ἀγαρηνοῦ.

Ἡ λειτουργία βρίσκονταν ἀκόμα στὸ Χερουβικό, δταν βρόντησε καὶ μπῆκαν μέσα πολλοὶ ἄγριοι κι ἀρματωμένοι Τούρκοι. "Ανδρες, γυναῖκες καὶ παιδιά ἔμειναν ἔρεοι.

—Παλιογκιασούρηδες!*! Ἐμεῖς παιδευόμαστε καὶ σεῖς διασκεδάζετε ἐδῶ μέσα μὲ τραγούδια; (τραγούδια ἐννοοῦσε ὁ ἀντίχριστος τὶς Ἱερές ψαλμῳδίες!). Ἐμπρὸς ἔξω, παλιογκιασούρηδες, νὰ βγάλετε τ' ἀμάξια μας ἀπὸ τὴν λάσπη! φώναξε ὁ πρῶτος τους ἄγρια, σκληρὸς Γενίτσαρος, χριστιανογέννημα καὶ χριστιανομάχος, μπαίνοντας στὴν ἐκκλησιὰ μὲ καμιὰ δεκαριά Τούρκους, ποὺ εἶχανε ὅλοι τὰ σπαθιὰ βγαλμένα.

—Αμάν, ἀφέντη μου! Ἀφῆστε μας ὡς νὰ τελειώσῃ ἡ λειτουργία κι ἔπειτα ἔρχομαστε.

Τόλμησε ν' ἀπαντήσῃ ἔνας ἀπὸ τοὺς γεροντότερους τοῦ χωριοῦ, ποὺ εἶχε τὸ κεφάλι του γιὰ ξοδιά.

—Βουβάσου, Γκιαούρη! Φώναξε λυσσασμένος ἀπὸ τὸ θυμὸ καὶ διψασμένος γιὰ αἷμα χριστιανικὸ ἔνας ἄλλος Γενίτσαρος. Πρέπει νὰ δουλεύῃ ἡ ἐκκλησιά σας γιὰ νὰ τρώῃ τὸ τζαμί μας.

Καὶ στὴ στιγμὴ ὁ Χριστιανός, ποὺ εἶχε τολμήσει νὰ εἰπῇ ἐκεῖνον τὸ λόγο, κυλιόταν ἀπάνω στὶς κρύες πλάκες βουτηγμένος στὸ αἷμα του.

"Ἐπαψε εὔτὺς ἡ λειτουργία, ἔσβησαν τὰ κηριὰ καὶ τὰ καντήλια, κι οἱ Χριστιανοὶ μαζὶ μὲ τὸν παπά τους ἀκολούθησαν τοὺς φονιάδες τους, κάνοντας τὸ σταυρό τους, γιὰ νὰ γλυτώσουν ἀπὸ τὰ χειρότερα, καὶ κρυφαναστενάζοντας, γιατὶ σ' ἐκείνη τὴν ἐποχὴ οὕτε ν' ἀναστενάξῃ φανερὰ μποροῦσε ὁ δύστυχος ὁ ραγιάς!

Σὲ μισή ὥρα ἀπάνω—κάτω, πρόβατα καὶ σφαγάδες ἔφθασαν κάτω στὸ δρόμο, ποὺ περνάει ἀπὸ τὴν Λάρισα γιὰ τὸ Βόλο, ὅπου ἦταν κολλημένα καὶ δὲν μποροῦσαν νὰ βγοῦν καμιὰ πενηνταριὰ χριστιανικὰ κι ἀγγαρεμένα ἀμάξια, φορτωμένα σιτάρι, ἀρπαγμένο ἀπὸ χριστιανικὰ σπίτια καὶ ποὺ ἦταν προωρισμένο γιὰ τὸ μεγάλο τζαμὶ Φετιχὲ τῆς Πόλης καὶ στέλλονταν στὸ Βόλο, γιὰ νὰ φορτωθῇ σ' ἀγγαρεμένο ζαγοριανὸ καράβι. Ἐκεῖ οἱ ἀγγαρεμένοι Χριστιανοὶ ξεφόρτωσαν τ' ἀμάξια κουβαλώντας τὰ σακκιὰ σὲ στράγγυο τόπο, κι ἔτσι τὰ βόδια καὶ τὰ βουβάλια μπόρεσαν νὰ βγάλουν ἀπὸ τὶς λάσπες, ποὺ ἤσαν βαλτωμένα, τ' ἀμάξια ἀδειανά. "Υστερα ξαναφόρτωσαν τὰ σακκιὰ καὶ τ' ἀμάξια τράβηξαν τὸ δρόμο τους γιὰ τὸ Βόλο.

'Αλλ' οἱ Τούρκοι ἀντὶ ν' ἀφῆσουν τοὺς Βελεστινιῶτες νὰ γυρίσουν πίσω στὸ χωριό τους καὶ στὰ σπίτια τους, ἄμα τελείωσε ἡ ἀγγαρεία, τοὺς πήραν μαζὶ τους γιὰ τὸ Βόλο, μὲ τὴν πρόφαση, πώς μποροῦσαν νὰ ξανακολλήσουν τ' ἀμάξια στὶς λάσπες, ὡσπου νὰ πᾶν στὸ Βόλο. Τί νὰ ἔκαναν οἱ καημένοι οἱ ραγιάδες! Μποροῦσαν ν' ἀρνηθοῦν καὶ ν' ἀντισταθοῦν σ' αὐτὰ τὰ θηρία, ποὺ ἔκοβαν χριστιανικὰ κεφάλια καὶ μόνο τὴν μορφὴ εἶχαν κοινὴ μὲ τοὺς ἀνθρώπους; Θέλοντας λοιπὸν καὶ μή, ἀκολούθησαν τὸ δρόμο γιὰ τὸ Βόλο!

"Οταν τελείωσαν τὸν κάμπο κι ἄρχισαν τὸν ἀνήφορο, πολλὰ ἀμάξια σταμάτησαν ἀπὸ τὴν κούραση τῶν βοδιῶν καὶ τῶν βουβαλιῶν, ποὺ τὰ ἔσερναν. Τότε οἱ Τούρκοι διάταξαν τοὺς Βελεστινιῶτες νὰ ξεφόρτωσουν τ' ἀμάξια, παίρνοντας δὲ καθένας ἕνα σακκὶ σιτάρι στὸν διμό του, ὡς τὴν κορφὴ τοῦ βουνοῦ.

'Ανάμεσα στοὺς πολλούς ἀγγαρεμένους Βελεστινιῶτες βρίσκονταν κι ἔνα παλληκάρι, ὃς δέκα δύτη χρονῶν, γίγαντας στὸ σῶμα καὶ στὴ δύναμη, κι ἀγγελος στὴν ὁμορφιά, καὶ πρῶτο νοικοκυρόποιο τοῦ χωριοῦ. Φοροῦσε μεταξωτὰ ἀντεριὰ γιὰ τὸ ἐπίσημο τῆς ἡμέρας κι ἔσερνε στὸ ζωνάρι του κίτρινο καλαμάρι, γνώρισμα ὅτι ἤξερε γράμματα. Ἡταν δάσκαλος καὶ ψάλτης τοῦ Βελεστίνου, ἀλλ' ὁ κόσμος μὴ μπορώντας νὰ ἔκτιμήσῃ τὴν ἀξία τῶν γραμμάτων του, ἤταν μαγεμένος ἀπὸ τὴν ἀγγελικὴ φωνὴ του, ὅταν ἔψαλλε κι ὅταν τραγουδοῦσε, κι ἀντὶ δάσκαλο τὸν ἔλεγαν «ψάλτη», καὶ μ' αὐτὸν τὸ ὄνομα ἤταν γνωστὸς ἀπ' ὅλους.

Τὴ στιγμὴ ποὺ πήρε κι ὁ ψάλτης ἔνα σακκὶ σιτάρι στὸν ὕμο του, σὰν τοὺς ἄλλους τοὺς χωριανούς του, ἔνας αἰμοβόρος Γενίτσαρος, αἴμοβόρος κι αἰσχρός, πήγε κοντά του καὶ τοῦ εἶπε : —Πίξ ! τὸ σακκὶ κάτω !

‘Ο ψάλτης ἔφριξε τὸ σακκὶ κατά γῆς, μὴ γνωρίζοντας τὸ σκοπὸ τοῦ Τούρκου, κι ὁ Γενίτσαρος τοῦ ξανάειπε :

—Σκύψε, γκιασούρη !

‘Ο ψάλτης ἔσκυψε, μὴ μπορώντας νὰ κάνῃ ἀλλιώτικα, κι ὁ Τούρκος τοῦ ρίχτηκε καβάλλα στὴ στιγμή.

“Οταν ἔνιωσε τὸν Τούρκο καβάλλα ἐπάνω του, τότε αισθάνθηκε μέσα του ὅλη τὴ σημασία αὐτῆς τῆς ἄτιμης ἀγγαρείας, ποὺ εἶναι προωρισμένη μόνο γιὰ τὰ τετράποδα !

Στὴ στιγμὴ τὸν πέταξε κατά γῆς.

Θύμωσε κι ἔγινε φωτιά ὁ τύραννος Τούρκος . . .

Θύμωσε κι ἔγινε ἀστραπὴ ὁ σκλάβος ὁ “Ελληνας . . .

Βλαστήμησε ὁ Γενίτσαρος τὸ Χριστὸ καὶ τὸ Γένος τοῦ ραγιά . . .

Βλαστήμησε κι ὁ ραγιάς τὸ Μωαμέτη καὶ τὴν Τουρκιά . . .

Γροθιά ὁ δυνάστης, γροθιά ὁ δυναστεμένος ! Ἄλλὰ ἡ γροθιά τῶν δυναστεμένων εἶναι πλιό βαρειά. Δὲν κλεῖ μόνο τὸ θυμὸ τοῦ ἔγωισμοῦ στὰ δάχτυλά της, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀγανάκτηση τοῦ πόνου.

‘Η γροθιά ἔκείνη τοῦ ψάλτη τοῦ Βελεστίνου εἶχε μέσα της ἀκέρια τὴν ὄργὴ τοῦ μαύρου πόνου ὅλου τοῦ δουλωμένου γένους, ποὺ στέναζε τέσσερες αἰῶνες ὡς τότε κάτω ἀπὸ τὴν ἄτιμη κι ἀντίχριστη σκλαβιά. ‘Η γροθιά ἔκείνη τοῦ Θεσσαλοῦ συμβόλιζε τὴ μεγάλη Ἐπανάσταση τοῦ Εἰκοσιένα !

‘Ο Τούρκος ἔπεσε καταγῆς νεκρός, καὶ σὲ μιὰ στιγμὴ ἡ αἱμόχαρη ψυχὴ του βρέθηκε στὴν ἀγκαλιά του Διαβόλου.

Φωνές ἀλαλαγμοῦ καὶ φόβου μαζὶ ἔμπηξαν οἱ ραγιάδες τοῦ Βελεστίνου καὶ λυσσασμένης ὄργῆς οἱ Γενίτσαροι.

Οἱ Τούρκοι ἔτρεξαν μανιωμένοι ἐπάνω του μὲ σπαθιά στὰ χέρια νὰ τὸν λιανίσουν, ἀλλ’ ὁ ψάλτης, πρὶν νὰ τὸν ἔγγιξουν ἔκεινοι, ἀρπαξε ἀπὸ καταγῆς τὸ γεμάτο σακκὶ καὶ βάνοντάς το ἀσπίδα του, ἔφυγε ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὰ χέρια τους, κι ἐνῷ τὸ σιτάρι χύνονταν ἀπὸ τὶς τρύπες τοῦ σακκιοῦ, ποὺ εἶχαν κάνει

οί σπαθιές κι οί ντουφεκιές τῶν Τούρκων, καὶ σπέρνονταν καταγῆς, δὲ γλυτωμένος ψάλτης, παίρνοντας τὸν ἀνήφορο τὸ βουνό, ἔρχεται νὰ τραγουδάῃ γιὰ πρώτη φορά τὸ ἄγνωστο ὅς τότε τραγούδι :

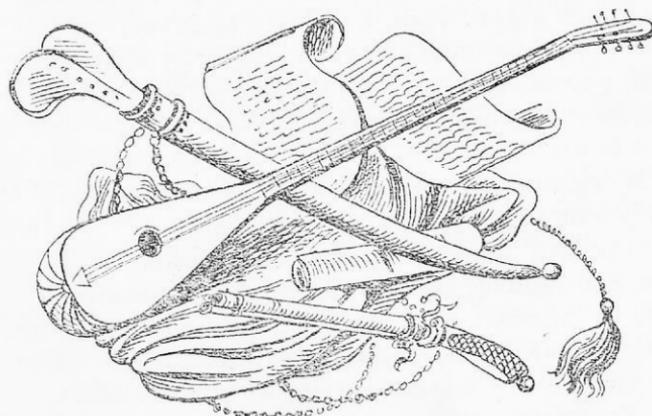
"Ως πότε, παλληκάρια, νὺ ξοῦμε στὴ σκλαβιά.

Δὲν πέρασε πολὺς καιρὸς ἀπὸ τότε κι ἀπὸ τὸ σιτάρι ἐκεῖνο, ποὺ χύθηκε ἀπὸ τὸ σακκί τοῦ ψάλτη τοῦ Βελεστίνου, φύτρωσαν τὰ πρῶτα σπέρματα τῆς 'Ελληνικῆς 'Ελευθερίας, κι ἀντήχησε ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη τοῦ σκλαβωμένου 'Ελληνισμοῦ, ἀπ' ὅλες τὶς χαράδρες κι ἀπ' ὅλα τὰ κορφοβούνια τῆς 'Ελλάδος, τὸ πρῶτο σάλπισμα τῆς 'Ελληνικῆς παλιγγενεσίας, ὁ θούριος τοῦ Ρήγα τοῦ Φεραίου :

"Ως πότε, παλληκάρια, νὺ ξοῦμε στὴ σκλαβιά.

K. Φ. Σκόνον «Ἐθνικὸν Ἡμερολόγιον», 1907.

X. Χοροτοβασίλης

Ειωθηρία Συναγερή

ΧΡΗΣΤΟΣ ΜΗΛΙΟΝΗΣ

[Ο Χρήστος Μηλιόνης, διάλογηρής ἐκ Δωρίδος, ἔζη περὶ τὰ μέσα τοῦ 18ου αἰώνος, ὡς φαίνεται ἐξ τῆς σφραγίδος του σωζομένης ἐν τῷ Μουσείῳ τῆς ἐν Ἀθήναις Ιστορίας. Εταιρίας, φερούντης χρονολογίαν 1744. Μὲ τὸν διπλαρχηρὸν τοῦ Βάλτου Μήτοορ Τσεσούραν εἰσέβαλεν εἰς τὴν "Ἄρταν καὶ ἀπήγαγε τὸν καθῆν καὶ δύο ἀγάδες. Ο μουσελίμην τῆς "Ἄρτας, ἦτοι δὲ Ἐπίτοπος τοῦ Πιασᾶ, ἡξίωσεν ἀπὸ τὸν προεστῶτα Μανδομάτην καὶ τὸν Δεσφέραγα Μουχτάρ Κλεισούραν νὰ θαραπάσουν τὸν Μηλιόνην. Οὗτοι ἀρέθεσαν τὸ ἔργον τοῦτο εἰς τὸν Ἀλβανὸν Σουλεϊμάνην, παλαίον βλάμυρ τοῦ Μηλιόνη, καὶ ἡ συνάρτησις τῶν δύο φίλων γίνεται, ὡς περιγράφεται ἐν τῷ κατωτέρῳ ἀσματι.]

Τρία πουλάκια κάθονται στὴ ράχη στὸ λημέρι,
ἔνα τηράει τὸν 'Αρμυρό, τ' ἄλλο κατά τὸ Βάλτο,
τὸ τρίτο τὸ καλύτερο μοιρολογάει καὶ λέει :

Κύριέ μου, τί νὰ γίνηκεν δὲ Χρῆστος δὲ Μηλιόνης,
οὐδὲ στὸ Βάλτο φάνηκε, οὐδὲ στὴν Κρύα Βρύση.

Μᾶς εἶπαν, πέρα πέρασε κι ἐπῆγε πρὸς τὴν "Άρτα
κι ἐπῆρε σκλάβο τὸν Κατῆ, μαζὶ μὲ δυὸ ἀγάδες.
Κι δὲ Μουσελίμης τ' ἄκουσε, βαριά τοῦ κακοφάνη.

Τὸν Μαυρομάτην ἔκραξε καὶ τὸν Μουχτάρ Κλεισούραν.

— 'Εσεῖς, δὲν θέλετε ψωμί, ἀν θέλετε πρωτάτα,
τὸν Χρῆστο νὰ σκοτώσετε, τὸν Καπετάν Μηλιόνη.

"Ετσι προστάζει δὲ βασιλιάς καὶ ἔστειλε φερμάνι *.

Παρασκευὴ ξημέρωνε, ποτὲ νὰ μή 'χε φέξει,
κι δὲ Σουλεϊμάνης στάλθηκε νὰ πάγη νὰ τὸν εὕρη.

Στὸν 'Αρμυρὸν τὸν ἔφτασε κι ὡς φίλοι φιληθῆκαν.

'Ολονυκτὶς ἐπίνανε, δόσο νὰ ξημερώσῃ
κι ὅταν ἔφεξ' ἡ αύγή, πέρασαν στὰ λημέρια

κι δὲ Σουλεϊμάνης φώναξε τὸν Καπετάν Μηλιόνη.

Χρῆστο, σὲ θέλει δὲ βασιλιάς, σὲ θέλουν κι οἱ ἀγάδες.

"Οσο εἶν'" δὲ Χρῆστος ζωντανός, Τούρκους δὲν προσκυνάει..

Μὲ τὰ τουφέκια ἔτρεξαν ὁ ἔνας νὰ φάγη τὸν ἄλλον,
φωτιάν ἔδωσαν στὴν φωτιάν κι ἐπέσαν εἰς τὸν τόπο.

Δημοτικὸν

C. Fauriel «Chants popul. de la Grèce moderne»

Γούνια Γεωργία

Ο ΣΟΥΛΙΩΤΗΣ

‘Ο Γεροσουλιώτης μάζευε τὸν πόνο του πολὺν καιρό. Σὲ κανέναν δῆμος δὲν ξεμολογιάταν τὸ σκοπό του. Χρόνια ἦταν περασμένα, ποὺ τοὺς ξέρασε τὸ κῦμα τὸ ἄδικο τῆς μοίρας τῆς σκληρῆς στὸ πράσινο ἀκρογιάλι τῶν Κορφῶν. Κι ἐνῶ οἱ ἄλλοι μ' ἀνθοβόταν γελοῦσαν τὴν πεῖνα καὶ τὴ συφορά τους, κι ἐνῶ ἔβρισκαν κάποια παρηγοριὰ στὰ κάλλη τοῦ φιλόξενου νησιοῦ, δὲ Γεροσουλιώτης εἶχε ἀλλοῦ τὸ νοῦ του. Οὐλημερῆς ἀγνάντευε τὰ ξεροβούνια. τ' ἀντικρινά. Κι ὀλονυχτῆς ὁ πόθος του τὸν πολεμοῦσε.

Κάποτε, ἔνα βράδυ, γύρισε στὸ σπίτι χτυπημένος σὰν ἀπὸ καινούργια συφορά.

—Ο ἄμιορος ἐγώ, εἶπε, τί κατάρα μ' ἥβρε! ‘Ο Θεός μ' ὀργίστηκε!

“Εκαμε τοὺς ἄλλους νὰ τρομάξουν, Παιδιά κι ἐγγόνια τὸν τριγύρισαν. Ο γέρος χτύπαγε τὰ στήθια του.”

—Πάει τὸ Σούλι, φωνάζει. Πάει πιά.

“Εκλαψε κι ὑστερα σώπασε βλοσυρός. Στὰ φιλικά λόγια οὔτε καὶ πρόσεξε. Οι Σουλιώτες οἱ ἄμιοροι συνήθιζαν μὲ τῆς πατρίδας τὸ χαμό. Ή ἐλπίδα μοναχὰ περίσσευε ἀπ' τὰ περασμένα τους. Ο γέρος ἔδειξε πιὸ ὑστερα νὰ μαλακώνῃ. “Ἐφαγε γελαστός καὶ πλάγιασε. Καὶ τὴν αύγη δὲ βρέθηκε στὸ στρῶμα του.

Μὲ ψαροκάϊκο εἶχε περάσει στ' ἀκρογιάλι τὸ στεριανό. Βασιοῦσε τ' ἄρματά του σὰ γιὰ πόλεμο. “Ἄδειος ἀπὸ κάθε ἄλλο φόρτωμα. Νησιτικός, ποιός ξέρει πόσο πλανήθηκε, καὶ ποῦ. Κάποτε νύχτωσε ὅξω ἀπὸ τὸ Σούλι. Καὶ μπῆκε στὸ χωριὸ ἀθώρητος, ἀν ὑπαρχε κι ἄλλη ἐκεῖ ζωή. Χαιρετᾶ τὸ Σούλι ὁ γέρος καὶ δὲν ἀντιχαιρετεῖται. Νά τὰ σπίτια τώρα τὰ γειτονικά, ὅλα βουβά! Κι ἄδεια καὶ νεκρικά. Γυμνὲς χάσκουν οἱ θύρες τους καὶ τὰ παράθυρα.

Μισόπονος καὶ ζαλισμένος ἀπὸ τὴν κούραση ὁ Γεροσουλιώτης θαρρεῖ, πώς βρίσκεται σ' ἄλλο Σούλι φανταστικό. Στέκεται καὶ φωνάζει κανένα γείτονά του.

—Γειά χαρά σου, καπετάν Λαμπρούση! Καλώς σάς ήβρα κι ὄλους σας!

‘Απόκριση καμιά. Νά και τὸ σπίτι τὸ δικό του! Νάτος κι ὁ γεροπρίναρος ὁ φουντωτός, νά και τὸ ξεροπήγαδο στὴν πέτρινη αὐλή τῆς Όμος ή θύρα εἶναι κλειστή. ’Ανοίγει· βλέπει στὴ γωνιὰ φωτιά ζωντανεμένη. Σὰ νάχασε τὸ νοῦ του μόνο μιὰ στιγμή. ’Επειτα ὄλα φάνηκαν νὰ ξαστερώνουν. Καὶ τὸ ξαστέρωμα ἥταν ἡ τρέλα τοῦ Γεροσουλιώτη. Μ’ ἀνοιχτόκαρδη ματιά κοιτάζει γύρω. Στρωμένο τὸ παραγώνι κι ἡ φωτιά λαμπρὴ τὸν κράζουν. Κι ἔτοιμο τὸ τραπέζι τὸ φτωχικό. Κάθεται σταυροπόδι καὶ τοιμάζεται νὰ πέσῃ στὸ φᾶτ σὰ θεριό ὄλονήστικο. Καὶ τότε θόρυβος ἀκούγεται ἀπὸ τὴν αὐλή. Τρεῖς ’Αρβανίτες μπαίνουν στὸ σπίτι. Στέκονται ξαφνιασμένοι. Καὶ κρατοῦν στὰ χέρια τ’ ἄρματα.

—Τ’ εἶστε σεῖς; ρώτησε ὁ γέρος ἥσυχα.

Δὲ συλλογιέται τίποτε κακό. Κι ἀξαφνα ὄλα τὰ φαντάζεται. Κι ὅρθος καὶ φοβερὸς σὰ σκιάχτρο, καθώς εἶχε γίνει ἀπὸ τοὺς κόπους κι ἀπὸ τοῦ νοῦ του τὸν παρασυρμό, κράζει στοὺς ’Αρβανίτες:

—’Ωρέ, τί θέλετε στὸ Σούλι ἐσεῖς, σκυλιά; Τὸ Σούλι ψέματα εἶναι πῶς τὸ πήρατε! Τὸ Σούλι ζῇ!

Κι ὡς νὰ τραβήξῃ τὸ σπαθὶ ὁ Γεροσουλιώτης ἔπεσε νεκρός..

«Μεγάλα χρόνια»

Γιάννης Βλαζογιάννης

ΠΡΩΤΟΙ ΑΓΩΝΕΣ ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ Ε'

Παιδί, όταν ἔβοσκε τὸ μικρὸ κοπάδι τοῦ πατέρα του, στὰ λιβάδια τοῦ Μαινάλου, κοιμήθηκε κάποιο μεσημέρι στὸ παχὺν ἵσκιο μεγάλου δένδρου καὶ εἶδε ὄνειρο : Γιγάντισσα, μὲ φωτεινὸ σύννεφο γύρω στὸ κεφάλι, ἀπάνω σ' ἄρμα κι ἀστραφτε, τὸν ἄρπαξε, τὸν σήκωσε στοὺς οὐρανούς, τοῦ φόρεσε χρυσὴ κορώνα καὶ τοῦδειξε κάτου, μακριά, τὴν πόλη τῶν Κωνσταντίνων, πού' βρεχε τὰ σφυρά τῆς στὸ Βόσπορο.

—Δόξα, μεγάλη θέση, θὰ πῇ αὐτὸ—ξήγησε τ' ὄνειρο τοῦ μικροῦ στὴ μητέρα του, όταν τοῦ τ' ἀνιστόρησε, δ ἀσκητὴς Τιμόθεος, ποὺ ζοῦσε ἀποτραβηγμένος στὸ βουνό.

Μὰ οὔτε τ' ὄνειρο, οὔτε αὐτὸς προφητέψανε τὴν ἄλλη δόξα, τὴν αἰώνιαν : Πώς θὰ μαρτυροῦσε πρῶτος στὸν ιερὸν ἀγῶνα, πῶς θὰ γινότανε φωτεινὸ σύμβολο στὸ δρᾶμα τοῦ ἑθνικοῦ μας λυτρωμοῦ.

Λεγότανε τότε Γιώργης Ἀγγελόπουλος : "Ητανε χωριατόπουλο φτωχοντυμένο, μὰ καθάριο. Ψηλόλιγνο, ἀδύνατο, σβέλτο. Στ' ὧχρὸ πρόσωπό του κυριαρχοῦσαν μεγάλα, γαλάζια μάτια, ποὺ τοὺς χάριζε μιὰ ἔκφραση βαθειά καὶ παράξενη, ἐναὶ ίδιαιτερο καὶ σπάνιο χαρακτηριστικό : Εἴχανε, γύρω ἀπὸ τὴν κόρη, μαῦρο, κατάμαυρο στεφάνι. Τὸ σαγόνι στέρεο, φαρδύ, τὰ χείλη παχιά, τὸ κάτω φουσκωμένο, κι όταν συγκέντρωνε τὴ ματιά του κάπου, ἡ μορφή του, στεγνὴ καὶ σοβαρή, ἔδειχνε θέληση καὶ πεῖσμα, ποὺ σὰ νὰ μὴ στέκανε σὲ παιδί.

Ἡ ἔξυπνάδα του κι ὅρεδή του νὰ μαθαίνῃ ἀπὸ νωρὶς εἴχανε κάμει τοὺς γονεῖς του νὰ σκεφτοῦν. Κι ἀποφασίσανε μ' ὅλη τους τὴν φτώχεια, νὰ τοῦ δώσουνε γράμματα. Ἡ Δημητσάνα, τὸ χωριό τους, δὲν ἦταν σὰν τ' ἄλλα τότε. Ψηλά, σὲ μιὰ ἀπὸ τὶς ράχεις τῶν Ἀροανίων, ἀπάτητη ἀπὸ Τούρκους, σχεδὸν ἀσύδοτη, προνομιούχα, ίκανή στὸ ἐμπόριο, ἐπιτήδεια στὶς μικρές βιομηχανίες τοῦ καιροῦ, εἶχε γίνει ἀληθινὴ ἀκρόπολη ἑθνισμῷ. Πρὶν δώσῃ στὸν ἀγῶνα τὸ μπαρούτι της—«μπαρούτι δημητσάνικο» λέμε ἀκόμα σήμερα—αἰώνες πρὶν εἶχε χαρίσει στὸν Ἐλληνισμὸ σειρὰ πατριάρχες, δεσποτάδες καὶ δασκάλους, ποὺ δουλέψανε πιεστά στὸ ἔθνος. Τὴν ἄφθονη ἔξαγωγὴ τῶν ἀνωτέρων τούτων

προϊόντων χρωστούσε στή μεγάλη σχολή της, πού λειτουργούσε στή μονή του Φιλοσόφου, ίδρυμένη άπό τὸν ἔμπιστο τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ Δημητσανίτη Λαμπαδαρόπουλο, κατά τὰ μέσα τοῦ δεκάτου αἰώνος. «Ἐνα πλήθος νέοι ἀπὸ τὸ Μοριά σπουδάζανε κάθε χρόνο. Ἡ Δημητσάνα πλήρωνε καὶ τὰ δίδαχτρα καὶ τὴ συντήρησή τους. Ἐκεῖ ἄκουσε τὰ πρῶτα μαθήματα ὁ μικρὸς Γιώργης Ἀγγελόπουλος, ὁ αὐριανὸς Πατριάρχης Γρηγόριος.

Ἡ φιλομάθειά του ὅμως διψούσε τοὺς ἀνοιχτοὺς ὄρίζοντες. Τὸν στείλανε στὴ σχολὴ τῆς Ἀθήνας, πού λειτουργούσε ἀπὸ τὶς ἀρχὲς τοῦ προπερασμένου αἰώνος κι ὅπου δίδασκε τότε δονιμαστὸς δάσκαλος ἀπὸ τὰ Γιάννενα, ὁ Δημήτρης Βόδας. Μετὰ ἀπὸ δυὸ χρόνια σπουδή, τὸ ἐνδιαφέρον καὶ αὐτῶν τῶν μαθημάτων ἔξαντλήθη γιὰ τὸ φιλόπονο σπουδαστή. Καὶ τὸ 1767 ἔφυγε γιὰ τὴ Σμύρνη, ὅπου ὁ θεῖος του Μελέτιος ἦταν καντηλανάφτης στὸν Ἀη-Γιώργη. Περνούσανε φτωχικά. Τὸν βοηθούσε στὰ χρέα του καὶ συνέχιζε τὶς σπουδές του στὴν Εὐαγγελικὴ σχολή. Μὰ οὕτ’ ἔκει μπόρεσε νὰ βρῇ ὅ,τι ποθούσε. Ἡ ξερὴ γραμματικὴ μόρφωση, μιὰ στενὰ σχολαστικὴ παιδεία, δὲ χόρταινε ψυχὴ ἀνήσυχη καὶ δραστήρια σὰν τὴ δική του. «Ἐφυγε γιὰ τὴν Πάτμο. Ἡ μεγάλη σχολὴ τῆς ἦταν τότε σ’ ὅλη της τὴν ἀκμή. Ὁ Κουταληνός ἔδινε ἀνώτερα φιλοσοφικά μαθήματα κι ὁ Δανιὴλ ὁ Κεραμεὺς τόσο πολὺ δίδασκε τὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ φιλολογία, πού ἔνας "Αγγλος ἑλληνιστὴς πού'χε περάσει ἀπὸ τὴν Πάτμο, τὸν προσκάλεσε στὴν Ἀγγλία, νὰ γίνη μέλος τῆς Ἀκαδημίας.

Ἡ μαθητεία του σ’ αὐτοὺς τοὺς δύο βάραινε πολὺ στὸ διανοητικὸ καὶ ἡθικὸ πλάσιμο τοῦ νέου. Ἡ ψυχὴ του ψήλωσε ὥς τὴ μεγάλη ἀπόφαση νὰ χωριστῇ ἀπὸ τὶς πρόσκαιρες χαρὲς τοῦ κόσμου, νὰ ζήσῃ πνευματικά, ν’ ἀφοσιώσῃ τὸ βίο του στὸ Θεό καὶ στὸ ἔθνος: «Ἔγινε καλόγερος μὲ τ’ ὄνομα Γρηγόριος. Κι ἀν εἶχε μιὰ φιλοδοξία, ἦταν νὰ περπατήσῃ σ’ ἀχνάρια τῶν μεγάλων ἵεραρχῶν καὶ δασκάλων, πού'χε δώσει στὸν ἑλληνισμὸ ἡ μικρὴ ὀρεινή του πατρίδα. Ἡ μελέτη τῶν ἀρχαίων καὶ τῶν Γραφῶν ἦταν ἡ μόνη τέρψη στὴν καινούργια, σκληρή του ζωή. Πιὸ λιτός κι ἀπὸ τζίτζικα, πιὸ σεμνὸς κι ἀπὸ κόρη, ἀληθινὸς μοναχός, γλήγορα φημίστηκε ὅχι μόνο γιὰ μάθηση, μά καὶ γιὰ ἥθος. Ὁ μητροπολίτης Σμύρνης Προκόπιος τὸν προσκάλεσε κοντά του,

τὸν χειροτόνησε διάκο κι ἀρχιδιάκο. Καρδιά γεμάτη στοργή, μιὰ στιγμὴ δὲν ξεχνάει τὰ χρέα του στοὺς δικούς του. Φωνάζει κοντά του πρῶτα πατέρα κι ἀδελφό, μητέρα κι ἀδελφές ὑστερα, μοιράζεται μ' αὐτὸὺς τὸ μικρό του μισθό καὶ φροντίζει γιὰ τὴν ἀποκατάστασή τους. 'Υπογραμμὸς εἶναι ἡ ζωή του μέσα στὴν κοινωνία τῆς Σμύρνης. Γλήγορα προβιβάζεται σὲ πρεσβύτερο καὶ πρωτοσύγγελο. Καὶ κάθε φορά ποὺ παρουσιάζεται ἀνάγκη νὰ λείψῃ ὁ Προκόπιος ἀπὸ τὴν ἔδρα του, αὐτὸν ἀφήνει ἀντιπρόσωπό του. "Ετσι βρίσκει τὴν εύκαιρία νὰ γυμνάσῃ καὶ νὰ δειξῃ τὸ διοικητικό του ταλάντο, τὴν ἀδάμαστη θέληση, τὴν ἐπιμονή, τὴν καρτερία καὶ τὴ σπάνια τέχνη νὰ μεταχειρίζεται μ' ἐπιτυχία πρόσωπα καὶ περιστάσεις γι' ἀνωτέρους σκοπούς, ἀρετὴ καθαρὰ πολιτικὴ ἀργότερα. 'Ανήκε τότε κι αὐτὸς στὴ μερίδα τῶν φωτισμένων, ποὺ πίστευαν, ὅτι μὲ μόνη τὴν ὄρθη παιδείᾳ θὰ μποροῦσε νὰ δημιουργηθῇ ρωμαλέα συνείδηση καὶ νὰ ἐπιχειρηθῇ ἀγώνας γιὰ τὴν ἔθνική μας ἀνάσταση. Γι' αὐτὸ ἀπὸ τὰ πρῶτα πράμματα πού' καμε, δὴν τὰ 1781 δυνατὴ νοσταλγία τὸν ἔφερε πάλι γιὰ λίγον καιρὸ στὶς δροσερὲς ὅχθες τοῦ Λουσίου, στὰ γελαστὰ τοπία πού' χει περάσει τ' ἀκμέριμνα, παιδιάτικα χρόνια του, ἥταν νὰ προικίσῃ τὴ σχολὴ τῆς Δημητσάνας μὲ 1500 γρόσια, νὰ χτιστοῦνε μ' αὐτὰ εὐρύχωρες κάμαρες στὸν περιβολό της, γιὰ νὰ κάθωνται δσσι ἀπὸ τοὺς σπουδαστὲς δὲν εἴχανε ποῦ νὰ μείνουν. Τὸν ἵδιο καιρὸ ἔβλεπε τὸ φῶς τῆς δημοσιότητας στὰ ἔλληνικά τυπογραφεῖα τῆς Βενετίας, τὸ πρῶτο του ἔργο —μετάφραση στὴν ὄμιλουμένη γλῶσσα τῶν λόγων τοῦ Χρυσοστόμου περὶ Ἱερωσύνης— ποὺ στερέωσε τὴ φήμη του στὸν κλῆρο καὶ τὸν ἔκαμε γιὰ πρώτη φορά γνωστὸ στὸν κόσμο τῶν γραμματισμένων..

"Αμα πέθανε, τὸ 1785, ὁ πατριάρχης Γαβριὴλ ὁ τέταρτος, στὸ θρόνο ἀνέβηκε ὁ Προκόπιος. Τὰ μάτια δλων γύρισαν τότε στὸ Γρηγόριο: Τὸν φωνάξανε στὴν Πόλη καὶ τὸν χειροτονήσανε μητροπολίτη Σμύρνης. Κι ἀπὸ δῶ ἀρχίζει τὸ λαμπρὸ καὶ μεγάλο ἱερατικό του στάδιο· ὁ γυρισμὸς στὴν ἔδρα του γίνηκε πανηγύρι. Οἱ ἀρχὲς τὸν δεχτήκανε μ' ἔξαιρετικὲς τιμές κι ὁ λαός μὲ τὸν πιὸ ἄδολο ἐνθουσιασμό. 'Ο Γρηγόριος, φτιαγμένος ἀπ' τὴν πάστα τῶν μεγάλων διοικητῶν, δὲν ἐμπιστεύτηκε διόλου σ' αὐτὲς τὶς ἐκδηλώσεις. "Αν ἡ Ἐκκλησία συγκέντρωσε τότε Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

δλη τὴν προσοχή, τὴν ἀγάπη καὶ τὴν ἐνεργητικότητα τῶν πιστῶν, που προστάτευε κάτω ἀπὸ τὰ φτερά της, ὅπως ἡ κλώσσα τὰ πουλιά, μοιραία δμως ἀνάβανε γύρω της οἱ ἀντιζηλίες κι οἱ καυγάδες τῶν προεστῶν, οἱ φιλοδοξίες κι οἱ ραδιουργίες τους. "Αφρίζε πολλές φορές, γεμάτος κινδύνους καὶ φοβέρες, δικροκομματισμός. "Οσο πιὸ στενὸς ἦταν ὁ κύκλος, τόσο σκληρότερος ὁ φανατισμός. Κι ὅσο δὲν εἶχε ποῦ ἀλλοῦ νὰ ξεσπάσῃ ὁ ἀνταγωνισμὸς τῶν ραγιάδων, τόσο δυνάμωνε μέσα στὴν Ἐκκλησία καὶ φοβέριζε κάποιες φορὲς νὰ σπαράξῃ καὶ ν' ἀφανίσῃ τὴ μοναδικὴ τούτη καταφυγὴ μέσ' τὰ σκοτάδια τῆς δουλείας. Οἱ Σμυρνιοὶ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ὅχι μόνο δὲν ἦταν ἄγγελοι, μὰ εἴχανε καὶ τὰ πρωτεῖα στὴ φαγωμάρα. Εἰκοσιπέντε ὄλακερα χρόνια κρατοῦσαν ἀμάτωτο μὰ τραχὺν ἐμφύλιο πόλεμο μὲ τοὺς μητροπολίτες τους. 'Ο Κοραής, ποὺ τοὺς ξέρει καλά, γράφει στὸν Πρωτοψάλτη: «Καὶ τὸν σεμνότερον ἀρχιερέα ἐντὸς ἐξ μηνῶν θὰ τὸν μεταβάλετε εἰς δαίμονα».

'Η πρώτη δουλειά τοῦ Γρηγορίου ἦταν νὰ κάμη μὲ τοὺς προεστοὺς ἀντιπροσώπους τοῦ ποιμνίου του, ἔνα εἶδος γραφτῆς συνθήκης «εἰς διηγεκῆ τῆς εἰρήνης ἀσφάλειαν». Αύτὸ τὸ περίεργο ἴστορικὸ ἔγγραφο εἶναι καταστατικὸς χάρτης, ποὺ διατυπώνει τὰ δρια τῶν δικαιωμάτων τους, μὲ τὸν καθαρώτερο δυνατὸ τρόπο, καὶ τὶς σχέσεις τους μὲ τὴ μητρόπολη. 'Ο Γρηγόριος εἶχεν ἐπιβληθῆ. 'Η διοίκησί του ἦταν αὐστηρή, ἀλλὰ φρόνιμη· ἡ μητρόπολη ἀνοιχτὴ σ' ὅλους· ἡ ἰδιωτικὴ του ζωὴ ἀψεγάδιαστη. Δὲν εἶχε κανένα καλογερικὸ φαρισαϊσμό. Αὔστηρός, ἀσκητικὸς νηστευτής, δταν ἦταν μοναχός, ἔκανε τὸν ἐπικούρειο κάθε φορά ποὺ φιλοξενοῦσε τοὺς ἄλλους. Οἱ τρόποι του γενικὰ δὲν μπορούσανε νὰ δώσουνε λαβὴ σὲ κανένα παράπονο.

Μά πᾶς ἦταν ώστόσο δυνατὸ νὰ συμβιβαστοῦν οἱ ἀνακατοσούρικες κι ἀναρχικὲς παραδόσεις κακομαθημένου ποιμνίου μὲ τὴ διοικητικὴ του πυγμή; 'Ηταν ἀκλόνητος σ' δ, τι ἀποφάσιζε μιὰ φορά. 'Ο Κούμας, ὁ σύγχρονός του ἴστορικός, λέγει γι' αὐτόν:

«"Ἄν οἱ γνῶμες του ἦταν ὥρθες, κανένας δὲν μποροῦσε νὰ τὶς ἐκτελέσῃ, δσες δυσκολίες καὶ νὰ παρουσιάζανε, μὲ δραστηριότητα μεγαλύτερη ἀπὸ τὸν ἵδιο. "Άν κατὰ δυστυχίαν ἦταν

στραβές, καμμιά συμβουλή δὲν μποροῦσε νὰ τοῦ τὶς ἀνατρέψῃ».

"Ετοι κινδύνεψε, σὲ κάποιον ἀπὸ τοὺς πολιτικούς καυγάδες νὰ ἰδῃ σωστὴ ἐπανάσταση ἐναντίον του. Εἶχε πάρει μιὰ στάση πού'χε κάμει τὴν πλειοψηφία ἔξω φρενῶν. Καὶ δὲν ἐννοοῦσε νὰ τὴν ἀλλάξῃ. Μάνιαζε ἡ τρικυμία γύρω του. Εἶχαν ἀνάψει τὰ πάθη. Αὐτὸς ἀλύγιστος. 'Η καρδιά του δμως, γεμάτη χριστιανική ἀγάπη καὶ ταπεινωσύνη, δὲν ἦτανε μικρότερη ἀπὸ τὴν ἀταλένια θέλησή του. Αὐτὴ τὸν φώτισε νὰ ἰδῃ πώς ἡ στάση του ἤταν ἀδικη. Κι ἔκαμε τότε κάτι μοναδικὸ στὰ χρονικὰ τῆς 'Ἐκκλησίας: 'Ιερουργοῦσε στὸ ναό, Κυριακή, μὲ τὰ χρυσά του ἄμφια καὶ μὲ τὴ μίτρα. 'Η ἀτμόσφαιρα γύρω του βαρειά, γεμάτη ἔχθρότητα. "Άμα τελείωσε ἡ λειτουργία μιλεῖ στὰ πλήθη γιὰ δύμονια καὶ εἰρήνη. Χλωμὸς κατεβαίνει ἀπὸ τὸ θρόνο του, ταπεινὸς καὶ συντετριμένος γονατίζει καὶ μ' ἀνοιχτὴν ἀγκάλη, μὲ δάκρυα στὰ μάτια του, ξεμολογιέται στὸ ποίμνιο του, ἄφωνο ἀπὸ κατάπληξη καὶ συγκίνηση, τὸ ἀμάρτημά του καὶ ζητάει συγχώρεση. Δὲν εἶχε τελειώσει καὶ τὸ πλήρωμα ἔκλαιγε μὲ λυγμούς. "Ἐχτρὸς φιλοῦσε τὸν ἔχτρο. Κι ἤταν αὐτὴ μιὰ ὁριστικὴ συνεννόηση μὲ τὸ ποίμνιο του, πολὺ βαθύτερη καὶ στερεώτερη ἀπ' ὅποιαδήποτε ἀλληλ. Πιστοὶ καὶ ἀρχηγὸς ριχτήκανε τότε δύμόφωνα νὰ γιατρέψουνε τὶς ἀνοιχτὲς πληγές.

Καί, πρῶτα—πρῶτα, δὲν εἶχαν ἐκκλησίες. 'Απὸ τότε ποὺ πάρθηκε ἡ Πόλη, δ Τοῦρκος, σὰ μετανοιωμένος γιὰ τὰ προνόμια πού'δωκε στοὺς ραγιάδες, δὲν τοὺς ἄφηνε οὕτε νὰ χτίσουνε καινούργιες, οὕτε νὰ ἐπισκευάσουνε τὶς παλιές. Εἶχε καθιερώσει τὸ «κλίσια τεφτισί», θεσμὸ ἰδιότροπο, δυὸ φορὲς σκληρὸ γιὰ τοὺς χριστιανούς. "Ενα καρφὶ καινούργιο νὰ βάζανε σὲ παλιὰ ἐκκλησία, στὴ στιγμὴ ἐπιθεώρηση —αὐτὸς ἤταν δ θεσμός—, γκρέμισμα τοῦ ναοῦ, φυλάκιση, ξύλο καὶ πρόστιμο τῶν προεστῶν. Κι ἀπὸ πάνω ἀπ' ὅλα πληρώνανε καὶ τὸν ἐπιθεωρητὴ γιὰ τὴν περιοδεία καὶ τὸν κόπο του. Τί ἤτανε κιόλας στὰ μάτια τους οἱ ἐκκλησίες τοῦ ραγιά; Οἱ Γενίτσαροι σταυλίζανε μέσα τ' ἄλογά τους. Κι ἔτοι ἔξηγεῖται, λέει δ Φιλήμων, γιατὶ στενεύανε καὶ μικραίνανε τὶς πόρτες τους οἱ χριστιανοί: Γιὰ νὰ μὴ μπορῇ νὰ περάσῃ ἄλογο. Οἱ ἐκκλησίες τῆς Σμύρνης, ἀφημένες ἀπὸ τὸ 1453 στὴν τύχη τους, εἶχανε καταντήσει θλιβερά χαλάσματα.

‘Η Ἀγία Φωτεινή, καμένη ἀπὸ τὸ 1763, δὲν εἶχε πιὰ διορθωθῆ. Μ’ ἄκθονα μπαξίσια στὶς τουρκικὲς ἀρχὲς μπορέσανε νὰ πετύχουν οἱ Σμυρνιοὶ νὰ τοὺς ἀφήσουνε νὰ βάλουνε μιὰ στέγη ἀπὸ κηρόπανο: Τὸ χειμῶνα ἔσταζε, τὸ καλοκαΐρι βρωμοῦσε. Κι ὅταν ἄλλη κι ἄλλη πυρκαϊά ἔφαγε κι αὐτὴ τὴ στέγη, μὲ χίλια δυὸς ἐμπόδια καταφέρανε νὰ τὴ σκεπάσουνε μὲ ψιλές σανίδες. Οἱ τοῖχοι ὅμως πέφτανε, τὸ τέμπλο εἶχε σαπίσει, κι ὅταν δοκίμασαν μιὰ πρόχειρη ἐπισκευή, τὸ μυρίστηκαν οἱ ἀρχὲς καὶ τοὺς τὰ γκρέμισαν ὅλα. Οἱ κάτοικοι ἀναγκαζόντανε νὰ πηγαίνουνε στὶς ἐκκλησίες τῶν δυτικῶν ὁ κίνδυνος δὲν ἤτανε μικρός.

‘Ο Γρηγόριος εἶχε βαλθῆ νὰ λύσῃ τὸ σπουδαιότατο αὐτὸς ζήτημα. Μιὰ μέρα—ἡτανε στὸ 1791—ἡ Τουρκικὴ ἀρμάδα ἔρριξε ἄγκυρα στὰ νερά τῆς Σμύρνης. Δραγουμάνος τοῦ Καπουδάν πασᾶ ἦταν ὁ Χαντζερῆς, γνωστὸς στὸ Γρηγόριο ἀπὸ τὸ ταξείδι του στὴν Πόλη. Μὲ δέκα προεστούς ἀνέβηκε στὴ ναυαρχίδα καὶ κουβέντιασε τοῦ πασᾶ. Μ’ ἑβδομήντα χιλιάδες γρόσια χρειάστηκε νὰ μπουκωθοῦνε τὰ μεγάλα στόματα στὴν Πόλη γιὰ νὰ δώσουν τὴν ἄδεια. Μὰ σὰν ἔφτασε στὴ Σμύρνη ὁ Μπουμπασίρης, μὲ τὸ φερμάνι* γίνηκε πανηγύρι. ‘Ο Γρηγόριος σήκωσε συναγερμὸ τοὺς πληθυσμούς. “Ανδρες, γυναῖκες, νοικοκυραῖοι, ἐργατιὰ βουλίζανε σὰ μελίσσοι. Κουβαλούσανε πέτρες, ἄμμο, ξύλα, χώματα κι ἀσβέστες, νὰ χτίσουνε τὸ γληγορώτερο μὴ τύχη καὶ τὸ μετανοιῶσουν οἱ πασάδες.” Ήτανε τέτοια καθημερινὴ διαδήλωση, ποὺ θύμωσαν οἱ Τούρκοι. ‘Ο Μπουμπασίρης γύρευε κάθε τρεῖς μέρες καινούργιο μπαξίσι. Κι οἱ τοπικὲς ἀρχὲς φέρνανε κάθε τόσο δυσκολίες, γιὰ νὰ τραβᾶνε γρόσια. Τὰ ἔξοδα ἤτανε τεράστια, ὁ πληθυσμὸς γονάτιζε. ‘Ο Γρηγόριος ἄλλους ἐνθουσίαζε, ἄλλους φοβέριζε, τέλος, σὰ στρατηγὸς ὅμα ἡ μάχη κινδυνέψη, μπῆκε μπροστά: Τὰ ράσα ζωσμένα στὴ μέση κουβαλούσε πηλοφόρι καὶ νερό. Καὶ πολλὲς φορὲς τὸν εἴδανε νὰ φορτώνεται χονδρά μαδέρια.

Τὰ σήμαντρα τῆς ὅμορφης ἐκκλησίας διαλαλήσανε μιὰ Κυριακὴ πρωῒ, στὸν καθαρὸν ἀέρα, τὴν νίκη του, μὲ τὴν πιὸ χαρμόσυνη φωνὴ τους.

«Ματωμένα ύδατα»

Σπυρίδας Μελάς

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥ ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ ΚΟΡΑΗ

Ἐκ Παρισίων 28 Ἰανουαρίου 1815

Ἐφόρους Γυμνασίου Κυδωνιῶν

Τιμιώτατοι καὶ πολλῶν ἐπαίνων ἄξιοι διοικηταὶ τοῦ Κυδωνιακοῦ Γυμνασίου, καὶ πρὸ πολλοῦ ἐγνώριζα καὶ ἔθαύμαζα ἀκούων ἀπὸ τὴν φήμην τὸν δν ἔχετε ζῆλον τῆς σοφίας· καὶ τώρα ἡ ἐπιστολή σας μ' ἐδίδαξε πλειότερα παρ' ὅσα ἐκήρυττεν ἡ φήμη. Προθυμούμενοι νὰ δοξάσετε τὴν πατρίδα σας, στεφανώνετε τὰς κεφαλάς σας μὲ δόξαν ἀθάνατον καὶ δείχνετε εἰς δόλον τὸν κόσμον, δτὶ εἰσθε γνήσιοι ἀπόγονοι τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ἀληθινοὶ καὶ πρᾶγμα καὶ ὄνομα "Ἑλληνες".

"Αν σᾶς ἔλεγα, σεβάσμιοι φίλοι τῆς προγονικῆς δόξης, ὅτι ἡ ἐπιστολὴ σας ἀνεκούφισε τὰς ἀσθενείας τοῦ γηραλέου μου σώματος, ἥθελεν ἵσως σᾶς φανῆν ύπερβολή· μ' ὅλον τοῦτο σᾶς λέγω τὴν ἀλήθειαν· τῆς ἐπιστολῆς σας ἡ ἀνάγνωσις ἐπράῦνεν ὀλίγον τοὺς ποδαγρικούς μου πόνους, καὶ ἥθελεν ἵσως καὶ τοὺς θεραπεύσειν ὀλότελα, ἐὰν δὲν ἔμποδίζε τὸ ἀκαταμάχητον γῆρας.

Παρακίνησιν εἰς τὰ καλὰ χρείαν ἀπ' ἔμενον ν' ἀκούσετε δὲν ἔχετε, ἐπειδὴ ἀφ' ἑαυτοῦ σας κινεῖσθε εἰς αὐτά. Καὶ ἂν εἴχετε τοιαύτην χρείαν, ὁ σοφὸς καὶ καλός σας διδάσκαλος, κύρ Θεόφιλος, ἀρκετὸς εἶναι νὰ σᾶς δείξῃ τῆς ἀληθινῆς δόξης τὸν δρόμον. Τοῦτο μόνον σᾶς λέγω, καὶ πιστεύσατε τὸν γέροντα ὁμογενῆ σας· ὅλαι τοῦ ταλαιπώρου γένους ἡμῶν αἱ δυστυχίαι ἀπ' ἄλλην αἰτίαν δὲν ἔγεννήθησαν, πλὴν διότι ἀφήκαμεν τὸν δρόμον τοῦτον, καὶ ἐπλανώμεθα οἱ δυστυχεῖς ἔως τώρα εἰς τοὺς βράχους καὶ κρημνούς τῆς ἀπαιδευσίας.

'Ἐπειδὴ λοιπόν, κατὰ θεῖον ἔλεος, εύρήκατε τὸν δρόμον, τρέχετέ τον ἀκοπίαστα· καὶ διὰ τὸ ἔνδοξον τοῦτο πρὸς τὴν παιδείαν ταξείδιον, στοχάζεσθε το, ὅχι ὡς δαπάνην, ἀλλ' ὡς κεφάλαιον διδόμενον εἰς τόκον· τὸν ὅποιον δὲν θέλετε ἀργήσειν ν' ἀπολαύσετε καὶ σεῖς, καὶ πλέον ἀκόμη τὰ ἀγαπητά σας τέκνα. Τοῦ Κροίσου τὸν πλοῦτον ἀν ἀφήσετε εἰς τὰ τέκνα σας, χωρὶς παιδείαν, ὁ πλοῦτος τοῦ Κροίσου θέλει τὰ βλάψειν πλέον παρὰ τὴν ἐσχάτην πενίαν· ἀν φροντίσετε νὰ τὰ στολίσετε μὲ παιδείαν, μόνη ἀρκεῖ νὰ προξενήσῃ εἰς αὐτὰ καὶ τὰ πρὸς ζωὴν χρήσιμα, καὶ τὸν ἀσυγκρίτως πολυτιμώτερον τῶν ἀργυρίων πλοῦτον τῆς ἀρετῆς.

'Ο φίλος διδάσκαλός σας θέλει σᾶς εἰπεῖν τί ἔπραξα καὶ τί μέλλω νὰ πράξω περὶ τῶν σταλθέντων ἀργυρίων σας. Τὰ κατ' ἔτος διορισθέντα 400 γρόσια καλὸν εἶναι νὰ τὰ πέμπετε πρὸς τὸν ἐν Βιέννη τιμιώτατὸν μουφίλον κύρ 'Αλέξανδρον Βασιλείου. 'Εκεῖνος κ' ἔγώ, συμβουλευόμενοι ὁμοιθέλομεν φροντίζειν νὰ σᾶς προμηθεύωμεν ἄλλα ἀπ' ἔδω, καὶ ἄλλα ἀπὸ τὴν Γερμανίαν, δσων ἔχετε χρείαν βιβλίων. Καὶ χρειάζεσθε ἀκόμη μέγια πλῆθος ἀπ' αὐτά· ἄλλα τοῦτο μὴ σᾶς φοβίσῃ, ζηλωταὶ τῆς δόξης τῆς 'Ελλάδος. "Ολα γίνονται, δταν ἀκολουθήτε μὲ τὸν ἕποιον ἀρχίσατε ζῆλον· ἀργὰ ναί, ἄλλ' ὅμως χωρὶς νὰ ἔγ-

καλέσῃ κανεὶς περὶ τούτου τοὺς Κυδωνιάτας, οἱ δόποιοι ἔξιδεύοντες δι, τι δύνανται, ἐπλήρωσαν καὶ πληρώνουν καθημέραν τὸ πρὸς τὴν Πατρίδα χρέος τῶν, καὶ τοὺς δόποιούς ἄμποτε νὰ ἐμποῦντο καὶ πολλαὶ πόλεις ἄλλαι πλουσιώτεραι.

Περὶ δὲ τῆς δόποιας ζητεῖτε εἰκόνος, ἡ γνώμη μου ἦτο νὰ στιωπήσω δλότελα' ἀλλ' ἔπειτα συλλογισθεὶς ἔκρινα δτι δὲν εἶναι δίκαιον νὰ μὴ σᾶς ἀποκριθῶ περὶ τούτου. 'Ακούσατε λοιπόν, φίλοι μου δμογενεῖς, τί μ' ἐσυνέβη· μ' δλον δτι ἡ ἐντροπὴ δὲν εἶναι γεροντικὸν ίδιωμα, ἔξεκοκκίνισα, μὰ τὴν κοινὴ μας πατρίδα! δταν ἥλθα εἰς ἐκεῖνο τῆς ἐπιστολῆς σας τὸ μέρος. 'Η ταλαίπωρος Ἐλλάς, φίλοι μου, δὲν ἔχει ἀκόμη ἀξίους εἰκόνων ἄνδρας. Εἰς τὴν ἔχουσίαν δμως τῶν κατὰ πόλεις προεστώτων εἶναι, νὰ ταχύνωσιν τὸν ποθητὸν ἐκεῖνον χρόνον, δταν μέλλωσι νὰ γεννηθῶσι καὶ τοιοῦτοι ἄνδρες. Εἰς τὸν αὐτὸν σκοπὸν ἀποβλέπουσι καὶ οἱ κόποι δλων ἡμῶν, δσοι νομιζόμεθα καὶ ὀνομαζόμεθα σπουδαῖοι, δχι νὰ λάβωμεν ἡμεῖς εἰκόνας, ἄλλὰ νὰ φέρωμεν τὴν Ἐλλάδα εἰς κατάστασιν νὰ γεννήσῃ καὶ πάλιν, ὡς ἔγένννα καὶ πάλαι, ἀξίους εἰκόνος ἀνθρώπους. 'Εάν τοῦτο δὲν σᾶς πληροφορῇ, εἶναι τρόπος ἄλλος, ἀγαπητοί μου Κυδωνιάται, μῆτ' ἔμετ τὸν ταλαίπωρον γέροντα νὰ κάμνετε νὰ ἐντρέπωμαι, καὶ σεῖς νὰ προξενήσετε κἀν εἰς τὰ τέκνα σας τὴν εὐχαρίστησιν νὰ ἰδωσιν, δ, τι εἰς ἔσδες δὲν συγχωρεῖ ἀκόμη τῆς Ἐλλάδος ἡ παροῦσα κατάστασις νὰ ἴδετε. Ποῖος τρόπος; Καλὴ εἰκὼν νὰ χαλκογραφῇ καὶ νὰ τυπωθῇ χρειάζεται τούλαχιστον 300 γρόσια. Προσθέσατε τὰ τριακόσια ταῦτα γρόσια εἰς τὰ κατ' ἔτος διορισθέντα τετρακόσια διὰ τὴν αὔξησιν τῆς βιβλιοθήκης σας, καὶ πέμψατέ τα πρὸς τὸν ἐν Βιέννῃ φίλον μου κύριον Α. Βασιλείου. 'Ασυγκρίτως πλειοτέραν ὡφέλειαν θέλουν λάβειν τὰ τέκνα σας ἀπὸ τὴν καλὴν βιβλιοθήκην, παρὰ ἀπὸ ἀψύχους εἰκόνας. Ταῦτα σᾶς λέγει, ἀσπαζόμενος ἀπὸ ψυχῆς,

δ φίλος καὶ σπουδαστὴς τῆς εύδαιμονίας σας

Koşaῆς

«Ἐπιστολαι· Αδ. Κοζαῆς» ("Εκδ. Ν. Δαμακᾶ, τόμ. Γ')

Η ΠΡΟΣΕΥΧΗ ΤΟΥ ΔΙΑΚΟΥ

[Τὴν παραμονὴν τῆς μάχης τῆς Ἀλαμάνας]

“Ητανε νύχτα. Τὰ βουνά, οἱ λαγκαδιές, τὰ δένδρα,
οἱ βρύσες, τ' ἀγριολούλουδα, ὁ οὐρανός, τ' ἀγέρι,
στέκουν βουβά ν' ἀκούσουνε τὴν προσευχὴν τοῦ Διάκου..

*„Οταν ἡ μαύρ’ ἡ μάνα μου, ἐμπρὸς σὲ μιὰν εἰκόνα,
Πλάστη μου, μ’ ἐγονάτιζε μὲ σταυρωτὰ τὰ χέρια
καὶ μᾶλεγε νὰ δεηθῶ γιὰ κειούς, ποὺ τὸ χειμῶνα
σὰ λύκοι ἔτρέχαν στὰ βουνά μὲ χιόνια, μ’ ἀγριοκαίρια.,*

γιὰ νὰ μὴ ζοῦνε στὸ ζυγό, ἔνιωθα τὴ φωνή μου
νὰ ξεψυχάῃ στὰ χεὶλη μου, ἐσπάραξε ἡ καρδιά μου,
μοῦ ἐτρέμανε τὰ γόνατα, σὰ νάθελε ἡ ψυχή μου
νὰ φύγῃ μὲ τὴ δέηση ἀπὸ τὰ σωθικά μου.

"Υστερεῖς μῶλεγε ικρυφά νὰ Σοῦ ζητῶ τὴ χάρη
νὰ μ' ἀξιώσης μιὰ φορὰ ἔνα σπαθί νὰ ζώσω
καὶ νὰ μὴν ἔρθῃ ὁ θάνατος νὰ μ' εὕρη νὰ μὲ πάρη,
πρὶν πολεμήσω ἐλεύθερος, γιὰ Σὲ πρὶν τὸ ματώσω.
Πατέρα παντοδύναμε, ἄκουσες τὴν εὐχὴν μου
μοῦ φύτεψες μέσ' στὴν καρδιά ἀγάπη, πίστη, ἐλπίδα,
ἔδωκες μιὰ ἀχτίδα Σου, ἀθέρα στὸ σπαθί μου
καὶ μοῦ' πες: Τώρα πέθανε γιὰ Μέ, γιὰ τὴν Πατρίδα.

"Ετοιμος εἶμαι, Πλάστη μου! Λίγες στιγμές ἀκόμα
καὶ σβῆσσανται τ' ἄστρα Σου γιὰ μέ. Γιὰ μὲ θὰ σκοτειδιάσῃ
τ' ὅμορφο γλυκοχάραμα. Θὰ μοῦ ικλειστῇ τὸ στόμα,
ποὺ ἐκελατηδοῦσε στὰ βουνά, στὴν ρεματιά, στὴ βρύση,
θὰ μαραθοῦν τὰ πεῦκα μου. Ἀραχνιασμέν' ἡ λύρα,
ποὺ μοῦ ἤταν ἀδερφοποιητὴ κι ὅπου μ' ἔμε στὴ φτέρη
ἀγκαλιασμένη ἐπλάγιαζε, τώρα θὰ μείνη στεῖρα
καὶ στ' ἄψυχο κουφάρι της θὰ νὰ βογγάγῃ τ' ἀγέρι.

"Ολα τ' ἀφήνω μὲ χαρά, χωρὶς ν' ἀναστενάξω.
Καὶ τόχω περηφάνεια μου, ποὺ ἐδιάλεξες ἐμένα
αὐτὴν τὴν ἔρμη τὴν ποριά μὲ τὸ κορμὶ νὰ φράξω.
Εὔχαριστω Σε, Πλάστη μου! Δὲ θὰ χαθοῦν σπαρμένα
καὶ δὲ θὰ μείνουν ἄκαρπα τ' ἄχαρα κόκκαλά μου.
Εὐλόγησέ τηνε τὴ γῆ, ὅπου θὰ μ' ἀγκαλιάσῃ
καὶ στοίχειωσε κάθε σπειρὶ ἀπὸ τὰ χώματά μου,
νὰ γένη ἀδιάβατο βουνὸ τὸ μνῆμα τοῦ Θανάση.

Θέ μου! Εημέρωσέ τηνε τὴν αὐριανὴ τὴ μέρα!
Θὰ μᾶς θυμᾶτ' ἡ Ἀρβανιτιά καὶ θὰ τὴν τρώ' ἡ ζήλεια.
Θὰ χλιμιντρᾶνε τ' ἄλογα, θὰ κατίνε τὸν ἀγέρα
μὲ τ' ἄγρια τὰ χνῶτα τους γκέκικα καριοφύλια,
θὰ γίνουν πάλι τὰ Θερμιά λαίμαργη καταβόθρα*...
Χιλιάδες ἥρθαν θερισταὶ καὶ Χάρος ὀργοτόμος,

μουγκρίζουν, φοβερίζουνε, πώς δὲ θὰ μείνη λώθρα *
σ' αὐτὴν τὴ δύστυχη τῇ γῇ, φωτιά, δρεπάνι, τρόμος.

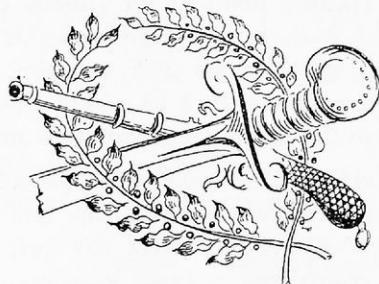
Κι ἐμεῖς θὰ πᾶμε μὲ χαρὰ σ' αὐτὸν τὸν καταρράχτῃ.
Ἐπάνωθέ μας θάσαι Σύ, καὶ τὰ πατήματά μας
θὰ νάχουνε γιὰ στήριγμα τὴ φοβερὴ τὴ στάχτῃ,
πῶμεινε σπίζ' ἀκοίμητη βαθιά στὰ σωθικά μας.
Δυνάμωσέ μας, Πλάστη μου! Γιὰ ν' ἀκουστῇ στὴ Δύση,
πώς δὲν ἀπονεκρώθηκε καὶ πώς θ' ἀνθοβολήσῃ
τώρα μὲ τὰ Μαγιάπριλα ἡ δουλωμένη χώρα.

Ἐύλογημέν' ἡ ὥρα! »

”Εσκυψ’ ὁ Διάκος ώς τὴ γῇ, ἔσφιξε μὲ τὰ χεῖλη
κι ἐφίλησε γλυκά γλυκά τὸ πατρικό του χῶμα.
”Ἐβραζε μέσα του ἡ καρδιά καὶ στὰ ματόκλαδά του
καθάριο, φωτοστόλιστο, εφύτρωσ’ ἔνα δάκρυ . . .
Χαρὰ στὸ χόρτο πῶλαχε νὰ πιῇ σὲ τέτοια βρύση!
Πλαγιάζει ὁ λιονταρόψυχος! Τὰ νιάτα, ἡ θωριά του,
τ’ ἀστέρια βλέπουν μὲ χαρά καὶ κάπου κάπου ἀφήνουν
κρυφὰ τὸ θόλο τ’ οὐρανοῦ γιὰ νὰ διαβοῦν σιμά του.
Μοσχοβολάει τριγύρω του καὶ τὸν σφιχταγκαλιάζει
στὸν κόρφο της ἡ ἄνοιξη, σὰ νά’τανε παιδί της.
Χαρούμενα τὰ λούλουδα φιλοῦν τὸ μέτωπό του . . .

« Ἀθανάσης Διάκος »

’Αριστοτέλης Βαλαωρίτης

Η ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΣΤΟ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ

[ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ΔΙΟ ΤΟΝ «ΥΜΝΟΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΝ»]

(Στροφαὶ 88—97)

„Ο ποιητής μᾶς δίνει τὴν ἀκόλουθη σημείωση: «Οἱ δικοὶ μας ἔλαβαν εἰδησην, πώς οἱ Τούρκοι εἴχαν ἀπόφασιν ῥὰ τοὺς πλακώσουν ξάφρουν τὸ ζημέρωμα τοῦ Χριστοῦ — 1822 — ρομίζοντας ῥὰ τοὺς εὑδοντ μαζωμέρους εἰς τις ἐκκλησίες. Ἀλλὰ οἱ δικοὶ μας τὲς ἐσφάλισαν, ἐτοιμάσθηκαν καὶ ἔκαμψαν θρῆρο εἰς τὸν ἐχθρό».]

Πήγες εἰς τὸ Μεσολόγγι
τὴν ἡμέρα τοῦ Χριστοῦ,
μέρα ποὺ ἄνθισαν οἱ λόγγοι
γιὰ τὸ τέκνο τοῦ Θεοῦ.

Σοῦ ἦλθε ἐμπρός λαμποκοπώντας
ἡ Θρησκεία μ' ἔνα σταυρό
καὶ τὸ δάχτυλο κινώντας,
ὅπου ἀνεῖ τὸν οὐρανό.

Σ' αὐτό, ἐφώναξε, τὸ χῶμα
στάσου δλόρθη, Ἐλευθεριά·
καὶ φιλώντας σου τὸ στόμα
μπαίνει μέσ' στὴν ἐκκλησιά.

”Α ! τὸ φῶς, ποὺ σὲ στολίζει
σὰν ἡλίου φεγγοβολή
καὶ μακρόθεν σπινθηρίζει,
δὲν εἶναι, ὅχι, ἀπὸ τὴ γῆ.

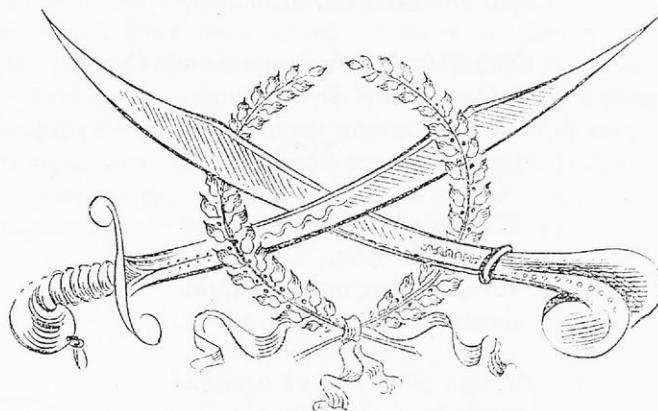
Λάμψιν ἔχει δλη φλογώδη
χεῖλος, μέτωπο, δόθαλμός·
φῶς τὸ χέρι, φῶς τὸ πόδι
κι δλα γύρω σου εἶναι φῶς.

Τὸ σπαθὶ σου ἀντισηκώνεις,
τρία πατήματα πατᾶς,
σὰν τὸν πύργο μεγαλώνεις
καὶ στὸ τέταρτο χτυπᾶς.

Μὲ φωνὴ, ποὺ καταπείθει,
προχωρώντας ὁμιλεῖς :
« Σῆμερ', ἄπιστοι, ἐγεννήθη,
ναί, τοῦ κόσμου ὁ Λυτρωτής » . . .

« Ἀπαρτα »

Λιονέστος Σοζωμός

Ο ΠΙΛΟΤΟΣ ΤΟΥ ΔΑΡ ΜΠΟΓΑΖ 4

A'

Καπτάν Νικόλας. Κατεβαίναμε ἀπ' τὴν Πόλη. Εἶχαμε πε-
ράσει τὰ μπογάζια*, τὴν Τένεδο καὶ τώρα
βγαίναμε ἀπὸ τὸ κανάλι* τῆς Χίου, πλώρη κατὰ τὸ Κουσάντασι*.
Ἡταν μιὰ νύχτα μοναδική· τὸ μελέται εἶχε πέσει ἀπὸ νωρίς.
ἡ θάλασσα ἦταν λάδι· τὰ ἄστρα ἔλαμπαν σὰν μπριλάντια
στὸν οὐρανό. Πηγαίναμε μὲν δέκα μίλια· διτι χρειαζόταν. Ἡ
«Ἀργώ» παράβηγανε στὰ χρόνια μὲ τὸν καπετάνιο τῆς, τὸν κα-
πετάν Χαραλάμπη, μὲ τὸ ὑπογένειο τὸ ἀρειμάνιο, τὸ ψαρό. Βα-
πόρι τοῦ Πάλμερ*, εἶχε γεράσει στὴν Ἀγγλία, πρὶν ἀκόμα ἔρθει
στὰ νερά μας. Μᾶς ἀς εἶναι καλὰ ἡ μπογιά, ποὺ τό' καμε και-
νούργιο! Ἡμαστε στὸ κάτω πόστο, δεύτερος κυβερνοῦσε
ἀπάνω. Ἡταν ἡ ώρα, ποὺ δι καπετάν Χαραλάμπης τραβοῦσε τὸ
ναργιλέ του. Ἡρθε μπρὸς αὐτὸς καὶ πίσω δι καμαρότος μὲ τὸ
ναργιλέ καὶ ξαπλώθηκε στὴ συνηθισμένη θέση του.

— Φέρε καὶ φωτιά! “Ἐλα, ἔλα γιὰ τὸ ὄνομα τῆς Παναγίας!
κουνήσου . . . Καὶ τὸν καφέ! δλα θὰ σᾶς τὰ λένε! . . .

Μαζευτήκαμε τριγύρω του, ποιὸς στὸν πάγκο, ποιὸς σὲ
σκαμνί, τυλιγμένοι καλὰ στὰ καπότα μας· μιὰ ψυχρίτσα σὲ
τρυποῦσε ως τὸ κόκκαλο. Ἐπὶ ἔνα τέταρτο μιλιά· δὲν ἄκουγες
παρὰ τὸ γουργουρητὸ τοῦ ναργιλέ. Χωρὶς αὐτὸ τὸ προσίμιο, δι
καπετάν Χαραλάμπης δὲν ἄρχιζε ποτὲ τὸ διήγημά του. “Οταν
εἶχαμε μπουνάτσες*, μᾶς ἔλεγε κάθε βράδυ σχεδὸν ἀπὸ ἔνα.
Ἡταν πάντοτε μιὰ ίστορία τῆς Ἐπαναστάσεως. “Οχι διτι τὰ
εἶχε ίδει, διότι εἶχε γεννηθῆ τὸ τριαντάενα. ‘Αλλὰ τὰ εἶχε
ἀκούσει ἀπὸ τὸν πατέρα του, τὸν καπετάν Κίρκο Σαή. ‘Ο Κίρκος
Σαής ἡ Γκαϊβός, μ’ ἔνα μάτι, ποὺ βλεπε περισσότερο ἀπὸ δύο,
δύνομαστός, στάθηκε ἐπιστάτης τῶν καραβιῶν τοῦ Ἀλή πασᾶ,
ποὺ εἶχε στὴ σκάλα τῶν Σαλώνων δι Τεπελενλής. Κοντός, το-
σοδούλης, αὐτὸς καὶ τὸ μακρὺ γιαταγάνι*, ποὺ εἶχε στὸ σελάχι
του, σχημάτιζαν ἔνα σταυρό. Ἡταν δι φόβος καὶ δι τρόμος στὴ
σκάλα τῶν Σαλώνων καὶ στὸν “Ἐπαχτο. Στὸν πόλεμο κυβερ-

νοῦσε ἔνα μίστικο*. "Εκανε δέκα μάχες· ἔχασε τὸ χέρι του ἀπὸ σμιδράλι· πῆρε τὸ ἀριστεῖο τοῦ ἀγῶνος καὶ σύνταξη ἔδήντα δραχμές καὶ τραβήχτηκε στὸ Γαλαξίδι. Ὡταν ἡ ζωντανὴ ἴστορία τῆς Ἐπαναστάσεως.

- Πότε ἔκαψε, καπετάν Γιάννη, ὁ Κανάρης τὸν Καραλή;
- Εξη Ἰουνίου 1822.
- Πότε δὲ Ἰσμαὴλ πῆρε τὴν Κάσσο;
- Στὰ 24.

Ἄπ' αὐτὸν τὰ εἶχε μάθει ὁ γυιός του, ὁ καπετάν Χαραλάμπης, χιλιάδες λεπτομέρειες καὶ χιλιάδες ἀνέκδοτα, μόνη κληρονομία ἀπ' τὸν πατέρα του· τὰ ἔλεγε καὶ τὰ ξανάλεγε, τὰ κλωθογύριζε αἰωνίως στὸ κεφάλι του. Εἶχαν γίνει τόσο πολὺ δικά του, ὥστε νόμιζε κι ὁ Ἰδιος, ὅτι τὰ εἶδε, ὅτι ἦταν παρών καὶ αὐτὴ τὴν ἐντύπωση τοῦ ἔκαναν. Δὲν ἦταν ψέματα, δὲν ἦταν παραμύθια.

B'

"Ημαστε πάντα πλώρη στὸ Κουσάντασι καὶ ἀνάμεσα νησιοῦ καὶ στεριᾶς ἀρχίζει νὰ ξεχωρίζῃ ἡ μπούκα τοῦ Δάρη Μπογάζ*.

— Τὸ φανάρι τοῦ Κότσικα! λέει ὁ καπετάν Χαραλάμπης καὶ τράβηξε δυνατὰ καὶ γρήγορα γρήγορα καὶ πολλὲς φορὲς τὸ ναργιλέ του.

'Η διήγηση πλησίαζε.

— Γιὰ σᾶς τὸ φανάρι τοῦ Κότσικα, εἶπε, εἶναι ἔνα φανάρι, ὅπως τὸ φανάρι τῆς Παραπόλας*, καὶ ὁ Κότσικας εἶναι ἔνας κάβος, ὅπως ὁ καβο*. Πάππας. Γιὰ μένα δμως εἶναι διαφορετικό, ὄλοκληρη ἴστορία: Δὲ θὰ μπορέσω ποτὲ νὰ ξεχάσω τὸ Νικόλα τὸ Φραγγίδο ἀπ' τὸ Κουσάντασι καὶ τὴ φρεγάδα * τοῦ Πατρονάμπεη, ποὺ βούλιαξε μπροστά στὸν Κότσικα· χωρὶς τὸ Φραγγίδο μιὰ βραδιά τοῦ 23, Σάμος καὶ ἐλληνικός στόλος ἔπεφταν στὰ χέρια τοῦ Καπουδάν πασᾶ.

'Ο καπτάν Νικόλας! Ὡταν Κουσαντασιανός. Μικρὸ ἡ φτώχεια τὸν ἔκανε νὰ πάγι μεροκαματιάρης, μέσα βαθιὰ στὴν Ἀνατολή, ἵσαμε τὸ Ἀφιόν* Καραχισάρ· φαντάσου! Γύρισε μὲ κάτι παραδάκια, πῆρε βάρκα, πῆρε γυναῖκα κι ἔχτισε τὴν καλύβα του στὸ γιαλό, κοντὰ στοὺς ψαράδες, ὅχι μακριά ἀπὸ τὸ

Κουσάντασι. Ψαράς κι αύτός στὴν ἀρχή. Μὲ τὴν ψαρικὴ ὅμως δὲν ἔκαμε μεγάλα πράματα, ἀλλὰ τοῦ χρησίμευε νὰ μάθῃ ὅλα τὰ νερά, δλες τὶς κακοτοπίες, τὰ ρέματα, ἀπὸ τὸν Τσεσμὲ γύρω γύρω ὡς τοὺς Φούρνους* καὶ μέσα στὸ Δάρη Μπογάζ, ὡς κάτω στὸ Μπουδρούμι*.

Σιγὰ σιγὰ δὲν περνοῦσε ξένο καράβι, χωρὶς νὰ πάρη πιλότο τὸν καπτάν Νικόλα, γιατ’ ἥταν γλυκομίλητος, δὲν ἥταν ἀγρίμι σὰν τοὺς ἄλλους. “Ἐτσι λοιπὸν ὁ Φραγγιὸς ἔκανε τὴ δουλειά του, ἔχτισε σπίτι καὶ στὴν καλύβα, ποὺ τῆς ἔθαβε ὁ ἄξιος τὰ παράθυρα, ἔβαλε τὸν ὑποταχτικὸ του τὸ Γιωργή. Καὶ ὅλο πήγαινε μπροστά. Καὶ δούλευε, δούλευε ὁ Νικόλας, γιατ’ εἶχε δύο ἀγόρια καὶ δύο κορίτσια ν’ ἀναστήσῃ, καὶ τὸ χειμῶνα, ποὺ χαλοῦσαν οἱ καιροί, ἔβγαιναν οἱ κουρσάροι καὶ λιγότευαν οἱ δουλειές.

Ἐνθουσιασμοί. Στὸ σπίτι του ὅλοι δούλευαν, μικροὶ μεγάλοι ἔπλεκαν δίχτυα, κιούρτους*, καλάθια καὶ τὰ πωλοῦσαν στὸ Κουσάντασι, στὰ Σώκια* καὶ στὴ Σάμο ἀκόμα μέσα στὸ Τηγάνι. “Ολα λοιπὸν πήγαιναν καλά. Καὶ ὅμως ἡ κυραΡήνη, ἡ γυναίκα του, μουρμούριζε πάντα λιγάκι. Δὲν ἥταν κουτὴν κυρα-Ρήνη, ποὺ δὲν καθόταν ποτὲ ἥσυχη, σὰ νὰ εἶχε τὸ καρφί.

“Οταν ὁ καπτάν Νικόλας γύριζε ἀπ’ τὸ Τηγάνι, ἀπ’ τὸ Βαθύ, ἀπ’ τὸ Καρλόβασι, καὶ τώρα κάμποσο καιρὸ ὅλο στὴ Σάμο βρισκόταν· ἥταν σὰ διαφορετικός, ξαναμμένος. Ἡ κυρα-Ρήνη τὸν κοίταζε προσεχτικὰ μὲ τὰ μεγάλα της μαῦρα μάτια κι ἄρχιζε νὰ γίνεται μελαγχολική. Δὲν τῆς ἄρεσε. Ὁ φρόνιμος καπτάν Νικόλας ἄρχισε νὰ περπατᾶ σειώντας καὶ λυγιώντας. Κρέμασε ἔνα ἀσημοκαπνισμένο χαντζάρι*. Ἡ κυρα - Ρήνη ἔκαμε τὸ σταυρό της. Σιγὰ σιγὰ ξεσκεπάστηκε περισσότερο. “Αρχισε νὰ βγάνη λόγο στὰ παιδιά του καὶ στὸν ὑποταχτικὸ του τὸ Γιωργή, ποὺ τὸν κοίταζε μέσ’ στὸ στόμα.

—Ραγιάς, ἔλεγε, τί θὰ πῇ ραγιάς; ραγιάς δὲ θὰ πῇ τίποτε. Μὴ σ’ ἀκούσω, μωρὲ Γιωργή, καὶ πῆς πιὰ ραγιάς. “Ἐλληνας νὰ λέξ! Καταλαβαίνεις. Εἶσαι “Ἐλληνας! Εἴμαστε “Ἐλληνες!

“Ἐπειτα τραβοῦσε ἀπ’ τὸν κόρφο του κάτι τυπωμένα χαρτιά καὶ μὲ πολὺ μεγάλη δυσκολία, ἀλλὰ ἐπιμονή, συλλάβιζε:

Κεραυνόλαμπον σπαθί του τρομερὸν κροτεῖ σφαγήν,
θύελλαν τὸ καριοφύλι πνέει, φρίκην καὶ φυγήν.

Κι ἔπειτα τὸ μάθαινε καὶ στὰ παιδιά. Τὴν κυρά-Ρήνη τὴν
ἔπιανε τρομάρα.

—Τί εἶναι αὐτά, χριστιανέ μου; τρελάθηκες στὰ γεροντάματα;
Θέλεις νά’ρθουν τὰ ζεῦμπέκια* νά μᾶς σφάξουν;

‘Ο καπτάν Νικόλας θύμωνε.

—«Τὸ μυαλό σου καὶ μιὰ λύρα καὶ τοῦ μπογιατζῆ ὁ κόπανος». Δὲν κοπιάζουν ἀπὸ δῶθε τὰ ζεῦμπέκια! Αὔριο θ’ ἀκούσης τὸ σαμιώτικο σπαθί! Καὶ τοῦτα, ποὺ σᾶς διαβάζω, εἶναι ἄγια πράματα. Τὰ τραγούδια τοῦ κυρίου Κλεάνθη, τοῦ ποιητῆ τῆς Σάμου. Ποῦ ξέρεις ἐσύ τί σοῦ γίνεται!

Καὶ δός του όλοένα στὴ Σάμο νὰ τρέχῃ μὲ τὰ παιδιά τοῦ σχολείου ἀπὸ πίσω ἀπὸ τὸν Κλεάνθη.

Σὲ λίγες μέρες πραγματικῶς ἥρθε στὴ Σάμο ὁ Λυκούργος δο Λογοθέτης*. ‘Ο Λαχανάς* ὑψώσε τὴ σημαία τῆς ἐλευθερίας· ἔφτιαξαν στρατό, ωχύρωσαν τὸ μέρος κι ἔπειτα βγήκαν στὴ στεριά κι ἀνέβηκαν στὸ βουνὸ τῆς Μυκάλης, πήγαν ώς τὰ Σώκια, σφάζοντας Τούρκους καὶ κάνοντας πλιάτσικο. Δὲν ἔμεινε τέντζερες, ἀλέτρι, βόϊδι, ἀρνί, ποὺ νὰ μὴν πάη στὴ Σάμο, καὶ φωτιά στὴ φωτιά.

Οἱ Τούρκοι πρόγγιξαν πέρα καὶ ἔφευγαν σὰν τὰ γίδια. Τότε πλέον δο καπτάν Νικόλας πήγε νὰ τρελαθῇ.

Πήδαγε ώς ἐκεῖ πάνω καὶ φώναζε «πᾶνε στὴν Κόκκινη Μηλιά». “Ηθελε νὰ τρέξῃ μαζί. ‘Η κυρα-Ρήνη τὸν ἔκλεινε μέσα.

—Βρέ, ποῦ θὰ πᾶς νὰ χάσης τὴ ζωὴ σου! Δὲ λυπδσαι τὰ παιδιά! Θὰ μοῦ τρέξης τώρα μαζί μὲ τοὺς Σαμιώτες, τοὺς κουρσάρους!

Γιὰ νὰ ξεθυμάνη καὶ ξεντροπιασθῆ στὸν κύριο Κλεάνθη καὶ στοὺς Σαμιώτες ὁ Φραγγιός, πάει στὸ γιαλό, μπαίνει στὸ καΐκι του τὴν »Ἀλωπού« καὶ πηγαίνει καὶ ἀρπάζει τὴ νύχτα ἔνα κανόνι τούρκικο ἀπὸ τὴν τάπια* τῆς Καναπίτσας, στῆς Ασίας τὸ μέρος—οἱ πυροβολητὲς ροχάλιζαν στὰ καλύβια τους—καὶ τὸ πάει στὸ Τηγάνι τῆς Σάμου, ποὺ ἔχτιζαν τὸ φρούριο τοῦ Λυκούργου. ’Αργότερα, δταν ἥρθαν τὰ ‘Υδραίικα, Σπετσιώτικα

καὶ Ψαριανὰ καράβια εἶχε καινούργιους ἐνθουσιασμούς. Παίρνει τὸ βόΐδι του τὸ «Μελιό», ποὺ τὸ εἶχε μανάρι, καὶ μὲ τὰ παιδιά μαζὶ καὶ μὲ τὸ Γιωργὴ σπρωξιές, κλωτσιές, τράβα τὴν οὐρά, τὸ ρίχνουν μὲς στὸ καῖκι. Τὸ στέλνει στὸ ναύαρχο Σαχτούρη μὲ τὸ ἔξης γράμμα :

'Εξοχώτατε ναύαρχε καπετάτε Γεωργάκη,

Σὲ προσκυνῶ· μὲ τὸ παρὸν λαβαίνεις καὶ τὸ βόδι νὰ τὸ φᾶνε οἱ ἄνθρωποι τῆς φιλότας^{*} εἰς ύγειαν τῆς πατρίδος καὶ νίκας κατὰ βαρβάρων δωρούμενος.

‘Ο πιλότος
καπτάν Νικόλας Φραγγίδης Κουσαντασιανὸς

‘Η κακομοίφα ἡ κυρα-Ρήνη ἔξακολουθοῦσε νὰ φωνάζῃ:

—Αύτὰ θὰ μᾶς φέρουν τὰ ταγκαλάκια^{*} καὶ τὰ ζεϊμπέκια νὰ μᾶς σφάξουν μὲς στὰ σπίτια μας, καθὼς στὴ Χίο.

Καὶ πραγματικῶς αύτὴ τὴ φορά ὁ κίνδυνος ἦταν κοντά. Τὰ πράγματα δυσκόλεψαν. Οἱ Σαμιώτες ύποχώρησαν στὸ νησὶ τους. Τὰ τούρκικα στρατεύματα ἀρχισαν νὰ ἔρχωνται μυρμήγκια ἀπ' ὅλα τὰ μέρη. ‘Η Τουρκία ἥθελε νὰ πιάσῃ τὴ Σάμο, νὰ χαλάσῃ τὰ σχέδια τοῦ Λυκούργου. ‘Ο καπτάν Φραγγίδης συλλογίζόταν : «Νὰ μποροῦσα νὰ πούλαγα τὸ σπίτι, νὰ πέρναγα τὴ φαμίλια μου στὴ Σάμο καὶ νὰ πήγαινα μὲ τὰ πολεμικά».

Νὰ φύγουν, ἦταν σύμφωνη καὶ ἡ κυρα-Ρήνη. ’Αλλὰ ποιός ἀγύραζε τώρα ; φόβος καὶ τρόμος κρατοῦσε πέρα καὶ πέρα, ἀπὸ τὸ ’Αιβαλί^{*} ὧς τὸ Μπουδρούμι^{*}. Τέλος πάντων, τὸ ’δωσε σ’ ἔναν Τούρκο γιὰ ἔνα κομμάτι ψωμί. Ὡταν καιρός. Οἱ ζεϊμπέκοι καὶ οἱ μπασιμπουζούκοι^{*} ἦταν πιὰ κοντά. Οἱ φωτιές τους φαίνονταν ἀπάνω στὶς ραχούλες^{*} αὔριο θὰ ἥτανε στὸ γιαλό. “Ἐρριξαν ὅ,τι εἶχαν καὶ δὲν εἶχαν, ροῦχα, κρεβάτια, σοφάδες, τεντζερέδες, κότες, τὴ γίδα, δίχτυα, κοφίνια, τοὺς βασιλικοὺς καὶ τὶς γαρουφαλιές, μέσα στὸ καῖκι κι ἔκαμαν πανιά. ‘Η κυρα-Ρήνη ἔλεγε :

—Πᾶμε στὰ Βουρλά^{*}, πᾶμε στὶς Φῶκες^{*}, μὰ ὅχι στὴ Σάμο, μέσα στὴ φωτιά νὰ κλειστοῦμε σάν τὰ ποντίκια. Νά ! αὔριο θὰ τὴν πάρουν κι αύτὴν οἱ Τούρκοι· τί νομίζεις ;

—Κατάπιε λοιπὸν τὴ γλώσσα σου, γυναίκα, ποὺ θὰ μοῦ πής,

πώς θά πάρουν τή Σάμο! Νά, άπό δω θά τήν πάρουν! Ελεγε ό ψηφιστές καὶ χτυπούσε τὸν ἀριστερὸν ἀγκῶνα του μὲ τὴν παλάμη του δεξιοῦ του χεριοῦ.

"Εβαλε πλάρη κατά τὸ Βαθὺ τῆς Σάμου. 'Ο ἄνεμος λεπτὸς καὶ καθαρός. "Ολο τὸ ἀπομεσῆμερο ἀρμένιζαν. 'Ο πονέντες* δὲν τούς ἔφηνε καὶ πήγαιναν ὅλο βόλτες. Τὸ Δάρο Μπογάζ ἔδειχνε ρέμα δυνατό. Κι όλοένα βράδυαζε.

Γ'

Ακούσιος πιλότος. 'Ο τουρκικὸς στόλος, μοιρασμένος σὲ δυό, προσπάθησε νὰ μπλοκάρῃ τὴ Σάμο κι ἔπειτα νὰ κάμη πλάτες στὸ στρατὸ νὰ περάσῃ τὸ Δάρο Μπογάζ μὲ τὶς βάρκες καὶ νὰ κάμη ἀπάνω στὸ νησί. 'Ο μισὸς λοιπὸν ἦταν πρὸς ὡραὶς ἀραγμένος ἀπὸ κάτω ἀπ' τὸν κάβο τῆς Καναπίτσας, στὸ πλευρὸ τῆς Ασίας, κάτω ἀπ' τὸ Δάρο Μπογάζ, σότο* βέντο τοῦ Ἑλληνικοῦ. 'Ο ἄλλος μισός, ποὺ εἶχε κατέβει ἀπὸ τὰ Δαρδανέλλια, ἦταν ἀπόξῳ ἀπὸ τὸ κάστρο τῆς Χίου στὴν ἄγκυρα καὶ μελετοῦσε νὰ πέσῃ μὲ περίσταση μὲς στὸ Δάρο Μπογάζ ἀπὸ πάνω.

Πρώτη εἶχει σαλπάρει ἡ φρεγάδα* «'Εσμὲ» γιὰ κατασκόπευση κι ἥρθε στοὺς Φούρνους, ἔπειτα στὸ Καρλόβασι καὶ τραβοῦσε στὸ Κουσάντασι ἵσια. Οἱ δικοί μας πάλι, ἡ μοῖρα τοῦ κύρου Γιωργάκη Σαχτούρη, ἡ μοῖρα τοῦ Κολανδρούτσου καὶ οἱ 'Υδραῖοι καὶ Ψαριανοὶ μπουρλοτιέροι, εἶχαν ρίξει τὴν ἄγκυρα πίσω ἀπὸ τὸν "Ασπρό Κάβο" κατὰ τὸ Τηγάνι.

"Εξαφνα λοιπὸν τοῦ παρουσιάστηκε τοῦ καπτάν Νικόλα ἡ τούρκικη φρεγάδα σὰ στοιχειό. Δὲν περίμενε τούρκικο τόσο κοντά.

Τοῦ ᾗθε ἡ ἰδέα νὰ χωθῇ μὲς στὸ Δάρο Μπογάζ, μὰ δὲν πρόφταινε. 'Η ὀλοκαίνουργη φρεγάδα, ὅλα τὰ πανιά της ἔξω, ἐρχόταν καταπάνω του. "Ελαμπε ὅλη. 'Η φιγούρα της μπροστὰ χρυσή, ἡ πρύμνη ψηλή, ἔκει πάνω, ὅλο μπιχλιμπίδια. Πενήντα τέσσερες μπουκαπόρτες ἀνοιχτές ἔδειχναν τὰ μεγάλα της κανόνια. "Οταν ἔγινε σὲ ἀπόσταση κανονιοῦ, ἔρριξε μιὰ τοῦ δύντυχου καπτάν: «'Ελα πάνω». Τί νὰ κάμη; Λιγόστεψε τὸ πανί του, πάει κατὰ τὴ φρεγάδα, αὐτὴ στάθηκε καὶ ἔρριξε τὴ σχοινένια σκά-

λα. "Ασπρος σάν τὸ πανὶ ὁ Φραγγιός σκαρφάλωσε ἀπάνω.
"Ηξερε τὰ τούρκικα. Τὸν πῆγαν στὸν Πατρονάμπεη.

Χαιρετήθηκαν.

—Ποῦ πᾶς;

—Φεύγω, ύψηλότατε, γιατὶ φοβᾶμαι τὰ ταγκαλάκια.

Ήταν κι ὁ μουτεσαρίφης* τοῦ Κουσάντασι μέσα. Τὸν γνώρισε.

—Πατρονάμπεη, τοῦ λέει, ἔχεις τὸν καλύτερο πιλότο στὰ χέρια σου. 'Απ' αὐτὸν ἄλλος δὲν εἶναι νὰ σὲ πάη μὲς στὸ Δάρο Μπογάζ τὰ μεσάνυχτα.

'Ο καπτάν Νικόλας ἀνατρίχιασε.

—Νὰ πάω τὸ θάνατο μὲς στ' ἀδέρφια μου!

'Ο Πατρονάμπεης χάϊδεψε δύο τρεῖς φορὲς τὸ ὡραῖο ξανθό του γένι. "Εσπρωξε τὸ σαρίκι* του ἵσαμε τὰ φρύδια, ἔβαλε τὸ ἄσπρο του ἀριστοκρατικὸ χέρι στὶς μαλαμοκαπνισμένες πιστόλεις του καὶ μὲ τὸ ἄλλο τράβηξε ἔνα πουγγί φλωριά.

—Γκιαούρ ! τοῦ λέει, κοίτα με καλά στὰ μάτια.

'Ο καπτάν Νικόλας εἶχε συνέλθει. Τὸν κοίταξε ἀτάραχος.

—Γκιαούρ ! τοῦ λέει δείχνοντας τὰ πιστόλια καὶ τὸ πουγγί, ἥ τοῦτο ἥ ἐκεῖνα ! Θά μὲ πᾶς στὸ Δάρο Μπογάζ !

'Ο καπτάν Νικόλας εἶχε κάμει πλέον τὸ σχέδιό του.

—Μεῖνε μαζί μας πιλότος, τοῦ λέει ἐλληνικὰ ὁ μουτεσαρίφης, συλλογίσου τὴ φαμίλια σου, ποὺ ἔχεις στὸ καΐκι. 'Ο Πατρονάμπεης εἶναι σκύλος. Θὰ τοὺς βουλιάξῃ καὶ θὰ σκοτώσῃ καὶ σένα. Μεῖνε στὴ δούλεψη τοῦ Πατισάχ· δὲ θὰ μετανιώσης.

—Πατρονάμπεη, εἶπε ὁ Καπτάν Νικόλας κι ἔβαλε τὸ χέρι στὸ λαιμό του, εἶμαι πιστός καὶ μένω μὲ δλη μου τὴν εύχαριστηση.

—Μπράβο ! φώναξε ὁ Τοῦρκος καὶ τοῦρριξε τὸ πουγγί. "Αὕτε νὰ δώσης τ' ἄσπρα* στοὺς δικούς σου καὶ νὰ γυρίσουν στὸ Κουσάντασι. Εἴμαστε μεῖς νὰ τοὺς προστατέψωμε. Στὰ ζεϊμπέκια νὰ λέτε, πῶς εἶστε στὴ δούλεψή μου καὶ φτάνει.

'Ο καπτάν Νικόλας πήρε τὰ φλουριά κι ἔτρεξε στὸ καΐκι.

Ήταν δλοι σάν πεθαμένοι.

—Νικόλα μου, Νικόλα μου ! Εἶπε ἥ κυρα-Ρήνη.

—Μή φοβόσαστε! δὲν εἶναι τίποτα! τοὺς λέει ὁ κακομοίρης ό καπτάν Νικόλας μὲ φεύτικο κουράγιο.

Τὴν ἀγκάλιασε, ἀγκάλιασε τὰ παιδιά." Εκανε νὰ τὸν πάρη τὸ παράπονο. Μὰ κρατήθηκε. Κεῖνοι ἔκλαιγαν. Πῶς βαστήχτηκε! Καημένος καπτάν Νικόλας! "Αγκαλιάζοντας τοὺς κρυφομίλησε:

—Κάνετε, πῶς πᾶτε στὸ Κουσάντασι, καὶ μὲ τὴ σκοτείνια βγῆτε στὴ Ζωοδόχο Πηγὴ καὶ πᾶτε στὸ Δεσπότη τὸν "Άγιο Σάμου, τὸν Κύριλλο, νὰ σᾶς δώσῃ κονάκι*.

Κατάπιε τὰ δάκρυά του.

Καταλάβαινε, πώς δὲν εἶχε κουράγιο νὰ βλέπῃ τὸ κατίκι του, πού' φευγε μὲ τοὺς δικούς του, ποὺ δὲ θὰ τοὺς ξανάβλεπε. "Ο Πατρονάμπεις σηκώθηκε καὶ πήγαινε κι ἐρχόταν, ἔπειτα ξανακάθισε καὶ ἔφεραν καφέ. Εἶπε νὰ δώσουν καὶ στὸν καπτάν Νικόλα καὶ ἔπειτα εἶπε:

—Τώρα νὰ γυρίσωμε πίσω, νὰ πᾶμε στὸν Τσεσμὲ* καὶ στὸ Κάστρο νὰ εἰδοποιήσωμε δλα τὰ καράβια γιὰ αὔριο.

"Ο καπτάν Νικόλας καφέ ἔπαιφνε ἡ φαρμάκι; 'Ορτσάρισε* λοιπὸν ἡ φρεγάδα. Δυὸς δρες τὸ πρωὶ ἥταν μπροστά στὸ Κάστρο. Μὲ τὸν ἥλιο βγῆκαν στὸν Τσεσμέ, γιὰ νὰ ίδοιν, ποὺ θὰ κρέμαγαν Χριστιανούς. Τέσσερα παλληκάρια ἵσαμ' ἔκεī πάνω. Τοὺς εἶχαν πιάσει μὲ τ' ἄρματα στὰ χέρια τοὺς κρέμασαν σ' ἔναν πλάτανο.

—Παναγία μου, ἔλεγε μέσα του δ καπτάν Νικόλας, τ' εἶδαν τὰ μάτια μου! Δὲ θὰ γίνη ποτὲ ἡ χάρη σου, Παναγία μου, νὰ τελειώσουν τὰ βάσανά μας!

Ζαλίστηκε κι ἄρχισε σχεδὸν δυνατὰ νὰ ψάλλῃ «Θεοτόκε ἡ ἔλπις . . .» καὶ πήγαινε τρικλίζοντας σὰ μεθυσμένος. "Επειτα σώπασε, ἵσασε τὸ κορμί του, σταύρωσε τὰ χέρια του πίσω, δπως συνήθιζε, καὶ βάδιζε μὲ βῆμα σταθερὸ καὶ μὲ τὸ νοῦ του δλον στὸν Κλεάνθη, στὸ Λυκούργο καὶ στὴν Ἐλευθερία.

Τὸ βράδυ δ πασάς ἔβαλε τὸ σινιάλο τοῦ μισεμοῦ κι δλος δ στόλος σηκώθη στὰ πανιά. 'Η φρεγάδα «'Εσμὲ» ἀρμένιζε μπροστά, τρία φανάρια στὴν πρύμνη, σινιάλο : «ἀκολουθεῖτε». "Ολα τ' ἄλλα φῶτα σβησμένα. 'Ο καιρὸς στὴν τραμουντάνα*. "Ολα πήγαιναν πρίμα καὶ μὲ πολλὰ πανιά, ἀλλὰ ποῦ νὰ τὴ φτάσουν. "Η ἀλήθεια εἶναι, δτι ἥταν μιὰ χαρά αὐτὴ ἡ φρεγάδα, ἔγγλε-

ζικό σκαρί, όλο χάλκωμα τὰ βρεχάμενα. "Εσχιζε τὴ θάλασσα σά γοργόνα.

'Ο κήλιος ἔχει πολλή ὥρα βασιλέψει, ή μαυρίλα μεγάλωνε ἀκατάπαυστα, δικαιόδει δυνάμωνε, σύννεφα ἄρχισαν καὶ συχνὲς φιλέες βροχές, σκοτάδι πίσσα.

"Αν δὲν μποῦμε ἀπόψε στὸ Δάρο Μπογάζ, ἔλεγε ὁ Πατρονάμπεης, δὲ θά μποῦμε ποτέ.

"Ἐτσι εἶναι, ψυχλότατε, εἶπε κι ὁ καπτάν Νικόλας. Τέτοια βραδυά δὲν τὴν ξαναβρίσκομε.

'Ο Πατρονάμπεης τὸν κοίταζε στὰ μάτια. Φωνάζει τέσσερες γενιτσάρους.

—Δέστε μου τὸν πιλότο στὸν πάγκο τῆς βάρδιας.

Φοβήθηκε, μὴν τὸν ρίξῃ ἔξω καὶ τοῦ πηδήσῃ ἐπειτα στὴ θάλασσα. "Αρπαξαν σὰν τὸ πούπουλο τὸν καπτάν Νικόλα καὶ τὸν ἔδεσσαν σφιχτά ἀπὸ τὴ μέση κι ἀπὸ τὰ ποδάρια, ὡς ποὺ νὰ πῆ ὅχ!

—Θὰ δίνης τὴ γραμμή, πιλότε, καθαρὰ καὶ ξάστερα.

"Ἐπειτα γυρίζει στὸν πιὸ ἄγριο γενίτσαρο καὶ τοῦ λέει:

—Χασάν, τὸ νοῦ σου νὰ μὴ μᾶς φτιάξῃ καμιὰ δουλειά ὁ Γιουνάν*. Νὰ τοῦ πάρης τὸ κεφάλι μὲ τὸ γιαταγάνι* στὸ πρῶτο σημεῖο. Τὰ σκαντάγια* δόλοέννα νὰ δουλεύουν, νὰ ρωτοῦν τὸ βάθος.

'Ἐνῶ τὸν ἔδεναν τὸν καπτάν Νικόλα, τοῦ εἶπε ἀκόμα :

—"Ελα, ἂν μὲ μπάσης ἀπόψε στὸ Μπογάζ, νὰ ίδω! — καὶ ἀγγιξε μὲ τὸ ἔνα χέρι του τὸ σαρίκι του — μάρτυς μου ὁ Προφήτης, γίνεσαι πλοίαρχος μὲ τριάντα χιλιάδες ἄσπρα μισθὸ τὸ χρόνο.

—Στοὺς ὄρισμούς σου, ἀφέντη μου, ἀποκρίθηκε ὁ καπτάν Νικόλας, κι ἔτρεμε ἀπὸ τὸν πόνο τοῦ σχοινιοῦ.

Δ'

Η Σάμο Στὴ Σάμο δλα ἔξω εἶναι κατασκότεινα. Στὰ δική σου. κανονοστάσια οὕτε τσιμπούκι δὲν ἀνάβουν. Οἱ βάρδιες μονάχα ποῦ καὶ ποῦ ἀκούονται. 'Ο καπτάν Σταμάτης, ὁ γενικός ἐπιθεωρητὴς Λαχανάς, τρέχουν ἀπὸ τάπια σὲ τάπια μὲ τὸ κλεφτοφάναρο στὸ χέρι, γιὰ νὰ δοῦν, ἀν εἶναι.

δλοι στὴ θέση τους. Στὸν ἄσπρο κάβο ἔξήντα κανόνια εἶναι ἔτοιμα, τὰ φυτίλια κοντά. Στὸ Τηγάνι, στὸ φρούριο τοῦ Λυκούργου, ἀλλα ἔξήντα. Οἱ κανονιέροι κοιμοῦνται γύρω μὲ τὰ μπράτσα ἀνασκούμπωμένα, τὶς μπαλάσκες φορεμένες· οἱ κουβάδες μὲ τὸ νερό, τὰ σκουπιστήρια τῶν κανονιῶν, ὅλα εἶναι ἔτοιμα. 'Ο Σαχτούρης πάει στὰ μπουρλότα, γιὰ νὰ ἰδῃ. "Όλοι οἱ συντροφοναῦτες εἶναι παρὼν ἢ εἶναι ὅξω καὶ γλεντοῦν, πάντα καλὰ χαρτζιλικωμένοι, καθὼς εἶναι. Τὸ φανάρι τοῦ Κότσικα εἶναι σβηστό. Παντοῦ σκοτάδι. Μόνο ψηλά, στὴ Ζωοδόχο Πηγή, τὸ καντήλι φέγγει θαμπά τοὺς καλογέρους, ποὺ ἔχουν ὀλονυχτία, ἀλλὰ καὶ τ' ἄρματα κοντά. 'Εκεῖ καὶ ὁ Δεσπότης ὁ Κύριλλος μὲ τὰ πιστόλια στὴ μέση, χωμένος στὸ στασίδι του, μὲ ξέπλεκα τὰ μαλλιά του σὰ λιοντάρι. Καὶ στὴν πόρτα τῆς Ἐκκλησιᾶς, πεσμένη στὰ γόνατα, εἶναι καὶ ἡ φαμίλια τοῦ καπετάνη Νικόλα,

ζητώντας καταφύγιο, σὰν ὅρφανὰ ποιλιά,
ὅπ' ἀετὸς τὰ κυνηγᾶ καὶ χάνουν τὴ φωλιά.

Πέρα στὰ Σώκια δμως τὰ πράγματα εἶναι ἀλλιώτικα. Οἱ Τούρκοι γλεντοῦν ἀπὸ πρὶν τὴ νίκη τους· ἔχουν ἀνάψει φωτιές καὶ τὸ στρατόπεδο ἀχολογᾶ ἀπὸ τὰ νταούλια καὶ τὰ ντέφια. 'Αλλὰ ἡ ψιλὴ βροχὴ τοὺς σκορπίζει κι αὐτοὺς σιγά σιγά, καὶ πρὶν ἀκόμη ἀπ' τὰ μεσάνυχτα εἶναι σβησμένες ὅλες οἱ φωτιές.

Τὴν ὥρα ἐκείνη ἡ «Ἐσμέ» εἶναι ἔνα μίλι μονάχα ἀπὸ τὸ Μπογάζι. 'Ο καιρὸς ἔχει δυναμώσει πολύ. 'Ο πλοίαρχος ρωτᾷ τὸ δρόμο· παίρνομε ἔφτα μίλια τὴν ὥρα. Λίγο σκέφθηκε ὁ δεμένος πιλότος, λίγο γιὰ τὴ δουλειά του.

—Πανιά, λέει, καπετάνιο! Πανιά, βάλε ὅλα τὰ πανιά. Τὸ ρέμα εἶναι δυνατό, θερίο. Θὰ μᾶς φέρη δεξιά, θὰ μᾶς ρίξῃ ἀπάνω στὰ Σαμιώτικα κανόνια.

‘Ο πλοίαρχος δειλιάζει! Θέλει νὰ ποδίσῃ, ὑποπτεύεται. 'Αλλὰ τότε ὁ Πατρονάμπεης σὰν πολὺ πολεμικός, ποὺ κι εἶχε πάρει τὸν κατήφορο.

—Σώπα, σώπα! Βάλε ὅλα τὰ πανιὰ ἀπάνω! "Ο, τι εἶναι γραφτό! . . . ὅλα τὰ πανιά ἀπάνω!

‘Η φρεγάδα πετοῦσε. Τὸ σκοτάδι δμως ἥταν τέτοιο, ποὺ κι αὐτὸ τὸ γυμνασμένο μάτι τοῦ καπετάνη Νικόλα δὲν ἔβλεπε τί-

ποτε. «Δόξα σοι δ Θεός, δὲ βλέπομε οὕτε τὸ δάχτυλό μας». Τέντωσε καλά τὸ αὐτί του, πότε θ' ἀκούσῃ τὸ μανιασμένο κῦμα, ποὺ ἀφροκοποῦσε στὰ πόδια τοῦ Κότσικα.

"Αξαφνα τὸ σκαντάγιο ἔδειξε τριάντα ποδάρια. 'Ετοιμάζονται νὰ τὸ ξαναρρίζουν. 'Ο καπτάν Νικόλας φωνάζει τότε σάν τρελός :

—Δὲν εἶναι τίποτε ! εἶναι δ πάγκος*, ποὺ ἀφήνομε δεξιά. Εἴμαστε μὲς στὸ μπογάζι, Πατρόνα ! Εἶσαι μέσα στὸ Δάρη Μπογάζ ! χού, χά, χά, χά ! 'Η Σάμο εἶναι δική σου ! Μὰ τὸ Θεό, δική σου !

Μπούουου ! Ὡταν σὰ νὰ ἔπεσαν ἐκατό κανόνια μαζί ! 'Η «Ἐσμέ» στάθηκε σὰ νὰ τὴν κράτησε ἔνα σιδερένιο χέρι. Τὸ κουφάρι της σείστηκε ὀλόκληρο. "Ολοι ἔπεσαν χάμω, ἄλλοι μπρούμουτα, ἄλλοι ἀνάσκελα" τὰ τσψιπούκια τῶν καταρτιῶν ἔγειραν, τὸ καράβι σχίστηκε εἴκοσι ποδάρια, οἱ στυπωτές* πετάχτηκαν ἔξω σὰν ποντικοί, δὲν μποροῦσαν νὰ κάνουν τίποτε, τὸ νερὸ δέμπαινε ποταμός. Τὸ καράβι ἔγειρε μὲ τὴν πάντα, ἡ πρύμη βύθιζε, τὰ σχοινιά τῶν δεξιῶν κανονιῶν ἔσπασαν καὶ τὰ κανόνια κατρακυλοῦσαν τσακίζοντας ναῦτες καὶ στρατιώτες. 'Ο Πατρονάμπεης ἔσπασε τὰ μοῦτρα του ἀπάνω στὴν πυξίδα καὶ δῆλοι μαζί, ἔνα κουβάρι, αὐτός, δ κυβερνήτης, δ μουτεσαρίφης, οἱ τιμονιέροι, κατρακύλησαν στὴ θάλασσα.

"Ο γενίτσαρος Χασάν πιστός στὴ διαταγή, σκαρφαλωμένος στὴ γυρμένη κουβέρτα τῆς φρεγάδας, προχωροῦσε μὲ τὸ γιαταγάνι νὰ πάρη τὸ κεφάλι τοῦ καπτάν Νικόλα. Κείνη τὴν ὥρα τὸ φανάρι τῆς σκάλας ἔπεσε στὴν μπαρούτη. Πήρε φωτιά κι δῆλοι πήγαν στὸν ἀέρα. Τὰ βουνά τριγύρω σείστηκαν. "Ολη ἡ Σάμος ξύπνησε. Τὰ κανονοστάσια ἔλαμψαν. Τὰ ἑλληνικὰ καράβια ἅρχισαν τὸ κανονίδι. Οἱ Τούρκοι ποδίζουν ἀπὸ παντού. Τὰ στρατεύματα ἀφήνουν τὸ γιαλό . . .

—'Αποθανέτω ἡ ψυχὴ μου μετὰ τῶν ἀλλοφύλων.

* Διηγήματα *, τόμ. A'

Kωνσταντῖνος Ράδος

ΠΑΥΛΟΣ ΜΕΛΑΣ

„Εγας ἀπὸ τοὺς πολλούς, μὰ καὶ ἀπὸ τοὺς πρότοις, ποὺ πολέμησαν στὴ Μακεδονία, γιὰ νὰ ματαιώσουν τὰ σχέδια τῶν Βονιγάδων Κομιτατζήδων, εἶραι καὶ ὁ Παῦλος Μελᾶς, ὑπολοχαγὸς τοῦ Ηγεοβούλου τοῦ Ἑλλην. Στρατοῦ. Καταγόμενος ἀπὸ ἀρχοντικὴ οἰκογένεια, ἀφῆκε στὴν Ἀθήνα πολύτιμο σύντροφο καὶ δυὸ ἀγαπητά παιδάκια καὶ καπετάριος 35 γενναῖον μπῆκε στὴ Αυτοκή Μακεδονία, διουν κυνήγησε τοὺς Κομιτατζήδες, ποὺ προσαθόδοσαν μὲ σκληρότατα μέσα νὰ ἔξαφαντον τὸν Ἑλληνισμό. Μὰ σὲ λίγους μῆνες — 13 τοῦ Ὁκτωβροῦ 1904 — προδόθηκε ἀπὸ βουλγαρικὴ συμμοιδία στοὺς Τούρκους, ποὺ τὸν περιεκνύκλωσαν στὸ χωρὶς Στάτιστα κοντά στὴν Καστοριά, ὃπου πληγώθηκε καὶ πέθανε σὲ λίγη ὥρα.

Τὸ θάνατον τὸν πέρθησε δῆλη ἡ Ἐλλάδα, μὰ ὁ χαμός τον ἀνάργιλες ἀκόμη περισσότερο τὸν πατοιωτισμὸν σκλάβων καὶ ἐλευθέρων Ἐλλήνων, ποὺ ἀργίσαν νὰ τρέψουν ἀνδρούς, γιὰ νὰ ὑπερασπίσουν τὴν πατριωτικὴ γῆ τῆς Μακεδονίας. Γι' αὐτὸ δίκαια θεωρεῖται ὁ Μελᾶς ὁ προτοπόρος καὶ ὁ πρωτομάρτυρας τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Μακεδονίας. Πολλοὶ ἔγραψαν καὶ σεξά καὶ ἔμμετρα γιὰ τὸ θάνατο τοῦ Μελᾶ· μὰ ξεχωρίζει τὸ παρακάτω ποιητικὸ διαμάρτυρο τοῦ Κ. Παλαμᾶ.]

Σὲ κλαίει ὁ λαός. Πάντα χλωρὸ νὰ σειέται τὸ χορτάρι στὸν τόπο, ποὺ σὲ πλάγιασε τὸ βόλι, ὃ παλληκάρι. Πανάλαφρος ὁ ὄπνος σου· τοῦ Ἀπρίλη τὰ πουλιά σὰν τοῦ σπιτιοῦ σου νὰ τ' ἀκοῦς λογάκια καὶ φιλιά, καὶ νὰ σοῦ φτάνουν τοῦ χειμώνα οἱ καταρράχτες, σὰν τουφεκιοῦ ἀστραπόβροντα καὶ σὰν πολέμου κράχτες. Πλατειά τοῦ ὀνείρου μας ἡ γῆ καὶ ἀπόμακρη. Καὶ γέρνεις ἔκει καὶ σβεῖς γοργά.

Ίερὴ στιγμή. Σὰν πιὸ πλατειά τὴ δείχνεις, καὶ τὴ φέρνεις σὰν πιὸ κοντά!

« Πολιτεία καὶ Μοραζία »

Κωστῆς Παλαμᾶς

ΕΠΙΣΤΟΛΗ
ΤΟΥ ΠΑΥΛΟΥ ΜΕΛΑ

Μιχαήλ καὶ Ἐλένην Μ. Μελᾶ

Ἀθῆνας.

Λάρισα, Κυριακὴ 6 Ἀπριλίου

Σᾶς γράφω ἐπὶ τοῦ γόνατός μου.

Ἄγαπητοί μου γονεῖς,

... ἃς σᾶς εἰπὼ συντόμως δτι ἡ φωτιά ἄναψεν ἐπὶ τέλους. Αἱ πυροβολαρχίαιμας εἶναι ἔτοιμοι ἀπὸ χθές.
Ἐφυγαν ἥδη δύο. Ἡ ἴδική μου φεύγει μετ' ὁλίγον μὲ δύο ἄλλας διὰ τὸ Μπουγάζι. Ἐχομεν πλείστας ἐλπίδας ἐπιτυχίας, διότι, ἀφ' ἐνὸς μὲν ὁ στρατός μας ἔλαβεν ἥδη τάς νέας του θέσεις καὶ εἶναι συγκεντρωμένος, ἀφ' ἐτέρου δὲ οὐδεμία τῶν μέχρι τοῦδε ριφθεισῶν (καὶ ἔρριφθησαν πολλαῖ) τουρκικῶν ὀβίδων ἐξερράγῃ· ὅστε μὴ φοβεῖσθε ...

Ἄλλὰ καὶ δι' ἐμὲ μὴν ἀνησυχήτε καὶ μὴ μὲ συλλογίζεσθε· νὰ εὕχεσθε μόνον διὰ τὴν καημένην τὴν πατρίδα μας. Ἡμεῖς θὰ κάμωμεν τὸ καθῆκον μας καλά. Σεῖς ἔχετε καθῆκον ἀκόμη ὑψηλότερον ἀπὸ τὸ ἴδικόν μας, νὰ χαιρεσθε,

διότι ἔχετε 4 ἀνδρείους ὑπερασπιστὰς τῆς Πατρίδος εἰς τὰ σύνθρα· καὶ ἂν πάθουν δὰ καὶ τίποτε, νὰ ὑπερηφανεύεσθε διὰ τοῦτο· αὐτὸς εἶναι τὸ δύσκολον μὲν, ἀλλ' ὡραῖον καὶ εὐγενές σας καθῆκον. Τότε καὶ ἡμεῖς θὰ πολεμήσωμεν μ' εὔχαριστησιν καὶ ἡσυχίαν.

"Ἀλλῶς τε λάβετε καὶ τὸ ἴδιον μου παράδειγμα· καθόλου σᾶς δρκίζομαι, δὲν σκέπτομαι τὸν Μιχαλάκην μου. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι εἴμαι ἡσυχος διὰ λογαριασμόν του, διότι θὰ ἔχῃ τόσους ποὺ θὰ τὸν φροντίζουν καὶ θὰ τὸν προστατεύουν . . . "Οσον ἀφορᾷ τὴν Νάταν μου, τὴν διέταξα τὴν καημένην, νὰ εἶναι ύπερηφανη καὶ εὔχαρις γμένη.

Δὲν ἡμπορῶ νὰ σᾶς περιγράψω τὴν εὔτυχίαν καὶ τὸν ἐνθουσιασμόν μου. Αὐτὰ δὲ εἶναι τὰ αἰσθήματα ὅλου τοῦ στρατοῦ μας. "Ολοι οἱ στρατιῶται χορεύουν καὶ τραγουδοῦν· καὶ εἶναι ὥραῖον τὸ θέαμα, ἀφ' ἐνὸς μὲν τῶν ἔζευγμένων πυροβολαρχιῶν καὶ τῶν δπλοπυραμίδων, ἀφ' ἔτέρου δὲ ὅλου τοῦ ἐνθουσιώδους στρατοῦ, ποὺ χορεύει ἀναμένων τὴν διαταγὴν τῆς ἀναχωρήσεως.

"Αν δὲ Θεός μᾶς βοηθήσῃ δλίγον, σύντομα θὰ λάβετε γράμμα μου ἀπό τὴν Θεσσαλονίκην.

"Ωστε θάρρος, ἀγαπητοί μου γονεῖς, θάρρος καὶ πεποίθησιν.

Τὴν εὐχήν σας ζητῶ καὶ σᾶς φιλῶ μὲ δλην μου τὴν καρδιά.

Ό υιός σας
Παῦλος

« Ηαδης Μελᾶς » (« Εξδοσίς « Νέας Ζωῆς » Αλεξανδρούπολης, 1926)

ΣΤΗΝ ΚΟΖΑΝΗ

Ήταν βράδυ πρός τ' άργα της Τετάρτης 10 Οκτωβρίου 1912, στήν Κοζάνη. Βραδιά βροχής καὶ τρικυμίας καὶ βραδιά τρόμου.

Πότε πότε τὸ φεγγάρι ἔσχιζε τὰ βαριά καὶ μαῦρα σύννεφα,

ποὺ σκέπαζαν σχεδόν ὅλον τὸν οὐρανό, καὶ φώτιζε τοὺς στενοὺς δρόμους, ὅπου κάθε λίγο περνοῦσαν μερικοὶ ἄνδρες, ἢ στέκονταν καὶ μιλοῦσαν μὲ ἀνησυχία ζωγραφισμένη στὰ πρόσωπά τους, καταφεύγοντας πίσω ἀπὸ κανένα τοῖχο γιὰ νὰ προφυλαχθοῦν ἀπὸ τὸ δυνατὸ ἄνεμο.

Οὕτε φῶς στὰ παράθυρα τῶν σπιτιῶν οὕτε φανάρι στοὺς δρόμους.

Οἱ ἄνδρες μιλοῦσαν μὲ χαμηλὴ φωνὴ καὶ σκυμμένα κεφάλια.

—Τί λέσ, ἀδελφέ; ἐπτά κανόνια!

—Ναι, ἔδω στὸ ὕψωμα ἀπὸ πάνω μας—στὸ Τοιτσιλέρ.

—Κι εἶναι ἀλήθεια, πώς ἔχουν πάρει καὶ τὰ γυναικόπαιδά τους;

—'Αλήθεια, βέβαια! ὅλη τὴν ἡμέρα ἔφευγαν μὲ τοὺς ἀραμπάδες τους. Τοῦ Καϊμακάμη τὸ χαρέμι ἔφυγε πρὶν νυχτώσῃ.

—Μοιάζει . . . ψιθύρισε ἔνας νέος, μοιάζει σά νὰ φοβοῦνται. Ὁ Αραγε νά'ναι δυνατὸ πώς ὁ στρατός μας εἶναι κοντά; Λένε πώς ἔνας χωριάτης, ποὺ πέρασε χθὲς τὴν Σιδερένια Γέφυρα, ἀκουσει καθαρὰ τὶς κανονιές.

—Ἐνας Θεός τὸ ξέρει!

Στὰ ύπόγεια τοῦ μεγάλου σπιτιοῦ, ἐκεῖ ποὺ εἶναι τὸ ὕψωμα τοῦ 'Αγίου Δημητρίου ἦταν μαζεμένοι ὁ γιατρὸς ὁ Ρήγας καὶ ἡ χήρα ή νύφη του μὲ τὰ παιδιά της, ἔνα νέο ἀγόρι καὶ δυὸ κοριτσάκια.

Πολὺ γέρος ὁ γιατρός, εἶχε περάσει τὰ ἐνενήντα ἐπτά, καὶ ἦταν πολλὰ χρόνια τώρα ποὺ δὲν μποροῦσε πιὰ νὰ περιπατήσῃ, μάλιστα μὲ μεγάλη δυσκολία τὸν κατέβασαν ἀπ' τὴ στενὴ σκάλα, ὅταν εἶχε βγῆ ἡ διαταγή, οἱ γυναῖκες, τὰ παιδιά καὶ οἱ γέροι νὰ κατεβοῦν στὰ ύπόγεια, ὅπου θὰ ἦταν λίγο πιὸ ἀσφαλισμένοι ἀπ' τὰ Τουρκικὰ κανόνια. Στὸ τέλος δυὸ γείτονες εἶχαν βοηθήσει νὰ τὸν σηκώσουν, καὶ ὁ Μάρκος ὁ ἔγγονός του, πού, ἂν καὶ μόνο δεκατεσσάρων χρόνων, ἦταν δυνατὸς καὶ ύψηλός γιὰ τὴν ἡλικία του.

Τὸν εἶχαν καθισμένο τὸ γέρο σὲ μιὰ πολυθρόνα κοντά στὸ μαγκάλι, καὶ σκυμμένος τώρα ἔτρεμε ἀπ' τὸ κρύο καὶ ἀπλωνε τ' ἀδύνατα χέρια του ἐπάνω ἀπ' τὴν ἀνθρακιά. Ἀλήθεια φαινόταν πάρα πολὺ γέρος.

"Ανθρωπος πού είχε ζήσει βασανισμένα χρόνια, πού μικρό παιδί τὸν εἶχαν πάρει οἱ Τοῦρκοι καὶ πού είχε πουληθῆ καὶ ξαναγορασθῆ. 'Η μητέρα του είχε σωθῆ ἀπὸ τὴ σφαγὴ τῆς Χίου καὶ ὁ πατέρας του είχε σκοτωθῆ στὸ Μεσολόγγι . . .

'Η γυναίκα τού ἦταν ἀπ' τὴν Κοζάνη, δπου είχε κτήματα, κι ἐκεῖνος ἔμεινε πιὰ ἐκεὶ καὶ μετὰ τὸ θάνατό της. "Οταν χρεψε, είχε πρῶτα σκοπὸν νὰ πουλήσῃ τὰ κτήματα, νὰ πάρῃ τὸ μόνον του γυιό καὶ νὰ πᾶνε νὰ καθίσουν στὴν ἐλεύθερη Ἑλλάδα. Μὰ στὴν ἀρχὴ οἱ κάτοικοι τῆς Κοζάνης δὲ θέλησαν νὰ τὸν ἀφῆσουν νὰ φύγη.—Τίθά γίνωμε χωρὶς τὸ γιατρό μας;—ἔλεγαν δλοι.

Λίγο λίγο πέρασαν τὰ χρόνια, χωρὶς νὰ τὰ καλοκαταλάβῃ, καὶ ὅταν ὁ γυιός του σκοτώθηκε στὸ Μακεδονικὸν ἄγωνα καὶ ἄφησε χήρα καὶ τρία ὀρφανά, ὁ γέρος δὲν ἦταν πιὰ σὲ κατάσταση νὰ ταξιδέψῃ — δὲν ἦταν δυνατὸν νὰ φθάσῃ ὡς τὴν ἐλεύθερη Ἑλλάδα —, ἀκόμα καὶ γιὰ ν' ἀποθάνῃ ἐκεῖ. 'Ο γιατρὸς ὁ Βαλάσης, ὁ διάδοχός του στὴν Κοζάνη, είχε πεῖ στοὺς δικούς του πώς μὲ κανένα τρόπο δὲν κάνει νὰ τὸν μετακινήσουν' πώς ἡ καρδιά του ἦταν τόσο ἀδυνατισμένη, πού μιὰ μεγάλη συγκίνηση, ἀκόμα καὶ ἀπὸ χαρά, μποροῦσε νὰ φέρῃ τὸ τέλος.

'Ο γέρος λοιπόν, ἡ χήρα καὶ τὰ παιδιά εἶχαν μείνει στὴν Κοζάνη, καὶ ἐπειδὴ ἦταν φυσικὰ ὑπερήφανος ἀνθρωπος ὁ γιατρὸς ὁ Ρήγας καὶ ἀπὸ ὑπερήφανο σόῳ, σπάνια παραπονιόταν. Μόνο κάποτε παραμιλοῦσε στὸν ὑπνὸν του, καὶ τότε φώναζε ἀπελπισμένα:

—'Ἐλεύθερη Ἑλλάδα! ?Ω Θεέ μου, παντοδύναμε, κάνε ν' ἀποθάνω στὴν ἐλεύθερη Ἑλλάδα!

Κι ἔτσι οἱ δικοί του καταλάβαιναν, πώς ἡ πληγὴ δὲν είχε κλείσει ποτέ.

"Οταν ὁ ἔγγονός του ὁ Μᾶρκος γύριζε τὸ βράδυ ἀπ' τὸ σχολεῖο, ἥρχονταν συχνὰ καὶ κάμποσοι συμμαθηταὶ του μαζί. 'Εκεῖ στὴ μεγάλη σάλα, δπου κάθονταν ὁ γέρος κοντὰ στὸ παράθυρο, τὰ παιδιά τὸν τριγύριζαν καὶ τὸν σταύρωναν νὰ τοὺς πῆ ἴστορίες τοῦ παλιοῦ καιροῦ, νὰ τοὺς ξαναπῆ τὰ βάσανα ποὺ είχε περάσει καὶ τὰ ὅσα είχε ἀκούσει καὶ αὐτὸς ἀπ' τὸν πατέρα του γιὰ τὴν πολιορκία τοῦ Μεσολογγιοῦ.

—Μά, παιδιά μου, χλιες φορές τὰ διαβάσατε! τοὺς ἔλεγε.

—Ναι, μά νά μᾶς τὰ πῆς ἔσύ, παππού.

Καὶ κάθονταν δύοι τριγύρω, πολὺ ἡσυχοί, καὶ ἀκουγαν τὴν ἴστορία τῆς μεγάλης ἀγωνίας τῆς Ἑλλάδος, τοῦ μεγάλου τῆς θάρρους καὶ τῆς μεγάλης ἀναλαμπῆς.

Ὥταν τὰ ὕδια βέβαια ποὺ εἶχαν μάθει στὸ σχολειό, μὰ πόσο διαφορετικὰ φαίνονταν τὰ πράγματα, ὅταν τ' ἀκουγαν ἀπὸ τὸ στόμα ἐκείνου, ποὺ εἶχε περάσει ὁ ὕδιος ἀπ' τὴ φρίκη καὶ ἀπ' τὴ δόξα.

Αὕτη τὴν Τετάρτη, ὅταν πρὸς τ' ἀργά μερικοὶ ἀπ' τοὺς προύχοντες τῆς Κοζάνης, φίλοι τοῦ γιατροῦ, ἥλθαν νὰ ποῦν στὴ νύφη του, πώς ὑπάρχει κίνδυνος καὶ πῶς πρέπει νὰ πάρῃ τὸ γέρο καὶ τὰ παιδιά στὰ ὑπόγεια τοῦ σπιτιοῦ, νὰ φράξῃ τὰ παράθυρα, νὰ πάρουν καὶ τρόφιμα καὶ νὰ τὰ μεταχειρίζωνται μάλιστα μὲ οἰκονομία, γιατὶ κανένας δὲν ξέρει πόσο καιρὸ θὰ ἥταν ἀνάγκη νὰ μείνουν κλεισμένοι, δὲν ἔφερε καμιὰ δυσκολία. Οὕτε κἄν φοβισμένη φάνηκε· μόνο ὀμέσως φρόντισε νὰ μαζέψῃ μερικὰ πράματα τῆς πρώτης ἀνάγκης· ἔνα μαγκάλι, ἔνα σάκκο κάρβουνα, μερικὰ σκεπάσματα καὶ ροῦχα, λίγα σκαμνιά, μιὰ πολυθρόνα καὶ δύο τὰ στρώματα τοῦ σπιτιοῦ. Αὕτα μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Μάρκου τὰ εἶχε στερεώσει ἀπὸ μέσα ἀπ' τὰ ψηλὰ στενὰ παραθυράκια τοῦ ὑπογείου. Ἐκεῖ ἔμειναν τὸ βράδυ.

Ο Μάρκος κάθονταν πολὺ σιωπηλός κοντά στὸν παππού του. Μὲ τοὺς ἀγκῶνες στηριγμένους στὰ γόνατα καὶ τὸ πρόσωπο κρυμμένο στὰ χέρια, φαίνονταν βουτηγμένος στὶς σκέψεις του. Σήκωσε τὸ κεφάλι καὶ στήλωσε τὰ μάτια του στὸ μαγκάλι, μὰ χωρὶς νὰ βλέπῃ τίποτα.

Ἡ μητέρα του ξεδίπλωσε ἔνα στρῶμα, τὸ στρῶσε στὴ γωνιά κοντά στὴ φωτιά, τέντωσε ἔνα χαλὶ στὸν τοῖχο τὸν ὑγρό, καὶ στὸ στρῶμα ἀπάνω ἀπλώσε ἔνα σεντόνι καὶ δυὸ βαριὰ χράμια. "Ἐπειτα ἥλθε κοντά στὸ γέρο. Στὸ δεξὶ χέρι βαστούσε ἔνα κερί ἀναμμένο καὶ μὲ τὸ ἄλλο ἔκρυψε τὴ φλόγα ἀπ' τ' ἀδύνατά του τὰ μάτια.

Ἡ μαύρη σκιά της μεγάλωνε καὶ μίκραινε σὰ φάντασμα ἀπάνω στὸν ἄσπρο τοῖχο.

—Πατέρα, σοῦ ἔτοιμασα τὸ στρῶμα· ἔλα νὰ σὲ βοηθήσω νὰ πέσης.

'Ο γέρος κούνησε τὸ κεφάλι του.
 — "Ελα, πατέρα, εἶναι ὄργα.
 — "Αφησέ με! δὲν ἔχω ὕπνο.
 — "Αν πλαγιάσης ἐκεῖ μέσα στὴ ζεστασιά, θὰ σου ἔλθῃ ὁ ὕπνος.
 — "Οχι, δὲν μπορῶ. "Αφησέ με, κόρη μου!
 — Πατέρα, κι ἔχαμήλωσε τὴ φωνή της. Κοιμήσου δσο μπορεῖς.
 — "Αφησέ με, ἐπανέλαβε γιά τρίτη φορά. Δὲν εἶναι ἀπόψε νύχτα γιά νὰ κοιμηθῇ κανεὶς... .

Ξημέρωνε ή 11η Δεκεμβρίου 1912.

Τὰ πουλιά ἄρχισαν τὸ πρῶτο πρωινό τους κελάδημα καὶ ὁ ἥλιος ἔχρυσωνε τὰ χαμόκλαδα, τὶς στέγες καὶ τοὺς τοίχους τῶν σπιτιῶν.

"Εξαφνα πολλές τουφεκιές ἀκούστηκαν, ή μιὰ πάνω στὴν ἄλλη, καὶ ἀπειρος κόσμος ἄρχισε νὰ τρέχῃ πρὸς τὸ μέρος ποὺ ἀντηχοῦσσαν οἱ πυροβολισμοί, καὶ οἱ ἄντρες, καθὼς ἔτρεχαν, πυροβολοῦσσαν στὸν ἀέρα.

'Οκτὼ ἵππεῖς μ' ἔναν ἀξιωματικὸ ἐπὶ κεφαλῆς ἐφάνηκαν νὰ ἔρχωνται μὲ καλπασμό.

'Ο Μάρκος, ὁ ἐγγονὸς τοῦ γερο-Ρήγα, στεκόταν ἐκεῖ στὴν μέση τοῦ δρόμου καὶ κοίταζε μὲ ἀγωνία καὶ συγκίνηση, χωρὶς νὰ στοχασθῇ, πώς ἦταν δυνατὸ νὰ τὸν πατήσουν τ' ἄλογα, ὥσπου κάποιος τὸν ἄρπαξε καὶ τὸν τράβηξε ἀπὸ ἐκεῖ!

'Εκείνη τὴ στιγμὴ τὸ πλήθος μαζεύτηκε τριγύρω ἀπ' τοὺς στρατιῶτες καὶ οἱ τοῖχοι ἀκόμα τῶν σπιτιῶν ἐτράνταζαν ἀπ' τὶς φωνές.

— Ζήτω ή 'Ελλάς! Ζήτω τὸ "Εθνος! κι ἐκατοντάδες τουφεκιές χαρᾶς ἔπεφταν στὸν ἀέρα.

'Ο ἀξιωματικὸς ἔσκυψε ἀπ' τ' ἄλογό του μὲ χαμόγελο στὰ χεῖλια καὶ δάκρυα στὰ μάτια.

— "Οχι, παιδιά μου! "Οχι, παλληκάρια μου! Μή ρίχνετε. 'Ο στρατός μας εἶναι ἔδω ἀπ' ἔξω καὶ θὰ νομίσουν, πώς ἀπαντήσαμε τὸν ἔχθρο.

'Ο στρατός τους! ὁ δικός τους ὁ στρατός! Τί δνειρο ἦταν αὐτό; 'Αλήθεια θὰ τὸν ἔβλεπαν μὲ τὰ μάτια τους;

'Ο Μάρκος στάθηκε, κοίταξε τὸν ἀξιωματικό, ἄκουσε τὰ

λόγια του, κι ἔπειτα γύρισε καὶ ἄρχισε νὰ τρέχη κατὰ τὸ σπίτι του, δπως στὴ ζωὴ του δὲν εἶχε τρέξει.

Μὰ κάθε στιγμὴ ἐμποδίζονταν ἀπὸ τὴν πλημμύρα τοῦ κόσμου ποὺ ἔτρεχε νὰ ίδῃ τοὺς στρατιῶτες.

"Ανοιγαν ὅλα τὰ παράθυρα, τραβοῦσαν βιαστικὰ τὶς ἀμπάρες ἀπὸ τὶς πόρτες καὶ ἄντρες, γυναικες καὶ παιδιά χύνονταν ἔξω ἀπ' τὰ σπίτια, σὰν ἔνα μεγάλο κῦμα χαρᾶς.

Εἶδε ὁ Μᾶρκος ἄντρες ν' ἀγκαλιάζωνται, ἄλλους ν' ἀρπάζουν σαστισμένα παιδάκια, νὰ τὰ σηκώνουν ψηλά καὶ νὰ φωνάζουν μὲ δῆλη τους τὴ δύναμη:

—Ζήτω ἡ ἔλευθερία!

'Αλήθεια ἡ μικρὴ Μακεδονικὴ πόλις εἶχε πάθει τρέλα αὐτὴ τὴν ἥμέρα· τὴν τρέλα τῆς τελείας, τῆς ἀπίστευτης χαρᾶς.

Μὰ ὁ Μᾶρκος δὲ στάθηκε, οὕτε πρόσεξε κανένα. "Ἐτρεχε σὰν τρελός καὶ αὐτός καὶ μόλις ἔβλεπε μπροστά του." Επεφτε, ξανασηκώνονταν, ὡς ποὺ ζαλισμένος καὶ ἀποκαμωμένος ἔφθασε στὴν πόρτα τοῦ ύπογείου.

—'Ανοίξτε! ἀνοίξτε! εἰμ' ἔγὼ ὁ Μᾶρκος.

Μιά κομμένη φωνὴ τοῦ ἀπάντησε. Κάποιος προσπαθοῦσε μὲ δυσκολία νὰ τραβήξῃ τὴν ἀμπάρα, καὶ στὸ τέλος ἡ μητέρα του μὲ τρομαγμένα μάτια ἔπεσε ἀπάνω του καὶ τὸν ἄρπαξε στὴν ἀγκαλιά της.

—Μᾶρκο! παιδί μου!

'Ο Μᾶρκος ἔβαλε τὸ χέρι του τριγύρω στὴ μέση της καὶ τὴν ἔφερε μέσα στὸ ύπόγειο.

—Παππού μου! Τόσα χρόνια τώρα δὲν μποροῦσες νὰ ταξιδέψης γιὰ νὰ φθάσης στὴν ἔλευθερη 'Ελλάδα. Μὴν τυραννιέσαι πιά. "Ακουσέ με, παππού. 'Εκείνη τώρα ἔρχεται σὲ σένα. 'Η ἔλευθερη 'Ελλάδα εἶν' ἔδω!

"Εξαφνα τὸν διέκοψαν καμπάνες.

'Απ' τὸν "Άγιο Δημήτριο στὸ ψύωμα ὡς τὸ μικρότερο παρεκκλήσι τῆς Κοζάνης, ὅλες οἱ καμπάνες διαλαλοῦσαν τὴ μεγάλη χαρά.

'Η μητέρα τοῦ Μάρκου κλονίσθηκε ἐκεῖ ποὺ στέκονταν καὶ σήκωσε τὰ χέρια της στὸ κεφάλι.

—Τί εἶναι . . . ἄρχισε. Μήπως ἔφάνη ὁ στρατός μας;

— Οι στρατιώτες οἱ δικοί μας εἰν' ἔδω, φώναξε ὁ Μάρκος. "Ολοι τρέχουν νὰ τοὺς ἀπαντήσουν. 'Ακοῦστε τὶς καμπάνες. Νά! Νά! 'Ακοῦστε τὶς φωνὲς τοῦ κόσμου.

Καὶ καθὼς χύνονταν βιαστικὰ τὰ λόγια ἀπ' τὸ στόμα του, ὁ δρόμος ἀπ' ἔξω γέμισε μὲ κραυγὴς χαρᾶς, ποὺ ὅλο ἐρχονταν πιὸ κοντά.

Καὶ τότε ἐκεῖ στὸ σκοτεινὸ ύπόγειο, μπροστὰ στὰ μάτια του, ἔγινε ἔνα ἀπίστευτο πρᾶμα.

Τὰ παγωμένα μέλη τοῦ γερο-Ρήγα, ποὺ τόσα χρόνια εἶχαν μείνει ἄχρηστα καὶ ἀλύγιστα, ἔξαφνα ἀπὸ τὴν πολὺ μεγάλη χαρὰ ἔχαλάρωσαν, καὶ ὅλοι τους εἶδαν τὸ γέρο νὰ σηκώνεται, σιγὰ βέβαια, μὰ χωρὶς δισταγμό, ἀπὸ τὴ θέση του καὶ μὲ μάτια ποὺ φαίνονταν νὰ κοιτάζουν κάτι, ποὺ οἱ ἄλλοι δὲν ἔβλεπαν, νὰ προχωρῇ μὲ ἀπόφαση πρὸς τὴν πόρτα.

Θαμπωμένος ὁ Μάρκος πετάχθηκε στὸ πλευρό του, ἐνῶ ἡ μητέρα του μὲ δρθάνοιχτα μάτια ἔτρεχε νὰ τὸν βαστάξῃ ἀπ' τὸ ἄλλο, μὰ δὲ γέρος μόλις ἀκουμποῦσε ἐπάνω τους.

'Αβοήθητος σχεδὸν ἀνέβηκε τὶς σκάλες, ποὺ ἔβγαιναν στὸ δρόμο, καὶ ἐκεῖ μὲ τὸ ἔνα χέρι στὸν ὕμπο τοῦ ἐγγονοῦ του στάθηκε καὶ περίμενε.

Μὲ τὶς καμπάνες, ποὺ χτυποῦσαν, μέσα στὶς κραυγὲς καὶ σχεδὸν λυγμοὺς χαρᾶς τοῦ κόσμου, τὰ συντάγματά μας, τὸ ἔνα πίσω ἀπ' τ' ἄλλο, ἔμπαιναν στὸν πλατὺ δρόμο.

'Απ' ὅλα τὰ περιβόλια εἶχαν κόψει βιαστικὰ ὅ, τι φθινοπωρινὰ λουλούδια ἔμεναν καὶ τὸ χῶμα, ποὺ πατοῦσαν οἱ στρατιώτες, ἥταν σὰν ἀνοιξιάτικος κάμπος ἀπὸ λουλούδια καὶ φύλλα.

Γέροι κλαίγοντας ἀπ' τὴ χαρὰ τους, ἄρπαζαν καὶ φιλοῦσαν τὰ τουφέκια τῶν ἀντρῶν γυναῖκες ἔπεφταν γονατιστές, σὰ νὰ περνοῦσε ὁ Ἐπιτάφιος, κι ἔκαναν τὸ σταυρό τους· καὶ μιὰ φώναζε δυνατά :

— Παναγίτσα μου, Παναγίτσα μου. "Ονειρο εἰν' αὐτό; ἢ ἀλήθεια τὸ βλέπω;

Καὶ ὅλο ἔνα περνοῦσαν τὰ συντάγματα καὶ οἱ φωνὲς δὲν ἔπαιναν :

— Ζήτω τὰ παλληκάρια μας! Ζήτω ὁ δοξασμένος ὁ στρατός μας.

Αξιωματικοί μὲ τὸ σπαθὶ στὸ χέρι, μὲ πρόσωπα συγκινητικά μένα χαμογελοῦσαν καὶ χαιρετοῦσαν δεξιὰ καὶ ἀριστερά. Σημαῖες κυμάτιζαν παντοῦ, σὲ ψηλοὺς κοντούς, σὲ μπαλκόνια καὶ σὲ κάθε μαγαζάκι. Κάμποσες γυναικες, ποὺ δὲν ἔβρισκαν τίποτ' ἄλλο γιὰ νὰ δειξουν τὴ χαρά τους, ὡς καὶ τὰ στέφανά τους εἶχαν βγάλει ἀπ' ἔξω.

Απὸ μιὰ πόρτα ἀπάνω εἶχαν κρεμάσει καὶ μιὰ μεγάλη εἰκόνα τοῦ Παύλου τοῦ Μελᾶ καὶ εἶχαν γράψει ἀπὸ κάτω: «Γιὰ νὰ μὴ λείψῃ καὶ αὐτὸς ἀπὸ τὸ θρίαμβο».

Ο Μητροπολίτης δὲ Φώτιος μὲ τὰ ὀλόχρυσά του τὰ ἄμφια φάνηκε μὲ ἀκολουθία πολλῶν παπάδων ἀπὸ τὴ μεγάλη πόρτα τοῦ Ἀγίου Δημητρίου. Προσπάθησε νὰ προσφωνήσῃ τοὺς ἀξιωματικοὺς καὶ τοὺς στρατιῶτες.

—Παιδιά μου, ἄρχισε. Παιδιά μου. Αὕτη ἡ γῆ τῆς Μακεδονίας, ἡ ὁποία ἔχει ποτισθῆ μὲ τόσο γενναῖο αἷμα, χαίρεται σήμερα μαζί μας . . .

Μὰ ἡ φωνὴ του κόπηκε καὶ δὲν μπόρεσε νὰ ἔξακολουθήσῃ. Σήκωσε μόνο ψηλὰ τὰ χέρια του καὶ φώναξε μὲ φωνὴ ποὺ ἔτρεμε:

—Ζήτω ἡ ἐλεύθερη Κοζάνη !

Χιλιάδες τὸ ξαναφώναζαν μαζί του, ὥσπου τὰ γυαλιά τῶν παρασθύρων ἔτριζαν.

—Ζήτω ἡ ἐλεύθερη Κοζάνη ! Ζήτωωα !

✓ 'Εκείνη τὴ στιγμή, ἐπειδὴ δὲ πολὺς κόσμος, ποὺ ἤρχονταν ἀπὸ τὸ ἔνα μέρος, καὶ δὲ Μητροπολίτης μὲ τὴ συνοδείᾳ του ἀπ' τὸ ἄλλο, εἶχαν συναντηθῆ, ἔνα ἀπὸ τὰ συντάγματα ἔτυχε νὰ σταματήσῃ ἐκεῖ μπροστά ἀπ' τὸ σπίτι τοῦ Ρήγα.

“Ἐνας λοχίας κρατοῦσε τὴ σημαία· τὴ μεγάλη κυανόλευκη σημαία, τρυπημένη ἀπὸ τὰ βόλια.

Ο Μάρκος ἔνιωσε τὸ χέρι ποὺ ἀκουμποῦσε στὸν ὅμο του νὰ τρέμῃ δυνατά, καὶ ἔξαφνα ὁ γέρος —ό κυρτὸς αὐτὸς γέρος τῶν ἐνενήντα ἐπτὰ χρόνων — σήκωσε ψηλὰ τὸ ὅσπρο του τὸ κεφάλι καὶ ἀπλωσε χέρια ποιὶ ἔτρεμαν.

—Τὴ σημαία, φώναξε. Τὴ σημαία.

Πάρα πολλοί Κοζανῆτες γύρισαν καὶ τὸν εἶδαν μὲ μεγάλη ἀπορία.

- 'Ο γιατρός δέ Ρήγας! ξλεγαν. Μά πως είναι δυνατό;
 — Ποιός είναι; τί θέλει; ρώτησε ένας νέος άξιωματικός.
 — Είναι δέ γέρος δέ γιατρός δέ Ρήγας, καπετάνιε μου, άπαντησε ένας πού στέκονταν έκει κοντά.

Τὰ μάτια τοῦ ἀξιωματικοῦ ἄναψαν.

- Τοῦ Ἀλεξάνδρου τοῦ Ρήγα δέ πατέρας; ρώτησε.
 — Μάλιστα, αὐτός είναι.
 — Τὴ σημαία, φώναξε πάλι δέ γέρος. Τὴ σημαία.
 Μά ή φωνή του ἔτρεμε πολύ.

'Ο ἀξιωματικός ἔκανε νόημα στὸ λοχία καὶ ὅταν αὐτός τὸν πλησίασε, τοῦ τὴν πῆρε ἀπ' τὰ χέρια καὶ τὴν ἔφερε δέ ἵδιος κοντά στὸ γέρο Ρήγα, χαιρετῶντας τὸν στρατιωτικά.

Μεγάλη σιωπὴ ἔπεισε σὲ δλους τριγύρω.

Οἱ ἄντρες ἔβγαλαν τὰ καπέλλα τους καὶ οἱ γυναῖκες ἔσκυθαν τὰ κεφάλια, σὰ νὰ ἥταν σὲ ἐκκλησιὰ μέσα.

'Ο γέρος ἀπλωσε τὸ χέρι του κι ἔπιασε τὸν κοντό, ἔπειτα σήκωσε καὶ κοίταξε τὴ σημαία μ' δλη τὴν ψυχή του στὰ μάτια.

— Κύριε! ή φωνή του ἀκούονταν μακριά. Κύριε τῶν Δυνάμεων, Σὲ δοξάζω ποὺ μ' ἀξίωσες νὰ . . .

Μά μὲ τὴν τελευταία λέξη, τὸ χέρι του ἄνοιξε, τὸ κεφάλι του ἔκλινε, καὶ θὰ ἔπεφτε κάτω, ἀν δέ Μᾶρκος δὲν τὸν εἶχε ἀρπάξει.

"Εριξαν ἀμέσως μανδύες κι ἔπανωφόρια καταγῆς καὶ σιγά σιγά τὸν ἔγειραν ἔκει.

"Η νύφη του ἔβγαλε μιὰ φωνὴ κι ἔπεισε γονατιστὴ στὸ πλευρό του.

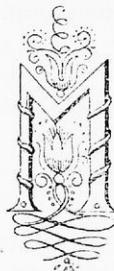
— "Αχ! ἥταν πάρα πολὺ μεγάλη ἡ χαρά, εἶπε. Είναι ἀδύνατο νὰ μὴν τὸν βλάψῃ.

'Ο νέος ἀξιωματικός ἔσκυψε καὶ κοίταξε τὸ γέρο, ποὺ ἔμενε ἀκίνητος μὲ χαμόγελο στ' ἀνοιχτά του τὰ χεῖλη. "Επειτα στάθηκε ὅρθιος καὶ σήκωσε τὸ πηλίκιο του.

— Τίποτα δὲν μπορεῖ πιά νὰ τὸν βλάψῃ, εἶπε. Μά νὰ μὴν τὸν κλάψῃ κανένας. 'Ο Θεός νὰ μᾶς χαρίσῃ σὲ δλους τέτοιον ώραῖο θάνατο . . .

ΟΙ ΗΡΩΕΣ

[Έγραφη τὸ ἔτος 1912]

έσα σὲ βόλια κι δβίδων κρότους
επεσαν νιάτα μέσ' στὸν ἀνθό τους.
Πᾶνε λεβέντηδες, πᾶνε κορμιά,
κι ἄγνωστα τά'θαψαν στὴν ἐρημιά.

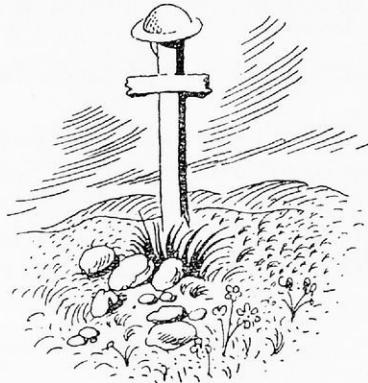
Κανεὶς δὲν ξέρει ποῦ τά'χουν θάψει,
κανεὶς δὲν πήγε γιὰ νὰ τὰ κλάψη,
κανεὶς δὲν ἔκαψε γι' αὐτὰ λιβάνι,
κανεὶς δὲν ἔπλεξε γι' αὐτὰ στεφάνι.

'Ανώνυμ' ήρωες, ἄγνωστοι τάφοι,
κανένας δνομα σ' αύτοὺς δὲ γράφει,
μήτε τὸ χῶμα τους φιλοῦνε χείλη·
σταυρὸ δὲν ἔχουνε, μήτε καντῆλι.

Μόνα μιᾶς κόρης μαργαριτάρια
κυλοῦν σὲ τάφους, ποὺ κάποια μέρα
θὰ γίνουν κόσμου προσκυνητάρια
καὶ φάροι Νίκης γιὰ μιὰ μητέρα.

«Ἀπαρτα»

Γεώργιος Σουρῆς

ΑΕΤΟΙ ΣΤΙΣ ΦΩΛΙΕΣ ΤΟΥΣ

“Ολοι, καθένας στὸ εἶδος του, καθένας μὲ τὸν τρόπο του, πάλεψαν ἐκεῖ δλόγυρα στὴν καμαρωμένη πόλη, τὰ Γιάννινα, τὸ μεγάλο τους ἄγωνα. Κι ἐκεῖνοι ποὺ κουβαλοῦσαν ψωμί· κι ἐκεῖνοι ποὺ ἔφερναν νερό· κι ἐκεῖνοι ποὺ μοίραζαν τὶς φανέλες, ἀκόμη καὶ τὰ γιλέκα· κι ἐκεῖνοι ποὺ ἔχυναν παρηγοριά καὶ βάλσαμο μὲ τὰ λόγια τους πάνω ἀπὸ τὰ κεφάλια τῶν ἀρρώστων καὶ τῶν πληγωμένων· δλοι μὲ τὰ ἔργα τους καὶ μὲ τὴν καρδιά τους ἔγραψαν σελίδες ἀπὸ τὸ μεγάλο καὶ ὠραῖο βιβλίο.

“Ἄς δώσωμε δύμας τὴ μερίδα, τὴ μεγάλη, τὴν ἀνεκτίμητη, σ’ ἐκείνους, ποὺ μαζί μὲ δλα τ’ ἄλλα εἶχαν νὰ κάμουν κάθε δρα καὶ κάθε στιγμὴ μὲ τὸ θάνατο! ”Ἄς μὴ ζηλέψουν οἱ ἄλλοι. “Ἡ τύχῃ τοὺς ἔταξε ἐκεῖ ἐπάνω, γιὰ νὰ πάρουν τὸ μεγαλύτερο κλαδί ἀπὸ τὴν αἰώνια δάφνη. Εἶναι δικαίωμά τους. Εἶναι τόσο μεγάλο δικαίωμα, ποὺ κανένας νόμος ἀνθρώπινος δὲν μπορεῖ νὰ τοὺς τὸ ἀφαιτρέσῃ. Καὶ οἱ θεοὶ τοῦ Ὀλύμπου ἀκόμη τοὺς κοιταζαν καὶ γιὰ μερικές στιγμές τοὺς θεωροῦσαν, ὅτι ἦταν ἀπὸ τὴ δική τους συντροφιά τὴ μεγάλη.

Πολλοὶ ἀπ’ αὐτοὺς ἔμειναν πέντε μῆνες ἐπάνω στὶς κορυφὲς τῶν ψηλῶν βουνῶν. Ἀπὸ κεῖ ψηλά, ποὺ εἶχαν συντροφιὰ τὰ σύννεφα, κοίταζαν κάτω πολὺ μακριὰ σὰ μιὰ γραμμὴ λευκή, δυσδιάκριτη, τὸ μεγάλο ἀμαξωτὸ δρόμο μὲ τὴν κίνησή του, μὲ τὰ χάνια του. Κάποια κίνηση καὶ ζωή, κάποια παρηγοριά, μερικὲς

στέγες. Οι μεγάλες φωτιές, άναμμένες έκει, σκόρπιζαν τις φλόγες τους άπό μακριά, για νά τις βλέπουν έκει ψηλά έκεινοι, που σάν Τάνταλοι* πάγωναν καὶ ἔτρεμαν πίσω άπό τις πέτρες τους.

Καθένας εἶχε πιάσει τὴν πέτρα του. "Αλλος εἶχε σκάψει μέσα στὴ λάσπη μιὰ καλύβα· ἄλλος μὲ ξερολιθιά εἶχε σηκώσει ἔναν τοῖχο. Τρεῖς μῆνες δόλοκληρους μερόνυχτα στὴ γραμμή· Έκει ἦταν τὸ σπίτι τους. Εἶχαν συνηθίσει νά νανουρίζωνται μὲ τὸ θρόϊσμα τῆς σφαίρας· νά ξυπνοῦν μὲ τὴ βροντὴ τοῦ κανονιοῦ καὶ νά μασοῦν ἔνα κομμάτι γαλέτα, ἐνῶ ρουφούσαν μαζὶ τὸν καπνὸ τοῦ τουφεκιοῦ τους. Αδιάφοροι κι ἀνίδεοι μὲ δ., τι γινόταν τριγύρω τους· μ' ἔκεινα τὰ πρόσωπα τὰ μαυρισμένα, που εἶχαν πάρει στὴν ἔκφραση κάτι άπό τοὺς βράχους καὶ κάτι άπό τὸν οὐρανό, που κοίταζαν πολλές φορές.

Οι μέρες περνοῦσαν· οἱ νύχτες διάβαιναν. 'Από ψηλά άπὸ τὶς φωλιές τους, ἀληθινές ἀιτοφωλιές, πέρασαν τὸ φθινόπωρο, ἔζησαν τὸ χειμῶνα, ἀντίκρυσαν πιὰ καὶ τὴν ἄνοιξη.

Κουρελιασμένοι οἱ περισσότεροι, μὲ τὰ τσαρούχια καὶ τὶς ἀρβύλες δεμένες μὲ σχοινιά καὶ γεμάτες άπὸ λάσπη κι άπὸ τὸ βόρβορο τοῦ χιονιοῦ, τυλιγμένοι μ' ἔνα κομμάτι κουβέρτα ἢ μ' ἔνα ἀντίσκηνο, γύριζαν σὰ φαντάσματα, άπὸ πέτρα σὲ πέτρα κι άπὸ κλαρὶ σὲ κλαρὶ μὲ τὸ ἀστατο περπάτημά τους, που εἶχε ξεσυνηθίσει πιὰ τὸ ἵσιωμα.

Ποῦ βρέθηκαν αύτοὶ οἱ μαχηταί; ² Ήταν πολεμιστὲς άπὸ τὰ παιδικά τους χρόνια; Ήταν κάν ἄνθρωποι τοῦ βουνοῦ συνηθισμένοι στὴ σκληρὴ ζωὴ καὶ στὴ στέρηση;

Λογῆς λογῆς ἄνθρωποι. "Αλλοι τοῦ βουνοῦ καὶ ἄλλοι τοῦ κάμπου. "Αλλοι ποὺ δὲν εἶχαν βγῆ ποτὲ ἔξω άπὸ χώρα πολιτισμένη. Μερικοὶ δὲν εἶχαν ἀφήσει ποτὲ τὰ χάδια τοῦ σπιτιοῦ καὶ τὴν ἀγκαλιά τῆς μάνας. "Αλλοι χωριάτες, ἄλλοι πολιτισμένοι. 'Απὸ δο οἱ ἀγράμματοι, άπὸ κεὶ οἱ γραμματισμένοι. 'Απὸ τὸ ἔνα μέρος οἱ ἐλεύθεροι, χωρὶς κανένα δεσμὸ στὸν κόσμο· άπὸ τ' ἄλλο οἱ γλυκοδεμένοι μὲ τὰ σπίτια τους, μὲ τὰ παιδιά τους, μὲ τὶς ἀναμνήσεις τους.

"Οταν βρέθηκαν ἔκει ἐπάνω ἀνακατεμένοι, μιλούσε στὴν

άρχή ό ἔνας, κι ό ἄλλος δὲν καταλάβαινε τί τοῦ λέγει. "Υστερα
δῆμως ἀπό λίγες μέρες δὲν ἦταν ἀνάγκη οὕτε τὸ στόμα ν' ἀνοί-
ξουν. Μὲ τὰ μάτια ἔπαιρνε ό ἔνας τὸ λογισμὸ τοῦ ἄλλου.

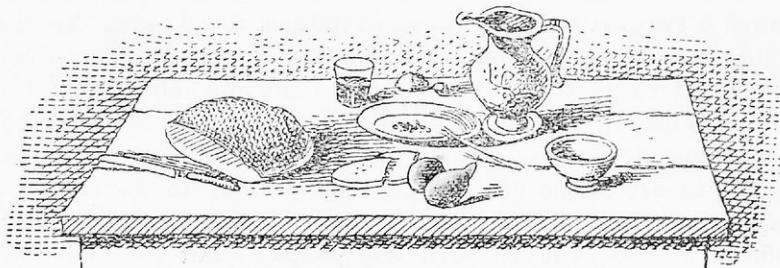
Σύντροφοι στὸ βόλι, ἀδέρφια στὸ μοίρασμα τῆς γαλέτας·
κάτω ἀπὸ τὶς χοντρές νιφάδες τοῦ χιονιοῦ, μέσα στὴν παγωνιά,
μπροστά στὸ μαύρο θάνατο, μάντευε ό ἔνας τὸ λογισμὸ τοῦ
ἄλλου καὶ ὅλοι μαζὶ ἐκαναν μιὰ καρδιά, ποὺ εἶχε τοὺς
ἴδιους χτύπους, καὶ μιὰ ψυχή, ποὺ γνώριζε καλά καλά καὶ στα-
θερά τί ζητοῦσε. Καὶ ζητοῦσε τὴ νίκη!

"Ἄν ὅλοι οἱ στρατιῶτες ἔγραψαν μὲ τὴν ὁρμή τους, μὲ τὶς
θυσίες τους, μὲ τὴν ἀκράτητη ψυχή τους μιὰ ἔνδοξη ἱστορία,
ἔκεινοι οἱ ἄλλοι ἐκεῖ ψηλά—κανεὶς δὲν τοὺς ἀρνιέται—μακριὰ
ἀπὸ τοὺς ἄλλους, κλεισμένοι μὲ τὸν ἔαυτό τους, χωμένοι μέσα
σ' ἔνα ὄνειρο, ἔγραψαν μὲ αἷμα, δγδόντα ὀλόκληρες μέρες,
ἔνα ποίημα, μιὰ ἐποποίία. Κάθε μέρα ἀπὸ ἔνα στίχο!

'Εφημερὶς « 'Εστία », 1915

N. Πετριεζᾶς—Αινός

Επιλογή Ανδρίκης

ΤΟ ΠΑΙΔΙ! ΣΤΟ ΣΤΡΑΤΟ

αλή γερόντισσα, μά τί κάνεις;
 'Εδω' ναι πρώτης δίχως φωτιά.
 "Ετσι τοῦ κάκου, σοῦ λέω, μὴ χάνης
 τάκούτσουρά σου, τί εἶσαι φτωχιά.
 Στέγνωσα τώρα, σβήσ' τα, νὰ ζῆς.

Μὰ αὐτή νὰ ἀκούση μηδὲ γυρίζει,
 ρίχνει δυσδιάλεκτα, τὰ συνταξιόζει.
 —Χάτσε, στρατιώτη, νὰ ζεσταθῆς.

—Δὲν ἔχω πεῖνα πιά, ψυχομάνα,
 βάστα τὸ δρνίθι σου, τὸ κρασί.
 'Εγώ, μὲ χόρτασε ἡ κουραμάνα,
 ποὺ μέσα στ' ἄσπρο μου βρῆκα σακκι_.
 Δὲν πᾶν σὲ ἐμένα τέτια φαγιά.

Μὰ αὐτή τὴν τσότρα σιμὰ τοῦ βάζει,
 παίρνει ἀπ' τὸ δρνίθι καὶ τοῦ μοιράζει.
 —Νὰ φᾶς, στρατιώτη, μισή μπουκιά.

—Κυρούλα, στάσου! Τί εἶν' τοῦτα πάλι;
 Γιὰ ποιόν τὸ στρώμα τὸ μαλακό;
 Μὲ τὸν ἀγκῶνα γιὰ προσκεφάλι
 τὸ στρώνω στὰ ἄχερα ἀπάνου ἔγώ.
 Χάτσε πιά τώρα, θὰ κουραστῆς.

Μά της γριούλας τ' ἀφτὶ δὲ δρώνει,
παρὰ ἀντρομίδα φέρνει καὶ στρώνει.

— Πέσε, στρατιώτη, νὰ κοιμηθῆς.

— Κυρά, πηγαίνω, μὲ τὴν εὔχή σου !

Μά σὰ νὰ βάρηνε τὸ σακκί.....

Τί μοῦ τὸ γιόμισες, στὴν ψυχή σου,
μὲ τὴν κουλούρα καὶ τὸ τυρί ;

'Εδῶ σιμά' ναι καὶ τὸ χωριό.....

Μά δχ τὴν καρδιά της αύτὴ στενάζει
κι ἔνα ἀπ' τὰ μάτια της δάκρυ στάζει.

— "Έχω στρατιώτη παιδί κι ἔγώ.

« Κούφια καρδιά »

Αλ., Πάλλης

ΑΛΗΘΙΝΟΣ ΠΡΟΦΗΤΗΣ

Πικρός καὶ κακοσήμαδος μᾶς βρῆκε ὁ Δεκαπενταύγουστος τοῦ 1940. ‘Υπόκωφος φθάνει ὡς τὴ χώρα μας ὁ ἀχός τοῦ πολέμου καὶ θλιβερὰ μηνύματα μᾶς ἔρχονται τὸ ἔνα πάνω στ’ ἄλλο. Μουγκρίζει ἀπὸ τὴν πολεμικὴ του λύσσα τὸ τευτονικὸ θηρίο καὶ μὲ τὴν ἀσυγκράτητη αἰμοβόρα μανία του σκορπίζει παντοῦ τὸ θάνατο καὶ τὴν ἐρήμωση. Στὸν ξεφρενιασμένο του κατήφορο ὁ μανιακὸς «φύρερ» τῆς Γερμανίας σέρνει καὶ τὸ δικτάτορα τῆς Ρώμης, ποὺ ἀντρειεύεται καὶ διαλαλεῖ πῶς ἔξουσιάζει δεκαπέντε ἑκατομμύρια λόγχες, ἔτοιμες νὰ ἔξορμήσουν καὶ νὰ κατακτήσουν !

Δηλητηριασμένη καὶ πικρὰ μελαγχολικὴ ἡ ἀτμόσφαιρα παντοῦ στοὺς γειτονικούς μας λαούς. Καὶ νά, ποὺ καὶ τὸ δικό μας γραφτὸ ἥταν νὰ γευτοῦμε τὸ πρώτο φαρμάκι τοῦ πολέμου ἀνήμερα τῆς Παναγιᾶς, τὸ Δεκαπενταύγουστο !

Τὸ μεσημέρι τῆς μεγάλης χριστιανικῆς γιορτῆς ξαπλώθηκε παντοῦ ἡ εἴδηση : Τὸ πολεμικό μας «”Ἐλλην», ἀγκυροβολημένο στὰ νερὰ τῆς Τήνου, γιὰ νὰ παρασταθῇ τιμητικά στὴ μεγάλη γιορτὴ τῆς Εύαγγελίστριας, δέχτηκε δολοφονικὴ ἐπίθεση ἀπὸ ύποβρύχιο ξένης ἔθνικότητος. Βόλι πικρὸ στὴν καρδιὰ τῆς ‘Ἐλλάδος ! Μεγάλο κακό. ’Ασέβεια πρὸς τὰ ιερά καὶ δσια τῆς θρησκείας, ἄνανδρη καὶ ὑπουλη ἐπίθεση κατὰ τῆς ‘Ἐλληνικῆς Πατρίδος.

Γενικός εἶναι ὁ πόνος καὶ ἡ ἀγανάκτηση : «Μὰ αὐτὸ ξεπερνάει κάθε ὅριο! Οὕτε ὁ Τοῦρκος δὲν ἔκαμε τέτοια πράματα στὴν ἐποχὴ του· πρέπει νὰ τὸ πληρώσουν ἀκριβά οἱ θεομπαῖχτες ! Θὰ τοὺς τιμωρήσῃ ὁ Θεός. Διπλὸ τριπλὸ θὰ πάροιν τὸ βόλι ποὺ μᾶς ἔδωκαν». Τέτοιες κατάρες κι ἀπειλές ἀκουες σ’ ὅποια γωνιὰ κι ἀν βρισκόσουν, σ’ ὅποιο δρόμο κι ἀν περνοῦσες. ‘Ομάδες δύμαδες ἔβλεπες ἔδω κι ἔκει νὰ συζητοῦν καὶ νὰ σχολιάζουν τὸ βαρυσήμαντο γεγονός τῆς ήμέρας. ‘Ο ἔνας ἥθελε νὰ μάθῃ ἀπὸ τοὺς ἄλλους καὶ οἱ ἄλλοι ἀπὸ τὸν ἔνα, πῶς καὶ γιατὶ ἔγινε αὐτὸ τὸ κακό. Τίνος δολοφόνου τὸ μυαλὸ τὸ σοφίστηκε καὶ ποιά χέρια κριματισμένα ἔτελειώσαν τέτοια ἀποστολή. “Ολοι εἶχαν τὴν περιέργεια καὶ βωτοῦσαν, ἀλλὰ καὶ δλοι καταλάβαιναν ἀπὸ

ποῦ ξεκινάει τὸ κακό. Συζητοῦσαν, ρωτοῦσαν καὶ σχολίαζαν, γιατὶ ἔνιωθαν τὴν ἀνάγκη νὰ παρηγορηθοῦν, νὰ ξεσκάσουν ἀπὸ τὸ δυνατὸ βραχνά, ποὺ τοὺς ἔπινγε. Δίνει ξεκούραση ἡ συζήτηση καὶ ἡ ἐκμυστηρίευση τοῦ πόνου σὲ τέτοιες στιγμές.

Στὸ Πασαλιμάνι* τοῦ Πειραιῶς, σὲ μιὰ γωνιά τῆς πλατείας, κοντά στὴ θάλασσα, ἡ Ἱδια σκηνὴ: Μαζεμένοι καμιὰ εἰκοσαριά, ὁ ἔνας κοντά στὸν ἄλλον, συζητοῦν καὶ σχολιάζουν. "Ἄλλοι μὲ τὴ θλίψη ζωγραφισμένη στὸ πρόσωπό τους βαρύθυμα μιλοῦν, ἄλλοι χειρονομοῦν καὶ βγάζουν δυνατές ἀπειλητικὲς φωνές. Νὰ ἥταν τρόπος νὰ πέσουν καὶ τώρα, δπως εἶναι καὶ βρίσκονται, μέσα στὴ θάλασσα, νὰ βροῦν τὸ διολοφοικό πλεούμενο, νὰ τὸ κυνηγήσουν καὶ νὰ τὸ θρυμματίσουν, γιὰ νὰ βρῇ ἡ ψυχή τους γαλήνη.

Απόμακρα στέκεται ξεμοναχιασμένος, περίσκεπτος κι ἀμίλητος γέρος μὲ βαθιὰ αὐλακωμένο τὸ πρόσωπο ἀπὸ τὶς ρυτίδες καὶ καμπουριασμένο τὸ κορμὶ ἀπὸ τὸ βάρος τῶν ἐτῶν. Βουβός κι ἀκίνητος στὴ θέση του ἀγναντεύει τὸ πέλαγος, ποὺ γαληνεμένο τώρα ξανοίγεται μπροστά του. "Ἔχει τὰ μάτια του καρφωμένα στὸ ἄπειρο, στὸ ἄγνωστο. Σὲ κάποιο μακρινὸ ἵσως παρελθόν ταξιδεύει νοσταλγικὰ ὁ νοῦς του ἢ μὲ τὴν πλούσια γεροντική του πεῖρα ἀπὸ τὰ ἐγκόσμια προσπαθεῖ νὰ συλλάβῃ καὶ νὰ ξεδιαλύνῃ τί νόημα ἔχει τὸ σημερινὸ δρᾶμα, ποὺ τόσο σκληρὸ ἀρχίζει γιὰ δλόκληρη τὴν ἀνθρωπότητα; Δὲ βλέπει τάχα καὶ δὲν ἀκούει τί γίνεται γύρω του ἢ μήπως τὸ αἷμα του, ἀργοκίνητο στὶς γεροντικές του φλέβες, δὲν ξανάβει εὔκολα, καὶ συγκρατεῖται ἔτσι ἀνέκφραστη ἡ φουρτούνα τῆς ψυχῆς;

Ἡ ἀπάντηση στὶς ἀπορίες μας δόθηκε, ὅταν τρεῖς, ποὺ ἤμαστε παρέα, βρεθήκαμε κοντά του. "Ἄλλαξε καὶ στάση καὶ διάθεση καὶ ἔκφραση. Τὴν παγερὴ μορφὴ τοῦ βυθισμένου σὲ συλλογὴ διαδέχεται ἡ πρόθυμη καὶ πρόσχαρη διάθεση τοῦ κοινωνικοῦ ἀνθρώπου. 'Ο βουβός θεατὴς τοῦ πελάγους συζητητικὸς τώρα φιλόσοφος τῆς συντροφιᾶς μας. Στὴν ἐρώτησή μας, πῶς βλέπει «τοῦ λόγου του» τὰ πράγματα, ποὺ γίνονται σήμερα, ἀρχίζει ν' ἀπαντᾶ μὲ τὸ ρητὸ τῆς Γραφῆς: «Μωράίνει Κύριος, παιδιά μου..... ἔξημμένες κεφαλές ἄναψαν φωτιὰ στὸν κόσμο καὶ τὸν βάνουν νὰ παιδεύεται καὶ νὰ χύνῃ τὸ αἷμα του· θηρία

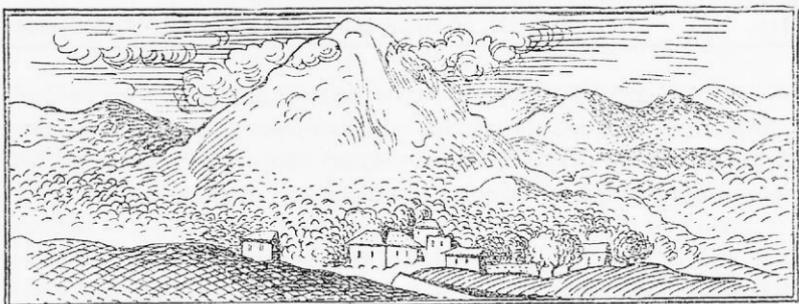
ἀνήμερα τῆς ζούγκλας καταντήσαμε, καὶ Κύριος οἶδε, τί ἔχουν νὰ ἰδοῦν τὰ μάτια μας ἀκόμα. Νὰ μοῦ τὸ θυμηθῆτε ὅμως· «τὸ ἄδικον οὐκ εὐλογεῖται». Θά' ρθη μιὰ μέρα καὶ οἱ κακούργοι, ποὺ βάνουν τὴ φωτιὰ στὸν κόσμο, θὰ ψηθοῦν οἱ ἰδιοὶ ἀπὸ τὴ λαμπάδα τῆς. Πόσο θὰ πάη αὐτὸ τὸ κακό! Τρία, τέσσερα χρόνια; Περισσότερο δὲν μπορεῖ νὰ τραβήξῃ. Θὰ τοὺς ἰδῆτε καὶ θὰ τοὺς λυπηθῆτε. 'Ο κόσμος οὖλος θὰ μαζευτῇ μιὰ γροθιὰ καὶ θὰ τοὺς πολεμήσῃ, γιατὶ γυρεύουν νὰ κάμουν κακό καὶ ὅχι καλό. Μπορεῖ νὰ μὴ ζῶ ὡς τότε που οἱ ἰδιοὶ ἐκεῖνοι, ποὺ κάνουν σήμερα τὸν ἀρχηγό, θὰ βάλουν τὴ θηλειὰ στὸ λαμπό τους νὰ κρεμαστοῦν, ἀν δὲν προλάβουν νὰ τοὺς κρεμάσουν ἄλλοι· εἶμαι γέρος καὶ μπορεῖ ὡς τότε νὰ πεθάνω. Θέλω ὅμως ἀπὸ σᾶς, ποὺ εἶσθε νέοι, νὰ θυμηθῆτε ὅτι σᾶς λέγω αὐτὴ τὴ στιγμή. Πιστεύω στὸ ἄσχημο τέλος τῶν κακῶν, γιατὶ τοὺς δέρνει κάποια ἀμαρτία καὶ μιὰ μέρα τὰ πλερώνουν δλα δσα κάνουν. Μάχαιραν ἔδωκες, μάχαιραν θὰ λάβης, εἶπε καὶ ὁ Χριστός μας· νὰ μοῦ τὸ θυμηθῆτε.»

Περασμένα πέντε ὀλόκληρα χρόνια ἀπὸ τὴν ἀποφράδα ἡμέρα τοῦ 1940. Οἱ καμπάνες τῆς εἰρήνης σημαίνουν παντοῦ. 'Ολόκληρη ἡ καταπληγωμένη καὶ καταματωμένη ἀνθρωπότης ἀρχίζει νὰ συνέρχεται ἀπὸ τὸ συγκλονιστικὸ δρᾶμα τοῦ πολέμου. 'Ερείπια σωριασμένα παντοῦ ἐπάνω στὴν αίματόβρεχτη γῆ· μὰ πιὸ πυκνά, βαριὰ κι ἀσήκωτα ἐκεῖ ἀπ' ὅπου ξεκίνησε τὸ κακό. Μυριόστομες κατάρες κι ἀναθέματα ἀκούονται ἀπὸ τὶς μυριάδες μαυροφορεμένες μάνες, τὶς χῆρες καὶ τὰ κακότυχα ὄφρανά γιὰ τοὺς ἐγκληματίες, ποὺ ἀναψων τὸν πόλεμο, ἀφανισμένους πιὰ τώρα καὶ ἀδοξα θαμμένους κάτω ἀπὸ τὰ ἐρείπια κάποιας ἀπόμερης γονιδιᾶς τῆς ξεθεμελιωμένης χώρας τους.

Δὲν ξέρουμε ἀν τὸ προφητικὸ γεροντάκι τοῦ Πασαλιμανιοῦ ἔχει ἀκόμα τὰ μάτια ἀνοιχτά, γιὰ νὰ ἰδῇ πόσο ἀκριβοδίκαια προφήτεψε. 'Εμεῖς ὅμως, ποὺ τότε, στὴν τόση ἀπογοήτευση καὶ τὴν ἀγωνία μας γιὰ τὸ ζοφερὸ μέλλον, ἀκούσαμε τὰ παρήγορα σοφά λόγια του, κρατοῦμε ζωντανὴ τὴν ἀνάμνηση τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὴν πεῖρα καὶ τὴ γνώση, τὴν ἀνάμνηση ἐνὸς ἀληθινοῦ προφήτη.

(Μάϊος 1945)

A. Ηετούποντος

ΠΙΝΔΟΣ

Ἡ πρώτη νίκη. Ξεκινώντας τὴν αύγῃ ἀπὸ τὴν Φούρκα^{*} εἴ-
δαμε δύμηρική σκηνή, τσοπάνη καθισμένο σὲ λι-
θάρι κοντά στὴν εἴσοδο τῆς στάνης ν' ἀρμέγη ἔνα ἔνα τὰ ζω-
τανά του, ἐνῶ οἱ σκύλοι κρατοῦσαν μὲ ήσυχία μαζεμένα τὰ δυό
μπουλούκια τῶν προβάτων, μέσα στὸ μαντρὶ τὰ γαλάρια, ἔξω
ὅσα εἶχαν ἀρμεχτῆ.

Βαδίζοντας σὲ πανέμορφο τοπίο, ὅπου οἱ λαμπερὲς χιονι-
σμένες κορυφὲς ἔνωναν τὸ σκοῦρο πράσινο τῶν ἐλάτων μὲ τὸ
γαλάζιο τ' οὐρανοῦ, μπήκαμε στὴν περιοχὴν ποὺ γράφηκε τ' ἀθά-
νατο ἔπος. Ἀπ' αὐτὲς τὶς χαράδρες τῆς Φούρκας ξεχύθηκε ἡ
ἀντεπίθεση τῆς 3ης Νοεμβρίου, ποὺ ἀναποδογύρισε τοὺς Ἰτα-
λούς καὶ κατέληξε στὴν πανωλεθρία τοῦ Πίνδου.

Οἱ γύρω ράχες εἶναι σπαρμένες μὲ τὰ δοξασμένα μνήματα
δύο ταγμάτων πεζικοῦ, ποὺ ἀποτελοῦσαν ὅλο ὅλο τὸ στρατὸ
τῆς προκάλυψης κι ἀγωνίστηκαν μόνα τους ἔξη μέρες νὰ συγ-
κρατήσουν τὴν Ἰταλικὴ μεραρχία τῶν Ἀλπίνων Τζούλια, ποὺ
προχωροῦσε πρὸς τὸ Μέτσοβο. Καὶ μόλις ἐλαβαν λίγες ἐνισχύ-
σεις, οἱ κατάκοποι φαντάροι, ἀπὸ μόνη τὴν ἀγάπη τῆς λευθε-
ριᾶς ἔγιναν σαραντάπηχα θεριὰ καὶ σάρωσαν, λίγοι αὐτοί, τοὺς
τριπλάσιους ἔχθρούς. Οἱ τάφοι τους, ἀφοῦ τὸ θέλησε ἡ μοῖρα
νὰ δουλωθῇ ἀργότερα ὁ τόπος, ἔμειναν ἀπεριποίητοι, μὰ ποτί-
ζονταν ἀπὸ μακριὰ μὲ τὰ δάκρυα τῆς ἑλληνικῆς ψυχῆς, ποὺ
ἀγάπησε, περισσότερο ἀπ' ὅλους τοὺς νεκρούς τοῦ πολέμου, τὰ
παιδιά τοῦ Πίνδου μὲ τὸν ἡρωικό τους Συνταγματάρχη[†], γιατὶ
αὐτοὶ ἔδωσαν ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμὴ τὸν τόνο στὸν ἀγῶνα — ἡ
Νίκη ἡ Θάνατος.

Τίποτ' ἄλλο δὲ χωροῦσε στὸ νοῦ τους. Αὐτοὶ πρῶτοι ἀντιμετώπισαν Εύρωπαϊκό στρατὸ τέλεια ὀργανωμένο μὲνέα δπλα, ἐναντίο τῶν ὁποίων δὲν εἶχαν καμιά ἀμυνα. Κι δῆμως τὸν ἐνίκησαν δίνοντας ἔτσι θάρρος στ' ἄλλα συντάγματα.

‘Η Ἑλλάδα τὴν ἐποχὴν ἐκείνη δὲν ἦταν ἔτοιμη γιὰ πόλεμο. Καμιὰ ὀχύρωση δὲν εἶχε κάνει στὰ ἀλβανικὰ σύνορα, δὲ φρόντισε νὰ δημιουργήσῃ στρατιωτικοὺς δρόμους πρὸς τὰ κεῖ, οὕτε καν ἀρκετὸ στρατὸ εἶχε στείλει, γιὰ νὰ μὴν ἐρεθίσῃ τὴν Ἰταλία. ‘Ο πόλεμος, ποὺ τάραζε τὴν Εύρωπη, δὲν ἔμοιαζε, πῶς θ' ἀπλωνόταν ὡς τὴν Ἑλλάδα. Κάθε πρὼι οἱ ἐφημερίδες δημοσίευαν τὰ πολεμικὰ ἀνακοινωθέντα, μὰ δῆλοι γρήγορα τὰ λησμονοῦσαν μὲ τὶς ἀσχολίες τους.

“Ετσι μᾶς βρήκε ἡ 28 Ὁκτωβρίου 1940. Ἀνέτοιμους.

Κάθε κράτος ἔχει τὶς μεγάλες ὁρες του, μὰ συχνότερα ἀπὸ τ' ἄλλα κράτη ἔρχονται τέτοιες κρίσιμες στιγμές στὴν Ἑλλάδα. Καὶ ποτέ της ἡ Ἑλλάδα δὲν ἀτίμασε τὶς μεγάλες της ὁρες.

‘Απὸ τὴν μακρότατη ζωὴ της εἶχε ἀποκτήσει τὴν πεῖρα, δτὶ διατηρέται καλύτερα ἔνα ἔθνος ἀγωνιζόμενο γιὰ τὴν ἐλευθερία του παρὰ φροντίζοντας γιὰ τὴν καλοπέραση. Οἱ Ἰταλοὶ παρουσιάστηκαν δῆθεν ὡς φίλοι καὶ μᾶς ὑπόσχονταν τ' ἀγαθὰ τοῦ Ἀβραάμ, μὰ δ σιχαμός, ποὺ νιώθει δ “Ἐλληνας γιὰ μιὰ ζωὴ ἀνελεύθερη, τὸν ἔκαμε νὰ ξεσηκωθῇ. Καὶ δ Πέρσης ἔρχόταν σὰν ἀγαθὸς προστάτης, μὰ οἱ ἀρχαῖοι “Ἐλληνες ξεσηκώθηκαν ἐναντίο του. ”Αν καὶ δὲν εἶχαν τὰ μέσα νὰ τὸν ἀποκρούσουν, δῆμως προτίμησαν νὰ πολεμήσουν καὶ νὰ ζήσουν ἐλεύθερα ἡ νὰ πεθάνουν.

‘Ο τροχὸς τῆς ἴστορίας, γυροφέρνοντας, ἔβαλε μετὰ τόσους αἰώνες τὸν ἵδιο λαὸ ἀκριβῶς στὴν ἵδια τραγικὴ θέση.

«Παραδοθῆτε, εἰδάλλως σᾶς καίω», εἶπε ἔημερώματα τῆς 28 Ὁκτωβρίου δ σύγχρονος Δαρεῖος, μὰ ἡ θεὰ Νέμεσις κράτησε σημείωση γιὰ τὰ ὑβριστικά αὐτὰ λόγια. “Οπως τῶν ἀτόμων, ἔτσι κι ἐνδὸς ἔθνους ἡ πραγματικὴ ψυχὴ δὲν παρουσιάζεται παρὰ μόνο μπρὸς στὸν κίνδυνο. Οἱ “Ἐλληνες, δταν κινδυνεύουν νὰ σκλαβωθοῦν, ἀγωνίζονται ἀπελπισμένα.

Τοῦτα τὰ μέρη τοῦ Πίνδου εἶδαν τὸ θαῦμα, ἀπὸ τὸ ἔνα

βράδυ στ' ἄλλο ἀπόλεμος στρατὸς νεοσυλλέκτων νὰ μεταβάλλεται σὲ φοβερὸ δργανο πολέμου. Φαντάροι μερόνυχτα ἄϋπνοι, πεθαμένοι στὴν κούραση, μουσκεμένοι ἀπὸ μιὰν ἀδιάκοπη βροχή, πού'χε τόσο γεμίσει νερὰ τοὺς μανδύες τους, ὥστε ν' ἀναγκάζωνται κάθε λίγο νὰ τοὺς στίβουν, νηστικοὶ, χωρὶς μπουκιὰ ψωμὶ, ὑποχρεωμένοι νὰ ὑποχωροῦν πολεμώντας ἀπὸ πλαγιὰ σὲ πλαγιά, ξεσυνερέζονταν ἐν τούτοις ποιός θὰ κρατοῦσε καλύτερα τὴν μάχη, κι ὅχι μόνο δὲν ἔχασαν οὐδὲ στιγμὴ τὸ θάρρος τους, παρὰ εἶχαν κέφι νὰ λὲν οἱ μελλοθάνατοι κι ἀστεῖα.

'Απὸ τὴν πρώτη στιγμὴ ἔκαναν τὸν κίνδυνο συνήθεια. 'Η ὁμαδικὴ παλληκαριά, ποὺ σ' ἔνα στρατὸ παίρνει καιρὸ νὰ σχηματιστῇ, ἔδω μορφώθηκε ἀμέσως. "Ἐνας λοχαγός, ποὺ ἔζησε αὐτὴ τὴν ἐποποιία, μοῦ ὡμολόγησε, πῶς οἱ φαντάροι τοῦ ἔφευγαν μόνοι τους σὲ κάτι ἀντεπιθέσεις τόσο ἄνισες, ὥστε ἡ τρέλα τους τὶς ἔκανε νὰ πετυχαίνουν. 'Ο ἵδιος δὲ θὰ τὶς διάταξε ποτὲ, ἀλλ' ἄμα ξεκινοῦσαν τὰ «παιδιά», δὲν ἤθελε ν' ἀνακόψῃ τὴν δρμή τους καὶ ριχνόταν κι αὐτὸς μαζὶ τους ἔμπρος.

"Ἄν ή πλημμύρα τῆς Βογιούσας* δὲν ἔμπόδιζε τοὺς "Ἐλληνες νὰ τὴν διαβοῦν, ἡ μεραρχία Τζούλια ὀλόκληρη θὰ αἰχμαλωτίζοταν ἀπὸ τοὺς παράτολμους φαντάρους, ποὺ δὲν εἶχαν οὔτε τὸ τρίτο ἀπὸ τὴ δύναμή της.

Μετά τὴν νίκη τοῦ Πίνδου ὁ Ἐλληνικὸς στρατὸς ἔκανε φτερὰ καὶ ξεπερνώντας ἀφάνταστες δυσκολίες, ἔσπρωχνε συστηματικὰ τριάντα πάνοπλες Ιταλικὲς μεραρχίες πρὸς τὴν Αόλωνα.

Ἡ ἑλληνικὴ ψυχὴ. 'Ο Μουσολίνι εἶχε ἀναλάβει αὐτὴ τὴν ἐκστρατεία βασιζόμενος στὰ ὅπλα τῶν Ἐλήνων. Ρεαλιστὴς* καθὼς ἦταν, γελάστηκε ἀπὸ τὶς στατιστικές: τόσα τάνκς, τόσ' ἀεροπλάνα, τόσα κανόνια ἡ Ἰταλία, εἴκοσι φορὲς λιγώτερα ἡ Ἐλλάδα.

"Οταν ὅμως ἔνας λαός ὑπερασπίζεται τὸν τόπο του, καταφέρνει πολλὰ καὶ μεγάλα, γιατὶ στὶς δύσκολες στιγμές ξυπνοῦν οἱ πεθαμένοι του κι ἀγωνίζονται μαζὶ μὲ τοὺς ζωντανούς. Τὴν πατρίδα δὲν τὴν κάνει τὸ χῶμα, παρὰ οἱ πρόγονοι, ποὺ χρειάστηκαν αἰώνες γιὰ νὰ πλάσουν τὴν ψυχὴ της, ἄμα ὅμως μιὰ φορὰ τὴν ἔφτιασαν, ἔξακολουθοῦν νὰ τὴν διευθύνουν. 'Ο πόλε-

μοις ἀντὶ νὰ δείξῃ τὴν ἀδυναμία τῆς φτωχῆς Ἐλλάδας, ἔδειξε τὴν δύναμή της. Δὲ νίκησαν τὰ σίδερα. Νίκησε ἡ ψυχή. Στὴν Ἀλβανία, δίπλα στοὺς φαντάρους παρουσιάστηκε ἡ ὀόρατη στρατιὰ τῶν προγόνων, ὅλων ἐκείνων ὅσοι ἐπολέμησαν στὸ Μαραθώνα καὶ στὴ Σαλαμῖνα, στὸ Γρανικό καὶ στὴν Ἰσσό, στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ στὸ Μεσολόγγι. Ἐτρεξαν οἱ νεκροὶ νὰ ἐμποδίσουν νὰ σκλαβωθῇ ἡ πατρίδα κι ἀνάμεσά τους μάντευες ἔνδοξους πολεμάρχες, τὸ Μιλτιάδη καὶ τὸν Ἀλέξανδρο, τὸν Ἡράκλειο καὶ τὸ Βουλγαροκτόνο, τὸν Τζαβέλα καὶ τὸν Κολοκοτρώνη.

Αὐτοὺς δὲν ὑπολόγισε ὁ Ντοῦτσε καὶ νικήθηκε . . .

‘Ο πόλεμος εἶναι ἀγώνας θελήσεων. Θρυλικός βυζαντινὸς στρατηγός, ὁ Βελισάριος,* εἶπε: «οὐκ ἀνθρώπων πλήθει, οὐδὲ σωμάτων μέτρῳ, ἀλλὰ ψυχῶν ἀρετῇ φιλεῖ ὁ πόλεμος διακρίνεσθαι».

Καὶ ἡ Ἑλληνικὴ ψυχὴ τὶς ἄγιες ἐκεῖνες μέρες εἶχε τανυθῆ στὸ ὕψος τῶν θερμοπυλῶν.

‘Η βίᾳ μὲ τὴν ὁποία ἀναγκάστηκε τὸ Στρατηγεῖο νὰ στείλῃ ἐνισχύσεις στὸν Πίνδο ἔκανε νὰ ἔκεινήσουν οἱ λόχοι χωρὶς μεταγωγικό καὶ μὲ λίγη γαλέτα στὰ σακκίδια. ‘Η ὁρεινὴ περιοχὴ ποὺ πολέμησαν ἥταν φτωχὴ σὲ πόρους καὶ τὰ μετρημένα τρόφιμα, ποὺ ὑπῆρχαν, τά’ παιρναν μαζί τους ὑποχωρώντας οἱ Ἰταλοί, ὥστε γεννήθηκε ἀμέσως ζήτημα, ὅχι μόνο ἐφοδιασμοῦ τοῦ στρατοῦ, ἀλλὰ καὶ τῶν κατοίκων.

Κι ὅμως οἱ χωριάτες, ἀντὶ νὰ γίνουν βάρος στὴν Ἐπιμελητεία, αὐτοὶ φρόντισαν γιὰ τὴν τροφοδοσία τῶν φαντάρων. ‘Αλλοι μὲ τὰ μουλάρια τους, ἄλλοι πεζοί, ἔτρεξαν ὁρες κι ὁρες δρόμο κάτω ἀπὸ βροχὴ σὲ μακρινὰ χωριά καὶ κουβάλησαν δι, τι βρῆκαν φαγώσιμο, γιὰ νὰ τὸ προσφέρουν στοὺς στρατιώτες, χωρὶς νὰ κρατήσουν αὐτοὶ τίποτε γιὰ τὸν ἔαυτό τους, προτιμώντας νὰ τραφοῦν μι’ ἄγρια κάστανα κι ὡμά βελανίδια. ‘Ολοι—γέροι, γυναῖκες, παιδιά. ‘Υστερα, σὰν ἀκουσαν, πώς ἔλειπαν πολεμοφόδια, βιάστηκαν νὰ πᾶν νὰ φέρουν, κι ὅταν νικήθηκαν οἱ Ἰταλοί καὶ προχώρησαν οἱ φαντάροι πρὸς τὴν Ἀλβανία, οἱ πληθυσμοὶ τῆς ὑπαίθρου ἔξακολούθησαν τὶς μεταφορές μέσα στὰ χιόνια.

Δὲ θάξασω ποτὲ τὴν βραδυά τῆς 18 Δεκεμβρίου 1940 στὴ Φλώρινα μὲ τὸ στρατηγὸ Παναγάκο, ποὺ εἶχε ἀναλάβει τὸν ἐφ-

διασμό τοῦ μετώπου. Μιὰ πρωτάκουστη χιονοθύελλα εἶχε ξεσπάσει πρὸ δήμερῶν, εἶχε ἀποκόψει ὅλους τοὺς δρόμους, κι ὁ στρατός, ἀφοῦ ἔξαντλησε τὶς ἐφεδρικές του προμήθειες, τώρα πεινοῦσε. Τὰ μηνύματα, ποὺ λάβαινε ὁ στρατηγός, ἦταν ἀπελπιστικά: ἡ τάδε μονάδα εἶχε μόνο γαλέτα, ἡ τάδε μισῆ μερίδα ρύζι, μερικὲς μάλιστα ἦταν ἐντελῶς νηστικές. Οἱ φάλαγγες αὐτοκινήτων, ποὺ εἶχαν ξεκινήσει μὲν φαγώσιμα, εἶχαν ταφῇ κάτω ἀπὸ δύο μέτρα χιόνι στὴν δρεινὴ στενωπὸ τοῦ Πισοδεριοῦ* καὶ τὸ μηχανικό, ποὺ εἶχε σταλῆ νὰ τὶς βοηθήσῃ, δὲν κατάφερνε τίποτε, γιατὶ ὅσο χιόνι κι ἄν καθάριζε, ἡ μάνητα τ' οὐρανοῦ στοιβάζε περισσότερο.

"Αδικα δοκιμάστηκαν βενζινάροτρα καὶ συνοδεῖες μουλαριῶν, δλα τὰ κατάπινε τὸ χιόνι. Τέλος ὁ στρατηγὸς ἔστειλε ἀγγελιοφόρους στὰ γύρω χωριά νὰ τὰ ξεσηκώσουν. Σάν τὸ μελίσσι ἔτρεξαν τότε οἱ κάτοικοι καὶ ἔπεσαν στὴ δουλειά, τοῦτοι μὲ φτυάρια, ἔκεινοι μὲ ἀξίνες, ἄλλοι μὲ τσάπες κι οἱ γυναῖκες μὲ τὰ χέρια. Εἶδα καὶ κάτι μωρὰ σχεδὸν νὰ κουβαλοῦν πέρ' ἀπὸ τὸ δρόμο λίγο χιόνι στὴν ποδίτσα τους. Τὰ ίταλικὰ ἀεροπλάνα, ποὺ ξεχώρισαν ἀπὸ μακριὰ αὐτὴ τὴ μυρμηγκιά, ἄρχισαν νὰ τὴ βομβαρδίζουν. Οἱ χωριάτες ζάρωναν καταγῆς καὶ κάνοντας τὸ σημεῖο τοῦ σταυροῦ περίμεναν μὲ ύπομονὴ νὰ περάσῃ δέ κινδυνος.

"Οσο νὰ πάρη τὸ σκοτάδι, τὸ ἄνοιγμα τοῦ δρόμου εἶχε προχωρήσει ἀρκετά, ἄν δημως ἔπαινε ἡ δουλειά τὴ νύχτα, τὸ χιόνι θὰ τὰ ξανασκέπαζε πάλι δλα. "Οχι. "Οχι, ἡ δουλειά δὲ θὰ σταματῶσε. Μὲ κρύο εἰκοσιοχτὼ βαθμῶν κάτω ἀπὸ τὸ μηδέν, μ' ἔναν ἄνεμο, ποὺ σούβλιζε σάν καμένο σίδερο, οἱ χωρικοὶ ἔσκαβαν στὰ σκοτεινά.

Θά ἦταν τρεῖς τὸ πρωί, ὅταν κατέβηκε ὁ Παναγάκος ἀπὸ τὸ Πισοδέρι, ταραγμένος. Τὸ ἔργο τοῦ φαινόταν ύπεράνθρωπο. Πολλοὶ εἶχαν ἀποκάνει, ἐνῶ τὸ χιόνι ἔπεφτε, ἔπεφτ' ἀδιάκοπα. Κάθισε στὸ γραφεῖο του ἀμύλητος καὶ στὸ ἀδύνατο πρόσωπό του ζωγραφιζόταν ἡ ἔννοια, ποὺ τὸν κατάτρωγε, μήπως δὲν κατάφερνε νὰ νικήσῃ τὴν τερατώδη φύση.

Τὸ τηλέφωνό του κουδούνισε τότε. 'Ο πρωθυπουργὸς τὸν καλοῦσε ἀπὸ τὴν 'Αθήνα, ἀνήσυχος κι ἔκεινος γιὰ τὸ στρατό,

ποὺ θὰ πέθαινε τῆς πείνας στ' Ἀλβανικὰ βουνά, ἀν̄ ἔξακολουθοῦσε ἡ χιονοθύελλα. Ὁ στρατηγὸς μιὰν ἀπάντηση ἔδωσε :

—”Ἄν ἀνθέξουν ὅλη νύχτα οἱ χωριάτες τὴν παγωνιά, δὲ δρόμος θ' ἀνοιξή αὔριο πρώι.

Κι ὁ δρόμος ἀνοιξε.

Μεγάλη βοήθεια ἔδωσαν οἱ πληθυσμοὶ καὶ στὰ περάσματα τῶν ποταμῶν. Ἡ ἔλλειψη γεφυροσκευῶν ἔκανε τὸ στράτευμα νὰ χασομερᾶ μπροστὰ σὲ κάθε φουσκωμένο ποτάμι, ὅπου τὸ μηχανικὸ ἀγωνιζόταν νὰ στήσῃ μὲ κόπο ἔύλινες γέφυρες. Στὸν ποταμὸ Βογιούσα, μετά τὴν νίκη τοῦ Πίνδου, εἶδαν οἱ γυναῖκες, πώς τ' ἀπότομο ρέμα ἐμπόδιζε τοὺς σκαπανεῖς στὴ δουλειά τους, καὶ ἔκαναν αὐθόρμητα κάτι, ποὺ ἔκανάγινε ὕστερα στὸν Καλαμὰ καὶ στὸ Δρῖνο : μπῆκαν οἱ ἵδιες μὲς στὰ νερά καὶ πιασμένες σφιχτὰ ἀπὸ τοὺς ὤμους σχημάτισαν πρόχωμα, ποὺ ἀνάκοβε τὴν ὄρμὴ τοῦ ποταμοῦ κι εὐκόλυνε τοὺς γεφυροποιούς. Ἀπὸ τὶς χιλιάδες παραδείγματα, ποὺ δείχνουν τὸ ἀλύγιστο φρόνημα, ποὺ ἐπικρατοῦσε τότε στὴν Ἑλλάδα, τί ν' ἀναφέρη κανεὶς καὶ τί νὰ παραλείψῃ ;

“Ἐνας πατέρας, ἄμα ἔλαβε τὴν εἰδηση, πὼς ὁ γυιός του σκοτώθηκε στὸ Τεπελένι κι ἄκουσε τὴν κόρη του ν' ἀπορῇ μὲ τὶ τρόπο θὰ ἔλεγαν τέτοιαν εἰδηση στὴ μάνα, τῆς εἶπε :

—Γιατὶ νὰ τὸ μάθῃ μὲ τρόπο ἡ μάνα του ; Μήπως πέθαινε τὸ παιδί μας ; Στὸν πόλεμο σκοτώθηκε !

Μιὰ γυναίκα, ποὺ εἶδε τὸ μοναχογυιό της νὰ γυρίζῃ κουτσός μὲ τὰ δεκανίκια, τὸν παρηγόρησε :

—Μή λυπᾶσαι, παιδί μου. Σὲ κάθε σου βῆμα ὁ κόσμος θὰ βλέπῃ τὴν παλληκαριά σου.

Τὴν ὁδόνοια, ποὺ ἔδειξαν ἑκεῖνο τὸν ἀλησμόνητο χειμῶνα οἱ Ἑλληνες, τέτοια ἀγάπη, ποὺ ἔνωσε πλούσιους καὶ φτωχούς, τὴν ἀδελφοσύνη, ποὺ ἔσμιξε σὲ ἀσπαστο σύνολο στρατὸ καὶ μετόπισθεν, δὲν τὴ χαρίζει σ' ἕνα λασὸ δὲ Θεός παρὰ μιὰ φορὰ κάθε χίλια χρόνια... .

« Τὸ περιβόλι τῶν Θεῶν »

Xρ. II. Ζαλονώστας

ΣΤΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΣΤΡΑΤΟ

Τραγούδια σοῦ ταιριάζουνε τρανόφτερα. Πινδαρικὸν
σοῦ πρέπουν ὅμνοι Ἐσέ.

Κι ὅπου περνᾶς κάμαρωτός, στρωμένα τὰ βαγιόκλαρα,
Ἐλληνικὴ Στρατέ.

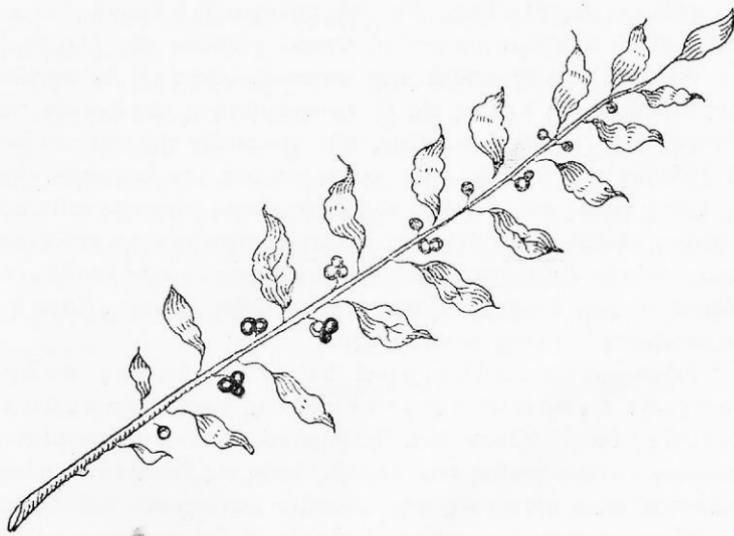
Μὲ σύνθημα στὰ χείλη σου τὸ »Ἐλευθερία ἢ Θάνατος«
τὰ ἔργα τὰ εἰρηνικὰ
παράτησες καὶ χύμηξες — ἀγρίμι πρωταμόλυτο
στὰ θυσιακὰ βουνά.

Καὶ στὸν ἔχτρὸν τὸν πάνοπλον ἐφώναξες βροντόλαλα :
—Δὲ θά περάσης, ὥχι !

Τὸ λένη ἡ Πίνδο καὶ τὸ Ἰβάν*, τὸ λέει ἡ Μοράβα*...—τοῦ Τσολιά
τί ἀξίζει ἡ ξιφολόγχη ! . . .

*Ερημεώις «Καθημερινή»

Σωτήρης Σκίπης

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΔΙ' ΕΛΕΥΘΕΡΟΥΣ ΑΝΘΡΩΠΟΥΣ

[*Άπό άγόρευσιν τοῦ φιλέλληνος γερουσιαστοῦ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν Σμαῆλ Μπρίτζες, γενομένην εἰς τὴν Γερουσίαν τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1941.]*

«Τὴν στιγμὴν ποὺ ὁ κόσμος δῆλος ἔβλεπε κατάπληκτος τὰ Ἐθνηνά πίπτουν τὸ ἔν μετὰ τὸ ἄλλο θύματα τῆς ἐπιδρομῆς καὶ διαρπαγῆς τῶν στρατιωτικῶν μαζῶν καὶ μηχανῶν συναθροισθεισῶν μὲ ἀπαισίαν προμελέτην καὶ διαβολικὴν πονηρίαν, τὴν στιγμὴν ἐκείνην, μόνη μεταξὺ τῶν μικροτέρων Ἐθνῶν ἡ Ἑλλάς ἔκρατησε ύψηλά τὸν πυρσὸν τοῦ θάρρους: Σύμβολον ἐνὸς κόσμου ἀνορθουμένου διὰ νὰ ἀπωθήσῃ, μὲ τὴν ἰσχὺν τοῦ δικαίου, τὴν πλημμύραν τῆς καταστροφῆς, τῆς ἐρημώσεως καὶ τῆς ὑποδουλώσεως.

Οταν ἡ Νορβηγία, ἡ Δανία, τὸ Βέλγιον, τὸ Λουξεμβούργον, ἡ Ὀλλανδία, ἡ Γαλλία ἐλογχίσθησαν ύπό τοῦ ἐπιδρομέως μέχρι θανάτου, δταν οἱ Ἀγγλοί ἐρρίφθησαν, μέσα εἰς τὴν βροχὴν θανάτου καὶ φλογῶν, ἀπὸ τὰς ἀκτὰς τῆς Εὐρώπης, ἡ Ἑλλάς ἡνῶθη μὲ τὴν Μεγάλην Βρετανίαν, διὰ νὰ διαφυλάξῃ εἰς τὸν κόσμον τὰς ἐλπίδας, δτι θά συνεχισθῇ ἡ ἐποχὴ ὅπου τὰ Ἐθνηνά εἶναι ἀνεξάρτητα καὶ τὰ ὅτομα χαίρουν τῆς ἐλευθερίας.

Ἄλλ' ἡ Ἑλλάς, μικρὰ καὶ ταπεινή, ζῶσα μὲ τὸ παρελθόν της, δὲν ἥρκεσθη ἀπλῶς εἰς τὸ νὰ σταματήσῃ τὸν ἔχθρὸν εἰς τὰ σύνορά της. Μὲ τοὺς πλίνθους τῶν γυναικῶν της καὶ τὸν παγερὸ χάλυβα τῶν ἀνδρῶν της, κατετρόπωσε τὸν στρατόν, δστις διὶς ἐνίκησεν εἰς συγχρόνους πολέμους, ἔναν στρατὸν τοῦ ὅποιου οἱ ἀρχηγοὶ καὶ οἱ ἄνδρες ἀνελάμβανον τὴν σφαγὴν καὶ ἐνεπνέοντο ἀπὸ τὴν ἐπιθανάτιον πάλην τῶν θυμάτων τῶν βομβῶν των. Τότε δὲ κόσμος ἐνεψυχώθη καὶ ἐνεθαρρύνθη ἐκ νέου. Τότε ἡ πολιορκουμένη Ἀγγλία ἀνεθάρρησε.

Αὐτὸς ἦταν παράδειγμα δι' ἐλευθέρους ἀνθρώπους, δι' ἀνθρώπους γενναίους, ποὺ ἀγαποῦν τὴν ἔλευθερίαν. «Οταν ἔνα Ἑλληνόπουλο ἀνεκάλυψε μίαν ὀργάνωσιν κατασκοπείας καὶ ἐπροβιβάσθη εἰς δεκανέα, δὲ κόσμος ἀπέκτησε νέαν πίστιν εἰς τὴν αἰώνιαν κατίσχυσιν τοῦ δικαίου.

Εἶναι φυσικὸν νὰ περιγελᾶ κανεὶς τὰ ἐκλεκτὰ στρατεύματα

τοῦ Μουσσολίνι, νὰ τοὺς περιφρονῇ καὶ ὡς παρελαύνοντας στρατιώτας καὶ ὡς πολεμιστάς, καὶ νὰ χλευάζῃ τὴν προεξέχουσαν σιαγόνα τοῦ ἀρχηγοῦ των. 'Αργότερον οἱ "Άγγλοι συνεπλήρωσαν τὸ ἔργον εἰς τὴν Ἀφρικήν.

'Η 'Ελλάς ἀνεκάλυψε δτι οἱ πόδες του ἦσαν ἐξ ἀργίλλου.

Κύριε Πρόεδρε, δταν ἡμεῖς οἱ ἐν τῇ Γερουσίᾳ ὁμιλοῦμεν περὶ τῆς μεγίστης βοηθείας πρὸς τὴν Μεγάλην Βρετανίαν, ὁ φείλομεν νὰ περιλαμβάνω μεν καὶ τὴν 'Ελλάδα. Κάμνομεν ἔνα μικρὸ λάθος, δταν δὲν ἀναγνωρίζωμεν τὸν ἀγῶνα τὸν ὅποιον διεξήγαγεν ἥδη ἡ 'Ελλάς. 'Η Βουλγαρία κατελήφθη. 'Η 'Ελλάς ἀντιμετωπίζει τὰς πλέον κρισίμους στιγμάς τῆς ζωῆς της, ἐνῷ ἡ Γερουσία συζητεῖ περὶ τοῦ παρόντος νομοσχεδίου. Εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐπιδείξωμεν μεγαλυτέραν ἀποφασιστικότητα, δταν αἱ χῶραι τὰς ὅποιας προτιθέμεθα νὰ βοηθήσωμεν ἔχουν ἀνάγκην τῆς ἀνυψώσεως τοῦ ἥθικοῦ, ἥτις θὰ ἐπιτευχθῇ διὰ τῆς ψηφίσεως τοῦ νομοσχεδίου.

'Η 'Ελλάς ταύτην τὴν στιγμὴν ἀντιμετωπίζει μεγίστους κινδύνους. 'Ἐνῷ ἀκόμη νικᾶ τὰς δυνάμεις τοῦ Μουσσολίνι, ἀπειλεῖται σήμερον καὶ ἀντιμετωπίζει μίαν ἄλλην εἰσβολὴν ἀπὸ ἄλλην κατεύθυνσιν.

Αἱ γυνατίκες τῆς 'Ελλάδος δὲν ἡμποροῦν νὰ πολεμοῦν αἰωνίως μὲ πλίνθους καὶ νὰ νικοῦν!

"Ἄς εἴπωμεν εἰς τοὺς "Ελληνας: 'Αγωνίζεσθε μεγάλον ἀγῶνα — ὁ κόσμος θὰ παρέχῃ περισσοτέραν ἀσφάλειαν, ἐὰν νικήσητε. Δὲν προτιθέμεθα νὰ εἰσέλθωμεν εἰς πόλεμον, προτιθέμεθα ὅμως νὰ ἐφοδιάσωμεν σᾶς καὶ δποιο ἔλλο "Εθνος ὑποστῆ τὴν ἐπίθεσιν τῶν δικτατορικῶν καὶ ἐκτὸς νόμου 'Εθνῶν μὲ ὅπλα καὶ ύλικόν, διὰ νὰ ὑπερασπίσουν τὸν ἑαυτόν τους.»

Δ. Γατοπούλου «'Ιστορία τῆς Κατοχῆς» Τόμ. A'

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΡΕΤΗΣ

Βραβείον ἀρετῆς καὶ αὐτοθυσίας ἀπονέμει ἡ Ἀκαδημία μετὰ θάνατον εἰς μίαν ἡρωΐδα, τὴν Λέλαν Νικολάου Καραγιάννη, ἵνα στεφανώσῃ τὴν μνήμην αὐτῆς καὶ προβάλῃ τὸ ὄνομα αὐτῆς ὡς σύμβολον τῆς Ἑθνικῆς Τιμῆς καὶ ὡς τίτλον τῶν γνησίων Ἐλληνίδων.

Γεννηθεῖσα ἐν Λίμνῃ τῆς Εύβοιάς καὶ ἔλκουσα τὸ γένος ἐκ Σπετσῶν καὶ δὴ ἐκ τῆς ἡρωικῆς οἰκογενείας τῆς Λασκαρίνας Μπουμπουλίνας δὲν διέψευσεν τὴν καταγωγὴν αὐτῆς, ἀλλ’ ἔγιγάντωσε τὸ ζώπυρον τοῦ ἔρωτος τῆς ἐλευθερίας καὶ τοῦ κατὰ τῶν τυράννων ἀγώνος καὶ μὴ συλλογισθεῖσα μήτε σύζυγον μήτε τὰ ἐπτά της τέκνα, τὰ συναγωνισθέντα μετ’ αὐτῆς, ἔπειτα ὑπὸ τὰ τυραννικά βλήματα ὡς ὑπερτάτη θυσία εἰς τὴν Πατρίδα καὶ εἰς τὰς εὐγενεῖς παραδόσεις τοῦ Ἐλληνικοῦ γένους.

“Αμα τῇ κηρύξει τοῦ Ἐλληνοϊταλικοῦ πολέμου ἀποστέλλει τὰς δύο πρεοβυτέρας της θυγατέρας εἰς τὸ μέτωπον ὡς διπλωματούχους ἀδελφάς νοσοκόμους. Ἀλλ’ ἡ φιλοπατρία αὐτῆς ἐκδηλοῦνται ἔντονος ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τῆς Κατιοχῆς, δτε ἡ Λέλα Καραγιάννη συγκροτεῖ δργάνωσιν ἀποκρύψεως καὶ φυγαδεύσεως Βρεττανῶν καὶ ἄλλων συμμάχων στρατιωτικῶν, ἀποκοπέντων ἀπὸ τῶν μονάδων αὐτῶν καὶ παραμεινάντων ἐν Αθήναις.

‘Ἡ σύλληψις τοῦ Αύστραλοῦ Τζών Ούλσων ἀπεκάλυψε τὴν δργάνωσιν καὶ προεκάλεσε τὴν σύλληψιν τῶν τριῶν τέκνων τῆς Καραγιάννη, ἀλλ’ οὐδὲ τοῦτο ἀπεθάρρυνε τὴν μητέρα, ἡ ὁποία τούναντίον δργάνωσε πολύπλοκον δίκτυον περιθάλψεως καὶ διαφυγῆς τῶν συμμάχων, καὶ κατώρθωσε νὰ σώσῃ ὑπερεκατὸν συμμάχους στρατιωτικούς. ’Ἐν τῷ μεταξὺ συλλαμβάνεται καὶ αὐτὴ καὶ ὁ σύζυγός της ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν, ἀλλὰ διαλυθέντος τοῦ καταφυγίου οὐδεὶς τῶν ἀποκρυπτομένων συνελήφθη. Καὶ ἐν τῇ φυλακῇ εύρισκομένη δαπανᾷ ἐξ ίδιων πρὸς ἐπισιτισμὸν τῶν συνεργατῶν αὐτῆς καὶ τῶν προστατευομένων της, ἵνα δὲ σώσῃ τὸν σύζυγόν της δίδει τὸ πατρικόν της ὄνομα καὶ βεβαιοῖ δτι τελεῖ ἐν διαστάσει πρὸς αὐτόν, ὅστις οὕτω καὶ ἀπαλλάσσεται διὰ βουλεύματος μετὰ διμηνον, ὁστε νὰ κατωρθωσῃ

καὶ αὐτὸς ἔπειτα νὰ ἀπαλλάξῃ καὶ αὐτὴν μετὰ ἐπτάμηνον φυλάκισιν.

"Ἐκτοτε ἀρχίζει νέα ὄργανωσις ἀντικατασκοπείας ἔχουσα ἴκανούς καὶ ἐκλεκτούς συνεργάτας, ὑπεισελθόντας εἰς πάσας τάς ἔχθρικάς στρατιωτικάς ὑπηρεσίας καὶ συλλέξαντας πολυτυμοτάτας διὰ τοὺς συμμάχους ἡμῶν πληροφορίας μεταδιδομένας ἕκαστοτε διὰ τῶν 'Ελληνικῶν καὶ συμμαχικῶν ὄργανώσεων.

Τοῦ δικτύου τῆς ὄργανωσεως μετέσχον ἐνεργῶς ὁ σύζυγος καὶ τὰ ἔξι τέκνα αὐτῆς, οὐδέποτε δὲ ἐδέχθησαν οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην οἰκονομικήν ἐνίσχυσιν παρ' οὐδενός, ἀλλὰ ἐδαπάνησαν ἔξι ίδιων, τῆς μητρὸς ἐκποιησάσης ἀπαντα τὰ κοσμήματα αὐτῆς.

Καταδοθεισῶν τῶν ἐνεργειῶν αὐτῆς ἡ ἡρωὶς Καραγιάννη συλλαμβάνεται τῇ 11 Ἰουλίου τοῦ 1944, ἀσθενοῦσα ἐν τῷ Νοσοκομείῳ τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ, καὶ ἐγκλείεται μετὰ τῶν κατὰ τὴν προηγουμένην νύκτα συλληφθέντων πέντε τέκνων τῆς εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Χαϊδαρίου, ὅπου παρὰ τὰ ἐπιβληθέντα βασανιστήρια οὐδὲν ὠμολόγησαν, ἀλλ' ἐπέδειξαν προεξαρχούσης τῆς ἡρωΐδος μητρὸς ἀφάνταστον θάρρος. Δὲν ἐδίστασε δὲ ἡ γενναῖα αὕτη 'Ελληνὶς καὶ νὰ βραπίσῃ τὸν ἀνακριτὴν τῶν S. S. καὶ νὰ ύποστῇ καρτερικῶς καὶ μετ' ἐπιμόνου σιωπῆς τάς πιέσεις καὶ τάς γνωστάς βασάνους τῶν βαρβάρων ἐκείνων διὰ νὰ σώσῃ ἐκ βεβαίου θανάτου συνεργάτας τῆς καὶ ἀνωτάτους ἀξιωματικούς ἀναμεμιγμένους εἰς τὸ πατριωτικὸν τοῦτο ἔργον, ἀλλὰ δὲν ἀπέφυγε τὴν εἰς θάνατον καταδίκην οὔτε ἔαυτῆς οὔτε τῶν τεσσάρων αὐτῆς τέκνων, καὶ ἔξετελέσθη τῇ 8ῃ Σεπτεμβρίου 1944 μετ' ἀλλων πέντε συνεργατῶν αὐτῆς, ἀφοῦ ἔσυρε μετ' αὐτῶν τὸν χορὸν τοῦ Ζαλόγγου. Τὰ τέκνα τῆς ἐσώθησαν ὑπὸ τοῦ πατρός των φυγαδευθέντα ὑπὸ τῶν δεκασθέντων δεσμοφυλάκων.

Τοιοῦτο μνημεῖον 'Ελληνικῆς φιλοπατρίας, ἀρετῆς καὶ αὐτοθυσίας εἶχε καθῆκον νὰ βραβεύσῃ ἡ 'Ακαδημία διὰ νὰ καταστήσῃ τὴν μορφὴν τῆς ὑπερόχου ταύτης 'Ελληνίδος σύμβολον τῶν 'Εθνικοφρόνων γυναικῶν καὶ γνώμονα τῆς 'Εθνικῆς ἀνατροφῆς τῶν 'Ελληνικῶν οἰκογενειῶν, ἐν ταύτῳ δὲ καὶ πηγὴν αἰσιοδοξίας διὰ τὸ μέλλον τῆς ιστορικῆς ἡμῶν Πατρίδος. 'Ο Σοφοκλῆς εἶπεν : «Ἡ καλῶς ζῆν ἢ καλῶς τεθνηκέναι τὸν εύγενην χρή». 'Η Λέλα Καραγιάννη ἐπραγματοποίησεν ἀμφότερα.

Ε'

ΑΠΟ ΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΝ ΖΩΗΝ

Στοῦ σπιτιοῦ μου τὴν αὐλὴν
τὸ κοινότερο χορτάρι
γίνεται τὸ πιὸ ὅμορφο
τοῦ Μαγιοῦ λουλούδι !

Γ. Αθάνας

Τ' ΑΓΝΑΝΤΕΜΑ

Α'

Παναγία *✓* Επάνω εις τὸν βράχον τῆς ἐρήμου ἀκτῆς ἡ Κατευοδώτρα, ἀπὸ παλαιοὺς λησμονημένους χρόνους εύρισκετο κτισμένον τὸ ἔξωκκλήσι τῆς Παναγίας τῆς Κατευοδώτρας. "Ολον τὸν χειμῶνα παπάς δὲν ἥρχετο νὰ τὸ λειτουργήσῃ. Ο βοριάς μαίνεται καὶ βρυχᾶται ἀνὰ τὸ πέλαγος τὸ ἀπλωμένον μαυρογάλανον καὶ βαθύ, τὸ κῦμα λυσσᾶ καὶ ἀφρίζει ἐναντίον τοῦ βράχου. Κι ὁ βράχος ύψωνει τὴν πλάτην του γίγας ἀκλόνητος, στοιχειὸ ριζωμένο βαθιὰ εἰς τὴν γῆν, καὶ τὸ ἐρημοκκλήσι λευκόν καὶ γλαρόν, ὡς φωλεὰ θαλασσαετοῦ, στεφανώνει τὴν κορυφήν του.

✓ "Ολον τὸν χρόνον παπάς δὲν ἔφαίνετο καὶ καλόγηρος δὲν ἥρχετο νὰ δοξολογήσῃ. Μόνον τὴν ἡμέραν τῶν Φώτων κατέβαινεν ἀπὸ τὸ ὄψος τοῦ βραχώδους βουνοῦ, ἀπὸ τὸ λευκόν μοναστηράκι τοῦ 'Αγίου Χαραλάμπους σεβάσμιος, μὲ φτερουγίζοντα κάτασπρα μαλλιά καὶ κυματίζοντα βαθιὰ γένεια, ἔνας γέρων ἵερεὺς «ώς νεοττός* τῆς ἄνω καλιᾶς τῶν 'Αγγέλων», διὰ νὰ λειτουργήσῃ τὸ παλαιὸν λησμονημένον ἐρημοκκλήσι. *✓* Έκεῖ ἥρχοντο τρεῖς τέσσαρες βοσκοί, βουνίσιοι, ἀλειτούργητοι, ἀλιβάνιστοι, ἥρχοντο μὲ τις φαμίλιες των τις ἀνέβγαλτες καὶ ἀπραγες, μὲ τὰ βοσκόπουλά των τ' ἀχτένιστα καὶ ἄνιφτα, ποὺ δὲν ἤξευραν νὰ κάμουν τὸν σταυρόν τους, διὰ νὰ ἀγιασθοῦν καὶ νὰ λειτουργηθοῦν ἔκει. Καὶ εἰς τὴν ἀπόλυτιν τῆς λειτουργίας ὁ γηραιός παπάς μὲ τοὺς πτερυγίζοντας βοστρύχους * εἰς τὸ φύσημα τοῦ βιορρᾶ καὶ τὴν βαθεῖαν κυμαινομένην γενειάδα κατέβαινε κάτω εἰς τὸν μέγαν ἀπλωτὸν αιγιαλόν, ἀνάμεσα εἰς ἀγρίους θαλασσοπλήκτους* βράχους, διὰ νὰ φωτίσῃ κι ἀγιάσῃ τὰ ἀφώτιστα κύματα.

Τὸν ἄλλον καιρὸν ἥρχοντο, συνήθως τὴν ἄνοιξιν, γυναῖκες ναυτικῶν καὶ θυγατέρες κάτω ἀπὸ τὴν χώραν μὲ σκοπὸν ν' ἀνάψουν τὰ κανδήλια καὶ παρακαλέσουν τὴν Παναγίαν τὴν Κατευοδώτραν νὰ δόηγήσῃ καὶ κατευοδώσῃ τοὺς θαλασσοδραμένους συζύγους καὶ τοὺς πατέρας των. 'Ωραῖες κοπέλεις μὲ ὑπο-

κάμισα κόκκινα μεταξωτά, μὲ τραχηλιές ψιλοκεντημένες, ἥρχοντο νὰ ἵκετεύσουν διὰ τὰ ἀδελφάκια τῶν, ποὺ ἔθαλασσοπνίγοντο δι' αὐτάς, διὰ νὰ τοὺς φέρουν προικιά ἀπὸ τὴν Πόλιν, στοιλίδια ἀπὸ τὴν Βενετίαν, κειμήλια ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρειαν. «Πάντα νά' μχωνται, πάντα νὰ φέρνουν». Βοϊδάκια λογικά, ποὺ ὕργωναν ἀντὶ τῆς ἡηρᾶς τὴν θάλασσαν· φρόνιμα ὅπως τὰ δύο ἐκεῖνα τέκνα* τῆς ἱερείας τῆς "Ἡρας, τὰ μακαρισθέντα. Νεαραὶ γυναῖκες ρεμβάζουσαι καὶ μητέρες συλλογισμέναι ἥρχοντο διὰ νὰ καθίσουν καὶ ἀγναντέψουν.

"Αμα εἶχαν φωτισθή τὰ νερά ἢ δψιμώτερα, ἀφοῦ εἶχαν περάσει καὶ αἱ Ἀπόκρεω, συνήθως περὶ τὴν β' ἑβδομάδα τῶν νηστειῶν, ἀφοῦ εἶχαν γευθῆ πλέον ἀχινοὺς καὶ στρείδια ἀρκετά, οἱ ναυτικοὶ μας ἐπέβαιναν εἰς τὰ βρίκια*, εἰς τὶς σκούνες* τῶν, κι ἐμίσευαν· ἐπήγαιναν νὰ ταξιδέψουν. Τὸν καιρὸν ἐκεῖνον καράβια καὶ γολέτες* «ἔδεναν» μεσοῦντος τοῦ φθινοπώρου. Οἱ θαλασσινοὶ μας ἀγαποῦσαν πολὺ τῆς ἑστίας τὴν θαλπωρήν*, τὸν καπνὸν τοῦ μελάθρου* καὶ τὸ θάλπος τῆς ἀγκάλης. Καὶ ὅταν ἐπανήρχετο ἡ ἄνοιξις εἰς τὴν γῆν, τότε αὐτοὶ ἐπέστρεφαν εἰς τὴν θάλασσαν.

'Εσηκώνοντο εἰς τὰ πανιά τὰ αἰμωδιασμένα καὶ ναρκωμένα ἀπὸ τὴν μακρὰν ραστώνην* σκάφη ἀνὰ δύο ἢ τρία τὴν αὐτὴν ἡμέραν· καὶ ἡ σκούνα ἔφερνε βόλτες εἰς τὸν λιμένα, ἀν ἦτο ἐναντίος, ἢ καὶ οὔριος ἀν ἦτο δ ἄνεμος. Ἡ βάρκα ἐπερίμενε διπλαρωμένη ἔξω εἰς τὴν προκυμαίαν. 'Ο καπετάνιος δὲν ἐτελείωνε τοὺς ἀποχαιρετισμοὺς εἰς τὴν οἰκίαν· καὶ ὁ λοστρόμος* ἐμάκρυνε τὶς μπενετάδες εἰς τὰ καπηλειά. Κι ἡ βάρκα ἐπερίμενε. Καὶ ὁ μοῦτσος* ἔχασκε καθήμενος ἔξω ἀπάνω εἰς τὸ κεφαλόσκαλον. Καὶ ὁ νεαρὸς ναύτης, δστις εἶχεν ἔλθει μὲ τὸν μοῦτσον τώρα ἀπὸ τὴν σκούνα, ποὺ ἦτο στὰ πανιά, ἐγίνετο ἄφαντος. Δύο ἄλλοι σύντροφοι, περασμένοι στὰ χαρτιά, ναυτολογημένοι, ἔλειπαν. Κανεὶς δὲν ἤξευρε ποὺ ἦσαν. Καὶ μέσα εἰς τὸ πλοῖον, ὃποὺ ἔφερνε βόλτες βόλτες, κι ἐστρέφετο ὡς δεμένον περὶ κέντρον ἀόρατον —τὸ κέντρον ἦτο μέσα εἰς τὰς καρδίας καὶ εἰς τὰς ἑστίας τῶν ναυτικῶν— ἄλλος δὲν ἦτο εἰ μὴ ὁ πηδαλιοῦχος, ὁ μάγειρος κι ἔνας ἐπιβάτης, ξένος κι ἔρημος, εἰς

τὸν δόποιον εἶχαν εἰπεῖ «τώρα στὴ στιγμή, νὰ τώρα τώρα θὰ φύγωμε» κι εἶχε μπαρκάρει δ ἄνθρωπος ἀπὸ δώδεκα ώρας πρίν!

'Ο πλοιάρχος ἔπρεπε νὰ βάλῃ ἐμπρός τὴν καπετάνισσαν· αὐτὴ ὥφειλε νὰ προπορευθῇ, ἐπειδὴ ἡτον τυχερή, βέβαια· κι ἔτσι ἀπεφάσιζε νὰ μπαρκάρῃ. Τέλος ἐσυμμαζεύετο δ λοστρόμος, ἀνεκαλύπτοντο οἱ δύο ἀπόντες σύντροφοι, ἔξεκολλούσσεν δ πλοιάρχος, ἔπεφταν τρομπόνια * ἀρκετά, τρομπόνια ἀπὸ τὸ πλοῖον, τρομπόνια ἔξω ἀπὸ τὴν πόλιν· ἕκοφταν, ἐψαλιδίζαν τὶς βόλτες ταχύτερα, συντομώτερα, ώς νὰ ἐσφίγγοντο, διὰ νὰ κόψουν τὴν ἀόρατον ἐκείνην κλωστήν, τὸ λεπτὸν ἴσχυρὸν νῆμα, ώς μίαν τρίχα ἔκανθην κυματιζούσης κόμης· καὶ τὸ σκάφος ἔβαλε πλώρην πρὸς βορρᾶν.

Τὴν ήμέραν ἐκείνην καὶ τὰς ἄλλας ήμέρας τῆς ἀρχῆς τοῦ ἔαρος, καραβάνια γυναικῶν, ἀσκέρια, φουσάτα* γυναικῶν, ἀνεῖρον, ἀνέβαινον, ἀνήρχοντο ἐπάνω στὴν ρεματιάν, τὸ ρέμα ρέμα, τὸν ἐλικοειδῆ δρομίσκον, δστις διαχαράσσεται ἀνὰ τοὺς λόφους τοὺς τερπνούς μὲ τὰς χιλιάδας τῶν ἐλαιοδένδρων, τὸν ἀειθαλῆ πρασινόφαιον στολισμὸν τῆς μεγάλης κοιλάδος μὲ τὰς ράχεις, μὲ τὰς κορυφάς, μὲ τὰς ἐσοχάς καὶ ἔξοχάς, ἀνετώτερον ἀπὸ τὴν κυματίζουσαν ποδιάν τῆς βοσκοπούλας τοῦ βουνοῦ, πολυπτυχότερον* ἀπὸ τὴν χρυσοκέντητον ἐσθῆτα τῆς νύμφης. 'Επάνω εἰς τὸν βράχον τῆς ἐρήμου βορεινῆς ἀκτῆς, πλησίον εἰς τὸ λησμονημένον παρεκκλήσι τῆς Παναγίας τῆς Κατευοδώτρας, ἐκεῖ ἐγίνετο τὸ μάζεμα τῶν γυναικῶν, ή σύναξις ἡ μεγάλη.

Τότε ἔλαμπον μὲ μεγάλες φωτιές τὰ κανδήλια τῆς Παναγίας τῆς Κατευοδώτρας. 'Η γραῖα Μαλαμίτσα, ή κλησάρισσα τοῦ 'Αγίου Νικολάου, ἔβανε τὶς φωνές· ἔκανε τὸν κακό... ἐμάλωνε μὲ δλες τὶς γυναῖκες. Αὐτὴ ἐπῆρε τὸ καλαθάκι της, τὴν ρόκα της, τ' ἀδράχτι της, καὶ ἥλθεν ἀπὸ τὸν "Αγιον Νικόλαον ἐπίτηδες, κατὰ παραγγελίαν τοῦ κύρου 'Αγγελῆ, τοῦ ἐπιτρόπου, διὰ νὰ μαλώσῃ τὶς γυναῖκες, τὶς εὐλαβητικές—ἀλιμονον! ή εύλαβειά μας ἔγινε γιὰ τὸ συφέρο, ἔλεγε σείσουσα τὴν κεφαλὴν—νὰ μὴν τὸ παρακάνουν καὶ χύνουν λάδια πολλά καὶ καταλαδώνουν τὸ ἔδαφος τοῦ ναοῦ, καὶ τὰ στασίδια καὶ τ' ἀναλόγι καὶ τὰ δύο τρία παμπάλαια βιβλία, ποὺ ἥσαν ἐκεῖ, καὶ τὰ μανάλια,

καὶ τὸν τοῖχον, καὶ τὸ τέμπλο, καὶ τὶς ποδιές, καὶ αὐτὰς τὰς ἀγίας εἰκόνας. 'Αλλ' οἱ γυναικεῖς δὲν τὴν ἀκουαν. Τί χρείαζονται τόσες φωτιές, σὰν πυροφάνια*, ἐφώναζεν ἡ γρια-Μαλαμίτσα. Αὐτὴ εἶχε μάθει ἀπό τὸν γέροντά της τὸν παπα-Γεράσιμον, διτι οἱ φωτιές τῶν κανδηλῶν πρέπει νὰ εἶναι μικρές, τόσες δά, σὰν λαμπυρίδες. Τοῦ κάκου! Κανεὶς δὲν τὴν ἥκουε.

Οἱ ὁρμαθοὶ* τῶν γυναικῶν ὅμάδες ὅμάδες, συγγενολόγια, διεσπείροντο εἰς μικροὺς δχθους, εἰς πτυχάς* τοῦ βράχου, ἀνάμεσα εἰς θάμνους καὶ χαμόκλαδα, εἰς μέρη ὑψηλά καὶ εἰς μέρη ὑπήνεμα· ἥρχοντο μὲ τὰ καλαθάκια τους, μὲ τὰ μαχαιρίδια τους, διότι πολλαὶ αὐτῶν ἡσχολοῦντο νὰ βγάλουν ἀγριολάχανα, μὲ τὰ προγεύματά τους τὰ σαρακοστιανά· καὶ ἀφοῦ εἶχαν ἀνάψει τὰ κανδήλια τῆς Παναγίας, ἀφοῦ εἶχαν κάμει μετάνοιες στρωτές πολλές, κι εἶχαν κολλήσει ἀφιερώματα εἰς τὴν εἰκόνα, κι εἶχαν χορτάσει τ' αὐτιά τους ἀπό τὰς νουθεσίας τῆς γρια-Μαλαμίτσας, ἐστρώνοντο ἔκεī εἰς τὴν δροσερὰν χλόην κι ἀγνάντευαν κατὰ τὸ πέλαγος.

Τὰ βοσκόπουλα ἐκεῖνα τ' ἄγρια κι ἀχτένιστα κι ἀπλοῖκα, ποὺ τὶς ἔβλεπαν ἀπό μακράν σὰν σκιασμένα, ἀποροῦσαν κι ἔλεγαν :

— Κοίτα τες· στὰ μάτια ἔκαμαν!

'Ως τόσον αἱ γυναικεῖς τῶν θαλασσινῶν ἀγνάντευαν. 'Ιδοὺ τὸ βρίκι τοῦ καπετάν Λιμπέριου τοῦ Λιμνιοῦ· εἶχε σηκωθῆ στὰ πανιά ἀργά τὴν νύκτα· μὲ τὸ ἀπόγειο τῆς νυκτὸς ηὗρε τὸ ρέμα καὶ ἀπεμακρύνθη κι ἔχωνεψε. Κατευόδιο καλό. 'Η προσευχὴ τῶν μικρῶν παιδιῶν του ἀς εἶναι ως πνοή στὰ πανιά, στὰ ξάρτια τοῦ καραβιοῦ σας. . . . στὸ καλό, στὸ καλό!

'Ιδοὺ τὸ καράβι τοῦ καπετάν Σταμάτη τοῦ Σύρραχου. 'Υπερήφανα, καμαρωμένα, ἀδελφωμένα τὰ δύο, αὐτὸ κι ὁ πλοιάρχος του, πᾶνε νὰ μᾶς φέρουν καλά, νὰ μᾶς φέρουν στολίδια. Στὸ καλό, πουλί μου, στὸ καλό!

'Ιδοὺ καὶ ἡ γολέτα τοῦ καπετάν Μανώλη τοῦ Χατζηχάνου. 'Η ψυχή μου, ἡ πνοή μου, νὰ εἶναι πάντα στὰ πανιά σου, ώσδαν λαμπάδα τοῦ Ἐπιταφίου, νὰ διώχνῃ τὰ μαῦρα, τὰ κατασκότεινα τελώνια, πρὶν προφθάσουν νὰ κατακαθίσουν στὰ πανιά

σου. Σύρε, πουλί μου, στό καλό, καὶ στὴν καλὴ τὴν ὥρα! Στὸ καλό!

Νὰ κι ἡ σκούνα τοῦ καπετάν 'Αποστόλη τοῦ Βιδενλῆ, καινούργιο σκαρί, ἡ τετάρτη ἡ πέμπτη, τὴν ὁποίαν κατορθώνει ἐντὸς δεκαετίας νὰ σκαρώσῃ, μ' ὅλην τῆς τύχης τὴν καταδρομήν. "Ἐπεσε πολὺ γιαλό, δὲν τὴν ηὗρε καλὰ τὸ ἀπόγειο κι ἄργησε. Διακρίνεται τὸ πλήρωμα σάν ψύλλοι, ποὺ πηδοῦν ἐμπρός κι δπίσω στὴν κουβέρτα. Δούλευε τα, καπετάνιο μου! Παναγιά μπροστά σας! Στὸ καλό, στὸ καλό!

B'

—Παιδιά μου, κορίτσια μου, ἀρχίζει νὰ δμιλῇ ἡ γρια·Συρραχίνα, παλαιά καπετάνισσα· μὲ τὸ ραβδάκι της καὶ μὲ τὸ καλαθάκι της στὸ χέρι, μὲ τὰ δύδοντα χρόνια στὴν πλάτη, μπόρεσε κι ἀνέβη τὸν ἀνήφορον καὶ ἥλθε, διὰ νὰ καμαρώσῃ, ἵσως διὰ τελευταίαν φοράν, τὸ καράβι τοῦ γυιοῦ της, ποὺ ἔφευγε. Ξέρετε τί μεγάλη χάρι ἔχει, καὶ πόσο καλὸ ἔκαμε στοὺς θαλασσινοὺς αὐτὸ τὸ ἐκκλησιδάκι τῆς Μεγαλόχαρης;

—Πῶς δὲν τὸ ξέρουμε; εἶπαν αἱ ἄλλαι· ἀς ἔχῃ δόξα τὸ δνομά της.

—Τὸ ἔωκκλήσι αὐτὸ ἀγίασε καὶ μέρωσε ὅλο τὸ ἄγριο κῦμα· πρωτύτερα εἶχε κατάρα ὅλος αὐτὸς ὁ γιαλός.

—Γιατί;

—Βλέπετε κεῖνο τὸ βράχο, κάτω στὸ κῦμα, ποὺ ἔχωρίζει ἀπ' τὸ γιαλό; . . . ποὺ φαίνεται σάν ἀνθρωπος, ποὺ μοιάζει σάν γυναίκα; Ἐκείνη εἶναι τὸ Φλανδρώ.

—Ναί, τὸ Φλανδρώ, εἶπεν ἡ ὑπερεξηκοντοῦτις Χατζηχάναινα. Κάτι ἔχω ἀκουστά μου. Ἐσύ θὰ τὸ ξέρης καλύτερα θεια·Φλωρού.

—Τὸ βλέπετε κι εἶναι ξέρα, εἶπεν ἡ Φλωρού, ἡ Συρραχίνα· μιὰ φορά κι ἔναν καιρὸ ἦταν ἀνθρωπος.

—"Ανθρωπος;

—"Ανθρωπος, καθὼς ἐμεῖς. Γυναίκα.

Αἱ ἄλλαι ἤκουουν μὲ ἀπορίαν. Ἡ γρια·Συρραχίνα ἥρχισε νὰ διηγῆται:

—Στὸν καιρὸν τῶν παλαιῶν Ἐλλήνων ἦτον μιὰ κόρη ἀρχοντοπούλα, ποὺ τὴν ἔλεγαν Φλάνδρα ἢ Φλανδρώ. Ἡ Φλανδρὼ εἶχε δόνομαστὴ ἔτσι—καθὼς μοῦ ἔλεγε ὁ πνευματικός, ἀπάνω στὸν Ἀι-Χαράλαμπο· ὅσο τὸ θυμοῦμαι, μακαρία ἡ ψυχὴ του. "Ημουν μικρὸς κορίτσι, δώδεκα χρόνων, καὶ μὲ πῆγε ἡ μάνα μου νὰ ξαγορευτῶ * τὴν μεγάλη Τετράδη. . . τὸ τί μώλεγε ὁ πνευματικὸς δὲν ἀγρικοῦσα. . . Τὸ νόημά του δὲν τὸ καταλάβαινα, τὰ λόγια τὰ θυμόμουν, κι ὑστερ' ἀπὸ χρόνια. . . τὸ κορίτσι πρέπει νά 'ναι φρόνιμο καὶ ντροπαλό, νά 'ναι ύπακουο, ν' ἀγαπᾷ τὸν κύρη του καὶ τὴν μανούλα του· καὶ σὰν μεγαλώσῃ καὶ δώσῃ ὁ Θεός καὶ παντρευτῆ, μὲ τὴν εὐκή τῶν γονιῶν του, νὰ ἀγαπᾷ τὸν ἄνδρα της.

Μοῦ φέρε τὸ παράδειγμα τῶν παλαιῶν Ἐλλήνων. . . Οἱ παλιοὶ Ἐλληνες, ποὺ προσκυνοῦσαν τὰ εἴδωλα. . . Κεῖνον τὸν καιρὸν ἦτον μιὰ, ποὺ τὴν ἔλεγαν Φλάνδρα, Φλανδρώ. Φλανδρὼ θὰ πῆ Φιλανδρώ. Φιλανδρὼ θὰ πῆ μιά, ποὺ ἀγαπᾷ τὸν ἄνδρα της. Φλανδρὼ τὴν εἶπαν. Φλανδρὼ βγῆκε. Ἀγάπησε δόλοψυχα τὸν ἄνδρα της, ὅσο ποὺ ἔχασε τὰ ἀγαθὰ τοῦ κόσμου κι ἔγινε πέτρα γι' αὐτό. Τὸν καιρὸν ἐκεῖνο ἦτον ἔνας καραβούρης, ὅμορφο παλληκάρι, κι ἐγνώρισε τὸ Φλανδρώ, καὶ τὴν ἐγύρεψε, καὶ τῆς ἔδωσε ἀρραβώνα. Σὰν τῆς ἔδωσε ἀρραβώνα, ἐσκάρωσε καινούριο καράβι· καὶ σὰν ἐσκάρωσε τὸ καράβι, ἔγινε κι ὁ γάμος· καὶ σὰν ἔγινε ὁ γάμος, ἔρριξε τὸ καράβι στὸ γιαλό, κι ἐμπαρκάρισε κι ἐπῆγε νά ταξιδέψῃ.

Τότε τὸ Φλανδρὼ ἥρθε ν' ἀγναντέψῃ, σὰν καλὴ ὥρα, σ' αὐτὸν τὸν ἔρμο γιαλό. Ξεκολλοῦσε ἡ ψυχὴ της, ποὺ ἔφευγε ὁ ἄνδρας της· δὲν μποροῦσε νὰ τὸ βαστάξῃ, νὰ στηλώσῃ τὴν καρδιά της. Ἀγνάντεψε τὸ καράβι, ποὺ ἔφευγε, κι ἔκλαψε πικρά κι ἔπεσαν τὰ δάκρυά της στὰ κύματα· καὶ τὰ κύματα ἐπικράθηκαν, κι ἐφαρμακώθηκαν, καὶ θύμωσαν, κι ὀγρίεψαν, κι ἐθέριεψαν. . . καὶ στὸ δρόμο τους, ποὺ ηύραν τὸ καράβι, ἔπνιξαν τὸν ἄνδρα τῆς Φλανδρῶς, κι ἔγινε ἀγυριστιά του. . .

Καὶ τὸ Φλανδρὼ ἥρθε καὶ ξαναῆρθε σ' αὐτὸν τὸν ἔρμο γιαλὸ κι ἕκοιταζε κι ἀγνάντευε. . . κι ἐπερίμενε, κι ἐκαρτεροῦσε, κι ἀπάντεχε. Πέρασαν μῆνες, πέρασε χρόνος, πέρασαν δυὸς χρόνια, πέρασαν τρία. . . καὶ τὸ καράβι πουθενὰ δὲν ἐφάνηκε. . . Καὶ τὸ Φλανδρὼ ἔκλαψε, καὶ καταράστηκε τὴν θάλασσα, καὶ τὰ

μάτια της ἐστέγνωσαν, καὶ δὲν εἶχε πλιά δάκρυ νὰ χύσῃ, καὶ παρακάλεσε τοὺς Θεούς της, ποὺ ἦταν Εἴδωλα, πέτρες, νὰ τῆς κάμουν τὴ χάρι νὰ γίνη κι αὐτὴ εἴδωλο, βράχος, πέτρα . . . καὶ τὸ ζήτημά της ἔγινε, καὶ τὴν ἔκαμαν βράχο, ξέρα . . . μὲ τὸ σκῆμα τ' ἀνθρώπινο, ποὺ τρίβηκε καὶ φθάρηκε ἀπὸ τὰ κύματα ὑστερ' ἀπὸ χιλιάδες χρόνια· καὶ τ' ἀνθρωπινὸ τὸ σκῆμα φαίνεται ἀκόμα· καὶ νά, ὁ βράχος ἐκεῖ, ἡ πέτρα, ποὺ θαλασσοδέρνεται καὶ χτυπᾷ καὶ βογγᾶ ἀπάνω της τὸ κῦμα . . . κι ἡ φωνή της, τὸ βογγητό τῆς θάλασσας . . . Νά, ή ξέρα ἐκεῖ. Αὕτη ναι ἡ Φλανδρώ.

—“Ὑστερα, μὲ χρόνια πολλά, σὰν ἥρθε ὁ Χριστὸς ν' ἀγιάσῃ τὰ νερά, γιὰ νὰ βαφτιστῇ ἡ πλάσι, μιὰ χριστιανὴ ἀρχόντισσα, ἡ Χατζηγιάνναινα, ποὺ εἶχαν σκαρώσει τὰ παιδιά της δύο καράβια, ἔταξε στὴν Παναγιά, κι ἔχτισε αὐτὸ τὸ παρακκλήσι γιὰ τὸ καλὸ κατευόδιο τῶν παιδιῶν της . . .” Ἄς δώσῃ ἡ Παναγία καὶ σήμερα νά'ναι καλὸ κατευόδιο στοὺς ἄνδρες σας, στ' ἀδέρφια σας καὶ στοὺς γονιούς σας.

—Φχαριστοῦμε· ὅμοιώς καὶ στὰ παιδάκια σου, θεια·Φλωρού.

Γ'

Στὸ καλό. Ο ἥλιος ἔχαμήλωνε κατὰ τὸ βουνό, τὰ πρῶτα πλοῖα εἶχαν γίνει ἄφαντα πρὸ ὥρας· καὶ ἡ τελευταία γολέτα, μικρὸν κατὰ μικρόν, ἔχώνευεν εἰς τὸ μέγα πέλαγος. Τὰ συγγενολόγια καὶ τὰ φουσάτα, μὲ τὰ καλαθάκια καὶ τὰ μαχαιράκια τους, διεσπάρησαν ἀνὰ τοὺς λόφους, κι ἥβγαζαν καυκαλῆθρες καὶ μυρόνια, κι ἔκοφταν φτέρες κι ἀγριομάραθα. Σιγὰ σιγὰ κατέβη ὁ ἥλιος εἰς τὸ βουνὸν καὶ αὐταὶ κατῆλθον εἰς τὴν πολίχνην.

Ἡ νυκτερινὴ αὔρα ἐσύριζε εἰς τὰ δένδρα, καὶ οἱ λογισμοὶ τῶν γυναικῶν ἐπετοῦσαν μαζὶ της κι ἔστελλαν πολλάς εὐχάς εἰς τὰ κατάρτια, εἰς τὰ πανιά καὶ εἰς τὰ ἔξαρτια τῶν καραβιῶν. Καὶ βαθιὰ εἰς τὴν σιωπὴν τῆς νυκτός, τίποτε ἄλλο δὲν ἥκούσθη, εἰ μὴ τὸ λάλημα τοῦ νυκτερινοῦ πουλιοῦ, καὶ τὸ δῖσμα μιᾶς τελευταίας συντροφιᾶς ναυτικῶν, μελλόντων ν' ἀναχωρήσωσιν αὔριον.

—Σύρε, πουλί μου, στὸ καλὸ καὶ στὴν καλὴ τὴν ὥρα!

Περιοδικὸν «Καλλιτέχνης», 1911

Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης

ΤΟ ΣΠΙΤΙ ΠΟΥ ΓΕΝΝΗΘΗΚΑ

Τὸ σπίτι ποὺ γεννήθηκα, κι ἄς τὸ πατοῦν οἱ ξένοι,
στοιχεὶό εἶναι καὶ μὲ προσκαλεῖ, ψυχὴ καὶ μὲ προσμένει.

Τὸ σπίτι ποὺ γεννήθηκα, ἵδια στράτα,
στὰ μάτια μου ὅλο ὑψώνεται καὶ μ' ὅλα του τὰ νιάτα.

Τὸ σπίτι, ἀν τοῦ νοθέψανε τὸ σχῆμα καὶ τὸ χρῶμα,
καὶ ἀνόθευτο καὶ ἀχάλαστο, καὶ μὲ προσμένει ἀκόμα.

Τῆς πόρτας του ἡ παλαιὶκὴ κορώνα, ὥ! νά, ἡ καμάρα!
μόνο οἱ χορδὲς τῆς λείπουνε γιὰ νὰ γενῇ κιθάρα...

νὰ συνοδέψῃ τοῦ σπιτιοῦ τ' ὅλοχαρο τραγούδι.

Πρὸς τὸ παιδὶ γυρίζω ἀνθός, δροσιὰ ξεπεταρούδι,
πάω στὴ φωλιά, στὴ γάστρα μου, στὸ πρωί μου, στὸ μαγνήτη,
στὴ ζέστα τῆς μητέρας μου, στὸ πατρικὸ ἄγιο σπίτι.

"Ἄς ἥρθαν τὰ γεράματα κι ἄς κύλησαν οἱ χρόνοι,
ἀπ' τὸ ψιμύθι τοῦ ἀλλαγμοῦ κι ἀπ' τοῦ χαμοῦ τὴ σκόνη,
καὶ ἀπείραχτο κι ἀνέγγιχτο στὴ Μοῖρα ἀγνάντια στέκει,
κι ἀπὸ τὸν κῆπο του γιὰ μὲ χλωρὰ στεφάνια πλέκει.

Τοῦ κάκου οἱ ἔγνοιες, οἱ καιροί, πληγὲς καρδιῶν καὶ τόπων.
Τὰ μάτια μου ἄλλα, κι ἄλλα εἶναι τὰ μάτια τῶν ἀνθρώπων.

'Απὸ τὴν ἴσκιερὴ ἐμπατὴ στὴ φωτισμένη σάλα
μὲ τ' ἀκριβὸ ρολόϊ χρυσὸ στὴν κρυσταλλένια γυάλα,
ὅλα βαμμένα ρυθμικά, γιορτιάτικα ντυμένα,
πρόσωπα, ἀντικείμενα μὲ καρτεροῦν ἐμένα.

Στὸ πλάΐ τῆς δούλας τῆς πιστῆς ἡ ἀρχόντισσα γιαγιά μου
καὶ ἡ ρήγισσα τῆς προκοπῆς, ἡ μάνα μου, ὥ χαρά μου!
τὸ στερνογέννητο καρπὸ στὴν ἀγκαλιά, καὶ πέρα,
μπρὸς σὲ χαρτιά τὸ φάντασμα γνοιασμένο τοῦ πατέρα.

Καὶ μέσ' ἀπ' τοὺς ἀνασασμοὺς τοῦ ρόδου καὶ τοῦ δυόσμου
καὶ δουλευτῆς καὶ φυτευτῆς τοῦ κήπου, ὁ ἀδελφός μου.

Τὸ σπίτι ποὺ γεννήθηκα, κι ἄς τὸ πατοῦν οἱ ξένοι,
στοιχειό, καὶ σὰν ἀπάτητο μὲ ζῆ καὶ μὲ προσμένει.

«Τὰ Παράκαιρα»

Κωστῆς Ηλιάμας

Άραγε για γραφίας σικηλος

ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΒΗΜΑΤΑ

(Ζωγραφικός πίνακας Γ. Ιακωβίδου)

Ήρθε δέ καιρός νὰ κάμη τὰ πρῶτα του βήματα δέ μικρός ζυγγονος — ἀς τὸν ποῦμε Θανούλη — ποὺ μὲ τόση λαχτάρα περιμένουν δῆλοι στὸ σπίτι. Ή γιαγιά, ή καλὴ γιαγιά, ποὺ ξέρει τόσα ὀραῖα παραμύθια, ή γιαγιά, ποὺ ξαναγίνεται παιδὶ μὲ τὰ ζυγγόνια, δρθή κρατεῖ μὲ τὰ δυό της χέρια ἐλαφρὰ στὴν ἀγκαλιά της τὸ χαριτωμένο μικρούλη. Γερό καὶ ἵσιο εἶναι τὸ γεροτικό της κορμί. Καλοφορεμένη ἔχει τὴ ζακέτα της, ποὺ τὴ σφιχτοδένει στὴ μέση ή καθαρὴ ποδιά της. Τὰ μαλλιά της, ἀν καὶ εἶναι καλοχτενισμένα, δείχνουν πρός τὰ πίσω, πὼς μὲ τὶς θωπεῖες τοῦ Θανούλη ἔψυγαν ἀπὸ τὴ σειρά τους. "Ἄχ, τί σοῦ εἶναι αὐτὸ τὸ σκανδαλάκι, δῆλο μὲ τὰ μαλλιά τῆς γιαγιᾶς τὰ βάνει! Καὶ ή γιαγιά εὐχαρίστως τὸν ἀφήνει νὰ τῆς τὰ τραβᾶ.

Τὰ δάχτυλά της μισοανοιγμένα μόλις ζυγγίζουν ἀπαλὰ τὸ στήθος του κι εἶναι ἔτοιμα ν' ἀποσυρθοῦν, γιὰ νὰ τὸν ἀφήσουν ἐλεύθερο.

Μὲ πόση χαρούμενη στοργὴ καὶ πόση προσοχὴ χυμένη στὸ γεροντικό της πρόσωπο παρακολουθεῖ τὴν κίνηση τοῦ μικρούλη;

Καὶ δέ μικρός; Νά τος, μὲ τὸ ὀλόλευκο φόρεμά του, παχουλός παχουλός, γεμάτος ύγεια καὶ ζωή· ὀλοκάθαρο εἶναι τὸ πρόσωπό του μὲ κάτι μαγουλάκια γιὰ φίλημα. Αχτένιστα, ἀλλὰ στρωμένα εἶναι τὰ ὄραια καὶ πρωτόφαντα μαλλάκια του. Καὶ τί δὲ σοῦ λένε ἔκεινα τὰ σκανταλιάρικα ματάκια του. Γνωρίζει τὴ στοργὴ τῆς γιαγιᾶς καὶ τῆς ἔχει ἀπόλυτη ἐμπιστοσύνη· καὶ γι' αὐτὸ τὸ γελαστὸ στόμα του φαίνεται σὰ νὰ φωνάζῃ:

— Γιαγιάκα μου, δὲ φοβοῦμαι — κι ἀς φοβᾶται καὶ λίγο — ἐσύ εἶσαι κοντά μου! Πῶς νὰ φοβηθῶ;

Χαρούμενος λοιπὸν πατάει τὸ ἔνα του πόδι στὸ τραπέζι, ἔνω σηκώνει τὸ ἄλλο, ἔτοιμος νὰ περπατήσῃ.

Νιώθει τὴ μεγάλη χαρά, ποὺ τοῦ δίνει ἡ ίκανοποίηση τῆς πρώτης ἐλευθερίας· ἀκούει τὶς θερμές προτροπές, παίρνει θάρρος καὶ ξεκινᾶ γελαστός, σὰ νὰ λένε:

— "Εννοια σας, ξέρω ἐγὼ τί νὰ κάμω!

"Ανθη ἀκόμη κρατεῖ στὸ χεράκι του δέ χαριτωμένος μικρού-

λης' είναι τὰ ἄνθη γιὰ τὸ στεφάνι τῆς νίκης του γιὰ τὰ πρώτα του βήματα.

’Απέναντί τους, στὴν ἄλλη μεριὰ τοῦ τραπεζιοῦ, κάθεται ἡ ἀδελφούλα του· ὁ ζωγράφος μ' αὐτὸ δέλει νὰ δείξῃ, πῶς δὲν ὑπάρχει κίνδυνος. Ποιός κάθεται στὸ σπίτι, ὅταν κινδυνεύῃ ἔνα μικρό; Κοιτάζει τὸν ἀγαπημένο τῆς ἀδελφὸ μὲ τὸ πιὸ τρυφερὸ καὶ στοργικὸ βλέμμα· τὸ νιώθομε ἀπὸ τὴν κίνησή της' ἀπλώνει τὸ χέρι της, ἀνοίγει τὰ δάχτυλα, ἔτοιμη νὰ τὸν πιάσῃ, νὰ τὸν βοηθήσῃ λέγοντάς του:

— ”Ελα, χρυσό μου, ἔλα! ”Ελα! ‘Η ἀδελφούλα σου είναι ἐνδιδό· θὰ σὲ πιάσῃ. ’Έμπρός, ἔλα! ἔλα!

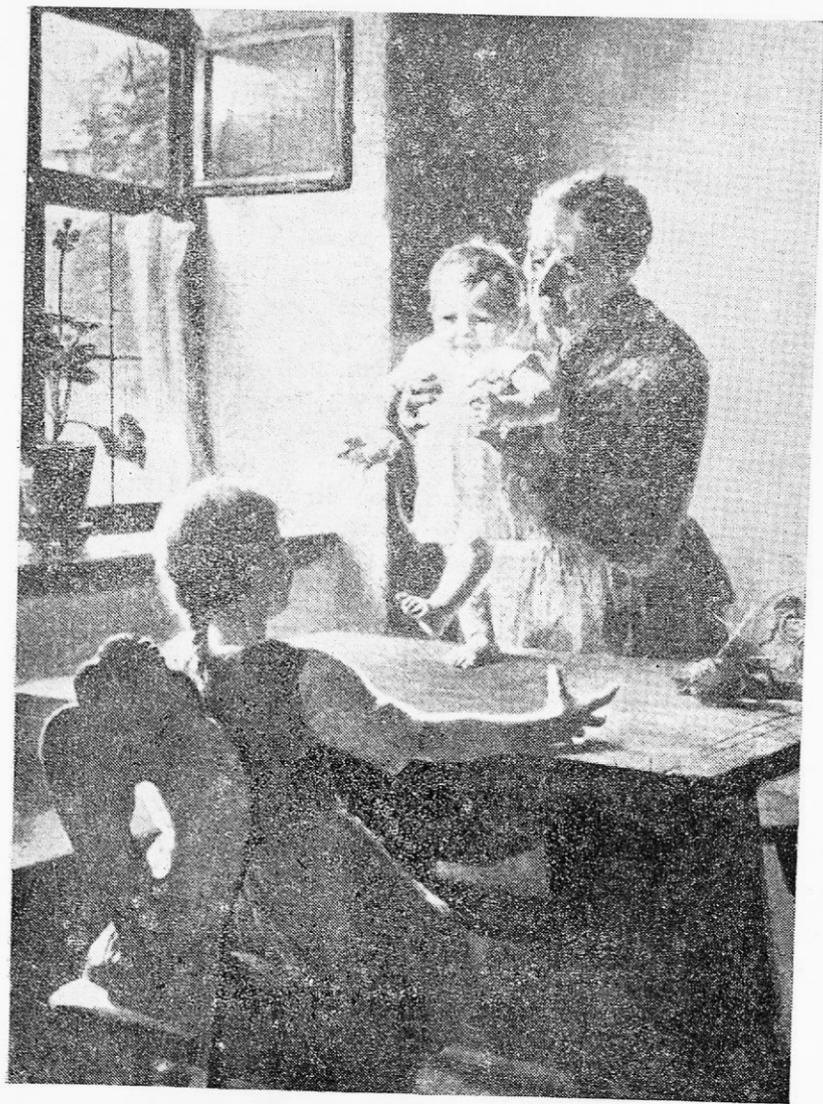
Καὶ γιὰ νὰ συμπληρώσῃ ὁ καλλιτέχνης τὴν τρυφερότητα τῆς ώραίας αὐτῆς οἰκογενειακῆς σκηνῆς, τοποθετεῖ ἀριστερὰ σὲ μέρος καταφανές μιὰ γλάστρα μ' ἔνα ἀνθισμένο φυτό. Σὲ μιὰ τέτοια γιορτὴ τοῦ σπιτιοῦ τὰ ἄνθη είναι ἀπαραίτητα, γιὰ νὰ δείξωμε τὴ χαρά.

’Ο ζωγραφικὸς αὐτὸς πίνακας είναι τόσο ζωντανός, ὥστε ἀπ' αὐτὸν ἐμπνεύστηκε ὁ ποιητὴς Πολέμης τὸ ἀκόλουθο ώραῖο παιδικὸ ποίημα, ποὺ ἐρμηνεύει τὴν συγκινητικὴ σκηνή του:

Χαρωπὸ καὶ φοβισμένο
μὲ τὰ μάτια γελαστά,
στὸ τραπέζι ἀνεβασμένο
ἡ γιαγιά του τὸ βαστᾶ.

Τὸ βαστᾶ καὶ προσπαθεῖ
μιὰ στιγμούλα νὰ τ' ἀφήσῃ,
νὰ τὸ κάνῃ νὰ σταθῇ,
νὰ τὸ κάνῃ νὰ βαδίσῃ.

’Απ' ἀντίκρου ἡ ’Αντιγόνη,
ἀδελφούλα του καλή,
τὰ χεράκια τῆς ἀπλώνει
καὶ μὲ γέλια τὸ καλεῖ.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Καὶ τοῦ κράζει δυνατά :
 — "Ελα, έλα ! Πάρε θάρρος !
 Σήκωσε καμαρωτά
 τοῦ μικροῦ κορμιοῦ τὸ βάρος .

Βάδιζε καὶ μὴ φοβᾶσαι,
 ὅπως δὲ φοβοῦμ' ἐγώ·
 τίποτε μὴ συλλογάσαι,
 μὴ γυρεύης ὁδηγό.

Κι ή γιαγιά χαμογελά
 καὶ τοῦ λέει : Πρὶν βαδίσης,
 πρῶτα κοίταξε καλά,
 ποῦ τὸ πόδι θὰ πατήσης.

Πρῶτο βῆμα, ποὺ θὰ κάνης,
 τὴν όρμή σου νὰ κρατῆς·
 στὸ σκοπὸ ποτὲ δὲ φθάνεις,
 ἀν δὲν ξέρης ποῦ πατεῖς.

Τώρα ἀκόμη σὲ βαστῶ·
 δταν μόνο θὰ βαδίζης,
 φρόντισε νά'ναι σωστὸ
 κάθε βῆμα, ποὺ θ' ἀρχίζης.

N. A. Κοντόπουλος

Επιστροφή
Γούστα

ΣΤ'

ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΝ ΖΩΗΝ

'Η δύραμις δὲν είναι και δὲν ζη
παρά μαζί . . .
μιέ τι δικαιοσύνη.

K. Παλαμᾶς

110

Εγγόνια ρόζη μή, πογ
τά είσαι επενδυθέντη
τει. θραύσερον αρων;
εβοια. ενχαρισμένη;
δι αγανώ

Επαγγελία

ΑΛΗΘΙΝΟΣ ΑΝΔΡΑΣ

Γλέον ἐργάτες — μιαδόσοι, δυναμιτιστές — φτιάροντ ρέσα σ' ἔτα παλιόσπιτο του Μεγαλοζωφιοῦ ἐχορητικά μείγματα καὶ γνώγγια γιὰ μὰν ἐταιρία, ποὺ θέλει νὰ διαλύσῃ ἔτα βονέλιαμέρο στήρ ἀκρογιαλὰ πλοῖο. Ξαφνικὰ παιώνια φωτιὰ τὸ απέν. Στήγη τραγικὴ αὐτὴ στηρήθη ὁ Λεωνής Δρίβας, ἔτας νέος ζωγράφος, μόνος προστάτης τῆς δραφαῆς καὶ ἀγαπημένης ἀδελητῆς του Ἀδριανῆς, φίγεται στὴ φοβερὴ πυρωγιὰ μὲ μεγάλη ανταπόγνηση, γιὰ τὰ σώση ἔτα παιδάκι. . . .]

.... Ἐκείνη τὴ στιγμὴ ἵσα ἵσα ἀκούστηκε ἔνας δυνατός κρότος, ἐκεὶ κατὰ τὴν ἄκρη τοῦ χωριοῦ, καὶ καταπόδι φωνές. "Αγριες φωνές. Κατόπι μπιστολιές. Ἀπανωτές μπιστολιές καὶ σὲ λίγο οἱ καμπάνες. "Ενα καμπανητό ἄταχτο, ἐπίμονο, βιαστικό.

 Μιὰ φλόγα κοκκινωπὴ ξεμπουκάρισε ἀπὸ κάπου καὶ ἔρριξε τὴν αἰματηρή της ἀναλαμπὴν πάνω στοὺς τοίχους καὶ τὰ κεραμίδια τῶν τριγυρινῶν σπιτιῶν. Κατόπι ἄλλη μιὰ χύθηκε, σὰ ζωφανταστικό, θυμωμένο καὶ λυγερό. "Ενα θεριό, ποὺ ἤταν ὅλο γλωδσσα. Βγῆκε μιὰ ἀπὸ ἔνα παράθυρο καὶ μονομιᾶς τραβήχτηκε πίσω σὰ μέσα σὲ σκοτεινὸ καταπιώνα. Κατόπι ξετινάχτηκε ἔξω σβέλτη κι ὠργισμένη. "Ωρμούσε καὶ λύγιζε, κρέμαγε κυματιστὰ καὶ πάλι στύλωνε ὀρθὴ καὶ σειόταν σὰ θυμωμένο ἐρπετό.

—Πυρκαγιά! . . .

Τραβᾶνε κατὰ κεῖ ἀπ' ὅλες τὶς μεριές τοῦ χωριοῦ. "Ολοι οἱ δρόμοι μαυρίζουν ἀπὸ τὸν κόσμο, τὰ καλντερίμια βουλίζουν ἀπὸ τὸ ποδοβολητό καὶ ἀπὸ τὶς φωνές. Ἀπὸ τοὺς πρώτους τρέχει ὁ Δήμαρχος.

Οἱ ἐθελοντὲς πυροσβέστες τοῦ δήμου ἔρχονται μὲ τὶς κάσκες τους, ἔρχονται μὲ τὴν κόκκινη ἀντλία τοῦ Δημαρχείου μέσα στὸν ἀποθεωτικὸ ἀλαλαγμὸ τῶν παιδιῶν . . .

 "Ἐώ ἀπὸ τὸ σπίτι, ποὺ καιγόταν, οἱ χωροφύλακες τοῦ σταθμοῦ μάταια πολεμούσαν νὰ κρατήσουν σὲ ἀπόσταση τὸν κόσμο, ποὺ στριψανόταν γύρω. Ήταν τὸ σπίτι τῆς ἐταιρίας τοῦ βαπτοριοῦ, ποὺ καιγόταν. Εκεὶ στὸ ἴσογειο ἀποθήκευαν ὅλα τους. Μηχανήματα, παλαμάρια, φυτίλια, καὶ ἐκρηκτικὰ φυσίγγια. Πήραν φωτιὰ τὰ μίγματα κι ἀναψε τὸ σπίτι . . .

Οἱ πυροσβέστες ἔκαναν ὅ,τι μπορούσαν μὲ τὴ μικρὴ ἀν-

τλία. "Ένα πλήθος άνδρες και γυναῖκες τῆς γειτονιᾶς κουβα-
λούσαν ἀδιάκοπα νερό μὲ τοὺς γκαζοτενεκέδες κι ἔβρεχαν τὰ
γειτονικὰ παραθυρόφυλλα και τὶς στέγες. "Ομως μέσα στὸ
σπίτι οἱ φλόγες λαμπάδιαζαν στὸ ἐπάνω πάτωμα ἀπὸ τὰ πα-
ράθυρα και κανένας δὲν τολμοῦσε νὰ πλησιάσῃ . . .

"Ολοι ρωτοῦσαν μὲ μεγάλες φωνές, ἀν ἥταν μέσα οἱ μινα-
δόροι ἢ πρόφθασαν και βγῆκαν. Και κανένας δὲν ἤξερε τί νὰ
πῇ. Μέσα σ' ὅλους ἥταν ἡ φρίκη και ἡ συνανθρώπινη συμπά-
θεια γιὰ τὴ φοβερὴ περίπτωση, μήπως ἀπόμειναν μέσα οἱ ἔρ-
γάτες . . .

"Αξαφνα ὅλο τὸ πλήθος τρικύμισε.

— Οἱ μιναδόροι ! . . . Σηκώθηκε μιὰ φωνὴ ἀπὸ παντοῦ.

'Η ξυλένια ἔξωπορτα τοῦ σπιτιοῦ εἶχε ἀνοίξει ἀπὸ μέσα,
και χύθηκαν ἔξω οἱ δύο ἄνθρωποι.

— "Α, γλυκώσαν ! . . . 'Ακούστηκε ἀπ' ὅλα τὰ στόματα, χι-
λιόφωνη κραυγὴ.

W "Ομως τὴν ἴδια σχεδὸν στιγμὴ χύμηξε μιὰ γυναίκα. Ρίχτηκε
μέσα στὸν κόσμο ξεφωνίζοντας : *W*

— Γλυτῶστε το, χριστιανοί ! Γλυτῶστε το, Χριστιανοί !

Πολεμοῦσε νὰ τρέξῃ στὸ σπίτι, ποὺ καιγόταν πιὰ ὅλο τὸ
ἐπάνω πάτωμα μὲ πιὸ μεγάλη ὄρμή, ἀπὸ τὴ στιγμὴ ποὺ ἀνοίξει
ἡ ἔξωπορτα. Δυὸ πυροσβέστες τὴν ἄρπαξαν ἀπὸ τὰ χέρια.

— Ποιό, μωρὴ Σταυρή ;

— Τὸ μωρό μου ! σκληρίζει ἡ γυναίκα και τινάζεται ξεφρε-
νιασμένη πρός τὶς φλόγες. 'Η Φανούλα μου εἶναι μέσα ! 'Εγὼ
ἡ ἔρημη τὸ στειλα νὰ τὸν καλέσω ! 'Εγὼ ἡ ἔρημη !

W Εκείνη τὴ στιγμὴ προφθαίνει ὁ διευθυντὴς τῆς ἑταιρίας.
Εἶναι λαχανιασμένος ἀπὸ τὸ τρέξιμο. Ξεκαπέλωτος και ξετρα-
χηλισμένος. Κουνᾶ τὰ χέρια του σὰν τρελός και φωνάζει μὲ
παραμορφωμένο πρόσωπο. Φωνάζει δυνατὰ σὰν τελάλης *W*

— Τὸ νοῦ σας, *W* στὸ κάτιω πάτωμα εἶναι δυὸ κάσες δυ-
ναμίτες !

Μονομιᾶς γίνεται μιὰ καινούργια χλαλοή. 'Ο κόσμος τσυ-
ρίζει και τσαλατιέται νὰ φύγῃ ἀπὸ τὸν πανικά.

— Τοιχίλια !

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

'Ο Δήμαρχος τρέχει καὶ σπρώχνει ὅλους νὰ φύγουν. Τὸ ἔδιο κι οἱ χωροφύλακες. 'Ο Λεωνῆς τὸν ἀρπάζει ἀπὸ τὸ χέρι καὶ τοῦ λέει γρήγορα στ' αὐτί:

—Νουνέ, ἔχε τὸ νοῦ σου στὶς γυναικες.

Καὶ τοῦ δείχνει τὴν ἀδερφή του καὶ τὶς δημαρχοπούλες.

Σύγκαιρα τινάζεται μέσ' ἀπὸ τὸν κόσμο καὶ μὲ τρεῖς τέσσερες δρασκελιές χώνεται μέσα στὴν ἀνοιχτὴ πόρτα τοῦ σπιτιοῦ. Δὲ βλέπει τίποτε. Νιώθει μονάχα τὸν καπνὸν νὰ κατεβαίνη πηχτὸς ἀπὸ τ' ἀπάνω πάτωμα, νὰ κυλᾶ μαῦρος ἀπὸ τὸ ἄνοιγμα τῆς σκάλας, ποὺ φεγγοβούλα κόκκινο τὸ λοξό της τετράγωνο.

—Φανούλα! Φωνάζει πνιγμένος. Φανούλα! Σωπαίνει ν' ἀκούσῃ. Δὲν ἀκούει τίποτ' ἄλλο ἀπὸ τὰ δοκάρια, ποὺ τρίζουν καὶ πέφτουν στὸ πάνω πάτωμα, πάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι του.

—Φανούλα!

Μπαίνει σ' ἔνα δωμάτιο ὁλοσκότεινο, δίχως παράθυρο. Φωνάζει κι ἀφουγκράζεται*. Τίποτε. Ψάχνει μὲ τὰ χέρια του, μὲ τὰ πόδια του. Μπερδεύεται σὲ σκοινιά, σὲ σφυριά, σὲ κάσες. Βγαίνει καὶ τρυπώνει σ' ἄλλη κάμαρη. Τίποτε κι ἔκει. Δὲν ἔχει ἄλλη χώριση στὸ Ισόγειο. «Πάει, θά κάηκε!», συλλογίζεται.

"Ἐνα ἀναμμένο ξύλο πετάγεται σφυρίζοντας ἀπὸ τὴ σκάλα πρὸς τὸ μέρος του· τὰ σκαλοπάτια γιομίζουν κόκκινα κάρβουνα. Πέφτει τρομαγμένος πρὸς τὰ πίσω καὶ πιάνεται ἀπὸ ἔνα πιθάρι χτισμένο στὸ χῶμα. "Ετσι τοῦρχεται καὶ χώνει μέσα τὸ χέρι του. Φουχτιάζει ἔνα κεφαλάκι καὶ δυὸ μαλακὰ χεράκια, ποὺ εἶναι κλειδωμένα πάνω σ' αὐτὸ τὸ κεφαλάκι, για νὰ τὸ προστατέψουν.

Τὸ τραβᾶ μὲ ἄγρια χαρά, ἡ καρδιά του κλωτσᾶ μέσα στὰ στήθια. Τὸ σέρνει, κι αὐτὸ ἀντιστέκεται καὶ κλαίει τρομαγμένο καὶ πιάνεται ἀπὸ τὰ χείλια τοῦ πιθαριοῦ νὰ μὴν ξεκολλήσῃ. Τ' ἀρπάζει στὴ μασχάλη του καὶ χύνεται ἔξω...

'Ο κόσμος εἶχε τραβηγτῆ μακριά, ὡς κάτω στὴν ἀκρογιαλιά, κι ἀκούει ἔναν χιλιόφωνο ἀλαλαγμὸν νὰ ξεσπᾶ στὸ φανέρωμά του. Εἶναι μιὰ πολυσύνθετη κραυγὴ χαρᾶς, ποὺ κυλᾶ σὰν κῦμα. Άρεχει πρὸς τὰ κεῖ. Μιὰ γυναικα—ἡ μάνα τοῦ πατιδιοῦ—τὸν σέρνει, κλαίει σὰν τρελή, περδουκλώνεται στὰ πόδια του καὶ τοῦ φιλᾶ τὰ παπούτσια. | Γῆς ἀφήνει τὸ παιδί, ξεμπερ-

δείνει μὲ δυσκολία ἀπὸ τὰ χέρια της καὶ γυρεύει τὶς γυναῖκες. Δὲν τὶς βλέπει πουθενά.

—'Αδριανή! φωνάζει δυνατά. 'Αδριανή!

—'Εδω! . . . Τοῦ φωνάζει ἡ δημαρχοπόλα.

Κουνά ψηλά τὸ χέρι της νὰ τὴν δῆ. Εἶναι ἐκεῖ στὸν ἄμμο . . . Μιὰ λιποθυμιά, μὰ δὲν εἶναι τίποτε. Τῆς πέρασε.

Τρέχει καὶ τὰ μηλίγγια του χτυποῦν σφυριές. ~~Η~~ ἀδερφή του εἶναι μέσα στὴν ἀγκαλιά τῶν κοριτσιών. Ο γιατρὸς τῆς χτυπᾶ ἐλαφριὰ τὸ χέρι. Τῆς μιλᾶ σὰν σὲ παιδί.

— Μπράβο! Δὲν ἔχετε τίποτε. Νά τος ὁ ἀδερφός σας . . .

~~Ο~~ Λεωνής τὴν παίρνει στὴν ἀγκαλιά του . . . Φωνάζει τρομαγμένος:

—'Αδριανή!

Αὐτὴ ἀνοίγει τὰ μάτια της, τὸν ἀγκαλιάζει κι ἀρχίζει νὰ κλαίνῃ μ' ἀναφυλλητά.

— Δὲν εἶναι τίποτε λέει ὁ γιατρός. Μιὰ ἐλαφριὰ λιγοθυμιά, περαστική . . .

Ο Δήμαρχος εἶναι ἄνω κάτω ἀπὸ τὴ συγκίνηση.

— Λεωνή μου, γυιέ μου, λέει καὶ ἡ φωνή του τρέμει. "Ελα νὰ σὲ φιλήσω. Εἶσαι ἀληθινὸς ἄνδρας καὶ καλὸς ἄνθρωπος . . . Νά, σὰν τὸν πατέρα σου!"

Στὰ μάτια τοῦ Λεωνῆ τρέχουν χοντρὰ δάκρυα, φωτισμένα ἀπὸ τὴ φωτιά. Πολεμᾶ νὰ τὰ κρύψῃ καὶ χαμογελᾶ . . .

«*Η Λασάλα μὲ τὰ χονσὰ μάτια*» (*Απόσταση*) *Στράτης Μενιβήλης*

Ο ΚΑΛΟΣ ΣΠΟΡΕΥΣ

«Ἐξῆλθεν ὁ σπείρων τοῦ σπεῖρου
τὸν σπόδον αἰτοῦ»
(Λουκᾶς, η' 5)

παπάς τοῦ χωριοῦ μὲ τὸ τριμμένο
ράσο, τ' ἄσπρα γένεια, τὴ γαλήνη,
περνάει μέσ' στὸ χωράφι τ' ὡργωμένο
κι ἀπλόχερα τὸ σπόρο γύρω ἀφήνει.

Μὲ κινήματα ἀργά, σάμπως νὰ δίνῃ
στὴ μάνα γῇ εὐλογίες, τὸ διαβασμένο
σιτάρι του σκορπάει μ' ἐμπιστοσύνη
στὸ πατρικό του χῶμα τὸ βρεγμένο.

«Τοῦ Κυρίου ἡ γῆ . . . » κι ἀργοσαλεύουν
σὲ φαλμό, ἀλληλούια λὲν τὰ χείλη . . .
Χινόπωρο, στοιβέτες τὰ φύλλα ρεύουν

στὰ χαντάκια πεσμένα. Νά, τοῦ Ἀπρίλη
τὸ φῶς μέσ' στὴν ψυχή του ὁ γέρος φέρνει,
καθώς, σὰ βιβλικός λευίτης, σπέρνει . . .

Θεοφάνεια. 'Ο ούρανός πανηγυρίζει.
"Ἐνα ἄσπρο περιστέρι φεύγει ἀπάνου.
Μ' ἔνα κλωνὶ ὁ παπάς δεντρολιβάνου
μ' ἀγιασμὸ τὸ γρασίδι του ραντίζει.

'Η δέηση κρίνος μέσα του κι ἀνθίζει,
γιὰ τὸ δικό του τὸ ψωμί, γιὰ τοῦ ζητιάνου.
Τὰ μυστικὰ τὰ λόγια μουρμουρίζει,
ποὺ λένε γιὰ τὸ θᾶμα τοῦ Ἰορδάνου.

Καὶ πέφτει τὸ νεράκι τ' ἀγιασμένο,
διαμάντια ὅγρά, στὸ πράσινο χωράφι,
Σὲ κάθε αὐλάκι πέφτει χλοῖσμένο,

στὰ φύτρα, στ' ἀγριολούλουδα, στ' ἀγκάθι,
πέφτει στὸ νέο σιτάρι καὶ στὸ βάτο,
καὶ στὸ σκορπιό, ποὺ κρύβεται ἀπὸ κάτω.

Καὶ νά, τοῦ θεριστῆ τοῦ μήνα ἡ ὥρα,
τῶν ἔργων καὶ τῶν κόπων ἡ μητέρα.
Μιὰ χρυσοθάλασσα εἶναι καρποφόρα
ό κάμπος, ποὺ γιορτάζει πέρα ὡς πέρα.

Ὑγείας κι ὁμορφιᾶς σχήματα τώρα,
τὰ στάχυα, ποὺ τρεμίζουν στὸν ἀγέρα,
μὲ ὑποταγὴ προσμένουν τὴν ἡμέρα
νὰ δώσουν, ἵερὴ θυσία, τὰ δῶρα.

Καὶ νά, ὁ καλὸς σπορέας ὁ γέρος φτάνει,
κι ἀστράφτει πιὸ πολὺ ἡ μορφὴ ἡ χιονάτη,
παρὰ τὸ καλοτρόχιστο δρεπάνι.

Μὰ κόβοντας τὸ στάρι καὶ τὴν ἥρα,
γιὰ τὸν τσιγγάνο τὸ φτωχὸ θ' ἀφήσῃ κάτι,
γιὰ τὸ πουλάκι τοῦ Θεοῦ καὶ γιὰ τὴ χήρα.

«*Ημερολόγιον τῆς Μεγ. Ἑλλάδος*», 1923

Αἰμιλία Στεφ. Δάρρη

Λιγί Στρατού Βορείου

Ο ΦΙΛΟΞΕΝΟΣ

‘Ο φιλόξενος προσκαλεῖ στὸ σπίτι του καὶ περιποιεῖται τὸν ξένον του, φερόμενος ἀπὸ ἀπλοῦν αἰσθημα φιλοξενίας.’ Επιθυμεῖ νὰ λάβῃ τὴν εὐχαρίστηση νὰ ἔχῃ στὸ σπίτι του τὸν φίλον του καὶ ἀν δυνατόν, νὰ κάμη καὶ στὸν φίλον του εὐχαρίστηση.

Σὲ δέχεται σπίτι του γκαρδιακά, μοιράζει μαζὶ σου τὸ καθημερούσιό του ἥ καὶ σὲ γνοιάζεται καὶ μὲ τὸ περισσότερο κατὰ τὰ μέσα του, διὰ τὴν εὐχαρίστηση ποὺ τοῦ δίνει ἡ παρουσία σου.

‘Η πίκρα ποὺ λαβαίνει, ὅταν φεύγης ἀπὸ τὸ σπίτι του, ἔξισοῦται μὲ τὴν εὐχαρίστηση ποὺ ἔλαβε, ὅταν σ’ ἐδέχτηκε.’ Επειδή, βγαίνοντας ἀπὸ τὸ σπίτι του, ἀφήνεις ἔνα κενὸν εἰς τὸ σπίτι του, καὶ εἰς τὴν καρδιά του.

‘Η λιτότης τῶν φαγητῶν ὅποιο μπορεῖ νὰ δώσῃ ἥ τῶν ἐπίπλων ὅποιο μπορεῖ νὰ δείξῃ, δὲν εἶναι ἀρκετὴ νὰ βαστάξῃ τὴν προθυμίαν τῆς ψυχῆς του’ καὶ προσκαλεῖ προθύμως τὸ φίλο του ὅλο τὸ ἴδιο, σὰν νὰ εἶχε νὰν τοῦ προσφέρῃ τὰ ἐκλεχτότερα φαγητά, σὰν νὰ εἶχε τὸ σπίτι του ἑφωδιασμένο μὲ τὰ λαμπρότερα ἔπιπλα.

‘Η φιλοξενία τοῦ ἀνθρώπου τούτου εἶναι γνησία φιλοξενία καὶ εἶναι ἀγαπητή καὶ ἀξιότιμη.

Εἶναι δὲ καὶ

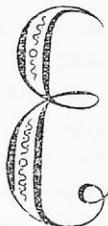
Ο ΑΠΟΜΙΜΗΤΗΣ ΦΙΛΟΞΕΝΙΑΣ

Τοῦτος σὲ προσκαλεῖ στὸ σπίτι του καὶ σὲ φιλοξενεῖ διὰ νὰ σοῦ ἐπιδείξῃ κάτι τὸ ὅποιον ἥθελε σὲ κάμει νὰν τὸν μακαρίσης, τὸν πλούτο του, τὰ πολυτελῆ ἔπιπλά του, τὰ σπάνια φαγητά του, τὴν εὔκοσμίαν εἰς ὅλα του, εἰς ἔνα λόγον τὴν εύημερίαν του.’ Ετσι, νὰ σὲ κάμη νὰ εἰπῆς μέσα σου «Καλότυχος τοῦτος ὁ ἀνθρωπός».

Τὸ νὰ στοχάζεται διὰ σοῦ ἔμπνευσεν ἔναν τέτοιον θαυμασμὸν διὰ τὸν ἔσατόν του, τοῦ κάνει τόσην εὐχαρίστηση, ὅστε εὐχαρίστως νὰ λάβῃ τὴν ἐνόχληση νὰ σὲ φιλοξενήσῃ ἀλλὰ δὲν τὸν ἐγνοιάζει διόλου διὰ σέ.

Τοῦ κούφου τούτου ἡ ἀπομίμηση φιλοξενίας εἶναι μία ἀπὸ τὶς τόσες ἀδυναμίες τῆς ἀνθρωπίνου φύσεως, καὶ μποροῦμε νὰ κλείσωμε τὰ μάτια μας ἀπάνου σ’ ἐδαύτη.

TZITZIKAS ΚΑΙ ΓΡΥΛΟΣ

Ἴπε μιὰ νύχτα ὁ τζίτζικας τοῦ γρύλου :
—Δὲν πᾶς καὶ σύ, καημένε, νὰ ἡσυχάσῃς,
ποὺ ὅλοι κοιμῶνται κι εἶσαι σὺ μονάχος,
ὅπού περνᾶς τὴ νύχτα τραγουδώντας.
"Ασωτε, ἀσώτου τέκνο, ποὺ ἀσωτεύεις
ἔναν πολύτιμο καιρό, ποὺ ἡμπόρειες
νὰ τὸν οἰκονομᾶς γιά νὰ κοιμᾶσαι !"
—Ναι, λέει ὁ γρύλος, ἵσια κουβεντιάζεις
λέξ τὴν ἀλήθεια· καὶ θαυμάζω μόνο
πῶς, τζίτζικας ἐσύ, μιλεῖς γιὰ γνώση,
γιὰ οἰκονομία καιροῦ καὶ γιὰ ἡσυχία.
Δὲν εἶσαι σύ, ποὺ ὀλημερίς, στὸν ἵσκιο
ἔνδος πράσινου δέντρου, τριζονίζεις
τραγούδια βαρετὰ καὶ δίχως τέλος ;
καὶ κουφαίνεις τοὺς κάμπους καὶ ἀλαλιάζεις
τοὺς ἔργατες, ποὺ κάνουν τὴ δουλειά τους ;
καὶ σπατάλησες πάντα τὸν καιρό σου
τραγουδώντας ἀμέριμνα ὅλη μέρα ;
Πῶς ἥρθες τώρα ἀπάνου ἀπ' τὸ κλαρί σου
νὰ διδάξῃς ἐμᾶς σιωπή, ἡσυχία,
οἰκονομία καιροῦ, φρόνηση, γνώση ;
"Ω τζίτζικα μου ! καὶ συμπάθησέ με,
συμπάθησέ με, στὸ λέω πάλε, μά . . .
Θέλεις νὰ χης δικαίωμα νὰ ὀρμηνεύης ;
Κάνε σὺ πρῶτος ὅσα συμβουλεύεις.

« Στιχονογήματα »

[°]Αρδηέας Λασκαράτος

ΑΝΑΠΟΦΑΣΙΣΤΟΣ

ἐν ἀποφασίζει ποτὲ σταθερῶς διὰ τίποτε. Κυμαίνεται διαρκῶς μεταξὺ τοῦ ναι καὶ τοῦ δχι. Δύο βήματα ἐμπρὸς καὶ δύο πίσω. Νά πάῃ ἀπ' ἐδῶ ἢ ἀπ' ἔκει; Νά τραβήξῃ δεξιά ἢ ἀριστερά; Νά κάμη αὐτὸν ἢ τὸ ἄλλο;

Σκέπτεται, διστάζει, προχωρεῖ, ἐπιστρέφει, εύρισκεται εἰς τὸ αὐτὸν σημεῖον.

Τοῦ ἔρχεται ἔξαφνα, διὰ μίαν στιγμήν, νά κάμη ἔνα περίπατον ἔως τὴν Κηφισιάν, νά ξεσκάσῃ τέλος πάντων, βρέ ἀδελφέ, κι αὐτὸς λιγάκι!

Ντύνεται, συγυρίζεται καὶ ξεκινᾷ. Πρὶν φθάσῃ στὴν ἔξωπορτα ἔχει ἀλλάζει σχέδιον: Καὶ γιατί τάχα στὴν Κηφισιά; Δὲν πάω καλύτερα στὸ Φάληρο, ποὺ φυσάει καὶ μπάτης; καὶ ἀλλάζει δρομολόγιον.

Φθάνει εἰς τὸν σταθμὸν τοῦ τράμ. Κάνει ν' ἀναβῆ. 'Αλλὰ μὲ τὸ ἔνα πόδι ἐπὶ τῆς ἀναβάθμας καὶ μὲ τὸ ἄλλο μετέωρον εἰς τὸ κενόν ἀλλάζει γνώμην: Καλύτερα στὸ Ζάππειον. Κι ἔκει φυσάει. "Έχει δροσιά καὶ θέα. Καὶ διευθύνεται πρὸς τὰ ἔκει.

Προχωρεῖ δλίγα βήματα. Κοντοστέκεται. Μονολογεῖ. Καὶ αὐτομάτως ἀλλάζει κατεύθυνσιν. "Οχι, ἀδελφέ! Τὰ ἵδια καὶ τὰ ἵδια! Προτιμᾶς ἔνα δυὸς γύρους στὴν πλατεῖα, ποὺ παίζει κι ἡ μουσική. 'Αλλ' ἔως νά τὸ καλοσυλλογισθῆ, ἀλλάζει ἀπόφασιν: Νά καθίσῃ στὸ καφενεῖο, νά κουβεντιάσῃ μὲ κανένα ἢ νά διαβάσῃ καμιά ἑφημερίδα. Πλησιάζει. 'Ανοίγει τὴ θύρα καὶ κινεῖται μηχανικῶς νά εισέλθῃ. 'Αλλά, γιὰ στάσου! Τί νά κάμη, σὲ παρακαλῶ, ἔκει μέσα εἰς τὸν κλειστὸν ἀέρα, τοὺς καπνοὺς καὶ τὸν θόρυβον; "Οχ, ἀδελφέ! "Ας λείπῃ! 'Επέρασεν ἄλλωστε καὶ ἡ ὥρα τοῦ περιπάτου. Αὔριο πιά.

Καὶ ξαναγυρίζει σπίτι του μὲ δέκα ώρατια σχέδια περιπάτου, χωρὶς νά πραγματοποιήσῃ κανένα.

«Τὰ παράξενα τῆς ζωῆς»

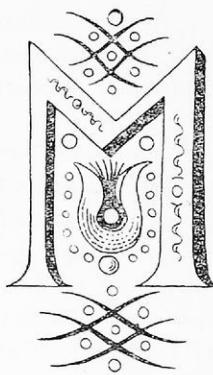
K. Σεζόνος

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΜΗΤΣΑΚΗ

[Εἰς τὰ 1894 ὁ Μητσάκης εὑρίσκεται χάριν ἀγαρυπῆς εἰς τὴν Κέρονδραν. Ἐκεῖ ἔλαβε μίαν ἐπιστολὴν τοῦ Ἀλ. Μωραϊτίδου, εἰς τὴν δόποιαν ἀπαντᾷ μὲ τὴν ἀζόλουνθον ἰδιαίν τον. Ἡ ἐπιστολὴ εἶναι φιλοτιμική καὶ μεγάλου ἐνδιαφέροντος. Ὁ Μ. φιλοσοφεῖ, κρίνει, ἐπαινεῖ, παταδικάζει, εἰρωτεύεται....]

Κέρονδρα, 12 Μαΐου 1894

ἐ τὴν ἵδια καὶ ἀκόμη περισσότερη χαρὰ ἐδιάβασα, ἀδελφὲ Μωραϊτίδη, καὶ τὸ δεύτερο μὲ τόσην ζηλευτὴν ἀγαθότητα καὶ εἰλικρίνειαν, μὲ τόσην ἀγαστὴν* ἀφέλειαν καὶ χάριν γραμμένο καλό σου γράμμα. Καὶ μολονότι ἔγώ αἰσθάνομαι συνήθως ἀκόμη μεγαλύτερην ἀπέχθειαν καὶ ἀπὸ σένα πρὸς τὸ γράψιμο, τὸ δοποῖον ἐκτὸς τοῦ ὄλικου κόπου, ὅπού παρέχει στοὺς τεμπέληδες σὰν ἐμένα, δὲν ἀποδίδει τούλαχιστον σχεδόν ποτὲ μὲ τὴν αὐτὴν ζωὴν εἴτε τῆς Σκέψεως τὰς συλλήψεις, εἴτε τῆς ψυχῆς τὰ συναισθήματα, δὲν ἡμπορῶ παρὰ νὰ σοῦ ἀπαντήσω μ' εύχαριστησιν· διότι, δπως πολὺ καλὰ τὸ λές, λίγες εἶναι οἱ στιγμές καὶ οἱ εὔκαιριες, που μπορεῖ κανεὶς αὐτὸν τὸν καιρὸν ν' ἀνταλλάξῃ ἔστω καὶ ἀπὸ μακριὰ δύο λόγια ὅχι ἀνιαρὰ μ' ἔναν ἄνθρωπο.

*Ἐγώ εἰμι ἐδῶ πρὸ ἐνός μηνὸς ἐλθὼν ἐκ τῆς ἀλλοκούτου Πάτρας, τὴν δόποιαν εἶδα ἀρκετά, ἔγκατασταθεὶς εἰς ἔνα παρά-

λιον δωμάτιον παρά τὰ λεγόμενα Μουράγια· δὲν εἰξέρω δὲ πόσο θά μείνω, διότι είμαι πολὺ εύχαριστημένος, ἐπειδὴ ὁ τόπος, ἀν καὶ μικρός, ἔχει ὅλας τὰς εὐκολίας πόλεως εύρωπαϊκής, γιὰ νὰ μείνῃ κανεὶς λίγον καιρό· συγχρόνως δὲ σοῦ παρέχει καὶ τὴν μεγαλύτερην ἀπόλαυσιν, τῆς ὁποίας ἔχει ἀνάγκην ὁ ἄνθρωπος εύρισκόμενος ύπό τοὺς πνευματικούς καὶ σωματικούς ὅρους, ποὺ εύρισκομαι σήμερον ἐγώ, τὴν ἀπόλαυσιν τοῦ νὰ αἰσθάνωμαι ἐσαυτὸν μόνον, ἀπηλλαγμένον ἀπὸ ὁχληρούς γνωρίμους εἰς τὸ δρόμο, ἀπηλλαγμένον ἀπὸ ὁχληροτέρους ἐπισκέπτας κατ' οἶκον, ἀπηλλαγμένον ἀπὸ τὰ παντοῖα μωρά κοινωνικά δεσμά, τὰ ὁποῖα ἔξ ἀνεξηγήτου ἔρωτος πρὸς τὴν δουλείαν ἐπιβάλλει εἰς τὸν ἐσαυτὸν του ὁ ἀνόητος θνητός, ἀπηλλαγμένον ἀπὸ τοὺς φλυάρους, ἀπὸ τοὺς περιέργους, ἀπὸ τοὺς κουτούς, ἥσυχον καὶ ἐλεύθερον, ἀκριβῶς σὰν νὰ εἶσαι εἰς μεγάλον κέντρον.

'Ἐννοεῖται δῆμος ὅτι ἔγώ κατὰ τὰς ἑρημικάς ἔξοχικάς περιπλανήσεις μου, ἀνάμεσα εἰς τοὺς χλοερούς καμπίσκους καὶ τὰ γραφικώτατα βουνάκια τοῦ ὀραίου τούτου νησιοῦ, πολὺ θά ἦθελα ἐν τούτοις, μ' ὅλον τὸν ἔρωτά μου πρὸς τὴν μόνωσιν καὶ πρὸς τὴν σιωπήν, νὰ συναντοῦσα ἔξαφνα καμιὰ φορά, ἀν ἢτο δυνατόν, καὶ κανένα βαθυπώγωνα* μὲ μαῦρα γένεια καὶ μὲ σπιθοβολοῦντα μάτια, ὁ ὁποῖος νὰ εἴναι δάσκαλος, καὶ ἐν τούτοις νὰ μὴν ἔχῃ τίποτε τὸ σχολαστικόν, ὁ ὁποῖος νὰ μὴν φαίνεται εἰς τὸν κόσμον καὶ νὰ περνᾷ ὡς μισάνθρωπος καὶ ἐν τούτοις νὰ ἔχῃ ἀγαθωτάτην καρδιὰ καὶ ζωηρότατο πνεῦμα· νὰ μὴν ἀκούεται σχεδὸν καθόλου καὶ νὰ φαίνεται ὡσάν μὴ ὑπάρχων, ἀλλ' ἐν τούτοις νὰ ἐργάζεται σιωπηλῶς καὶ ἀθορύβως πολὺ περισσότερο καὶ πολὺ καλύτερα καὶ πολὺ χρησιμότερα ἀπὸ πολλούς ἀπὸ ἕκείνους τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα σαλπίζουν ὅλες οἱ σάλπιγγες τῆς Φήμης· νὰ νομίζεται ὡς δύστροπος καὶ ἐν τούτοις νὰ εἴναι ὅλο γέλοια — κίχ, κίχ, κίχ, μὲ τὸ πλευρὸ — καὶ μεταδοτικὴν εὐθυμίαν, τὸν Μωραϊτίδην τέλος πάντων, τὸν ὁποῖον, δοσο καὶ εἰς τὰς Ἀθήνας ἀκόμη αἱ ποικίλαι βιωτικαὶ περιστάσεις μὲ ἐμπόδιζαν νὰ βλέπω, πάντοτε δῆμος ἐνθυμούμουν καὶ ἀγαποῦσα καὶ ἐπιθυμοῦσα νὰ ἔβλεπα συχνότερα. 'Αλλὰ ἀφοῦ δυστυχῶς δὲν εἴναι δυνατόν, τί νὰ γίνη. "Ἄς τοῦ γράφουμε τούλαχιστον καμιὰ φορά καὶ ἄς μᾶς γράφῃ, ἔστω καὶ ἀργά, ἀν καὶ

ή μία μετά καλῶν φίλων κουβέντα τρομερὰ εὐάριστος, κόπος δύμως τὸ γράψιμο, ἀλήθεια ἀδελφέ, κόπος.

Μοῦ φαίνεται παράξενο, ἀγαπητὲ Μωραϊτίδη, νὰ σὲ βλέπω νὰ μοῦ λές, ὅτι μ' εὐχαριστεῖς, διότι σὲ ἐνθαρρύνω εἰς τὴν φιλολογικήν σου ἑργασίαν, ἐνῶ ἔγῳ ἔχω ἀνάγκην ἐνθαρρύνσεως γιὰ τὴ δικῆ μου. "Αλλως τε ἔγῳ κυρίως, ὅταν κάτι τι ποὺ γράφει κανένας μοῦ ἀρέσῃ, μὲ ἔξεγείῃ, μὲ ἐλκύῃ, ὅχι γιὰ νὰ τὸν ἐνθαρρύνω, ἀλλὰ ἀνάγκη τῆς φύσεως μου, τοῦ χαρακτῆρος μου, τῆς ἴδιοσυγκρασίας μου εἶναι νὰ τὸ φωνάξω, νὰ τὸ διακηρύξω, εἴτε φίλος μου, εἴτε ἄγνωστός μου, εἴτε δύμόφρων μου εἴτε καὶ ἀντιποδόφρων μου, δπως πάλι, ὅταν κάτι τι δὲ μ' ἀρέσῃ, δὲ μ' εὐχαριστῇ, ἀνάγκη εἶναι νὰ τὸ εἴπω, νὰ τὸ φωνάξω, νὰ τὸ διαλαλήσω, ἔστω καὶ ἀν εἶναι σχετικός μου, ἄσχετός μου, μισητός μου ἢ ἀγαπητός μου, σύντροφός του ἢ ἀντίθετός μου ὁ ἐνδιαφερόμενος.

"Ετσι λοιπόν δὲν ἡμποροῦμσα φυσικὰ παρὰ νὰ ἐκτιμήσω ὅτι εὕρισκα ἕξιον ἐκτιμήσεως εἰς τὴν ἑργασίαν σου καὶ νὰ τὸ εἰπῶ, ἀνεξαρτήτως πάσης ἴδεας ἐνθαρρύνσεως, καὶ ἔστω καὶ ἀν οἱ ἴδιωτικές σχέσεις μας δὲν ἔτυχε ποτὲ νὰ εἶναι τόσο στενές ὅσο καὶ μὲ ἄλλους ἐκ τῶν συναδέλφων μας. Διότι ἔγῳ—καὶ ὅλη ἡ φιλολογική μου πορεία ἔως τώρα νομίζω, ὅτι τὸ μαρτυρεῖ—ἐκεῖνο ποὺ δὲν ἡμπόρεσα νὰ ἐννοήσω ποτὲ εἶναι τὸ Ψεῦδος, τὸ Συμφέρον, ἢ Αδικία, προκειμένου περὶ πνευματικῆς ἑργασίας, προκειμένου περὶ ἀγώνων πνευματικῶν. Εἰς τὴν συνήθη Ζωὴν ὁ ἀγών γίνεται περὶ φωμιοῦ, περὶ ἐκπληρώσεως φυσικῶν ἀναγκῶν ἀδυσωπήτων, περὶ ἀπολαύσεως ἀτομικῶν ἐν γένει ὠφελημάτων, τῶν ὅποιών τὸ ποσὸν φύσει εἶναι ὥρισμένον καὶ περιωρισμένον δι' ἔνα ἔκαστον ἐκ τῶν ἀγωνιζούμενων. 'Αλλ' εἰς τὴν πνευματικὴν Ζωὴν, ἀλλ' εἰς τὴν πνευματικὴν κίνησιν, ἀλλ' εἰς τὴν πνευματικὴν πάλην, ποῖος εἶναι ὁ λόγος τοῦ ἀγώνος;

'Η Κοινὴ ὠφέλεια, ἡ Κοινὴ Ἀπόλαυσις. Καὶ ποῖον τὸ ἔπαθλον διὰ τοὺς ἀγωνιζούμενους; 'Η τιμὴ, τὸ ὄνομα. "Αλλο δὲν ύπαρχει, ἀλλο δὲν πρέπει νὰ ύπαρχῃ. 'Αφοῦ λοιπόν αὐτὸ εἶναι τὸ ἔπαθλον, ἡ πάλη πρέπει νὰ διεξάγεται καὶ κατὰ τρόπον ἐπαυξάνοντα δσον τὸ δυνατόν τὴν Κοινὴν Ὁφέλειαν καὶ

τὴν Κοινὴν Ἀπόλαυσιν καὶ κατὰ τρόπον ἔντιμον. "Οταν ἀγωνίζεσαι νὰ ὠφελήσῃς ἢ νὰ ἀνακουφίσῃς τοὺς δόμοίους σου παρέχων εἰς αὐτοὺς τὰ δῶρα τοῦ πνεύματός σου, τὰ συναισθήματα τῆς ψυχῆς σου, τὰ διδάγματα τῆς Σκέψεώς σου, τὰ πορίσματα τῆς Πείρας σου, πρέπει νὰ συντελῆς συγχρόνως καὶ εἰς τὴν αὔξησιν τῆς ὠφελείας καὶ τῆς ἀνακουφίσεως αὐτῆς ἀναγνωρίζων καὶ καθιστῶν δόσο τὸ δυνατόν γνωστότερον ὅ,τι ἀνάλογον παρέχει εἰς αὐτοὺς καὶ ἔνας ἄλλος. Καὶ ὅταν ἀγωνίζεσαι νὰ ἀποκτήσῃς τιμὴν, νὰ ἀποκτήσῃς ὄνομα, σὺ πρῶτος ν' ἀποδίδῃς τὴν πρέπουσαν τιμὴν καὶ τὸ πρέπον ὄνομα, εἰς ἐκεῖνον ὁ ὄποιος καὶ αὐτὸς μόνον γι' αὐτὸς ἀγωνίζεται, μόνον γι' αὐτὸς κοπιάζει. Πιθανὸν εἶναι ἵσως πολλὲς φορὲς ν' ἀπατᾶσαι ὡς πρὸς τὸν βαθμὸν ἢ ὡς πρὸς τὸ εἶδος τῆς ἐκτιμήσεως, τὴν ὄποιαν πρέπει νὰ δῶσῃς εἰς τοῦτον ἢ σ' ἐκεῖνον. 'Άλλ' αὐτὸς δὲν ἔχει νὰ κάμῃ· εἶναι ζήτημα τῆς ἀντιλήψεως. 'Η προαίρεσις πρέπει νὰ εἶναι πάντοτε εἰλικρινής. Καὶ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, ἔτσι δριζομένων τῶν πραγμάτων, Ψεύδη, Συμφέροντα, 'Αδικίες δὲ χωροῦν... .

Σ' ἔζαλισα, ἀλλὰ συγχώρησέ με, εἶχα ἀνάγκη καὶ ἔγω νὰ ξεφουσκώσω.

Σὲ καταφιλῶ ἀδελφικῶς

'Ο σὸς

Μιχαήλ Μητσάκης

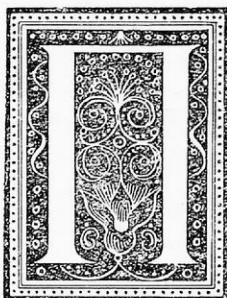
«Μὲ τοῦ βοριᾶ τὰ κέματα» σειρὰ ΣΤ'

*Αλεξ. Μωραΐδης

ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΑΙΔΙΚΗΝ ΖΩΗΝ

ώς σκηναί τινες μένουν ἀνεξάλειπτοι εἰς τὴν μνήμην! Ἐπειριμέναμεν τὴν μάμμην μου καὶ τὰ νεώτερά της τέκνα ἀπὸ τὴν Ρωσίαν, τὸ δὲ ἰστιοφόρον πλοῖον, διὰ τοῦ ὁποίου ἥρχοντο, ἔμελλε ν' ἀγκυροβολῆσῃ εἰς τὸν λιμένα τῆς Στένης, ὅλιγον ἀπέχοντα τοῦ χωρίου μας. Ἀλλὰ τὰ ἰστιοφόρα δὲν ἔρχονται, καθὼς τὰ ἀτμόπλοια, εἰς ἡμέραν ἐκ τῶν προτέρων γνωστήν, πολλὰ δὲ τὰ κατερχόμενα ἐκ τῆς Μαύρης Θαλάσσης πλοῖα, ὅταν πνέῃ βορρᾶς, καὶ ὅχι ὀλίγα τὰ προσορμιζόμενα εἰς τὸν λιμένα τῆς Στένης.

Ἐκ τῶν παραθύρων τῆς οἰκίας καὶ ἐκ τῆς παραλίας, ὅπου τότε καθ' ἕκαστην μᾶς ὡδήγει ἡ μητέρα μου, οἱ ὄφθαλμοί της παρηκολούθουν ἀτενῶς πᾶν πλοῖον κατερχόμενον τὸν Βόσπορον. Ἐκείνην τὴν ἡμέραν, ἐνῶ ἐβαδίζαμεν ἐπὶ τῆς παραλίας, ἐν δικάταρτον ἰστιοφόρον ἔστρεψε τὴν πρῷραν πρὸς τὴν Στένην. Τὸ πρῶτον συναντηθὲν καΐκι μᾶς ἔφερεν ἀμέσως, τὴν μητέρα μου καὶ ἡμᾶς, τὰ δύο μεγαλύτερά της τέκνα, πρὸς τὸ πλοῖον. "Ερριπτε τὴν ἄγκυραν, δύτε ἐπλησιάσαμεν. Τὸ προαίσθημα τῆς μητρός μου δέν ἦτο ἀπατηλόν. Ἀνέβημεν εἰς τὸ πλοῖον. Χαρά, δάκρυα, ἐναγκαλισμοί! Πόσον ἥγάπα ἡ μήτηρ μου τοὺς γονεῖς της, τοὺς ἀδελφούς της, καὶ πῶς μὲ ἔμαθε νὰ τοὺς ἀγαπῶ!

"Εκτοτε δέ εἰς Κωνσταντινούπολιν βίος μας μετεβλήθη. 'Η μῆτηρ μου εἶχε τὴν μητέρα της κι ἐγώ εἶχα πάλιν συντρόφους καὶ συμπαίκτορας τὸν Μιχαλάκην καὶ τὴν Φρόσων¹. Οἱ περίπατοί μας ἔγιναν φαιδρότεροι καὶ ζωηρότεροι. 'Ο συνηθέστερος, παρεκτός τῆς παραλίας, ἥτο εἰς τὸ δάσος ὅπισθεν τοῦ χωρίου, δάσος πυκνῶν δρυῶν, ὑπὸ τὰς ὅποιας ἐβλάστανεν ἄφθονος καὶ ἀκμαία πτέρις. Εἰς τὸ μέσον τοῦ δάσους ὑπῆρχεν ὁμαλὴ ἔκτασις ἀδενδρος, ὅπου ίδιως ἔγινοντο τὰ παίγνια μας. 'Εκεῖθεν ὑψοῦντο εἰς τὸν ἀέρα οἱ χάρτινοι ἀετοί, εἰς τῶν ὅποιων τὴν κατασκευὴν ἐπετηδεύετο δὲ Μιχαλάκης· ἔκει ἐπαίζαμεν τὰ σκλαβάκια μὲν τὰ παιδιά ἄλλων οἰκογενειῶν.

Τὸ δάσος ἀνήρχετο μέχρι τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου, ὅπου ἔκειτο ἀνεμόμυλος, τέρμα πολλάκις καὶ αὐτὸς τῶν περιπάτων μας. 'Ο λόφος ἔκειθεν κατήρχετο ἀποτόμως πρὸς κοιλάδα χλοεράν, διασχιζομένην ὑπὸ διαυγοῦς ρύακος. 'Εκεῖ κατεβαίναμεν ἐνίστε, ὅταν δὲν ἔβοσκαν ἵπποι ἀδέσμευτοι. 'Η κοιλάς στενεύουσα πρὸς τὴν θάλασσαν ἐκαλύπτετο εἰς τὰ ἄκρα τῆς ἀπὸ βαθυσκίους πλατάνους ριζοβολοῦντας εἰς τὰς ὅχθας τοῦ ρύακος. 'Υπὸ τοὺς πλατάνους προχωροῦντες εὑρισκόμεθα καὶ πάλιν ἐπὶ τῆς προκυμαίας.

Μετὰ δύο ἔτη διήλθομεν ἐκ νέου τὸ θέρος εἰς τὸ αὐτὸν ἀγαπητὸν χωρίον. Τῶν δύο χωριστῶν ἔκει διαμονῶν αἱ λεπτομέρειαι συγχέονται εἰς τὴν ἐνθύμησίν μου. Κατὰ τὴν δευτέραν, νομίζω, ἐπεδόθημεν εἰς τὴν στρατηγικήν, ἀρχηγοῦντος τοῦ Μιχαλάκη, καὶ ἐδημιουργήσαμεν πρὸς πόλεμον τάγματα δλόκληρα χαρτίνων πετεινῶν, ἔκαστον τάγμα διαφόρου χρώματος. 'Ολιγάγωτερον ἀνώδυνος ἀπέβη δι' ἐμὲ ἄλλη τοῦ Μιχαλάκη ἔμπνευσις. 'Ηθέλησεν νὰ μεταβάλωμεν τὸ σχέδιον τοῦ κήπου. 'Ἐπεχειρήσαμεν λοιπὸν μίαν Κυριακὴν τὴν ἐκρίζωσιν καὶ μεταφύτευσιν τῶν θάμνων, λησμονοῦντες, ὅτι οὐδὲν δικαίωμα εἴχομεν πρὸς τοῦτο.

"Ἐν ἑκ τῶν πρώτων διδαγμάτων τῆς μητρός μου ἥτο νὰ

1. Σημ. Συλλογέως: Τέκνα τῆς μάμμης τοῦ Βικέλα.

σέβωματι τὴν ξένην ιδιοκτησίαν. Ποτὲ δὲν ἐπέτρεψε νὰ κόψω ἀνθος εἰς ξένον ικήπον, καὶ τώρα νὰ ἔκριζώνω φυτά! Ἡ ἐγκληματική μας πρᾶξις ἐτιμωρήθη αὐστηρῶς. Τότε πρώτην καὶ μόνην φοράν ἔχειροτονήθημεν. Πρὸς ἀποφυγὴν τῆς ἐπικειμένης ποινῆς ἔτρεχα ἐντὸς τοῦ κήπου, κυνηγούμενος ἀπὸ τὸν πατέρα μου. Δὲν μ' ἐτιμώρησεν ὅμως ἕκεῖνος, δτε μὲ συνέλαβε. Μὲ ὡδήγησε μετανοοῦντα εἰς τὴν μητέρα μου, καὶ παρ' ἕκείνης ἔλαβα τὰ ἐπίχειρα τῆς κακίας μου.

Δύναμαι, νομίζω, νὰ καυχηθῶ, δτι τοῦτο ὑπῆρξε τὸ βαρύτερον παιδικὸν ἀμάρτημά μου. Ἡ πρὸς τὴν μητέρα μου ἀγάπη μὲ ἀνεχαίτιζεν ἀπὸ πρᾶξιν δυναμένην νὰ τὴν δυσαρεστήσῃ, ἐπίστευα δὲ ἔνδομυχώς, δτι καὶ μὴ παροῦσα μὲ βλέπει. Τόσον βαθεῖα ἦτο ἡ τοιαύτη ἐντύπωσις, ώστε παρέμεινε καὶ δτε μετέβην εἰς τὰ ξένα. Ἡ ἰδέα, δτι μὲ παρακολουθεῖ πάντοτε τὸ βλέμμα τῆς, Ισχυροτέρα καὶ τῆς σκέψεως τοῦ «τί θὰ ἔλεγεν, ἢν μ' ἔβλεπε», ἐμπόδισεν ἵσως ἐνίοτε πράξεις, τὰς ὁποίας δὲν θὰ ἐτόλμων νὰ δμολογήσω πρὸς αὐτήν. Διότι δὲν ἦδυνάμην νὰ φαντασθῶ καὶν ὡς δυνατήν τὴν ἀπόκρυψιν τῆς ἀληθείας πρὸς ἕκείνην.

“Οχι πρὸς ἕκείνην μόνην. Βάσιν τῆς ἀγωγῆς μου ἡ μήτηρ μου ἔθεώρει τὴν ἀποστροφὴν τοῦ ψεύδους. Μοῦ τὴν ἐνέπνευσεν ἄνευ κόπου καὶ διὰ τοῦ ἰδίου παραδείγματος καὶ διὰ διδαγμάτων εὔστοχων. Ἐνθυμοῦμαι εἰς τὸ πρῶτον μου ἀναγνωσματάριον τὴν ίστορίαν τοῦ «Νέου Πέρσου», ὁ δόποῖος δὲν ἔλεγε ποτὲ ψεύματα. Συλληφθεὶς ὑπὸ ληστῶν δὲν ἀπέκρυψε τὴν ἀλήθειαν εἰς τὸν ἀρχιληστήν, ἔρωτῶντα ποῦ εἶχε τὰ χρήματά του. “Οτε δὲ ὁ ἀρχιληστής ἤπόρησε διὰ τὴν ἀφέλειάν του, ὁ νέος Πέρσης ἀπεκρίθη, δτι ἡ μήτηρ του τοῦ παρήγγειλε ποτὲ νὰ μὴ εἴπῃ ψεύμα. Τοῦτο συνεκίνησε τὸν ἀρχιληστήν, τὸν ἔφερεν εἰς θεογνωσίαν, εἰς μετάνοιαν καὶ οὕτω καθεξῆς. Τὴν ίστορίαν ἔκεινην ἐστόλιζε τόσον διὰ τῶν σχολίων τῆς ἡ μήτηρ μου, ώστε οὐδέποτε τὴν ἐλησμόνησα.

‘Ἐπὶ τοῦ ὅλου δὲν ἦτο κακὴ ἡ παιδική μου φύσις. “Ημην ἥσυχος, εὐάγωγος, εὔτακτος. ‘Αλλ’ οἱ τοιοῦτοι δὲν ἀπολαύουν δημοτικότητος μεταξὺ τῶν ζωηροτέρων ὄμηλίκων των. Συντελεῖ

πρὸς τοῦτο τὸ ἀτύχημα, ὅτι φέρονται ως παράδειγμα εἰς τοὺς ἀτάκτους ἢ τοὺς ἀμελεῖς. Ἡ φιλομάθειά μου ίδίως μὲ ἔξεθετεν εἰς τὰ σκώμματα τῶν συντρόφων μου. Χάρις εἰς αὐτὴν ἀπέκτησα τὸν τίτλον τοῦ φιλοσόφου, ἐφερα δὲ βαρέως τὸν ὀνειδισμόν, τὸν ὅποιον ὑπέκρυψτεν ἡ προσωνυμία. 'Αλλ' ἡ ἀδημονία καὶ ἡ ἀγανάκτησίς μου, ὅταν μὲ προσηγόρευαν ἐμπατικωδές ως φιλόσοφον, ἀντὶ νὰ ἀφοπλίσουν τοὺς συμπατικοράς μου, ἐπηύξαναν ἀπεναντίας καὶ ἐπέτειναν τὴν ἐπίθεσιν.

Τὸ κακόν ἐκορυφώθη, ὅτε μίαν ἡμέραν ἐκάρφωσαν εἰς τὴν ράχιν μου τεμάχιον χάρτου μὲ τὴν λέξιν «Φιλόσοφος» καὶ γελῶντες καὶ φωνάζοντες ἔστησαν χορὸν γύρω μου. Ἐπὶ τέλους ἀγεκάλυψα τὴν αἰτίαν τῆς εὐθυμίας τῶν καὶ μὲ κατέλαβε θρῆνος καὶ κοπετός. Ἐμεσολάβησαν ἡ μήτηρ καὶ ἡ μάμη μου, οἱ ἔνοχοι ἐτιμωρήθησαν καὶ ἔπαυσεν ἡ καταδρομή. Δὲν θὰ ἡδύναντο νὰ προΐδουν ἔκεινοι οὕτε ἔγω, ὅτι ἡ φιλομάθεια, διὰ τὴν ὅποιαν μὲ ἐνέπαιζον, θὰ ἥτο ἡ σωτηρία μου. Τί θὰ ἐγινόμουν εἰς τὸν μετέπειτα βίον, πόσον δυσχερεστέρα θὰ ἀπέβαινεν ἡ ὑπαρξίς μου, ἐάν δὲν μὲ ὑπεστήριζε καὶ δὲν ἔφερε παραμυθίαν ἡ ἔμφυτος κλίσις μου πρὸς τὰ γράμματα.

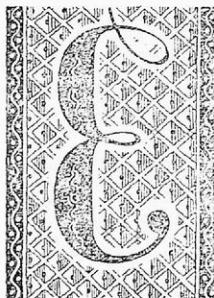
«Ἡ ζωὴ μου»

Λημήτριος Βιτελέας

ΒΑΡΥΧΕΙΜΩΝΙΑ

ρημος ἦταν ὁ παράλιος δρόμος του Πειραιῶς ἀπὸ διαβάτες. Τὸ σκοτάδι ἀπλώνονταν βαθύ, διάπλατο, μαῦρο πίσσα. Μονάχα τὸ χιόνι, ποὺ τὸ στριφογύριζε στενάζοντας ὁ Βοριάς, σὰν τὰ σκουπίδια τοῦ δρόμου ὁ ἀνεμοστρόβιλος, μονάχα αὐτὸ ἀσπριζε γύρω στὰ φανάρια, ποὺ ἐφώτιζαν τὸ δρόμο. Γοργοί, σκυφτοὶ περνοῦσαν ποῦ καὶ ποῦ οἱ ἀνάργυροι διαβάτες, ποὺ ἡ ἀνάγκη τοὺς ἔκανε ν' ἀψηφοῦν ἐκείνη τὴν ὥρα τὸν παγωμένο τὸ βοριᾶ καὶ τοῦ χιονιοῦ τὰ κρύα στὸ πρόσωπο φιλιά. Τὰ ξάρτια τῶν καραβιῶν, σὰ μαῦρα φαντάσματα σκλαβωμένα ἀπὸ στεριὰ μὲ τὰ παλαμάρια*, ἥσαν ἀραδιασμένα στὴν παραλία.

“Ολες οἱ βάρκες στὸ γιαλὸ ἥσαν ἔρημες καὶ τὸ χιόνι ἐστρώνυουνταν σὰν ἀσπρο σάβανο ἐπάνω στὶς κουπαστές*.

Καὶ ὅμως σὲ κάτι μικρὰ ἀραδιασμένα ἐκεῖ φελουκάκια*, τόσο μικρά, ποὺ ἐνόμιζες πώς φθάνουν νὰ πατήσουν μέσα τρεῖς ἄνθρωποι, γιὰ νὰ πᾶν στὸ φοῦντο*, ἀπὸ κάτω ἀπὸ ἕνα πανὶ κουρελιάρικο, ἀπλωμένο σ' ἕνα κουπὶ καὶ τεντωμένο ἀπὸ τὶς δυὸ μπάντες στὴν κουπαστή*, ἥσαν κουβαριασμένες ἐκείνη τὴν ὥρα σκυμμένες ἀνθρώπινες ύπάρξεις, καὶ μὲ τὸ ἀχνὸ φῶς τοῦ μι-

κροῦ φαναριοῦ, ποὺ ἥταν ἀποκάτω ἀπὸ τὸ καραβόπανο, ὅπου ἔδερνε τὸ ἀνεμόχιονο, ἔβλεπες ὅλο νὰ σαλεύουν, νὰ ἀναδεύουν οἱ ἵσκιοι τους.

Καὶ ἥταν γεροντάκια ὅλοι τους.

Μορφές στεγνές ἀπὸ κρέας, κορμιὰ σακάτικα ἀπὸ τὰ κακογεράματα, χέρια σὰν ξύλινα, τρεμουλιαστά, γεμάτα ρόζους*.

Κι ἀπάνω στὸ κορμὶ κάτι λινὰ κουρελιασμένα πανταλόνια, μὲ χίλια μπαλώματα χονδρά, ποὺ ἐπρόδιδαν καὶ μονάχα αὐτά τὴν ἐρημιά τους.

* Ήσαν μιὰ φορὰ ναῦτες λεβέντες αὐτοί, ἄλλοι γεμιτζῆδες* καραβοκυραῖοι, ποὺ τοὺς πήρε τὰ νιάτα ἡ θάλασσα, ὅπως τ' ἄγριο μπουρίνι* παίρνει τοὺς παπαφίγκους*, καὶ ὅπως ἐκείνους, ἔτσι τοὺς ἐκουρέλιασαν κι αὐτῶν τὴν ζωὴν οἴ τρικυμίες της.

Κι δύμως ἔκει στὴ θάλασσα γυρεύουν πάντα τὸ ύστερνὸ φωμί, ἔκει ἡ θάλασσα, ποὺ τοὺς στάθηκε τόσο σκληρή, κρατεῖ ἀκόμα τὴν ἄφθαρτη ἀγάπη τῆς καρδιᾶς τους. Θέλουν ἀκόμα νὰ βλέπουν τὰ κουρασμένα μάτια τους τὸ ἄσπρο φῶς νὰ χύνεται τὴν νύχτα ἀπάνου στὰ κύματα τὰ μαῦρα σὰν τὸ μελάνι τῆς σουπιᾶς. Θέλουν νὰ φθάνῃ ὡς τὰ κουρασμένα αὐτιά τους δ' ἀντίλαλος τοῦ μουγκρητοῦ τῶν κυμάτων, ποὺ σπάζουν ἀφρισμένα ἀπ' ὅξω ἀπ' τοῦ λιμανιοῦ τὰ φανάρια.

Εἶναι ἀλήθεια πῶς τὴν κουπαστὴ καραβιοῦ ύπερήφανου δὲ θὰ τὴν πατήσουν πλιὰ. Κανεὶς ἀπ' αὐτοὺς δὲ θ' ἀνέβη πιὰ νὰ γυαλίσῃ τῶν καταρτιῶν τὰ πόμολα.

'Απὸ καιρὸ ἔβγήκε ἀπὸ τὴν καρδιά τους δ' θλιβερὸς ἀποχαιρετισμός.

"Εχετε γειά, συντρόφοι μου, καὶ σὺ καραβοκύρη καὶ σὺ ἔα λέσσα μου γλυκό, γλυκύτερο ἔα μόλα. Εἶνα ἀληθινὰ ναυάγια τῆς ζωῆς κι δύμως οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ ποτὲ δέν ἀνοίγουν στὴ ζητιανιά τὴν παλάμη τους μὲ τοὺς σκληροὺς ρόζους. Τὸ ἄγριο σχολεῖο τοῦ πελάγους τοὺς ἔκαμε ύπερήφανους.

Καὶ νομίζουν δτὶ ἡμποροῦν ἀκόμα νὰ ζήσουν μὲ τὴν ἐργασία.

Τὰ φελουκάκια ἔκεινα, ποὺ μ' αὐτὰ γλείφουν τοὺς γιαλούς, ζητιανεύοντας ἀπ' τὴ θάλασσα κι ὅχι ἀπ' τοὺς ἀνθρώπους, τὰ φελουκάκια ἔκεινα, ποὺ μέσα σ' αὐτὰ τοὺς βρῆκε ἡ

βαρυχειμωνιά, αύτά εἶναι τὰ σπίτια τους, αύτά καὶ τὸ ζεστό τους κρεβάτι.

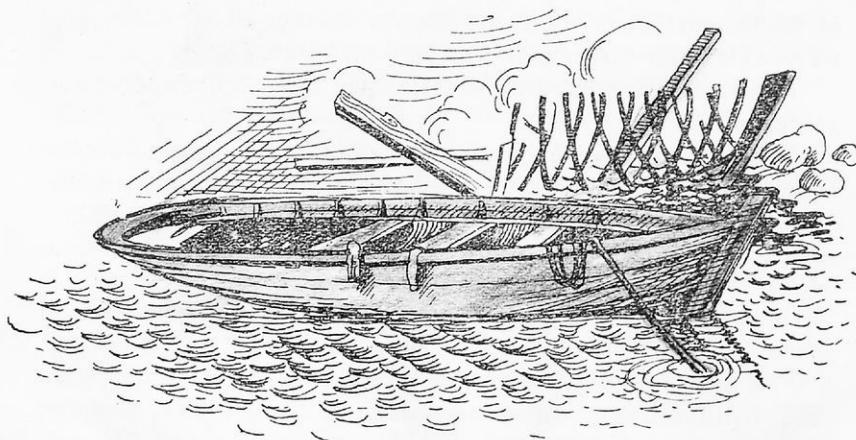
Καὶ ζοῦν μέσα στὰ ἐλεεινὰ ἐκεῖνα βαρκάκια ζητῶντας ἐλεημοσύνη ἀπ' τοὺς κοντινούς γιαλούς, πότε κανένα χταπόδι, πότε ἀχινούς, πότε τίποτα μικρὰ πιετρόψφαρα, πιασμένα μὲ τὴν καθητή.

Κι ἐκεῖ ποὺ ἔβλεπα τὸ καραβόπανο τὸ σάπιο, ὅπου ἔκανε ἐμπαικτικά γι' αὐτούς τοὺς δυστυχισμένους τὰ χρέη τῆς στέγης τοῦ σπιτιοῦ, νὰ τὸ ἀσπροκατραμώνη τὸ ψιλόχιονο, κι ἔβλεπα τοὺς ἥσκιους τους ν' ἀγαδεύουν ἀπὸ κάτω, ἐσυλλογίστηκα ἔξαφνα μὲ σφίξιμο τῆς καρδιᾶς, πῶς τρεῖς ήμέρες τώρα ἡ βαρυχειμωνιά δὲν τοὺς ἄφησε νὰ γυρέψουν ψωμὶ ἀπ' τοῦ λιμανιοῦ τὴν φιλανθρωπία

Καὶ τὰ ἐλεεινὰ φελουκάκια πονετικά γι' αὐτούς, ἐγύρευαν νὰ τοὺς νανουρίσουν μ' ἔνα ἀτέλειωτο μπόντζι*, ποὺ τοὺς ἔδιναν τοῦ λιμανιοῦ τὰ μικροκύματα, καὶ τὸ ψιλὸ τὸ χιόνι, σκληρό, στρογγυλὸ σὰ σκάγια ἀπὸ μάρμαρο, ὅλο κι ἔδερνε τὸ τεντωμένο καραβόπανο.

«Ναυτικὴ Ἑλλὰς» IB' (1930)

Ἐμμανονῆλ Στιλ. Λευκοΐδης

ΠΑΡΑΞΕΝΑ

Στά 1880 διαδόθηκε, πώς τὸ Ἑλληρικὸ ζῆτημα, δηλαδή ἡ ἀπελευθέρωσις τῆς Ἡλείδον καὶ τῆς Μακεδονίας, ποὺ εἶχαν ἐπιδιασθῆ στὸ Συνέδριο τοῦ Βερούντον τὰ παραχωρηθοῦν στὴν Ἑλλάδα, θὰ ἤνταν μὲ Σουλτανικὸ φιουμάρι. Ὁ Σονοῆς, σανοζόρως τὸ ἀδύτατο τοῦ ποάγματος, ἔγραψε τὸ ποίημα «Σημεῖα τῶν παιδῶν», ποὺ δὲ ζάρει, τὴν ἐπικαιρότητά τον γὰρ κάθε παρόντο αἰτίστεντο καὶ ἀδύτατο τὰ συμβῆ.

... Ἡ φύση ξελογιάστηκε
τῆς ἔστριψαν οἱ βίδες·
μπῆκαν στοὺς τόπους τὰ θεριά
καὶ βγῆκαν ἔξω στὴ στεριά
οἱ γόπες* κι οἱ μαρίδες*.

Βάζουν φτερά κι ύψωνονται
ώς στ' ἄστρα κι οἱ γαϊδάροι.
Παίρνουντε τ' ἄφωνα φωνή,
γεννοῦνταν αὐγά κι οἱ πετευνοὶ
καὶ κελαηδοῦν οἱ γλάροι.

Οἱ ποντικοὶ ξετρύπωσαν
καὶ κυνηγοῦν τὶς γάτες
καὶ μὲ τὴ νίκη τους αύτῃ
μᾶς ξεφυτρώνουν δυνατοὶ
καὶ πούροι* ἀριστοκράτες.

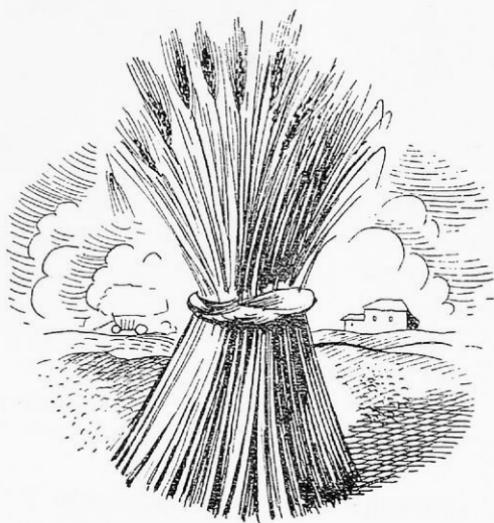
Ἐμάθανε νὰ τρέχουνε
ἐμπρός καὶ τὰ καβούρια·
στὴ λάσπη ψύλλοι ξεπετοῦν
κι οἱ χοῖροι τ' ἄχυρα ζητοῦν
καὶ κρύβονται στ' ἀχούρια*.

Τῆς προβατίνας τὰ μαλλιά
πουλιοῦνται γιὰ μετάξια,
καὶ τὰ μυρμήκια τὰ μωρά
ἔγιναν ἄλογα μ' ούρα
καὶ σέρνουντε τ' ἀμάξια . . .

* "Απαντα", τόμος Α'

Γεώργιος Σονοῆς

Ζ'

ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΝ ΦΥΣΙΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΝ ΑΥΤΗ, ΖΩΗΝ
ΛΙΓΟ ΤΕΡ ΣΟΛΟΦΡΑΞ ΜΕ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΝ ΖΩΗΝ

*Mάγισμα ή φίση κι ότειδο
στήγρ όμοσφιά και γάρη . . .
με γίλιες βρύσες χύνεται,
με γίλιες γλώσσες κρέται.*

μαργαρητα - Α. Σολωμός

ΑΝΟΙΞΗ

ἡ ροδισμένη αύγούλα χαιρετίζει
τ' ἀηδόνι, ὅπου στὰ δέντρα μέσα ψάλλει,
ἡ λεμονιά ἡ πολύκαρπη, ποὺ ἀνθίζει,
τὸ ρέδο μὲ τὰ ἀσύγκριτά του κάλλη.

Τὸ πράσινο, τὸ ὀλόξανθο χορτάρι
τὸ μυρωμένο ἀφήνει ἀνασασμό του,
χαμόδεντρο καὶ δέντρο καὶ βλαστάρι
τὴν εύωδιὰ τοῦ ἀνθόβιολου τοῦ πρώτου.

Τ' ἀέρι πνέει γλυκά, μισοσβῆσμένο,
στὰ δάση, στὰ βουνά, στὰ περιγιάλια,
κι ἔνα τραγούδι ἀφήνουν μαγεμένο
θάλασσες καὶ στεριές ἀγάλια ἀγάλια.

Κι ἐκεῖ ποὺ λαμπερώτατο προβαίνει
τῶν ἀστεριῶν τ' ἀστέρι στὸν αἰθέρα,
ξαναγεννιοῦνται μὲς στὴν οἰκουμένη
τὰ πλάσματα, ποὺ χαίρονται τῇ μέρᾳ.

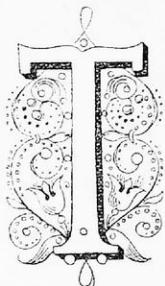
«Συντριμματα»

Μιλτιάδης Μαλακάσης

ανηφορική στη Γεωργία της Εύρω Κωνσταντίνη
Μάνη

✓ Η ΠΡΩΤΟΜΑΓΙΑ

« Απαντά »

οù Μαγιοῦ ροδοφαίνεται ήμέρα,
ποù ώραιότερη ή φύση ξυπνάει,
καὶ τὴν κάνουν λαμπρά καὶ γελάει,
πρασινάδες, ἀκτῖνες, νερά.

“Ανθη κι ἄνθη βαστοῦνε στὸ χέρι
παιδιὰ κι ἄντρες, γυναῖκες καὶ γέροι,
ἀσπροντύματα, γέλια καὶ κρότοι,
ὅλοι οἱ δρόμοι γεμάτοι χαρά.

Ναί, χαρῆτε τοῦ χρόνου τὴν νιότη,
ἄντρες, γέροι, γυναῖκες, παιδιά.

Διονύσιος Σολωμός

Περιγραφέων

ΣΤΟ ΒΟΥΝΟ — ΣΤΗ ΘΑΛΑΣΣΑ

A'

Τρίτη μέρα πάνω στό βουνό... Κουράστηκες γλυκά σκαρφαλώνοντας στούς βράχους. Καμιά κούραση δὲν εἶναι ἔτσι δύμορφη, σάν τὸν κόπο τοῦ γεωργοῦ, ποὺ σκάβει τὸ χῶμα, σάν τὸν ἀγῶνα τοῦ κυνηγοῦ, ποὺ λαχανιάζει στὶς κακοτοπιές, σάν τὸν ἰδρωτὰ τοῦ ὑλοτόμου, ποὺ κατεβάζει τὸ τσεκούρι ἀπάνω στοὺς μεγάλους γέρικους κορμούς. Κάθε ἄλλη κούραση, κάθε κόπος ἄλλος, κάθε ἰδρωτὰς ποὺ χύνεται στὴν πολιτεία μέσα, εἶναι ἀγῶνες ἀσχημοί, ἔνοι στὴ φύση τοῦ ἀνθρώπου. 'Ο Θεός στέλνει τὸ γλυκύτατο ὑπνο, βάλσαμο καὶ παρηγοριά στοὺς ἀνθρώπους, ποὺ ἀκολουθοῦνται τὸ νόμο του καὶ ἀγωνίζονται στὰ ἔργα, ποὺ τοὺς προστάζει τὸ θέλημά του. Μονάχα σ' αὐτούς....

Πόσο γλυκά κοιμήθηκες κάτω ἀπὸ τὸν ἵσκιο τῶν ἐλάτων! Τὸ δροσερὸ ἀεράκι, ψυχὴ τοῦ λόγγου, ποὺ πλανιέται μέσα στὶς θαμπές πρασινάδες, ἥρθε καὶ σοῦ χάϊδεψε τὸ ἰδρωμένο μέτωπο. 'Αργοπέρασε σὰ χάϊδι καὶ σὰ φιλὶ ἀπάνω στὰ βλέφαρά σου, σὰ χάϊδι καὶ σὰ φιλὶ τῆς μητέρας σου. Κι ἀπὸ τὰ πράσινα κλαδιά ἔνα βάλσαμο γλυκό ἄρχισε νὰ στάζῃ μέσα στὴν ψυχὴ σου. Κι ἀποκοιμήθηκες. Χρόνια εἶχες νὰ χαρῆς τέτοιον ὑπνο. "Ισως ἀπὸ τὴν ἀγκαλιὰ τῆς μάνας σου. "Ενα ἀηδόνι σὲ ξύπνησε αὐγὴ αὐγὴ μὲ τὸ τραγούδι του. "Ενα σάλεμα τῶν κλαριῶν σοῦ εἶπε: «Σήκω!» Μιὰ ἀχτίδα τοῦ "Ηλιού, δροσερὴ καὶ πρωτόβουλη, πέρασε ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ φύλα καὶ σοῦ 'νιψε τὸ πρόσωπό σου μὲ τὸ φῶς τοῦ οὐρανοῦ. «Ξύπνα!»

'Η ζωὴ ξαναρχίζει...

Αὔτὴ εἶναι ἡ ζωὴ. ✓

B'

'Ακοῦς τὸ χαιρετισμὸ τῶν Μυρίων; «Θάλαττα! Θάλαττα!» Εἶναι ὁ παντοτεινὸς χαιρετισμός, ποὺ θὰ βγαίνη θριαμβευτικά ἀπὸ τὰ στήθη τοῦ ἀνθρώπου γιὰ τὸ μεγάλο ἔμψυχο στοιχεῖο. Γίατὶ τίποτα δὲν εἶναι στὴ φύση τόσο ζωντανό, τόσο στοχαστικὸ μαζὶ καὶ τόσο ταιριασμένο μὲ τὴν ἀνθρώπινη ψυχὴ σὰν τὴ θάλασσα... Μονάχα ἡ θάλασσα μᾶς μιλεῖ μὲ τὴ γλυκειά,

λησμονημένη φωνή, που πρωτακούσαμε από της μάνας μας τὰ χείλη...

Κάθεσαι στ' ἀκρογιάλι κι ἀγαπᾶς τὰ κύματα, που φεύγουν καὶ μακραίνουν κατὰ τὸ πέλαγο, μὲ τὴ χαρὰ τοῦ ταξιδιοῦ, μὲ τοῦ ξενιτεμένου τὸν πόνο. Ἡ ψυχὴ σου ταξιδεύει μαζί τους. Ποῦ πάει; "Οπου τὴν προβοδᾶ ὁ ἄνεμος. Πάει ψάχνοντας μιὰ εὐτυχία, πάει γυρεύοντας μιὰ παρηγορία. Κυνηγάει μιὰ πατρίδα, ἔνα τραγούδι, ἔνα δνειρο,—ποιὸς ἔρει!—μιὰ σκέψη, ἔνα στίχο, μιὰν ἀλήθεια, ἔναν παράδεισο. Στενόχωρη εἶναι ἡ στεριά, βουνά καὶ λόγγοι ἀντισκόβουν τὸ δρόμο, τειχιά ψηλὰ σκλαβώνουν δλόγυρα τὸν ὁδοιπόρο. Κι ἡ σκέψη ἀκόμα, ἡ φτερωτή, σταματάει κι αὐτὴ τὸ δρόμο της στὴ στεριά καὶ γυρίζει πίσω πληγωμένη. Ἐλεύθερος εἶναι μονάχα τῶν κυμάτων ὁ δρόμος. Ἀπαλός, ἀνέμποδος, στρωτὸς ὁ δρόμος τους.

Μὲ τοῦ βοριᾶ τὰ κύματα
σοῦ στέλνω χαιρετίσματα!

Τὰ κύματα ξαναγυρνοῦν ἀπὸ τὸ μεγάλο ταξίδι. Ξενιτεμένοι νοσταλγοὶ φιλοῦντε κι ἀγκαλιάζουντε τρελά τὰ γλυκά περιγιάλια. Τὸ ἔνα πίσω ἀπὸ τ' ἄλλο ἔρχονται, φτάνουν, κι ὅλο ἔρχονται κι ὅλο φτάνουν κι ὅλο λαχταροῦντε κι ὅλο ἀναστενάζουν. Ποῦθε ἔρχονται; Ρώτησέ τα. Τί γυρεύουν;

Γιατί βογγοῦν; Γιατί λαχταροῦν; Γιατί φιλοῦντε τὴν ὄλοστρωτη ἀμμουδιά; Γιατί μαλώνουν μὲ τὸν περήφανο βράχο; Ρώτησέ τα. Μιὰ ζωὴ νὰ τὰ ρωτᾶς· δὲ θὰ χορτάσῃς ν' ἀκοῦς τὰ μυστικά τους. Γιατί τίποτα δέν εἶναι ξένο ἀπὸ τὰ λόγια τῶν κυμάτων. Κι ἀν περιμένης κάποια χαιρετίσματα, ἐκεῖνα σοῦ τὰ φέρνουν, αὐτὰ σοῦ φέρνουν τὰ φιλιά τὰ ταξιδιάρικα ἀπὸ τοὺς ἀγαπημένους σου. Καὶ σὰν κινήσουν πάλι ταξιδιώτες, μυστικοὶ κι ἀκούραστοι, μὴν τὰ ρωτᾶς ποῦ πᾶνε. Μιὰ ζωὴ νὰ τὰ ρωτᾶς, δὲ θὰ χορτάσῃς νὰ τ' ἀκοῦς. Δῶσ' τους τὰ πιὸ γλυκά σου χαιρετίσματα, δῶσ' τους τὶς λαχτάρες σου, τὰ μυστικά σου, τὴν καρδιά σου δλάκερη ξερίζωσέ την ἀπὸ τὰ στήθια σου καὶ δῶσ' τους τη. Ποῦ θὰ τὴν πᾶνε; Ξέρουν. Ἐκεῖ ὅπου δὲ φτάνει τ' ὄνειρο, φτάνει τὸ κῦμα!

Γ'

Γέμισε ανήσυχα, χιονισμένα φτερά ό αέρας τοῦ πελάγου. Οἱ γλάροι στήσανε χορὸ ἀπάνω στὸ κῦμα. Σά θαῦμα τὸ φανέρωμά τους. Τὸ μάτι δὲν εἶδε τὸν ἐρχομό τους. Σκίστηκε τὸ ἄσπρο σύννεφο καὶ τοὺς γέννησε; Σκόρπισε ό αφρός τῶν κυμάτων καὶ τοὺς ἔπλασε; Κατέβηκαν ἀπὸ τὸν οὐρανὸ ἡ ἀνέβηκαν ἀπὸ τὸ πέλαγο; 'Απὸ ποῦ ἔρχονται; Ποῦ πᾶνε;

Χορεύουν. Ποτὲ ό αέρας δὲν πλημμύρισε ἀπὸ τόσο μεγάλη χαρὰ σὰν καὶ τώρα. Οὐρανός, ἀέρας καὶ θάλασσα πανηγυρίζουν μαζί τους. Καὶ καθὼς ζυγιάζουν τὰ λευκὰ φτερά καὶ καθὼς λάμπουν στὸν αἰθέρα, κυματιστὰ καὶ μαλακὰ κι ἀνάλαφρα, σοῦ μαρτυροῦν, πῶς εἶναι παιδιά τῆς θάλασσας, θρέμμα καὶ γέννημά της. 'Ο χορός τους ἔχει τὸν ἀπλὸ ρυθμὸ τῶν κυμάτων. Τὸ σάλεμά τους τὴν ύγρότη τοῦ νεροῦ. Τὸ σῶμα τους ἀφρός. Τὰ στεριανὰ πουλιά, δταν περνοῦν ἀπάνω ἀπὸ τὸ κῦμα, εἶναι βαριά καὶ ἄχαρα καὶ ξένα. 'Ο Βασιλιάς ό αετός ἀκόμα βαραίνει σὰν ἀγρίμι τὸ θαλασσινὸν ἀέρα, σὰν περάσῃ ταξιδιώτης ξαφνικός. Τίποτα δὲ σηκώνει ἀπάνω της ἡ θάλασσα, ποὺ νὰ μὴ μοιάζῃ μὲ τὸ κῦμα της, μὲ τὸν ἀφρὸ καὶ τὴ δροσιά της.

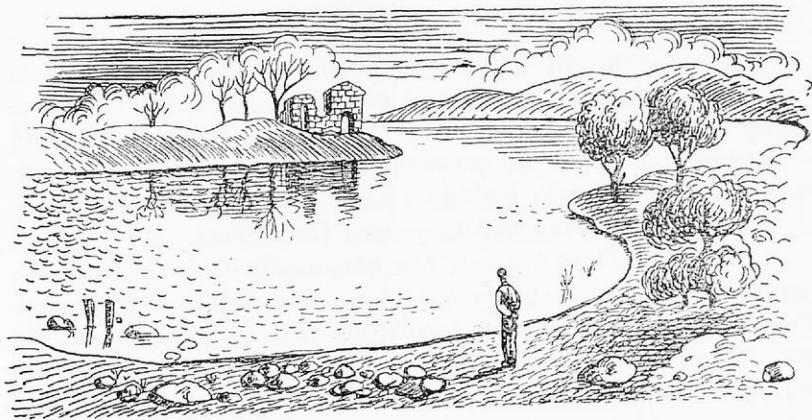
'Ο χορὸς κρατεῖ ἀκόμα στὸν ἀέρα. 'Ακούραστοι οἱ χαροκόποι πλέκουν ἀνάερα τὰ παιγνίδια τους. Τὸ φῶς γίνεται πιὸ ἄσπρο ἀπάνω στὸ κῦμα. Τὰ χιονάτα φτερά γαργαλοῦνε τὸ νερό κι ἀνατριχιάζει, χαϊδεύουν τὸν ἀέρα καὶ λιγώνεται. 'Η θάλασσα ξέχασε ὅλους τοὺς καημούς της κι ό οὐρανὸς γελάει χαμηλότερα καὶ πιὸ σιμά στὸ κῦμα.

Καὶ ςτερεα—γιὰ λδὲς—έρήμωσε ό αέρας, έσβησε ό χορός, χαθῆκαν οἱ τρελοὶ χαροκόποι. Θαῦμα ό χαμός τους. Σκίστηκε τὸ κῦμα καὶ τοὺς ἔκρυψε, ἡ ἄνοιξη καὶ τοὺς ἔπήρε;

"Ω! ἀς ἥτανε μιὰ στιγμὴ ἡ ψυχή σου πέλαγο κι ἀς εἶχε μιὰ στιγμὴ ἔνα πανηγύρι σὰν αύτό, τέτοιο ἔνα θαῦμα, τέτοιο ἔνα ὄνειρο λευκό, γαλάζιο, θριαμβικό, στεφανωμένο μὲ ἀρμυρὸν ἀφρὸ καὶ ἀνάερο χιόνι!

« 'Εκλεκταὶ σεκίδες »

Παῦλος Νιοβάρας

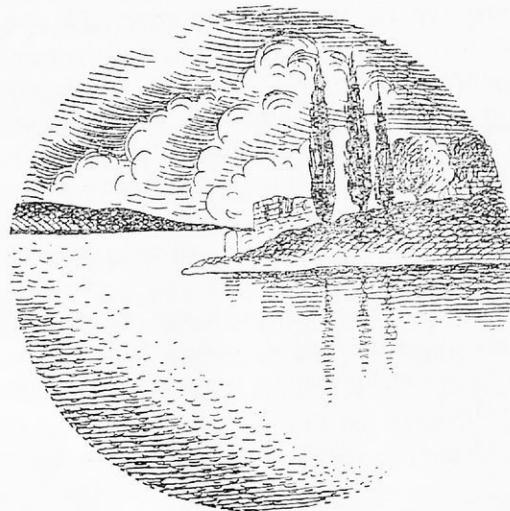

ΓΑΛΗΝΗ

Δέν ἀκούεται οὕτ' ἔνα κῦμα
εἰς τὴν ἔρημη ἀκρογιαλιά.
Λέες κι ἡ θάλασσα κοιμᾶται
μέσο' στῆς γῆς τὴν ἀγκαλιά.

« "Αλαρτα »

Ιωνίστος Σολωμός

Η ΓΑΡΙΔΑ

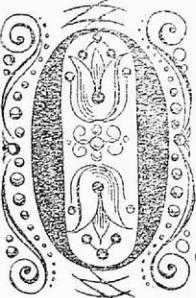
Μουστάκια ἀγριόγατας, ούρά καὶ κορμὶ ψαριοῦ καὶ πόδια . . . ἀκρίδας. "Ἐνα τρομερὸ πριόνι στερεωμένο στὴ μέση τοῦ κεφαλιοῦ καὶ προτεταμένο σὰ λόγχη πρὸς τὰ ἐμπρός. Δυὸ μάτια ἔξωγκωμένα, πεταμένα ἔξω, σὰ ν' ἀντικρύζουν διαρκῶς τὸ πλέον φρικῶδες θέαμα. Αὐτὸ τὸ τέρας εἶναι ἡ γαρίδα. "Αν ἥτανε τρεῖς χιλιάδες φορές μεγαλύτερη ἀπ' ὅ, τι εἶναι, θὰ τρομοκρατοῦσε τὸ σύμπαν. Τώρα δὲν εἶναι μεγαλύτερη ἀπὸ ἔξη πόντους καὶ εἶναι ἡ ἵδια τρομοκρατημένη ἀπ' ὅλα τὰ ψάρια καὶ τὰ θαλασσινά.

Πλέει καὶ περπατεῖ. Πλέει στὸ νερὸ καὶ περπατεῖ στὰ χορτάρια. Κάνει ἐπίσης καὶ ἀνάποδα. Δὲ χρειάζεται γι' αὐτὸ νὰ τῆς δώσης παράγγελμα. Μόλις βουτήξῃς μπροστά της τὸ δάχτυλό σου στὸ νερό, κάνει ἀνάποδα δλοταχῶς. "Επειτα κάνει στὸπ καὶ κατόπιν πρόσω ἡρέμα καὶ ζυγώνει στὸ δάχτυλο καὶ σκαρφαλώνει ἀπάνω . . . Τότε ἂν εἰσαι ἐπιτήδειος, τὴν πιάνεις ἀπὸ τὰ μουστάκια καὶ τὴν αἰχμαλωτίζεις. "Αν καὶ δὲν ἔχει καμιὰ συγγένεια μὲ τὸ σκύλο, ψοφᾶ γιὰ τὰ κόκαλα. Θέλεις νὰ παραθέσῃς ἔνα μεγάλο συμπόσιο στὶς γαρίδες, ρίξε ἔνα πιάτο κόκαλα στὴ θάλασσα, γιαλὸ γιαλό. "Ολες οι γαρίδες τῆς περιοχῆς θὰ σὲ ἀνακηρύξουν ἔθνικό τους εὔεργέτη.

Εἰς τὸ ἔνδοξό της οἰκογενειακὸ δένδρο ύπάρχουν ἄπειροι κλάδοι. Εἶναι ὁ κλάδος τῆς πράσινης γαρίδας, ποὺ ζῇ διαρκῶς στὰ καταπράσινα χορτάρια καὶ δὲ μεγαλώνει ποτέ. "Επειτα ἔρχεται ὁ κλάδος τῆς ξανθιᾶς γαρίδας τῶν ἄμμων, ποὺ πολλὲς φορές τὸ κορμὶ της ἀποκτᾶ μιὰ διαφάνεια γυαλιοῦ καὶ συγχέεται μὲ τὸ νερό. Κατόπιν ἔρχεται ὁ κλάδος τῆς μελαχρινῆς, τῆς γαρίδας τῶν βράχων καὶ τῶν χαλικιῶν, καὶ τέλος ὁ κλάδος τῆς κόκκινης γαρίδας, ποὺ ἔχει συνταυτίσει τὴν τύχη της μὲ τὴν πίνα καὶ φιλοξενεῖται διαρκῶς μέσα στὸ καβούκι τῆς τελευταίας. 'Υπάρχει καὶ ἔνας ἄλλος κλάδος ἀκόμα. "Η γάμπαρα, μεγάλη, χονδρή, στρομπουλὴ γαρίδα.

« Θαλασσινὲς Σελίδες »

Θέμος Ποταμάρος

Ο ΤΡΥΓΟΣ

ταν ἀνθίζ' ἡ ὁγράμπελη κι ἀπλώνη τὰ κλαδιά τῆς
στὸ σχοῖνο, στὸ χαμόδενδρο, στοῦ πεύκου τὰ κλωνάρια,
στὰ ρέματα τοῦ ποταμοῦ, στὸν ἐγκρεμὸ τοῦ βράχου,
κι ἀγέρα, κάμπους καὶ βουνά, τὴν πλάση πέρα ως πέρα
γιοιμίζη ἀπὸ μοσχοβολιὰ μὲ τὸν ἀνασασμό της,
πυκνὸ πυκνὸ κι ὀλόμαυρο μελισσολόπετείται,
μέσ' ἀπὸ βράχους καὶ κρινιά *, μέσ' ἀπὸ ἐρμιές καὶ κήπους,
καὶ τ' ἄνθη τους βοσκολογᾶ καὶ παίρνει τὸν ἀχνό τους,
καὶ διαλαλάει μ' ἔνα βοητὸ τὸν ἀναγαλλιασμό του.

"Ετοι οἱ κοπέλες τοῦ χωριοῦ πετιοῦνται ἀπὸ τὰ σπίτια
κι εἰς κάμπους κι εἰς βουνά σκορποῦν, κι ὅπ' εἶναι ἀμπέλια
[τρέχουν

μὲ τὰ καλάθια τὰ πλεχτὰ καὶ μὲ τὰ βατοκόπια,
καὶ μὲ τραγούδια, μὲ χαρές, ὅταν ἀρχίζῃ ὁ τρύγος.

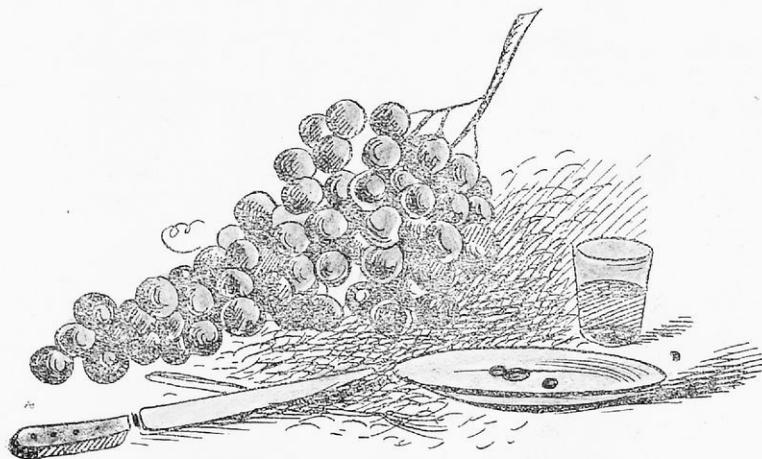
'Αναταράζονται οἱ ἐρμιές, ἀχολογοῦν τ' ἀμπέλια.
Λές κι ἀπὸ κάθε πέτρα ὥρθή, λές κι ἀπὸ κάθε βάτο,
ὅπου στὸ χόρτο σέρνεται, κόρης κορμὶ φυτρώνει.
Πράσινη ἀπλώνεται ἡ φυτειά κι οἱ ράγες μεστωμένες,
μαῦρες καὶ κίτρινες, ξανθιές, μαυρολογοῦν, γυαλίζουν
στὴν πρώτη ἀχτίδα τοῦ ζεστοῦ τοῦ ἥλιου, ὅπ' ἀνατέλλει,
σὰ μαῦρα μάτια, σὰ χοντρὰ κλωνιά μαργαριτάρια.
Οἱ βέργες οἱ καμαρωτές λαμποκοποῦν κι ἑκεῖνες,
κι οἱ περογλιές * ξαπλώνονται στὰ δίπλατα κρεβάτια,
καὶ στὴν πυκνή τους χλωρασιά καὶ στὸν βαθύ τους ἵσκιο
τὴν ἰδρωμένην ἀργατιά δροσίζουν, ἀνασαίνουν,
τὴν ἐργατιά, ποὺ δλημερῆς ὅλο τρυγάει κι ἀπλώνει,
τὴν ἐργατιά, ποὺ λαχταρᾶ πότε νὰ πέσῃ ὁ ἥλιος,
πότε νὰ ἴσκιώσουν τὰ ριζά, νὰ δροσερέψῃ ὁ κάμπος.
Νά τος ὁ ἥλιος, ποὺ ἔπεσε καὶ πάει νὰ βασιλέψῃ,
νά τα, ποὺ ἴσκιώσαν τὰ ριζά, καὶ δροσερεύει ὁ κάμπος.

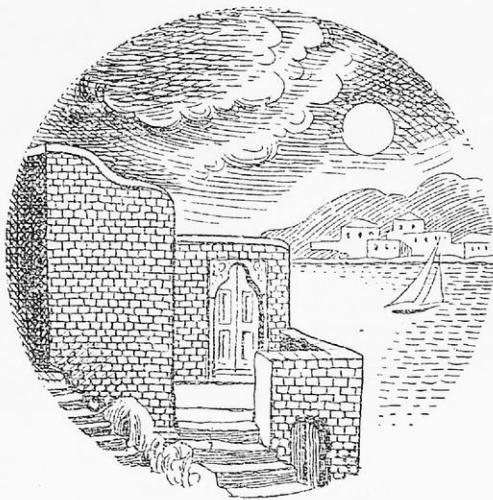
'Ο ἥλιος χάθη ὀλότελα καὶ τὰ βουνά, σουρπῶσαν,
θόλωσαν τ' ἀνοιχτὰ νερά, κι ἀπάνω βγῆκαν τ' ἄστρα.

Διπλὰ ἀνασσαίν' ἡ ἐργατιά κι ἀπαρατάει τὸ ἔργο.
 Κι ἐκεῖ, ποὺ κληματόβεργες κι ἀπὸ παλιούρια * φράχτες
 καλύβι: δλόρθι πλέκουνε, δεῖπνον ἀπλὸ κυκλώνουν,
 καὶ τὸν ἀπλὸ τὸ δεῖπνο τους φωτάει θαμπὸ λυχνάρι.
 "Υστερα εἰς κάθε μιὰ φυτειά, κάθε δχτο, κάθε ἀμπέλι,
 τρανές ἀνάβονται φωτιές μέσ' τ' ἀπλωτὸ σκοτάδι.
 "Ολόʊρα ἀπ' τὶς φωτιές σταίνουν χορὸ οἱ κοπέλες.
 Στρώνονται χάμου οἱ γέροντες κι οἱ νιοὶ κι ἀπ' ὅλους ἔνας
 τοὺς συνοδεύει τὸ χορὸ μ' ἔνα ἀπαλὸ τραγούδι.
 Καὶ μ' ἔνα λάλημα γλυκὸ γλυκὸ τοῦ ταμπουρᾶ του,
 ὡς ποὺ τ' ἀστέρια τοῦ οὐρανοῦ τὸ μεσονύχτι δείχνουν.
 Καὶ τότες οἱ χοροὶ χαλοῦν, σκορπῶν οἱ δουλευτάδες.
 Στρώνουν γιὰ στρώματα κλαδιά κι ἀποσταμένοι γέρνουν.
 Κι ἐκεῖ, ποὺ σβήνονται οἱ φωτιές, ἔρμες ἀνάρια ἀνάρια,
 τὸ νυχτοπούλι τ' ἄγρυπνο γλυκά τοὺς νανουρίζει,
 ὡς ποὺ νὰ σκάσῃ ὁ Αύγερινός, ποὺ θὰ ξυπνήσουν πάλι,
 πάλι στὸ ἔργο τους νὰ μποῦν, στὸ ζηλεμένο τρύγο.

« Ὁ Τραγούνδιστής τοῦ χωριοῦ καὶ τῆς στάνης »

Κώστας Κωνστάλλης

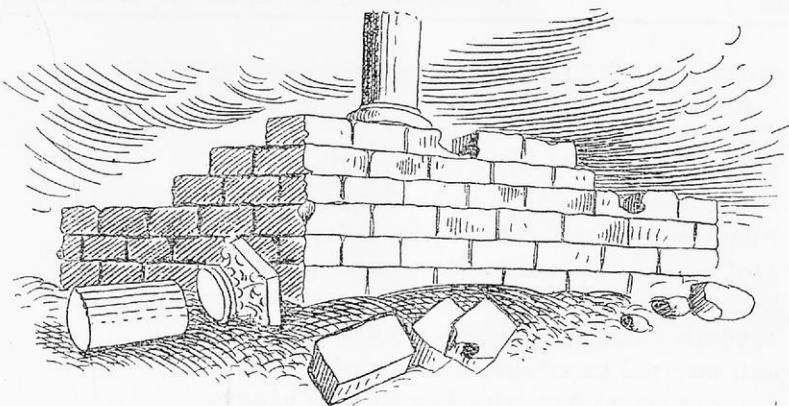

Η'

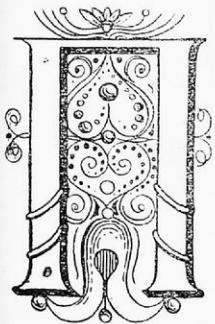
ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥΣ ΤΟΠΟΥΣ

*Πατρίδα, σάν τὸν ἥλιο σου,
ἥλιος ἀλλοῦ δὲ λάμπει!..*

A. Μαβλήης

ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΑΤΡΙΔΑ

ατρίδα, σάν τὸν ἥλιο σου, ἥλιος ἀλλοῦ δὲ λάμπει.
Πῶς εἰς τὸ φῶς του λαχταροῦν ἡ θάλασσα κι οἱ κάμποι,
πῶς λουλουδίζουν τὰ βουνά, τὰ δάσο', οἱ λαγκαδιές,
στέλνοντάς σου θυμίαμα μυριάδες μυρωδιές !

Αφρολογοῦν οἱ ρεματιές καὶ λαχταρίζ' ἡ λίμνη.
Χίλιες πουλιῶν λαλιές ἡχοῦν, τῆς δύμορφιᾶς σου ὕμνοι·
σ' ἄπειρ' ἀστράφτουν χρώματα παντοῦ λογῆς λογῆς
τ' ἀγέρος τὰ πετούμενα, τὰ σερπετά τῆς γῆς.

Κι αὐτὸς σηκώνει τ' ἀλαφρὸ τῆς καταχνιᾶς μαγνάδι*,
κι ἡ κάθε στάλ' ἀπὸ δροσιά γυαλίζει σάν πετράδι,
κι ἡ κάθε ἀχτίδα του σκορπᾶ μὲ τὴν ἀναλαμπὴ
χαρά, ζωὴ καὶ δύναμη κι ἐλπίδα, δπου κι ἀν μπῆ.

Φαντάζεις σάν τὸν ἥλιο σου, κι ἔσύ, καλὴ πατρίδα,
καὶ μάγια σάν τὰ μάγια σου στὸν κόσμο ἀλλοῦ δὲν εἶδα.
(Ἡ γῆ σου εἶναι παράδεισος κι αἰώνια γαλανὸς
γύρω σου καθρεφτίζεται στὰ πέλαγ' ὁ οὐρανός.)

Κι οἱ νύχτες σου μὲ τ' ἀστρα τους, μὲ τὴ γαλάζια πάστρα,
μὲ τ' ἀηδονολακήματα, τρεμάμενα σάν τ' ἀστρα,
μὲ τὸ φεγγάρι, ποὺ περνᾶ σάν ὄνειρο εύτυχιᾶς,
στὴ μέση τῆς ἀπέραντης οὐράνιας ἡσυχιᾶς,
οἱ νύχτες σου δροσοβιοῦν χιλιόπλουμα λουλούδια
καὶ στῶν παιδιῶν σου τέξ καρδιές ἀμάραντα τραγούδια,

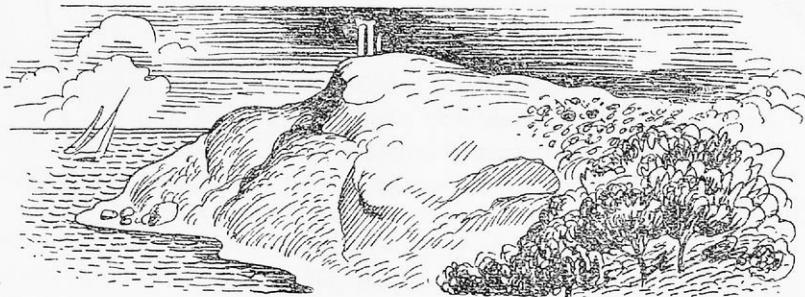
σταλάζουν εἰς τὰ σπλάχνα τους θεράπειο λησμονιᾶς,
έλευθεριᾶς ἀγάλλιαστη καὶ μῖσος τυραννιᾶς.

Μάγεμ' ἀσημοῦφαντο, φῶς μαργαριταρένιο,
λυώνονται σ' ἔνα χάραμα ἔανθό, μαλαματένιο.
Γιομάτος μόσκους καὶ δροσιές, ὁ Ζέφυρος τερπνά,
μέσο' ἀπ' ἀγάπης φαντασιές τὰ πλάσματα ἔυπνα.
Κι ἀνάμεσα στὰ χρώματ' ἀπὸ χίλια οὐράνια τόξα,
προβαίνει πάλ' ὁ ἥλιος σου εἰς ὅλη του τὴ δόξα,
καὶ, σὰν τοῦ μεγαλείου σου σύμβολο φωτεινό.
Ἐώς τὸ στὸ χρυσὸ βασίλεμα λάμπει στὸν οὐρανό.
Ἐλλάς, τὸ μεγαλεῖο σου βασίλεμα δὲν ἔχει
καὶ δίχως γνέφια τοὺς καιροὺς ἡ δόξα σου διατρέχει.
“Οσες φορὲς ὁ ἥλιος σου νὰ σὲ φωτίσῃ ἐρθῆ,
θὲ νὰ σ' εύρῃ πεντάμορφη, στεφανωμένη, δρθή.

« "Εοργα »

A. Μαβίης

Η ΑΤΤΙΚΗ

’Ακουμβάτην τὴν ράχιν της εἰς τὴν Βοιωτίαν ἡ Ἀττική, ἀναπάυεται ὄλιγον μὲν τὸν ἀγκῶνα της εἰς τὴν Μεγαρίδα καὶ ὄλογυρα κατὰ τὰ λοιπὰ δροσίζεται ἀπὸ τὴν θάλασσαν. Ξαπλώνει λοιπὸν τότε τὸ ἔνα της πόδι εἰς τὸν Ζωστῆρα, τὸ μαζεύει πάλιν ὄλιγον, ὡς νὰ τῆς τὸ ἐδάγκασε τὸ Καβούρι, καὶ παραξαπλώνει τὸ ἄλλο εἰς τὸ Σούνιον.

Καὶ πῶς νὰ μὴν ἀναπάυεται μακαρίως, ἀφοῦ περιφρουρεῖται ἀπὸ τὰ τρία μεγάλα βουνά της, καὶ ἔχει καὶ ἐσωτερικὰ ὀχυρώματα ἀπὸ ἄλλας βουνοσειράς! Ἐκκινοῦν ἀπὸ τὰ τρία αὐτὰ βουνά καὶ διακλαδιζόμεναι εἰς τὰ Μεσόγεια, εἰς τὸ Κατάδεμα καὶ εἰς τὰ Πρόσβορα τῆς παλαιᾶς διαιρέσεως, πλαισιώνουν τὰς πεδιάδας τῶν λευκῶν οἰκιῶν καὶ τῆς καπνισμένης στέγης, δῆπου ὁ χωρικὸς τυρβάζει* εἰς τὰ πατητήρια, εἰς τὰ λιοτρίβια* καὶ εἰς τὰ ἀλώνια, ἄλλα καὶ εἰς τοὺς δρυμούς*, μέσα εἰς τοὺς δρυόους δὲ ἀσκητὴς προσεύχεται σιωπηλὸς καὶ γονατισμένος.

’Η Ἀττικὴ περιέχει εἰς μικρογραφίαν ὅ,τι ἐπιθυμεῖ νὰ ζητήσῃ κανεὶς ἀπὸ τὴν γαλήνην, ἄλλα καὶ ἀπὸ τὴν ἀγριότητα τῆς φύσεως.

”Ἄλλος κόσμος εὑρίσκεται ύπο τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ ‘Υμητοῦ, ἄλλος ύπο τὴν ἐπιροήν τῆς Πιεντέλης, ἄλλος ύπο τὴν δυναστείαν τῆς Πάρονηθος καὶ ἄλλος ύπο τὴν σκέπην τοῦ Αἰγάλεω.

«Ο ’Αραδρομάρης τῆς Ἀττικῆς»

Δημήτριος Γρ. Καμπούρογλων

ΠΡΟΣΕΥΧΗ

Μικρό μου κι ὅμορφο χωριό, δέξου τὴν προσευχή μου.
Στὴ ζέστα τῆς ἀγκάλης σου μεγάλωσε ἡ ψυχή μου.
Ἐσύ τὴν καλομοίρανες καὶ ριζικό τῆς ἔχει
κάτι ἀπ' τῶν δέντρων τὴν κορφὴν κι ἀπ' τὸ νερὸν ποὺ τρέχει.

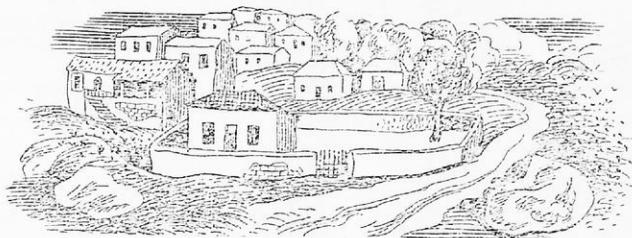
Εἶμ' ἔνας μάγος! Κάθε τι δικό σου ὅταν ἀγγίξω,
δίκρουνη βρύση δύναμης, πηγῆς χαρὰ θ' ἀνοίξω.
Μπρός στοῦ σπιτιοῦ μου ἀνοίγονται τὸ ἵσο σταυροδρόμι,
τῆς ἀρετῆς οἱ ἀνήφοροι, τῆς εὐτυχίας οἱ δρόμοι.

“Ολα γιὰ μένα χαίρονται στὴν πράσινη ἀγκαλιά σου,
ἀπ' τὴν κορφὴν τοῦ κάστρου σου—ῶς τὴν ἀκρογιαλιά σου.
Κι αὐτὰ τὰ κυπαρίσσια σου μαυρίζουν πρὸς τὰ ὑψη,
σὰν καλογέροι ποὺ ξορκοῦν, θλιψμένοι αὐτοί, τὴ θλίψη.

Δὲ λησμονῶ τί σοῦ χρωστῶ, κι εἶμαι ὅλο εὔχες νὰ σώσω
χίλιες φορές, ἀν γίνεται, νὰ σοῦ τὸ ξεπληρώσω.
Μὰ ἡ πιὸ μεγάλη πληρωμὴ ποὺ θέλω νὰ σοῦ κάνω,
εἶγαι νὰ ρθῶ στὸ χῶμα σου μιὰ μέρα νὰ πεθάνω.

«Πρωτό ξεκίνημα»

Γ. Ἀθάρας

ΜΥΣΤΡΑΣ

Χαλάσματα 'Από τὴ Σπάρτη ὡς τὸ χωριό τοῦ Μυστρᾶ,
(ναοί). παρακάτω ἀπὸ τὰ βυζαντινά ἔρείπια, εἶναι
πέντε χιλιόμετρα. 'Ο δρόμος κατάφυτος καὶ χα-
ριτωμένος ἀκολουθεῖ τὴν ἀκροποταμιά τοῦ Κνακίωνα, παρα-
πόταμου τοῦ Εύρωτα.

'Ο νέος συνοικισμὸς τοῦ Μυστρᾶ, στὴ ρίζα τοῦ βουνοῦ, εἶναι χωμένος μέσα σὲ καταπράσινες πορτοκαλιές φορτωμένες χρυσούς καρπούς. Περνοῦμε τὸ μονότοξο πέτρινο παλιὸ διεγέρη πάνω στὴν ἄγρια ρεματιά, ποὺ χωρίζει τὸ χωριό ἀπὸ τὸν ἀρ-
χαῖο Μυστρά, καὶ μπαίνομε στὰ ἔρείπια.

'Αριστερά μας ἀπὸ πάνω, ψηλὰ στὴ ράχη, κρέμεται στὸ ξάγναντο* χαριτωμένη ἡ θαυμαστὴ «Περίβλεπτος»* καὶ πλάι της παραστέκει ἄγρυπνος φρουρός, ἔνας ψιλόλιγνος φράγκικος πύργος μονοκόδματος, σὰ νὰ φυλάῃ τὰ μυστικὰ τῆς περασμέ-
νης δόξας.

'Ανεβαίνομε ἀπὸ λιθόστρωτους παλιοὺς δρόμους κλιμακω-
τούς, ἀνάμεσα σὲ χτίρια βυζαντινά, ποὺ ύψωνονται ἀκόμη χω-
ρὶς στέγες, καὶ σ' ἄλλα, ποὺ γέρνουν καὶ πέφτουν.

"Ολη ἡ πλαγιά τοῦ βουνοῦ, δσσο φτάνει τὸ μάτι, εἶναι κατα-
σκέπαστη ἀπὸ ἔναν ἔρημο κόσμο, ποὺ δλο καὶ γκρεμίζεται. Παντοῦ γύρω τρανῶν μεγαλόπρεπων ἀρχοντικῶν καὶ παλατιῶν
ἔρειπωμένα τείχη, ποὺ γέρνουν στὸ χαμό.

'Ανάμεσα ἀπὸ τὸν κόσμο τῶν σκυθρωπῶν χαλασμάτων, σὲ
κάθε γύρισμα καὶ σὲ κάθε ὑψώμα πανέμορφοι προβάλλουν οἱ
γραφικοὶ τρούλοι τῶν βυζαντινῶν ἐκκλησιῶν, ποὺ ἀντέχουν
ἀκόμη στῶν στοιχείων τὶς καταδρομές καὶ στὰ ἄγριοκαίρια. 'Η
Παντάνασσα, ἡ 'Αγία Σοφία, δ ἄγιος Δημήτριος κλπ.

"Ολες τους ἔχουν εὐγενικά συνθέματα ταιριαστὰ ἀρμο-
σμένα μὲ ἔντονους γλυκοὺς χρωματισμούς. Δαντελωτὰ ἀνά-
γλυφα, μαρμάρινα. Βυζαντινὲς πολύτοξες ἀψιθεῖς, ποὺ κρατοῦν
ἀκόμη τὸ βάρος τῶν χλοϊσμένων ἡλιακωτῶν, κρεμαστῶν κήπων,
δπου χαμογελάει ψηλὰ ἡ ἄγρια ἡ ἀνεμώνη μέσα ἀπὸ τὰ χαλά-
σματα.

Περιδιαβάζομε τὴν ἔνδοξη νεκρὴ πολιτεία. Συγκίνηση ἀσυγκράτητη μᾶς συγκλονίζει, ὅπως μπαίνομε στὰ παλάτια τῶν βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων. Στέκουν ἄκομη πανύψηλα στὸ βουνό τὰ φανταχτερὰ τείχη τους μὲ τὰ πολὺάριθμα παράθυρα. Παντοῦ σπασμένα κιονόκρανα, θυρῶν μαρμάρινοι μὲ γλυφές παραστάτες, δικέφαλοι ἀετοί, στολίδια τοῦ χαμοῦ παραδομένα.

Καὶ ἡ ξαναμμένη φαντασία ζωντανεύει ἀξαφνα στὴ μακρουλὴ τοῦ παλατιοῦ τὴν πόρτα τὸν Αὐτοκράτορα, ποὺ προβαίνει ἐπιβλητικός. Φορεῖ στὴν Ἱερὴ κεφαλή του τὸ περίλαμπρο στέμμα καὶ τὰ κόκκινα σανδάλια στὰ πόδια. Μὲ ἀγέρωχο περπάτημα διαβαίνει ἐμπρός μας καὶ χάνεται καπνὸς μὲς στὰ χαλάσματα . . .

’Ομορφιές. τῶν χαλασμάτων. Ἀρνιῶν βελάσματα ἀντηχοῦν μέσα ἀπὸ τὰ πολύστοια βυζαντινὰ παλάτια καὶ τὰ κουδουνίσματά τους μελωδικὰ ἀνεβαίνουν στὰ ὑψώματα τῶν ἐρειπίων ἀπὸ τὸν κατάφυτο κάμπο τοῦ Εύρωτα κάτω. Πουλιῶν κελαδήματα ἀντιλαλοῦν καὶ πολλαπλασιάζονται μέσα στὶς βαθειές πελυθόλωτες στέρνες.

Στὴν κορυφὴ τοῦ βουνοῦ περνοῦμε μιὰ μεγάλη πύλη καὶ ἀνεβαίνομε στὸν πιὸ ψηλὸ προμαχῶνα τοῦ φράγκικου κάστρου. Τὸ ἀγνάντεμα ἀπὸ δῶ ἐπάνω εἶναι ὄνειρο σωστό. Πρὸς τὴ δύση, κόβεται ἡ κορυφὴ του κάθετα στὸ χάος. Ἰλιγγος σὲ πιάνει νὰ σκύψης στὴν τρομαχτικὴ χαράδρα κάτω, ἐπάνω ἀπὸ τὰ τείχη τοῦ κάστρου, ποὺ κρέμονται στὸν ἀέρα.

’Απὸ πάνω χιονισμένες ύψώνονται, σκεπασμένες μὲ ἔλατα, οἱ πλαγιές τοῦ Ταῦγετου. Κατὰ τὸ βοριά, σὲ μιὰ ἀπὸ τὶς χαμηλότερες ράχες τοῦ Ταῦγετου, ξανοίγουμε τὴν Τρύπη, τὸ ὅμορφο χωριουδάκι, ἀπ’ ὃπου βγῆκε ὁ Πλάθων ἢ Γεμιστός. Ἀνατολικὰ ἀγναντεύομε τὸ μαγικὸ ὅραμα τῆς πράσινης κοιλάδας τοῦ Εύρωτα, στεφανωμένης ἐπάνω ἀπὸ τὴ χιονισμένη ὁροσειρά τοῦ Πάρνωνα.

« Σπάρτη—Μυστρᾶς »

Κώστας Πασαγιάγγης

ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΑ

Ιστορία. Άξιώθηκα νὰ πάω ταπεινὸς προσκυνητὴς στὰ ἐλευθερωμένα πιὰ μαρτυρικὰ Δωδεκάνησα. Ο φωτεινὸς ἥλιος τῆς Ἐλλάδος μὲ τὸ ἄπλετο καὶ μαγικὸ φῶς του τὰ δείχνει καθάρια καὶ σὰ μαγικὰ στὴ μέση τῆς θάλασσας, λὲς κι ἔχει στήσει σ' αὐτὰ τὸ θρόνο του κάποιος βασιλιάς του παραμυθιοῦ, μοιράζοντας γύρω του χάρες καὶ δῶρα ἀτίμητα.

Οσες καταγίδες καὶ ἀν δέσπασαν ἐπάνω τους ὅς τώρα, δοσοὶ κατακτητὲς καὶ ἀν πέρασαν καὶ προσπάθησαν νὰ μολύνουν τὸ αἷμα, τὸν ἀέρα καὶ τὸ χῶρο τους, γιὰ νὰ τοὺς ἀλλάξουν μορφή, ούσια καὶ πίστη, μάταια σπατάλησαν τὸν κόπο τους. Τὰ Δωδεκάνησα ἀπὸ τὰ παλιὰ τὰ χρόνια εἶναι καὶ ἔμειναν ἐλληνικά. Ἐλληνικά τὰ νησιά, ἐλληνικὴ ἡ θάλασσα, Ἐλληνες καὶ οἱ κάτοικοι. Κάτι ἀπὸ τὴ δωρικὴ ψυχὴ τῶν πρώτων ἀποίκων τους, τὴν ἀπέριττη ἀπλότητα καὶ ὁμορφιά, εἶναι διάχυτο παντοῦ.

Ἡ δύναμη καὶ ἡ αἰγλὴ, ποὺ ἐκπέμπει γύρω στὰ μικρότερα νησιά ἡ Ρόδος, εἶναι τέτοια, ποὺ τὰ σέρνει γύρω της δορυφόρα καὶ ύποτακτικά ἀπὸ τὴν ἀρχαία ἐποχὴ ὅς τὰ σήμερα. Ἡ ιστορία τῆς Ρόδου, τῆς βασιλισσας τῶν νησιῶν, εἶναι, μὲ πολὺ λίγες ἔξαιρέσεις, ιστορία καὶ ὅλων τῶν ἄλλων ἀδελφιῶν τῆς.

Στὴν Περσικὴ ἐπιδρομή, οἱ Ρόδιοι, οἱ Κῶοι καὶ ἄλλοι νησιῶτες ἔξαγόρασαν ἀκριβά τὴν ἡσυχία τους. Φρουρὰ ἀπὸ Πέρσες ἐγκαταστάθηκε στὴ Ρόδο· μὰ μετά τὴ Σαλαμῖνα ἀμέσως ειδοποίησαν οἱ Ρόδιοι τὸ νικητὴ ναύαρχο Θεμιστοκλῆ νὰ σπεύσῃ νὰ τοὺς ἐλευθερώσῃ, κι ἔτσι πολὺ γρήγορα μπῆκαν στὴν Ἀθηναϊκὴ συμμαχία. Ἔκτοτε παρακολούθησαν οἱ Ρόδιοι καὶ οἱ ἄλλοι νησιῶτες τὴν ιστορία τῆς λοιπῆς Ἐλλάδος.

Τὸ Μ. Ἀλέξανδρο βοήθησαν οἱ Ρόδιοι μὲ δέκα ἔξωπλισμένες τριήρεις καὶ οἱ Λίνδιοι τοῦ προσέφεραν χρυσοῦφαντο μανδύα ἀπὸ τὸν πέπλο τῆς Λινδίας Ἀθηνᾶς. Τὸ ἔξαιρετικὸ τοῦτο δῶρο τὸ φύλαγε ὁ Ἀλέξανδρος μὲ εὐγνωμοσύνη, θεωρώντας τὸ ἀνεκτίμητο φυλαχτὸ καὶ σύμβολο τῆς Νίκης.

Μὰ καὶ στὸν πολιτισμὸ δὲν ὑστέρησαν οἱ Δωδεκανήσιοι ἀπὸ

τοὺς ἄλλους "Ελληνες. 'Απὸ τὴ Λίνδο Ρόδου εἶναι ὁ Κλεόβουλος, ἔνας ἀπὸ τοὺς ἐπίτὰ * σοφούς τῆς Ἑλλάδος, καὶ ὁ "Ομηρος, λένε, πῶς ἦταν Ρόδιος, ποὺ δὲ φαίνεται σωστό. Ρόδιος εἶναι ὁ φιλόσοφος Εύαγρος καὶ ὁ μεγάλος ποιητὴς Τιμοκρέων, ὁ ξακουστὸς λαίμαργος τῆς ἀρχαιότητος. Κῶος εἶναι ὁ σοφὸς Ἰπποκράτης, ὁ περιφήμος πατέρας τῆς Ιατρικῆς. Λίνδιος εἶναι ὁ Χάρης, ὁ καλλιτέχνης ποὺ κατασκεύασε τὸν περίφημο κολοσσὸν τῆς Ρόδου, χάλκινο ἄγαλμα τοῦ θεοῦ Ἡλίου, ὅψους 31 μέτρων, καὶ στὴ Ρόδο ἀνήκει ὁ ζωγράφος Πρωτογένης, ποὺ ὁ μεγάλος Ἀπελλῆς * τὸν θεωροῦσε ἵσο καὶ ἀνώτερό του. Ρόδιος εἶναι καὶ ὁ δονομαστὸς Διαγόρας, ποὺ αὐτὸς καὶ ὅλη ἡ γενιά του ἀνακηρύχθηκαν τόσες φορὲς δόλυμπιονίκες.

"Οταν ἐπισκεφθῆς τὴ Ρόδο, σοῦ ἔρχεται, ἄθελα, στὸ νοῦ τὸ κλασσικὸ ποίημα τοῦ Μαβίλη: «Καλλιπάτειρα», γραμμένο γιὰ τὴν ἄξια κόρη τοῦ Διαγόρα, Φέρεντίκη ή Καλλιπάτειρα, πού, γιὰ νὰ ἴδῃ τοὺς ἀγῶνες, μπῆκε ντυμένη ἀνδρικά φορέματα, γιατὶ ἦταν ἀπαγορευμένη ἡ εἰσοδος στὶς γυναῖκες. 'Ακριβά θὰ πλήρωνε τὸ τόλμημά της, ἀλλὰ οἱ Ἐλλανοδῖκες ἔκλεισαν τὰ μάτια, πρώτη καὶ τελευταία φορά, χαριζόμενοι στὸ ἔξαιρετικὸ δίκιο ὕπτης.

—'Αρχόντισσα Ροδίτισσα, πῶς μπῆκες;
 Γυναῖκες διώχνει μιὰ συνήθεια ἀρχαία
 ἐδῶθε.—"Ἐχω ἔνα ἀνίψι, τὸν Εὔκλέα,
 τρία ἀδέρφια, γυιό, πατέρα, 'Ολυμπιονίκες"
 νὰ μὲ ἀφήσετε πρέπει, 'Ελλανοδῖκες,
 καὶ ἔγὼ νὰ καμαρώσω μέσ' στὰ ὥρατα
 κορμιά, ποὺ γιὰ τὸ 'Αγρίλι τοῦ 'Ηρακλέα,
 παλεύονυ, θαυμαστές ψυχές ἀντρίκιες.
 Μὲ τὶς ἄλλες γυναῖκες δὲν εἶμαι ὅμοια'
 στὸν αἰῶνα τὸ σόῃ μου θὰ φαντάζῃ
 μὲ τῆς ἀντρειᾶς τὰ ἀμάραντα προνόμια.
 Μὲ μάλαμα γραμμένος τὸ δοξάζει
 σὲ ἀστραφτερὸ κατεβατὸ μαρμάρου
 ὅμινος χρυσός τοῦ ἀθάνατου Πινδάρου *.

Μέ λίγα λόγια οἱ Ρόδιοι μ μεγάλο πολιτισμό τους, τὸ ἐμπόριο, τοὺς δημοκρατικοὺς θεις των, τὴ ναυτικὴ νομοθεσία τους καὶ τὴν ὑπέροχη ἀνδριεσσή ἔναντι στοὺς Ρωμαίους δικαιώνουν τὸν ιστορικὸ Πολύβιού ἔγραψε γι' αὐτούς: «οἱ Ρόδιοι διατελοῦσι προστατοῦντες μόνον τῆς αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ τῆς τῶν ἄλλων Ἐλλήνων ἐλεγίας».

Μετὰ τὴν συντριβὴν τῆς 'Ειδος ἀπὸ τὴν κατακτήσια Ρώμη, οἱ Ρόδιοι καὶ οἱ ἄλλοι νητες ὑπετάγησαν στοὺς Ρωμαίους, ποὺ τοὺς ἀφαίρεσαν ὅχιν τὴν ἐλευθερία, ἀλλὰ ἔγιναν αἰτία νά σταματήσῃ ἡ ἔνδι ιστορία τοῦ Ρόδιου ἐργαστηρίου· γιατὶ οἱ καλλιτέχνες ἔπιαν νά ἐργάζωνται, ὅταν εἶδαν τοὺς κατακτητὲς ν' ἀρπάζουν χιλιάδες ἀγάλματα καὶ νά τὰ μεταφέρουν στὴν πατρίδα τοῦ

"Υστερα, ὅταν ίδρυθηκε ἡ Εαντινὴ αὐτοκρατορία, τὰ νησιά ἀπετέλεσαν μέρος τῆς καὶ ἵτηκαν πρῶτα τὰ βαρβαρικὰ κύματα, καὶ στὴ Ρόδο λέγεται, γράφηκαν καὶ πρωτοτραγουδήθηκαν τὰ ὀνομαστὰ βυζαντιναὶ Ροδιακὰ ἄσματα».

Μέ τὴ σειρά τους δοκίμαστην πικρὴ σκλαβιὰ τῶν Σταυροφόρων Φράγκων καὶ τῶν ἄλλων κατακτητῶν καὶ εἶδαν ν' ἀνυψώνεται τὸ παμμέγιο κάστρο τῆς Ρόδου, ποὺ ἔχτησαν οἱ τελευταῖοι Φράγκοι, «οἱ Ιωαννῖται ἵπποται ἡ Νοσοκόμοι ἀπὸ τὰ 'Ιεροσόλυμα», πις ἀποτελοῦσαν μοναχικὸ καὶ στρατιωτικὸ συγχρόνως τάγμα κι αὐτοὺς ἔδιωξε ἔπειτα ἀπὸ διακόσια χρόνια, τὸ 1522 ὁ σουλτάνος Σουλεϊμάν Β' ὁ Μεγαλοπρεπής, κάνοντας τις Δωδεκάνησα σκλάβα τῶν Τούρκων.

Στὴν ἑλληνικὴ ἐπανάσταση τοῦ Είκοσιένα τὰ νησιά δὲν ἔμειναν ἀμέτοχα. Ἀπὸ τὴν Ιάτμο εἶναι δὲ 'Ἐμ. Ξάνθος, ποὺ μαζὶ μὲ τὸν Ἀρτινὸ Σκουφά κι τὸ Γιαννιώτη Τσακάλωφ ἴδρυσαν τὴ Φιλικὴ 'Εταιρία' καὶ σὺν σάλπισε τὸ ἐγερτήριο, οἱ νησιῶτες ἔτρεξαν μὲ πλοῖα, μὲ χηματικὲς βοήθειες, μὲ παλληκάρια νά πάρουν μέρος στὸν Ἀγονα. 'Ο στόλος τῆς Κάσου—έκατὸ πλοῖα—κυριάρχησε τὰ πρῶτα χρόνια σὲ ὄλοκληρη τὴ Μεσόγειο, ἀπὸ τὴν Κρήτη ὧς τὴν Αἴγυπτο, κι ἔκανε τὴν τούρκικη ἀρμάδα νά μὴν περνᾶ ἀπὸ κεῖ. Μὰ μόνο ή καταστροφὴ στὸ 24 τῆς Κά-

σου καὶ ἡ ἀνδρεία καὶ οἱ θυσίες τῶν Κασίων δείχνουν, πώς καὶ τοῦτα τὰ νησιά ἥσαν ἄξια τῆς ἐλευθερίας, ἀλλὰ δυστυχῶς δὲν τὴν ἀπόλαυσαν· οἱ νησιώτες παρέμειναν ραγιάδες ἕως τὸ 1912, ποὺ κατέλαβαν οἱ Ἰταλοὶ τὰ νησιά.

«Ἄλλ’ ἔστι δίκης ὁ φθαλμός». Τὰ κατάμαυρα σκότη τῆς τυραννίας τοῦ Φασισμοῦ διαλύθηκαν καὶ ὁ ἥλιος τῆς ἐλευθερίας καταυγάζει σήμερα τοὺς Δωδεκανησιακούς ὁρίζοντες.

Όμορφιές. "Ἄν λέγαμε, πώς τὰ Δωδεκάνησα εἶναι πολὺ γραφικά καὶ δείχνουν κι αὐτὰ μιὰ πραγματικὴ εἰκόνα τοῦ ἐλληνικοῦ χώρου καὶ τοῦ πνεύματος, θὰ λέγαμε τὴ μεγαλύτερη ἀλήθεια.

Στὰ Δωδεκάνησα ἔχεις ἐμπρός σου ὀλόκληρη τὴν Ἑλλάδα. Βουνό, βράχοι, θάλασσα καὶ δένδρα. Ἐλληνικὴ βλάστηση μὲ ὅλη τὴν ποικιλία καὶ ὅλα τὰ γνωρίσματα τῆς χλωρίδος τῆς πατρίδος μας. Δὲ λείπει ἀπὸ ἐδῶ οὕτε ὁ τιμημένος ἱστορικὸς πλάτανος· στὴν πλατεῖα τῆς Κῶ θαυμάζεις τὸ γίγαντα ἱστορικὸ πλάτανο, ποὺ λένε, πώς εἶναι ὁ ἔδιος, ποὺ στὸν ἵσκιο του δίδασκε ὁ Ἰπποκράτης. Ἀθάνατη ἐλληνικὴ ψυχή, πόσο κρατιέσσαι σφιχτὰ ἀπὸ τὴν παλιὰ παράδοση καὶ δόξα!

Τὸ τοπίο εἶναι γραφικό· ἀλλοῦ μὲ τὴ γαλήνη τῆς ἡμερῆς δύμορφιδᾶς τοῦ πράσινου, ποὺ βλέπεις νὰ ξεπετιῶνται ἀπὸ μέσα ἐλάφια καὶ λαγοί, δπως στὴ Ρόδο, κι ἀλλοῦ μὲ τὴν ἀγριάδα τῶν βράχων, ποὺ θαρρεῖς, πώς τώρα δὰ θὰ ξεπεταχθοῦν μέσα ἀπὸ κεῖ, παλιοὶ καὶ νέοι, ἥρωες καὶ ἡμίθεοι. Περνώντας ἀπὸ τὴν Κάσο καὶ ἀτενίζοντας τὰ ἀπόκρημνα γραφικὰ βράχια τῆς ἀναπολεῖς τὶς παρθένες τοῦ νησιοῦ, ποὺ στὰ 24 κρημνίστηκαν κάτω ἀπ’ αὐτά, σὰν τὶς δοξασμένες Σουλιώτισσες τοῦ Ζαλόγγου, γιὰ νὰ μὴν πέσουν στὰ χέρια τῶν ἀπίστων!

΄Αλλοῦ πάλι τὸ τοπίο εἶναι τόσο θρησκευτικό, ποὺ νομίζεις, ὅτι βρίσκεσάι μέσα σὲ μιὰ ἀπέραντη ἐκκλησία, δπως στὴν Πάτμο. Πατώντας τὸ πόδι σου στὸ πέτρινο νησὶ αἰσθάνεσαι μιὰν ἀγιότητα, ποὺ θαρρεῖς, πώς ἀκόμη βουλίζουν στ’ αὐτὶά σου τὰ προφητικὰ καὶ αἰνιγματικὰ λόγια τῆς »Αποκαλύψεως» τοῦ Ἱωάννου τοῦ Θεολόγου, ποὺ τὰ ἐμπνεύστηκε στὴ σωζόμενη ἀκόμη σπηλιά του, δπου εἶχε στήσει τὸ ἀναχωρητήριό του :

«... Ἐγενόμην ἐν πνεύματι ἐν τῇ Κυριακῇ ἡμέρᾳ καὶ ἥκουσα ὅπίσω μου φωνὴν ὡς σάλπιγγος λεγούσης : δὲ βλέπεις γράψων εἰς βιβλίον, πέμψον ταῖς ἐπτά* Ἔκκλησίαις...»

Θρησκευτικὸ δέος σὲ πιάνει καὶ προσκυνᾶς τὶς Ἱερές πέτρες.

Ἐλληνικὴ ἀρχιτεκτονικὴ θὰ βρῆς σὲ ὀλόκληρες πολιτεῖες καὶ σὸν χωριά, στὰ σπίτια τῶν πόλεων καὶ τῆς ὑπαίθρου. Καὶ δὲ μιλῶ γιὰ τὴν παλιά, ἀλλὰ τὴν ζωντανή. Ἀλλοῦ παρουσιάζεται μὲ τὸ λιτό καὶ ἐπιβλητικὸ δωρικὸ πνεῦμα, ἀλλοῦ μὲ τὸ χαριτωμένο Ἰωνικό, καὶ ἀλλοῦ μεταφέρεσαι στὴν καλὴ βυζαντινὴ ἐποχὴ ἔξετάζοντας σπίτια καὶ ἐκκλησίες.

Ἐλληνικὰ καὶ τὰ χρώματα. Καὶ τὰ βλέπεις παντοῦ, στὰ σπίτια μὲ τὰ γαλάζια, στὶς ἐκκλησίες σὰ σύνολο καὶ σὰ ζωγραφικὴ. Βλέπεις καὶ τὴν ἐλληνικὴν ζωγραφικὴν στὰ πήλινα ἀγγεῖα καὶ τὰ περίφημα Ροδίτικα πιάτα σὰ συνέχεια ἀπὸ τὴν παλιὰ παράδοση, καὶ θέλεις νὰ τ' ἀγοράσῃς ὅλα, ὅλα !

Καὶ εἶναι ν' ἀπορῆς, πῶς διατηρήθηκε τὸ ἕδιο πνεῦμα δεκάδες αἰώνες. Θαυμάζεις τὸ τοπίο καὶ τὸν κάτοικο, ποὺ ἔμειναν ἀγνά κι ἐπέβαλαν τὴν ἐλληνικὴν σφραγίδα τους στὴν τέχνη καὶ στὸ ρυθμὸ παρ' ὅλη τὴν μακρόχρονη σκλαβιά.

Στὰ Δωδεκάνησα ἔχομε καὶ θαυμαστά καὶ ὅμορφα ἀρχαῖα μνημεῖα· εἶναι μνημεῖα ἀπ' ὅλες τὶς περασμένες ἐποχές, ποὺ δείχνουν τὴν ἔξέλιξη τοῦ πολιτισμοῦ σὲ τοῦτο τὸ μέρος.

Μνημεῖα τῆς κλασσικῆς ἐποχῆς, μεσαιωνικά τειχιά καὶ φρούρια, ποὺ καταπλήσσουν μὲ τὸν ὄγκο καὶ τὴν φρουριακὴν μαστοριά καὶ τέχνη, βυζαντινά καὶ φράγκικα σπίτια, τουρκικά τζαμιά, ζωγραφικά, γλυπτικά καὶ διακοσμητικά ἔργα, βυζαντινά καὶ νεώτερα, θὰ συναντήσῃς ἔδω.

"Ολα αὐτὰ ἡ εἶναι ἔργα καθαρῶς ἐλληνικά ἡ ἔργα, ποὺ τοὺς ἔδωσε πνοὴν καὶ ζωὴν τὸ ἐλληνικὸ πνεῦμα· γιατὶ μπορεῖ νὰ τὰ ἔφτιαξαν ξένοι προστάζοντας, ἀλλὰ τὰ ἀφωμοίωσε ὁ ἐλληνισμὸς σύμφωνα μὲ τὴ δική του ψυχή, τὸ τοπίο καὶ τὸ κλῖμα τὸ ἐλληνικό. Ἡ ἐποχὴ ποὺ ἔγιναν, θυμίζει μόνο, πῶς πέρασε ἀπὸ ἔδω ὁ κατακτητὴς ἀφήνοντας πίσω τὰ ύλικά σημάδια του, ὅχι ὅμως καὶ τὰ πνευματικά.

Ίταλοί "Αν ρίξης μιὰ ἔρευνητικὴ ματιὰ στὰ Δωδεκά-
καὶ νησιά. νησα, γρήγορα θὰ πεισθῆς, πώς μὲ δλα τὰ φαν-
ταχτερά ἔργα τῶν Ίταλῶν, ὃν καὶ τὰ νησιά εἶναι
τόσο γραφικά καὶ ἔχουν πλουτοφόρες πηγές, ὃ τόπος βρίσκεται
σὲ τέλεια ἀθλιότητα.

Τὰ Ίταλικά ἔργα, φτιαγμένα ἀπὸ ἐναν ύστερόβουλο κατα-
κτητὴ ἐπιδεικτικὰ καὶ κολοσσιαῖα, γιὰ νὰ προκαλοῦν κατάπλη-
ξη καὶ φόβο, εἶναι ἀνούσια, ἄχαρα καὶ τυραννικά, σὰν τὴν ψυ-
χὴ τοῦ φασισμοῦ, ποὺ τὰ δημιούργησε νόμισε ὁ πανάθλιος, πώς
ἔτσι μὲ τὴν ἔξωτερικὴ ὅψη θὰ ἔκανε τὰ νησιά μας καὶ Ίταλόψυχα.

Λίγοι καλοὶ ἀσφαλτοστρωμένοι δρόμοι, ποὺ περνοῦν ἀπὸ
γραφικὰ τοπία τῆς θάλασσας καὶ τῆς στεριάς, μερικὰ ύδραγω-
γεῖα καὶ δυὸ μεγάλα ξενοδοχεῖα στὴ Ρόδο ἔγιναν νὰ ἔξυπηρε-
τήσουν μόνο τὴν Ίταλικὴ διοίκηση, τοὺς Ίταλοὺς ἀποίκους, ποὺ
κουβάλησε ἔδω ὁ Μουσσολίνι, καὶ τὸν ἀπληροφόρητο περιηγητὴ
καὶ ταξιδιώτη, ποὺ ἥθελαν νὰ τὸν ξεγελάσουν μὲ σημάδια τοῦ
πολιτισμοῦ, πώς εἶναι σπουδαῖος τάχα ὁ φασισμός.

Ο ἄμοιρος κάτοικος τῶν μακάριων νησιῶν δὲν εἶχε μερί-
διο ἀπὸ τοῦτα τὰ λαμπρά ἔργα· τοῦ ἔφθανε μονάχα, πώς τὰ
ἔβλεπε, χωρὶς τουλάχιστο ν' ἀντιπροσωπεύουν καὶ τὴν ψυχὴ του.

Λαὸς ἐφευρετικὸς καὶ πολυμήχανος, γνωστὸς ἀπὸ τ' ἀρ-
χαῖα χρόνια γιὰ τὴ βιοτεχνικὴ του ἀνάπτυξη, δὲ δημιούργησε
βιομηχανία. Λαὸς ἐμπορικὸς φημισμένος ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα
γιὰ τὸ ἐμπορικό του δαιμόνιο, δὲν εἶναι πραγματικά ἐμπορος,
καὶ ὁ τόπος δὲν ἔχει οὔτε ἔνα ἀναγκαῖο τεχνητὸ λιμάνι. Ψά-
ρεμα ὡργανωμένο δὲν ύπάρχει, τὰ σφουγγαράδικα ἢ σάπισαν
δεμένα στὰ μικρολίμανα ἢ ἄλλαξαν πατρίδα. Ο τόσο ἔργατι-
κὸς ἀγρότης "Ελληνας, ἔδω φαίνεται ὀκνηρός. Νά, λοιπόν, γιατὶ
εἴπαμε, πώς ὁ τόπος βρίσκεται σὲ ἀθλιότητα.

Φταίει ὁ δύστυχος νησιώτης; "Οχι! Οι Ίταλοὶ στὴν ὀλιγό-
χρονη, μὰ στυγνὴ κυριαρχία τους, προσπάθησαν μὲ κάθε τρόπο
νὰ κάμουν δι, τι δὲν ἔκαμαν δλοι μαζὶ οἱ ἄλλοι κατακτητὲς τό-
σους αἰῶνες· Θέλησαν νὰ μεταβάλουν τοὺς "Ελληνες σὲ πραγ-
ματικοὺς σκλάβους καὶ σιγὰ σιγὰ μὲ τὴ φτώχεια, τὶς διώξεις,
τὶς φυλακίσεις, τὶς θανατικές καταδίκες, τὸ κλείσιμο τῶν σχο-

λείων, τὸν κατατρεγμὸν τῆς ἐκκλησίας, νὰ ἔξαφανίσουν τὸν πληθυσμὸν ἢ νὰ τὸν ἀναγκάσουν ν' ἀλλαξοπιστήσῃ, γιὰ νὰ μείνουν τοῦ λόγου τους μόνιμοι ἀφέντες στὰ νησιά. Σατανικὸν καὶ προμελετημένο, ἀλήθεια, σχέδιο!

Γι' αὐτὸ δὲν ἔχουν λιμάνια τὰ νησιά, δὲν ἔχουν βιομηχανία, ἔδεισαν οἱ πλοιοικτῆτες τὰ σφουγγαράδικα, τὰ περισσότερα καλὰ χωράφια δόθηκαν στοὺς καλότυχους Ἰταλοὺς ἀποίκους, ποὺ τοὺς χορηγήθηκαν δλα τὰ μέσα τῆς καλλιέργειας, νερό, σπόροι, λιπάσματα, χρήματα. Ο ἄμοιρος δικός μας ἀγρότης ἢ ἐπρεπε ν' ἀλλοξοπιστήσῃ ἢ ἔμενε ἀπροστάτευτος καὶ ἔρημος καὶ τὸ χειρότερο χωρὶς νὰ ξέρῃ, ὅτι θά θερίσῃ, δ.τι ἔσπειρε, ἢ θά σαπίζῃ στὴ φυλακὴ τὴν ὥρα τοῦ θερισμοῦ.

"Ἐτσι πολλοὶ νησιῶτες ἔφυγαν, ἄλλοι παίρνοντας τὸ δρόμο γιὰ τὴν πλατειὰ ἀγκαλιὰ τῆς μεγάλης μάνας 'Ελλάδος καὶ ἄλλοι τὸν ἄχαρο καὶ πικρὸ τῆς ζενιτιᾶς. Μὰ δ πολὺς κόσμος ἔμεινε ἔκει ἀκλόνητος, σὰ βιδωμένος στέρεα στὶς προγονικές πέτρες καὶ στὰ μαρτυρικὰ χώματα, ποτίζοντάς τα μὲ τὸ δάκρυ τοῦ σκλάβου καὶ τὴν προσδοκία τῆς ἐλευθερίας.

Τί καὶ ἂν ἔκλεισαν οἱ Ἰταλοὶ σχολεῖα καὶ ἐκκλησίες. Ἀπὸ πατέρα καὶ μάνα σταλάζονταν στὸ παιδὶ κρυφὰ οἱ ἔθνικὲς ἀρετὲς καὶ τὸ γενναῖο ἐλληνικὸ φρόνημα καὶ ἡ καρτερία γιὰ τὴν ἡμέρα, ποὺ ἡ γλυκειὰ Μάνα δλων τῶν 'Ελλήνων θ' ἀπλωνε τὰ κριονοδάχτυλα χέρια νὰ σφίξῃ τὰ παιδιά τῆς στὴ θερμὴ ἀγκάλη της, νὰ τὰ παρηγορήσῃ καὶ νὰ τὰ ζεστάνη ἀπὸ τὴν κρύα παγωνιὰ τῆς σκλαβιᾶς.

Πόσο θέρμαινε τὶς καρδιὲς τῶν Δωδεκανησίων τὸ πατριωτικὸ φρόνημα, φανερώθηκε στὰ 1940—41. "Αμα κηρύχτηκε ὁ πόλεμος, χιλιάδες νησιῶτες ἔξόριστοι στὴν 'Ελλάδα ἔτρεχαν κάθε ἡμέρα ἀπὸ 'Υπουργεῖο σὲ 'Υπουργεῖο, γιὰ νὰ πείσουν τοὺς ἀρμοδίους νὰ καταταγοῦν ἔθελοντες καὶ νὰ ύπερασπίσουν μὲ τὴ ζωὴ τους τὴν ἀγωνιζόμενη πατρίδα" καὶ δὲ σταμάτησαν, τρέχοντας καὶ παρακαλώντας, παρὰ δταν πέτυχαν νὰ γίνῃ δεκτὴ ἡ προσφορά τους. Ο ἀφθαστος ἡρωισμὸς αὐτῶν τῶν παιδιῶν ἔκει ἐπάνω στὰ χιονισμένα 'Ηπειρωτικὰ βουνά ἔδειξε τί

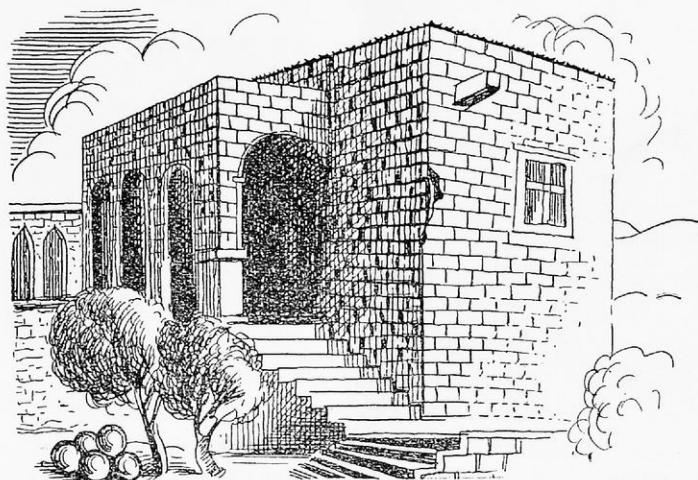
φλοιγερή ψυχή ἔκρυβαν τὰ ἀπλοῖκα ἐκεῖνα νησιωτόπουλα, ποὺ δίσταζαν στὴν ἀρχὴν νὰ τὰ πάρουν ἐθελοντές!

’Αλλά, ἀπάνω ἀπὸ κάθε ἡρωισμὸν καὶ παλληκαριά, στάθηκε σὰ θρῦλος ἡ ἀπίστευτη γενναιότης τοῦ ἀξιωματικοῦ ’Αλεξάνδρου Διάκου ἀπὸ τὴν Ρόδο. Πολεμώντας μὲ τὸ τμῆμα του ὅρθιος καὶ πρῶτος, μὲ τέχνη καὶ ἀνδρεία ἀνέτρεπε τοὺς Ἰταλούς, τοὺς κυνήγαγε καταπόδι φωνάζοντας : Σταθῆτε, φασίστες, νὰ μετρηθῆτε μὲ τοὺς “Ελληνες” ἔνας Δωδεκανήσιος σᾶς φωνάζει! ’Αέρααα Ἰταλοί!! . . .

’Η Μοῖρα πολλὲς φορές φθονεῖ τοὺς ἐκλεκτοὺς καὶ κράτησε τὸ κορμὶ τοῦ ὅμορφου παλληκαριοῦ στὰ βουνά, ποὺ πολέμησε μὰ τώρα ἡ πατρίδα τοῦ Διάκου καὶ ὅλα τὰ νησιά χαίρονται τ’ ἀγαθὰ τῆς ἐλευθερίας, ποὺ τοὺς χάρισαν θυσιάζοντας τὴν ζωὴν τους τ’ ἀνδρειωμένα παιδιά τους καὶ τόσα ἄλλα ‘Ελληνόπουλα . . .

N. A. Κοντόπουλος

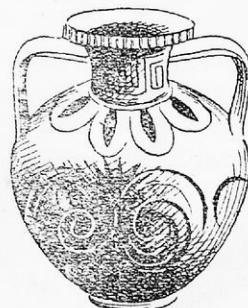

ΠΑΤΜΟΣ

“Οποιος σὲ δῆ στοχάζεται ’Αποκάλυψης όράματα
κι ἀναλογιέται τί ἄσυλο βρῆκαν τὰ πάτρια γράμματα
σιμά οιού, σὰν ἐρήμωνε ἡ Σκλαβιά τὴν ἄγια γῆ μας
κι ἥταν οἱ μέρες μας θλιφτές καὶ μαῦροι οἱ στοχασμοί μας.
Θά γράψης πάλι, ιστορικὸ νησί, χρυσές σελίδες,
τώρα ποὺ ραίνουν λευτεριᾶς κι ἔσε δροσοσταλίδες.

«Ιωδεζαρναταζή, Επιθεώρησις», Α' (1947)

Miz. Γ. Ηετρίδης

ΘΕΩΝ ΠΡΟΣΚΥΝΗΜΑ

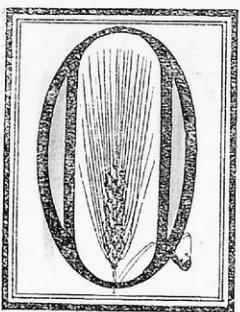

υζαντινή μου, χαμηλοβλεπούσα, Παναγιά,
Βυζαντινὲ Χριστέ μου,
σφιγμένε μὲς στὴ μητρικὴ ἀγκαλιά,
βαθιὰ πῶς μοῦ μιλάτε
στὰ γραφικὰ Ρωδίτικα ξωκκλήσια.
Καὶ σεῖς σπασμένα μάρμαρα
μὲ τῶν Θεῶν
καὶ τῶν νυμφῶν
ἐπιγραφές,
στὶς ἡλιοφλήτες βουνοκορφές,
—κρίκοι χρυσοὶ στὴν ἀσπαστή τοῦ Γένους ἀλυσίδα—
τεσσους τρανούς ἀντίλαλους ξυπνάτε
κι δράματα γεννάτε
παραδείσια.
Εἶν' ἡ πνοή σας γνώριμη
στὴ γύρω μυρωμένη σιγαλιά,
στὰ πευκοφυτεμένα δάση,
κι ἡ ἀρχαία καὶ νέα σας λαλιά,
στὰ σπλάχνα τῆς πανώριας γῆς,
σμίγει μὲ τὸ τραγούδι τῆς πηγῆς,
ὅπου ἔρχεται στὴν πύρα τοῦ μεσημεριοῦ
ὁ βισκός,
τὸ ἀλάφι, μὲ τοῦ φεγγαριοῦ
τὸ φῶς,
νὰ ξεδιψάσῃ.
Τὴ θύμησή μου πάντα θὰ ὁδηγᾶ
δυναμωμένη ἡ ἀγάπη μου σιμά σας,
πιστὰ καὶ πλέρια νὰ τρυγᾶ
τὸ θεῖον ἄρωμά σας.

«Δωδεκανησιακὴ „Επιθεώρησις“, Β' (1948)

K. N. Κωνσταντινίδης

Ο ΞΑΝΘΟΣ ΚΑΜΠΟΣ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

ταξιδιώτης, πού ἔρχεται ἀπό τὴν ἐλληνικὴν μεσημβρία, ἀπό τ' ἀδιάκοπα βουνά, τὰ στενὰ περάσματα, τὰ στεγνὰ ποτάμια καὶ τὶς κομψές κοιλάδες τῆς ἐλληνικῆς γεωγραφικῆς μικρογραφίας, αἰσθάνεται ξαφνικά, καθὼς περνᾷ ἀπό τὴν Φθιώτιδα στὴν διλοφώτεινη πλατωσιά μὲ τοὺς μαλακοὺς λόφους, πού ὅλο λιγοστεύουν καὶ τραβιοῦνται πίσω, λέες, γιὰ νὰ μὴ ξαναγυρίσουν ποτέ, πῶς γεμίζει τὸ στῆθος του ἀέρα καὶ πῶς λυτρώνεται σ' ἔνα κόσμο καλύτερο. 'Υπάρχουν τόποι, ποὺ ἀκριβῶς μὲ τὴν ἐπίπεδη γεωμετρική τους κατασκευή, κάνουν τὸν ταξιδιώτη νὰ νοσταλγήσῃ τὸ περίγραμμα ἐνὸς βουνοῦ στὸ βάθος τῶν ὁρίζοντων, ἔνα ὅποιοδήποτε ἀναστήκωμα τοῦ ἐδάφους, ίκανὸν ν' ἀναπαύσῃ κάπου τὸ βλέμμα του. 'Ο κάμπος τῆς Θεσσαλίας προσφέρει τὴν ἀντίθετη ἐντύπωση: οἱ χαμηλές ὁροστοιχίες τῆς ἐλληνικῆς γῆς εἶναι σὰ ν' ἀνοίγουν μιὰν ἀπέραντη ἀνακουφιστικὴ ἀγκαλιά.

"Υστερα, τὰ βουνά, ὅπου καὶ νὰ στραφῆς, ἐνεδρεύουν στὸ βάθος. Εἶναι μιὰ βεβαίατης, ποὺ σοῦ ἐπιτρέπει νὰ χαρῆς ἀνεμπόδιστα τὴν μεγάλη χαρὰ τοῦ ἀνοιχτοῦ διαστήματος, αὐτοῦ τοῦ διαστήματος ποὺ δὲν τὸ ταράζει οὔτ' ἔνα δέντρο, οὔτ' ἔνα φύλλο, ποὺ τοῦ λείπουν ἀκόμα κι αὐτὰ τὰ σημάδια τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς· εἶναι τόσο ἀραιές οἱ καλύβες, τόσο ξεμοναχιασμένα τὰ χωριά στὸ πέρασμά σου, ποὺ πολὺ εὔκολα τὰ σβήνεις ἀπὸ τὰ μάτια σου καὶ τ' ἀγνοεῖς.

Τὴν στιγμὴν ποὺ τὸ τραῖνο φεύγει ἀπὸ τὸ Δεμερλί* καὶ πηγαίνει πρὸς τὴν Λάρισα, γύρισε καὶ κοίταξε πίσω του· θὰ σοῦ κάμη ἐντύπωση ἡ ὄλοδίσια γραμμὴ τῆς πορείας του καὶ θὰ αἰσθανθῆς τὴν διάθεσην νὰ κατέβης κάτω—σοῦ φαίνεται τόσο εὔκολο—νὰ περπατήσης, νὰ ξαπλωθῆς πρόσωπο μὲ πρόσωπο στὸ χῶμα τοῦ κάμπου, ν' ἀναπαύσῃς τὴν ὑπαρξή σου ἀπὸ κάθε φροντίδα, κοιτάζοντας κι ἀγκαλιάζοντας αὐτὴ τὴν γῆ, ποὺ χιλιάδες χρόνια τώρα ξανανιώνει τὸ μῦθο τῆς Περσεφόνης* καὶ

κάνει νὰ καπνίζῃ ὁ χωριάτικος φοῦρνος καὶ νὰ ψήνῃ ἡ καλὴ νοικοκυρὰ τὸ εὐώδιαστὸ σπιτίσιο ψωμί.

Τὸ ψωμί! Νὰ τί περισσότερο σοῦ θυμίζει ἡ Θεσσαλία. Καθὼς βλέπεις, τὸ καλοκαίρι, τὴν ἀπέραντη θάλασσα τῶν θερισμένων σταχυῶν, τὶς μηχανές ποὺ ἀλωνίζουν, τοὺς ἀραμπάδες ποὺ κουβαλοῦν τὶς σοδιές, τοὺς χωριάτες ποὺ σκύβουν ὑπομονετικά στὰ ἥσιοδεια* ἔργα τους, αὐτοὺς τοὺς πελαργούς ἀκόμα, ποὺ διαιωνίζουν ἀπάνω στὶς στέγες καὶ στὰ καμπαναριά, στηριγμένοι στὸ ἔνα τους πόδι, τὸ παράδειγμα τῆς στοργῆς καὶ τῆς οἰκογενειακῆς θαλπωρῆς, αἰσθάνεσαι, πώς ὅλος αὐτὸς ὁ κόσμος ἐτοιμάζει μὲ τὸν κάματό του καὶ μὲ τὴ φροντίδα του τὸ δικό του καὶ τὸ δικό σου ψωμί, τὸν «ἄρτον τὸν ἐπιούσιον»· κι αἰσθάνεσαι ἀκόμα πολὺ βαθύτερα καὶ πολὺ μεστότερα τὴν ἀνάγκη νὰ ἔχῃς καὶ σὺ ἔνα σπίτι καὶ τὴν ἀνάγκη νὰ εῖσαι φτωχός, πολὺ φτωχός, γιὰ νὰ μπορῇς νὰ χαρῇς τὴν εὐφροσύνη τοῦ ψωμιοῦ, νὰ εῖσαι πολὺ πεινασμένος, γιὰ νὰ ζήσῃς τὴν ὥρα, ποὺ βγαίνει ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ φούρνου ἀχνισμένο καὶ πρόθυμο νὰ χορτάσῃ τὴ λαιμαργία σου.

“Ἐνας κάμπος σὰν τὴν πλούτοφόρα ἀπεραντοσύνη τῆς Θεσσαλικῆς γῆς εἶναι, βέβαια, προσφορὰ τῶν θεῶν σὲ μιὰ χώρα σπαρμένη ἀπὸ βράχους καὶ φαγωμένη ἀπὸ ἀναρίθμητες θάλασσες. Καὶ νομίζω, πώς ἡ παράδοση τῶν ἀρχαίων, ἐπικυρωμένη ἀπὸ τὴν ἐπιστήμη τῶν νεωτέρων, θὰ ἔχῃ στὸ βάθος τῆς μιὰ τέτοια ὑπόσταση: Οἱ θεοί, ὕστερ’ ἀπὸ τὴν κοσμογονία, αἰσθάνθηκαν τὴν ἀνάγκη νὰ διορθώσουν τὰ λάθη τους· ἔρριξαν τὸ βλέμμα τους γύρω γύρω στὴ γῆ τῆς μεσημβρινῆς αὐτῆς χερσονήσου, ἀπὸ τὸ Ταίναρο ἵσαμε τὰ πόδια τοῦ πράσινου “Ολυμποῦ, κι ἀναγάλλιασαν ἀπὸ θαυμασμό· τὰ σμαράγδινα νησιά, ποὺ φωσφορίζουν στὶς γελούμενες θάλασσες, οἱ δροσερὲς κοιλάδες καὶ τὰ βουνά μὲ τ’ ἀέρινα περιγράμματα, εἶναι μιὰ μοναδικὴ εύχαριστηση γιὰ τὰ μάτια· μὰ οἱ ἄνθρωποι, ποὺ πορεύονται στὸ καθημερινὸ πεπρωμένο τους, δὲ χορταίνουν μὲ τὰ αἰσθητικὰ κατορθώματα. Τὸ κατάλαβαν τοῦτο οἱ καλόβοιλοι θεοί· καὶ διάλεξαν τὴ γῆ τους τὴν κοντινή, αὐτὴ τὴν ἀνοιχτέκαρδη Θεσσαλία, γιὰ ν’ ἀντισταθμίσουν τὰ πνευματικά τους δοσίματα μὲ

μιαύ ώλικωτερη προσφορά, που θά πλούταινε τή σωματική ύπαρξη, χωρίς νά φτωχύνη τήν ψυχική.

'Αφήκαν στις ἄκρες τά βουνά καὶ τίς θάλασσες: τὸ κατάφυτο Πήλιο, τὸ σαπφείρινο Παγασητικό, τὴ γυμνὴ "Οθρη, τὴν Πίνδο μὲ τὶς ψηλόκορφες, εὐώδιασμένες δεντροστοιχίες, τὰ Χασιώτικα βουνά καὶ τὸ δικό τους τὸν «ἀγάννιφον *» "Ολυμπο καὶ μ' ἔνα κίνημα τοῦ δαχτύλου τῶν ὅλλαξαν τὴν προαιώνια σκηνογραφία. 'Η θάλασσα τῆς Θεσσαλίας, ἡ μεγάλη προϊστορική λίμνη, πέρασε ἀνάμεσα στὸν "Ολυμπο καὶ στὴν "Οσσα καὶ χύθηκε μὲ δρμητικό παφλασμὸ στὸν κόλπο τῆς Θεσσαλονίκης· ἔμεινε μονάχο σημάδι ὁ Πηγειός· κι ὁ βυθὸς τῆς ἀπέραντης λίμνης ἔγινε κάμπος· οἱ ἄνθρωποι, που δὲν ἦταν προικισμένοι μὲ μονότροπες αἰσθητικὲς περιέργειες, πήραν τὸ τσαπί, ἔσυραν τὰ βώδια μὲ τὸ ἀλέτρι πάνω ἀπὸ τὴν νεογέννητη χέρσα γῆ, κι ἡ Περσεφόνη δόλόχαρη ἄρχισε νά σκεπάζῃ τὸ μαῦρο χῶμα μὲ τὴν καταπράσινη καρποφορία της.

'Ακραῖοι φρουροὶ καὶ σημάδια συνάμα ἀκατάλυτα τῆς ἀπαράμιλλης αὐτῆς ἀλλαγῆς στάθηκαν οἱ ἀπλησίαστοι βράχοι τῶν Μετεώρων· μερικὲς σταλαματιές νεροῦ ἀκόμα ἔδω κι ἐκεῖ, οἱ μικρὲς σημερινὲς λίμνες τῆς Θεσσαλίας, βάλτοι γιὰ τὶς πάπιες, τοὺς πυκνοὺς στοίχους τῶν καλαμιῶν καὶ τὰ δολοφονικὰ κουνούπια· κι ἔνας μῦθος, ὁ μῦθος τοῦ προελληνικοῦ κατακλυσμοῦ, ἀναπήδησεν ἀπὸ τὴ δεύτερη αὐτὴ κοσμογονία καὶ μετουσιώθηκε σὲ δυὸ πρόσωπα, τὸ Δευκαλίωνα* καὶ τὴν Πύρρα*. Οἱ ἀρχαῖοι θέλησαν νά εύχαριστήσουν γιὰ τὸ μεγάλο αὐτὸ ἀγαθὸ τὸ Δία καὶ τὸν Ποσειδῶνα: καθιερώθηκε ἡ γιορτὴ τῶν Πελώριων.

Ἐνίναι ἡ γιορτὴ που ἔκφραζει κυριαρχικώτερα καὶ ζωντανώτερα ἀπὸ κάθε ἄλλη, ἀρχαία ἡ νεώτερη, τὸ πνεῦμα τοῦ Θεσσαλικοῦ κάμπου. 'Ο κύριος τῆς γῆς δὲν εἶν' ἔδω πέρα οὕτε ὁ καλλιεργητής, οὕτε δὲ μπορος· εἰνίαι αὐτὸ τὸ μελίχρυσο σπειράκι τοῦ σιταριοῦ, που ἀνεβαίνει ἀπὸ τὴ ρίζα του καταπράσινο, μεστώνει καὶ σαλεύει στὸν ἄνεμο, στέκει περίλυπο κάτω ἀπὸ τὴν ἀπειλὴ τοῦ ὥργισμένου οὐρανοῦ, γεμάτο τρόμο μὴ τύχη καὶ ξεσπάση ἡ καλοκαιρινὴ νεροποντή, ξανασαίνει στὴ φλόγα τοῦ ἥλιου καὶ πηγαίνει ἀπὸ τὸ χωράφι στὴν πολιτεία, γιὰ νά

δώση στὸν ἄνθρωπο τοῦ κάμπου τὴ δύναμη νὰ περάσῃ ἡσυχα τὸ χειμῶνα του καὶ νὰ περιμένῃ, χωρὶς στέρηση, τὴν ἐρχόμενη συγκομιδὴν.

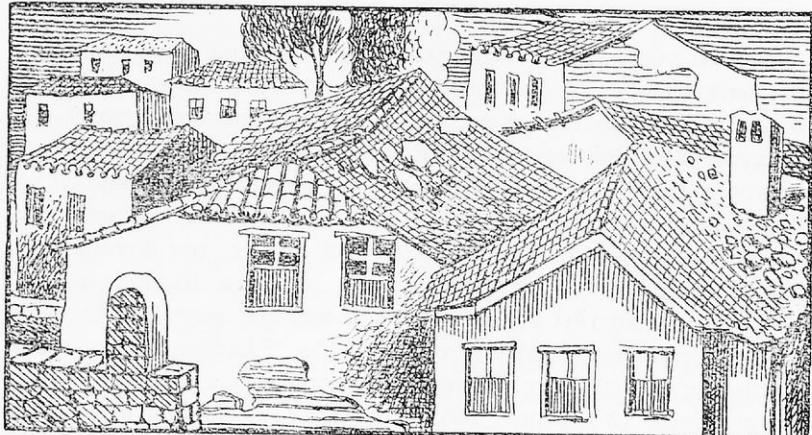
Αὔτὸν τὸ χρυσὸν σπειράκι τοῦ σιταριοῦ κυλάει ἀπὸ αἰῶνα σ' αἰῶνα : Τὸ τρῶνε οἱ πανάρχαιοι Πελασγοί, οἱ Δωριεῖς καὶ οἱ Μινύες, οἱ Αἰολεῖς καὶ οἱ Ἀχαιοί, οἱ Μακεδόνες καὶ οἱ Ρωμαῖοι, τὰ φουσάτα* τῶν βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων καὶ οἱ στρατιές τῶν Νορμανδῶν, οἱ Σέρβοι κι οἱ Βούλγαροι, οἱ Τούρκοι κι οἱ Ἐβραῖοι, κι αὐτό, ἀνεξάντλητο, κάθε καλοκαίρι ξαναγεμίζει τοὺς κάδους του καὶ ξαναπέφτει τὸ χειμῶνα στὴ γῆ, γιὰ νὰ γίνη μιὰ πράσινη θάλασσα κάτω ἀπὸ τὸ θάλπος τοῦ ἀνοιξιάτικου οὐρανοῦ.

*Εφημερὶς «Πρωΐα», 1937

I. M. Παραγιωτόπουλος

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΕΔΕΣΣΑ Η ΘΑΥΜΑΣΤΗ

Στήν κυρίως Έλλαδα καὶ στήν Πελοπόννησο τὸ τοπίο παρουσιάζεται κάπως περιωρισμένο, πολυποίκιλο κι εύμετάβλητο στὶς ἐναλλαγὲς τῶν χρωμάτων καὶ τῆς θερμοκρασίας. Τὰ βουνὰ δείχνουν ἄλλοτε ἀρμονικὲς κι ἄλλοτε ἀπότομες κλίσεις μὲ σχετικῶς μικρὸν ὑψος. Αὐτὸς δὲ Ολυμπος ἀπὸ τὸ μέρος τῆς Θεσσαλίας μόλις ξεχωρίζει σὰ μεγάλο βουνό. Ο Ταῦγετος, τὸ ἐπιβλητικώτερο καὶ ὡραιότερο βουνὸ τοῦ Μοριᾶ, καθὼς κι δὲ Παρνασσός, φαίνονται κάπως μεγάλα, γιατὶ ἀπότομα προβάλλουν στὰ μάτια μας, δὲ ἔνας ἀπὸ τὸ δρόμο τῆς Τριπόλεως κι δὲ ἄλλος ἀπὸ τὸ δρόμο τῆς Λειβαδιᾶς.

Μόλις ὅμως περάσῃ κανεὶς τὰ Τέμπη, προχωρήσῃ λίγο καὶ μπὴ στὸν κάμπο τῆς Αἰκατερίνης, ἡ σκηνοθεσία τῆς φύσεως ἀμέσως ἀλλάζει. Οἱ ἀναλογίες ἐδῶ παίρνουν μεγαλύτερες διαστάσεις κι ὅλα δίνουν τὴν ἐντύπωση ἐνὸς νέου κόσμου σοβαρωτέρου. Ἀπὸ τὸ μέρος τῆς στεριάς ὑψώνεται δὲ Ολυμπος, σοῦ φαίνεται τεράστιος, μὲ τὸ βαρὺ κι ἀρμονικὸ δύκο του καὶ τὸ ἀσύλληπτο μεγαλεῖτο τῶν γραμμῶν του, συννεφιασμένος πάντα στὶς κορφές του, ποὺ κυματίζουν μὲ βαθυκύανες ἀποχρώσεις στὰ φαλακρά μέρη του. "Οταν τὸν βλέπῃ κανεὶς ἀπὸ τὸ μακεδονικό κάμπο ἥ τὴ θάλασσα τοῦ Θερμαϊκοῦ κόλπου πρὸς τὸ μέρος τῆς Αἰκατερίνης, τὸν συνεπαίρονει μιὰ ριγηλὴ συγκίνηση.

Φαντάζει γύρω μὲ μιὰ καταπληκτικὴ ἐπιβλητικότητα, ποὺ νομίζει κανεὶς, πώς ἀγγίζει τοὺς οὐρανούς. Ἀπὸ πουθενὰ ἀλλοῦ δὲ φαίνεται τόσο τεράστιος καὶ μεγαλόπρεπος, τόσο γαλήνιος, πραγματικὸν ἐνδιαίτημα τῶν ἀρχαίων Θεῶν, ὅσο ἀπὸ τὴ θάλασσα τοῦ Θερμαϊκοῦ καὶ τὸν κάμπο τῆς Θεσσαλονίκης ψηλότερα. Εἶναι ὁ πραγματικὸς κυρίαρχος σ' ἄπειρες ἔκτασεις τῆς μακεδονικῆς γῆς, κι ἀπ' ὅπου στραφῇ κανεὶς, τὸν ἀντικρύζουν τὰ μάτια του. Ἀπὸ τὴ Θεσσαλονίκη, ἀπὸ τὸ Κιλκίς, ἀπὸ τὰ Γιαννιτσά, ἀπὸ τὴ Γουμενίτσα, ἀπὸ παντοῦ φαντάζει δείχνοντας τὰ ὅρια, ποὺ χωρίζουν τὴν παλαιὰν Ἑλλάδα ἀπὸ τὴν Ἱερὴ χώρα τῆς Μακεδονίας. "Ετσι δ "Ολυμπος, ὅπως ἔλεγαν οἱ Ἀρχαῖοι, εἶναι τὸ κέντρον τοῦ Ἑλληνικοῦ κόσμου. Κι αὐτὸ δείχνεται καθαρώτερα, ὅταν ἀνεβῇ κανεὶς στὴν κορυφὴ τοῦ Καλογέρου "Αῖ — Λιὰ (ὑψόμ. 2.985), κι ἀπ' ὅπου κατάγυρα ἀπλώνεται ὁ δόλοκληρη ἡ Ἑλλάδα. Ἡ Χαλκιδική, ὁ Φερτίσκος, ἡ Ροδόπη, τὸ Πάϊκο, τὸ Βέρμιο, ὁ Βόρας, τὰ Χάσια, ὁ Πίνδος, πρὸς νότο δ Παρνασσός, ἡ Γκιώνα, τὸ Καλλίθρομο, καὶ λίγο πιὸ κάτω τὸ δροπέδιο τοῦ Χελμοῦ, πρὸς τὴν ἀνατολή, τέλος τὰ νησιά τοῦ Αιγαίου. Σὰν πελώριος ἀρματωμένος βιγλάτορας* κατοπτεύει γαλήνιος τὴ σημειωνὴ ἐλεύθερη Ἑλλάδα.

Ἡ δυτικὴ Μακεδονία καὶ κυρίως τὸ τρίγωνο τῆς Ἐδεσσῆς — Καστοριᾶς — Φλώρινας παρουσιάζει τὸ μεγαλύτερο ἐνδιαφέρον ἀπὸ ἀποψη φυσικῶν καλλονῶν, βλαστήσεως, λιμνῶν, ποταμῶν κι ὑψομέτρων. Ὁ δρόμος ποὺ ἀρχίζει ἀπὸ τὴ Βέρροια καὶ προχωρεῖ παράληλα μὲ τὴ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ μέχρι τὴ Νάουσα καὶ τὴν "Ἐδεσσα, ἀναρριχώμενος στὶς πλαγιές τοῦ Βέρμιου, προσφέρει στὸν περιηγητὴ τὶς ὥραιότερες καὶ βαθύτερες θεαματικὲς χαρές. Κάτω καὶ σ' ἀπόσταση πολλῶν χιλιομέτρων ἀπλώνεται τὸ λεκανοπέδιο τοῦ Ἀξιοῦ καὶ τοῦ Λουδία, ποὺ σήμερα μὲ τὴν ἀποξήρανση τῆς λίμνης τῶν Γιαννιτσῶν ἔγινεν ἔνας ἀπέραντος καταπράσινος κάμπος, ποὺ ἐπεκτείνεται ἀπὸ τὶς ὑπώρειες τοῦ Πάϊκου μέχρι τὴ Θεσσαλονίκη κι ἀπὸ τὰ Βοδενά μέχρι τὸ Κιλκίς. Νομίζει κανεὶς πώς περπατάει πάνω σὲ μιὰ μεγάλη ταράτσα, ἐνῶ κάτω ξετυλίγεται τὸ θαυμάσιο θέαμα τῆς πεδιάδος, ποὺ χάνεται μέσα στοὺς καλοκαιρινοὺς ὄρμητικοὶ χείμαρροι. Ἀπὸ τὶς πλαγιές τοῦ Βέρμιου κατρακυλοῦν δραμητικοὶ χείμαρροι

καὶ μικροπηγές, ποὺ γιομίζουν τὴν ἀτμόσφαιρα μὲ μελωδικούς ἥχους καὶ ποὺ χύνονται στὸ Λουδία καὶ τὸν Ἀλιάκμονα.

Πολλές φορές ἔγραψαν πολλοί, πῶς τὰ μέρη αὐτὰ καὶ ἴδιας ἡ Νάουσα καὶ ἡ "Ἐδεσσα καὶ γενικῶς ὀλόκληρο τὸ τρίγωνο, ποὺ ἀναφέραμε, μὲ τὶς μεγάλες λίμνες τῆς Μακεδονίας, τοῦ" Ὁστροβου, τῆς Καστοριάς, τῆς Πρέσπας καὶ τὶς μικρότερες, ἀποτελοῦν τὶς ὁραιότερες περιοχές τῆς Εὐρώπης. Καὶ δὲν εἶχαν ἄδικο. Ἀπὸ τὴν ἀπλόχωρη πλατεῖα τῆς Ναούσης, τὴν κάτασπρη ἀπὸ τὰ πλατάνια καὶ λεῦκες, ἀντικρύζει κανεὶς ἔνα ἀπὸ τὰ θαυμαστότερα θεάματα, τὴν ὥρα τοῦ δειλινοῦ ἥ κατὰ τὴν ἀνατολὴ τοῦ ἥλιου. Οἱ ἀκτῖνες, ποὺ πέφτουν στὴν κατάφυτη πεδιάδα, τῇ μεταβάλλουν σὲ μιὰ θάλασσα ἀχνισμένη. Λίγο πιὸ πέρα ἀφήνει τοὺς στεναγμούς του ὁ μεγάλος χείμαρρος τῆς Νάουσας, ποὺ πηγάζει μιὰ ὥρα ψηλότερα στὴν κατάδροση κι ὀλοπράσινη σκιάδα τοῦ "Αἴ·Νικόλα. Ὡρες ὀλόκληρες μπορεῖ κανεὶς νὰ μείνῃ ἔκει προσηλώνοντας τὴ ματιά του στὴ γύρω καταπληκτικὴ βλάστηση καὶ στὸ θεϊκὸ κελάρυσμα τῶν νερῶν.

Ἄλλα τίποτε δὲν παραβάλλεται μὲ τὴν πόλη τῶν Βοδενῶν σὲ πλοῦτο φυσικῆς βλαστήσεως, κρυστάλλινων πηγῶν, δρίζοντος κι ἀτμόσφαιρας. Εἶναι κι αὐτὴ χτισμένη σὲ μιὰ προεξοχὴ τοῦ Βέρμιου, τῆς Τούρλας, ποὺ κατεβαίνει σχηματίζοντας μιὰ μικρὴ κοιλάδα μιᾶς ὡρας, ποὺ καταλήγει ἀπότομα στὸν κάμπο τῶν Γιαννιτσῶν. Τὰ νερά κυλοῦν παντοῦ μέσα στοὺς δρόμους σχηματίζοντας μικρολίμνες καὶ νησάκια, ποὺ πάνω τους εἰναι χτισμένη ἡ πόλη. Σὲ κάθε σχεδὸν βῆμα συναντάει κανεὶς νερά, ποὺ πέφτουν σχηματίζοντας μικρούς καταρράχτες ἥ κυλοῦν ἥρεμα, ἐνῶ μέσα τους καθρεφτίζονται τὰ κυπαρίσσια, οἱ λεῦκες καὶ τὰ πλατάνια, ποὺ 'ναι φυτεμένα πλάΐ τους. Δὲν ὑπάρχει σχεδὸν δρόμος στὴν κατάρρυτη αὐτὴ πόλη, ποὺ νὰ μὴν διασχίζεται κι ἀπὸ ἔνα ποτάμι ποὺ χτυπάει τὰ νερά του στοὺς τοίχους τῶν σπιτιών, πού 'ναι χτισμένα στὶς ὅχθες του. Παντοῦ βρίσκεται κανεὶς σὰν περικυκλωμένος ἀπὸ νερά, ποτάμια ἥ χειμάρρους, ποὺ τρέχουν ἀφήνοντας τοὺς γλυκύτερους καὶ μελωδικώτερους ἥχους. Πόσες φορές, τὴ νύχτα, δὲν περπάτησα μόνος στὶς ὅχθες αὐτὲς τῶν ποταμῶν, προσηλώνοντας τὴν ἀκοή μου στὴν ἀνάκουστη μουσική, ποὺ ύψωνονταν γύρω μου ἀπὸ

τὸ θρόΐσμα τῶν νερῶν, ἐνῶ ἀπὸ πάνω οἱ κλῶνοι τῶν δένδρων μόλις ἀφηναν τὶς ἀκτῖνες τῶν ἄστρων νὰ πέφτουν στὸ ποτάμι. καὶ νὰ φωσφορίζουν στὰ βάθη του! Πουθενά ἀλλοῦ ἡ ροὴ τῶν νερῶν δὲν εἶναι τόσο πουκίλη, τόσον ἀφθονη, τόσον ὄρμητικὴ καὶ διάχυτη. Πουθενά ἀλλοῦ ἡ βλάστηση δὲν εἶναι τόσον προφαντὴ κι ὄργιαστική, τόσον πλουσιοπάροχη. Ἡ χλωρίδα εἶναι καταπληκτική: Ἡ ροδιά, ἡ κρανέα*, ἡ κληματίδα, ἡ περιπλοκάδα, ὁ κισσός καὶ πλῆθος ἄλλων ἀναρριχητικῶν φυτῶν συμπλέκουν τοὺς κλάδους τους μὲ τοὺς κορμούς τῶν κυπαρισσιῶν καὶ τῶν πλατάνων. Δέν ύπάρχει μιὰ σπιθαμὴ γῆς, ποὺ νὰ μὴ παρουσιάζῃ αὐτὴ τὴν ὄργιαστικὴ ποικιλία τῆς βλαστήσεως. Ἰδίως τὸ νεκροταφεῖο τῆς πόλεως, ποὺ διασχίζει τὸ μεγαλύτερο ρεῦμα ἀπ' ὅπου πέφτει ὁ μεγαλύτερος καταρράκτης τῆς πόλεως, εἶναι ἔνα πλουσιώτατο μουσεῖο φυτικῶν εἰδῶν κι ἀποτελεῖ πραγματικὸ ἐπίγειο παράδεισο. Ποτὲ νεκροὶ δὲν κοιμήθηκαν ὥραιότερον ὅπον. Οἱ αὖρες σιγοκινοῦν τὶς λεῦκες, τὶς δξιές, τὰ κυπαρίσσια, ἐνῶ ὁ βαρύς θόρυβος τῶν καταρρακτῶν, ποὺ κατρακυλοῦν κάτω στὸ λόγγο ἀπὸ ὕψος ἐκατὸ μέτρων, φθάνει ὡς ἀπάνω σάν μακρινός ἀντίλαλος μιᾶς μουσικῆς συμφωνίας, ποὺ παίζει μιὰ τεράστια ὁρχήστρα. Κάτω τὸ βάραθρο χαίνει φοβερό, ἐνῶ πιὸ πέρα ἀπλώνεται ὁ κατάφυτος κάμπιος τῶν Βοδενῶν.

Απὸ τὴν τοποθεσία τοῦ Νεκροταφείου, κι ἵδιως ἀπὸ τὸν ἔξωστη τῆς Μητροπόλεως, ποὺ βρίσκεται λίγο πιὸ πέρα, στὴν Ἱδιαί ἀνατολικὴ πλευρὰ τῆς προεξοχῆς τῆς πόλεως, μπορεῖ νὰ θαυμάσῃ κανεὶς ἔνα ἀπὸ τὰ γοητευτικώτερα πανοράματα τοῦ κόσμου.

Ανέβηκα στὴ Μητρόπολη καὶ κάθησα μὲ τὸ σεβαστό μου Μητροπολίτη στὸν περίφημο αὐτὸν ἔξωστη, ποὺ τὸν ἐπεσκέφθησαν ὅλοι ὅσοι πέρασαν ἀπὸ τὴ Μακεδονία. Ἐδῶ στάθηκε ὁ Λήκ*, ὁ Μπαζούρ*, ὁ Πουκεβίλλ*, ὁ Κουζενερύ καὶ πολλοὶ ἄλλοι περιηγητές, ποὺ θαύμασαν τὴν τοποθεσία τῆς πόλεως καὶ τὴν περιέγραψαν μὲ τὰ θαυμαστότερα χρώματα. Ἐδῶ περιδιάβασε ὁ λόρδος Στάνλεϋ*, ὁ Μπάκερ* κι οἱ ἄλλοι ἐπίσημοι, ποὺ χάρηκαν τὸ ἔξαίσιο πανόραμα τοῦ κάμπου...

Ἡταν δειλινὸ καὶ πίσω ἀπὸ τὸ Βέρμιο βυθιζόταν ὁ ἥλιος

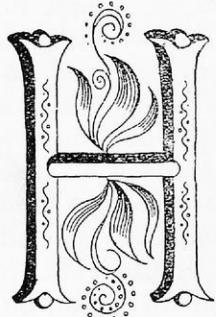
όλοπόρφυρος. Σὲ διαδοχικὲς γραμμὲς ἔβλεπε κανεὶς πιὸ πέρα τὶς κορφὲς τῶν Πιερίων καὶ λίγο πιὸ κάτω τὶς κορφὲς τοῦ 'Ολύμπου, τυλιγμένες μέσα στὴν ὁμίχλη τῆς καλοκαιρινῆς δύσεως. Τὸ περίλαμπτο βουνὸ στὰ μέρη, ποὺ φαίνοταν ἀπὸ τὸν ἔξωστη, κυάνιζε κι ἀνάδινε μιὰ λεπτὴ χρυσοπάχνη. Μεγάλοι ἥσκιοι ἔπεφταν στὸν κάμπο τῆς Θεσσαλονίκης, ποὺ διέκρινε κανεὶς τὴ σιλουέττα τῆς στὸ μυχὸ τοῦ Θερμαϊκοῦ κόλπου. 'Απέναντι ἔβλεπες τὴν πεδιάδα τῶν Γιαννιτσῶν καὶ τὴν ἀποξηραμμένη λίμνη τους, ποὺ φθάνει ὡς τὰ κράσπεδα τῶν βράχων τῆς 'Εδεσσας. 'Ολόκληρη ἦταν σὰ συννεφιασμένη καὶ χάνονταν στὰ βάθη τοῦ ὁρίζοντος. 'Αριστερώτερα τὸ Πάικο, φαλακρὸ κάτω στὶς ὑπώρειες, ποὺ χρύσιζαν ἀπὸ τὶς ἀκτῖνες τοῦ ἥλιου, ποὺ χτυποῦσαν τὰ πλευρά του. Κάτω μας, τέλος, ἀπλώνονταν οἱ κήποι τῶν Βοδενῶν, καταπράσινοι καὶ πλαισιωμένοι μὲ τοῦφες* ἀπὸ κυπαρίσσια καὶ λεῦκες. "Ως τὸν ἔξωστη ἔφθανε ὁ βαθὺς κελαρυσμὸς τῶν καταφρακτῶν καὶ τῶν νερῶν, ποὺ λίγο πιὸ πέρα ἔπεφταν ὄρμητικὰ στὴν ἄβυσσο τῶν βράχων.

Εἶδα τὸν κάμπο τῆς Σπάρτης ἀπὸ τὰ ὅψη τοῦ Ταΰγετου τὴν θαμπωτικὴ ὥρα τοῦ δειλινοῦ. 'Ανέβηκα στὸν Παρνασσὸ μὲ πανσέληνο κι ἀντίκρυσα ἀπὸ τὸ Χελμὸ τὸν ἥλιο, ποὺ ἀνέτελλε ἀπὸ τὰ βάθη τοῦ Αἰγαίου. Μὰ μπορῶ νὰ πῶ, πῶς τίποτε δὲν παραβάλλεται μὲ τὸ μεγαλεῖο τῶν Βοδενῶν. "Ολα τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως ἔχουν ἀρμονικὰ συνδεθῆ, γιὰ νὰ παρουσιάσουν αὐτὴ τὴν ἔκπληξη σ' δλες τὶς αἰσθήσεις: Βουνὰ πανύψηλα καὶ κατάφυτα, πεδιάδες ἀπέραντες, βλάστηση ὀργιαστικὴ καὶ πλουσιωτάτη, νερά, νερά ποὺ τρέχουν παντοῦ καὶ ποὺ δίνουν ζωὴ στὴ γύρω ἔξαίσια φύση.

'Η "Εδεσσα εἶναι ἔνας παραδεισιακὸς τόπος, ποὺ ἡ μεγαλοπρέπεια τῆς φύσεως ἐναλλάσσεται μὲ τὴν ποικιλία τῶν στοιχείων κι ὅπου ἡ μουσικὴ τῶν νερῶν ἀναδίνεται παντοῦ, σὰ χερουβικὸς ὕμνος πρὸς τὸ μεγάλο Δημιουργό.

Περιοδικό « Ήώς », Νοέμβριος 1939

Φάνης Μιχαλόπουλος

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

Θεσσαλή νεράϊδα πού σοῦ χάρισε
τ' ὄνομά της
ποιός ξέρει! ἀπὸ τὰ μάγια θά σὲ μοίρανε
τὰ δικά της.

Ἄναβρα* ἐσύ διξιοπηγῆς, ἀνάμεσα
στοὺς αἰῶνες!
Τὴ δόξα δὲ μοιράζουν μόνον οἱ ἄφθαστοι
Παρθενῶνες.

Θεριά, σαΐτιές, φωτιές, κουρσάροι, πόλεμοι
σὲ ρημάζουν,
λαοὶ τὴν ἀνομη λύσσα τους ἐπάνω σου
δοκιμάζουν.

Σὲ τραντάζουν, δὲ σὲ βουλιάζουν οἱ ὅργητες
τῶν κλυδώνων*,
σὲ θεμελιώνουν τὰ ὄπλα τῶν Ἀλέξαντρων
Μακεδόνων.

Πάντα γιὰ σὲ οὐρανὸς γαλάζιος ὁ "Ολυμπος
λαμπροφόρος,
καὶ πάντα σ' εὐλογεῖ ἀσκητῆς θεοφρούρητος
τ' Ἅγιονόρος.

Ἐσένα, ἡ ρόδα σοῦ γελοῦν ἡ ἀγέλαστα
δέρνουν χιόνια,
ὁ ἥλιος σου βγαίνει ἡ γέρνει, θεός πεντάμορφος
παναιώνια.

Καὶ πάντα πρωτοστάτης παραστάτης σου
Θεῖος ὁπλίτης,
γιὰ τὸ μάτωμα τρόμος, γιὰ τὸ θρίαμβο
Μυροβλήτης*.

Ο ΠΕΛΩΡΙΟΣ ΣΜΑΡΑΓΔΟΣ

πό τὰ ύψωματα τῶν Καρυῶν* βλέπουμε τὴν κορυφὴν τοῦ "Αθω νὰ πετιέται πρὸς τὸν οὐρανὸν καὶ νὰ τρυπᾶ τὰ σύννεφα, πέτρινη λόγχη, ποὺ φρουρεῖ τὸ μυστικισμό, ἐνῶ ξεκινᾶ ἀπὸ τὰ πόδια του καὶ ἀπλώνεται γύρω μὲ βελουδένια μαλακότητα ὅλος ὁ σμαραγδένιος "Αθως τῶν μοναστηριῶν. Τὰ μαλακά ἔκεινα κύματα γῆς, ποὺ δὲν ἔχουν τίποτε ἀνώμαλο, τίποτε πέτρινο καὶ τίποτε γυμνό, κατεβάζουν ὡς τὸ ἀκρογιάλι τὶς δασωμένες βαθύτατες χαράδρες τους. Ἀκηλίδωτη γαλάζια θάλασσα λούζει τὸν πελώριον αὐτὸν σμάραγδο. Μακριά, ἵσκιοι γαλανοί, — ἥ Θάσος, ἥ Ιμβρος, ἥ Λῆμνος.

Ταξιδεύαμε γιὰ τὸ Βατοπέδι. Ἡ ὕδια παντοῦ ἀποπνικτικὴ φυτεία. "Ολα σκεπασμένα. Κανένα ξέφωτο. Κανένα χωράφι. Πουθενά πεδιάδα. Δέντρα καὶ θάμνοι πλεγμένοι, στενοχωρημένοι, πνιγμένοι, ζητοῦν διάστημα γιὰ νὰ σαλέψουν. Μόνο οἱ καστανιές, λεπτές κολωνες, ξεφεύγουν καὶ παίζουν ἐλεύθερα τὰ πλατιὰ φύλλα τους στὸν ἀέρα καὶ στὸν ἥλιο, πλέκοντας τὰ τόξα, κάτω ἀπὸ τὰ δόποια περνοῦμε. Κάθε τόσο χάσκει μπροστά μας καὶ μιὰ ἀπὸ τὶς ἀμέτρητες δασολαγκάδες τοῦ "Αθω. Ὁρμητικές καὶ βαθύτατες, κατεβαίνουν γκρεμίζοντας τὴν καστανιά, τὸ ρείκι, τὴ βελανιδιά, τὴν δέξια, τὴν κουμαριά, τὸν πλάτανο.

'Εδῶ κι ἔκει, στὸ δρόμο, μιὰ βρυσούλα σταλάζει γιὰ τὸν δόδοιπόρο. Τὸ κτίριό της πάντοτε μεγάλο, μὲ σταυρούς, χρονολογίες καὶ τάσι. Τὸ νερό, δάκρυ. 'Ο ἐρημίτης μολαταῦτα, ποὺ πέρασεν ἀπὸ κεῖ, ἔβρεξε τὴ γλώσσα του. Μέτρησε καλὰ τὶς λίγες στιγμές, ποὺ τοῦ ἐπιτρέπεται νὰ ξεκουραστῇ μέσα στὴν πελώριαν αὐτὴν καὶ σκοτεινὴ στοὰ τῶν φύλλων. "Επειτα, δταν εἶδε, πώς οἱ καλές στιγμές γίνονται πολλές — πολυτέλεια — φορτώνεται πάλι τὶς σαράντα ὄκαδες τοῦ σάκκου του μὲ τὰ ψώνια καὶ ξεκινᾶ. Κάθε βρύση θὰ ξεκουράζῃ καὶ μιὰν ἀπὸ τὶς μαῦρες αὐτὲς σκιές. Δὲν ἀποκοιμιούνται ποτέ. Ποῦ καιρός γιὰ τὸ σῶμα. 'Η ώρα κυλᾶ, δ δρόμος εἰναι μακρύς, καὶ πρέπει νὰ φύ-

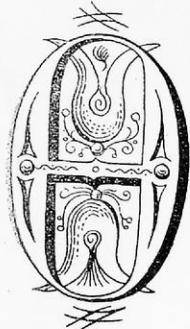
γουν ἀμέσως. Χαιρετώντας τὸ διαβάτη μ' ἔνα σβησμένο κίνημα τῆς κεφαλῆς, χάνονται.

“Οσο πηγαίνομε, δὲ Ἀθως ἔειδιπλώνεται. Κόκκινα στίγματα εύφραίνουν τοὺς σμαραγδένιους του κυματισμοὺς—τὰ κελλιά. Εἶναι ἀμέτρητα. Βυθίζονται στὸ πράσινο, σκαρφαλώνουν στὶς ἀνηφοριές, φωλιάζουν στὶς λαγκάδες, κατεβαίνουν στὴ θάλασσα. Εἶναι μοναστηράκια μὲ μορφὴ ἀγροτικῶν σπιτιῶν. Μέσα κατοικοῦν δύο καλόγεροι μὲ τὸ γέροντά τους, νοικοκύρη τοῦ σπιτιοῦ καὶ ἀρχηγὸς τῆς οἰκογενείας. Τὴν ἡμέρα δουλεύουν. Περιποιοῦνται τὶς φουντουκιές τους, τ' ἀμπέλια τους, κόβουν τὰ ἔύλα τους, βάζουν τὸ κρασί τους. Κατὰ τὰ μεσάνυχτα, χώνονται μέσα στὴ μικρὴν ἐκκλησία τοῦ κελλιοῦ, ποὺ ὑψώνει τὸ ἐλαφρὸ τύμπανό της μὲ τὸν τροθόλιο ἐπάνω ἀπὸ τὰ σπίτια, καὶ ψάλλουν ἀτελεύτητα κείμενα ὡς τὸ πρώτο. Αὕτη εἶναι ἡ δουλειά τους.

Τὰ κελλιά δὲν εἶναι ποτὲ κοντὰ στὸ δρόμο. Ὁ διαβάτης τὰ βλέπει ἀπὸ μακριά. Τίποτε ἀπὸ τὴν χαρὰ ἢ τὴν ἀνία τους δὲν ἔννοει. “Οπως συνήθως, δὲ διαβάτης σκέπτεται μὲ τὰ μάτια του. Βλέπει στὰ κελλιά χαρωπὰ χρώματα, τὸ κόκκινο τῆς στέγης, τὸ γαλάζιο ἢ τὸ ἄσπρο τοῦ θόλου, λαμπρές κηλιδές ποὺ ἔκουράζουν ἀπ' τὴν δύμοιο μορφία τῆς ἀτέλειωτης πρασινάδας. Τὰ δάση τοῦ “Ορους εἶναι καταπράσινα ἀπὸ τέτοια μοναστηράκια καὶ οἱ «κελλιώτες» ξεχωρίζουν ἀπὸ τοὺς μοναστηριώτες μὲ τὴν ἄγρια γενειάδα τους, τὸ χοντρό τους ράσσο καὶ τὸ τραχὺ ἀγροτικό τους ὅφος. Σὲ δλο μας τὸ δρόμο τὰ κελλιά ποὺ ἀσπρίζουν καὶ κοκκινίζουν εἶναι τὰ μόνα ξαφνίσματα τῶν ματιῶν μας. ”Αλλο ἐπεισόδιο δὲν πρέπει νὰ περιμένῃ ὁ ταξιδιώτης. Κάπου—κάπου καταδέχεται νὰ ἔμφανήσῃ μπροστά μας τὸ κεχριμπάρι του κανένας κότσυφας, ποὺ χάνεται στὴ ρεματιά, καὶ συχνά σαλεύουν στὸν ἀέρα μὲ τὰ γοργά φτερά τους ἀσπρες, κίτρινες καὶ μαύρες πεταλούδες.

‘Η πορεία εἶναι στὸ τέλος της. Μέσ’ ἀπὸ τὶς καστανιές λάμπει τὸ δυνατὸ χρῶμα τῆς θάλασσας. ’Ακοῦμε τὸ ἥρεμο φύσημά της. Στὴν ἀμμουδιά ἐνδὸς μακάριου μυχοῦ ζωγραφίζεται τὸ τεράστιο πέταλο τῶν ἀφρῶν της καὶ στὴν ἄκρη τῆς θάλασσας μεγάλο πυκνὸ δάσος ἀπὸ θόλους, πύργους, τζάκια, καμπαναριά—πτῷ μαναστάριο, τὸν Βατοπεδίον.

ΣΕΛΗΝΗ

ἀμα κι αύτὸ τ' ἀποψινό !
 Στὸ περιβόλι τὸ πυκνὸ ¹
 καθώς κοιμάτουν σκοτεινὸ ²
 μπῆκε ἡ κυρα-Σελήνη ³
 καὶ ξύπνησε γιὰ μιὰ στιγμὴ ⁴
 τ' ἀηδόνι καὶ τὸ γιασεμὶ ⁵
 καὶ τὴ μουντὴ νεροσυρμῆ ⁶
 ποὺ δλόχρυση ἔχει γίνει ! ⁷

Θάμα κι αύτὸ τ' ἀποψινό !
 Τ' ἄστρα ψηλὰ στὸν οὐρανὸ ¹
 χορεύουν καλαματιανὸ ²
 μὲ τὴν κυρα-Σελήνη ³
 κι ἡ θάλασσα μουρμουριστᾶ ⁴
 τὸν ἥχο τάχα τοὺς βαστᾶ ⁵
 καὶ τὴν κυρά εύχαριστᾶ, ⁶
 κι αύτὴ φλωριά τῆς δίνει. ⁷

« Ηρωινὸ ξενίγημα »

Γεώργιος Αθάνας

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

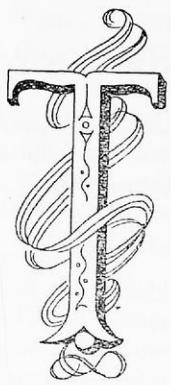

ΕΠΙΜΕΤΡΟΝ
ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

Εἶμ' ἐγώ ἡ ἀκατάλυτη ψυχὴ τῶν Σαλαμίνων.
Στὶ γένει οὐδὲν ἔφερα τὸ σπαθί τῶν Ἑλλήνων.
Δὲ χάρομαι στὰ Τάρταρα, μοράχα ξαποσταίρω.
Στῇ ζωῇ ξαραγαίρομαι καὶ λαεὺς ἀρασταίρω.

K. Παιλαμᾶς

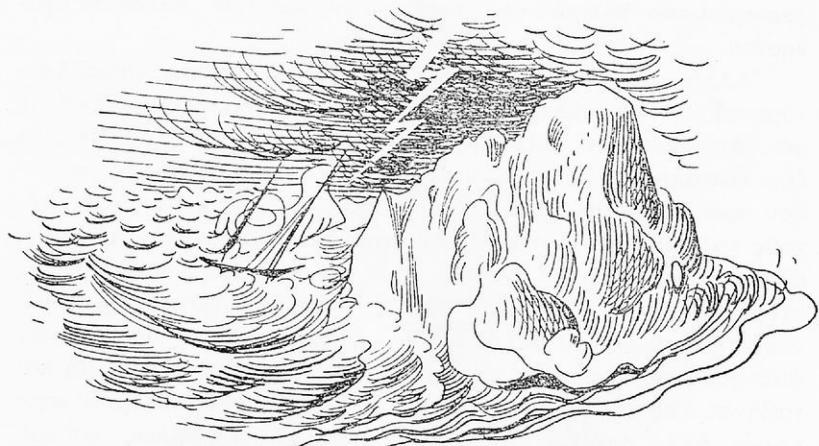
ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΩΝ ΑΡΑΒΩΝ

ούτω τῷ ἔτει¹ μηνὶ Σεπτεμβρίω, Ἰνδικτῶνος α', Ααρών, δι τῶν Ἀράβων ἀρχηγός, μετὰ στόλου κατὰ τῆς Ρόδου Χουμεῖδ̄ ἐξέπεμψεν. Οὗτος ἀθρόως καταπλεύσας καὶ τὴν Ρόδον καταλαβὼν πολλὴν ἀλωσιν ἐποιήσατο ἐν αὐτῇ· τὸ μέντοι ἐν αὐτῇ φρούριον διεφυλάχθη ἀπόρθητον· ἐν δὲ τῷ ἐπανέρχεσθαι αὐτόν, φανερῶς κατεπολεμήθη ὑπὸ τοῦ ἀγίου καὶ θαυματουργοῦ Νικολάου. Ἐλθών γάρ εἰς τὰ Μύρα καὶ τὴν ιεράν αὐτοῦ συντρίψαι πειραθεὶς λάρνακα, ἄλλην ἀντ' ἐκείνης πλησίον παρακειμένην κατέθραυσεν· αὐτίκα τε πολλὴ ἀνέμων καὶ θαλασσίων κυμάτων, βροντῶν τε καὶ ἀστραπῶν ἀνωμαλία τὸν στόλον κατέλαβεν, ὡς ἵκανά συντριβῆναι σκάφη, αὐτόν τε τὸν θεομάχον Χουμεῖδ̄ ἐπιγνῶναι τὴν τοῦ ἀγίου δύναμιν καὶ παρ' ἐλπίδα τὸν κίνδυνον ἐκφυγεῖν.

«Χρονογραφία» (εζδ. C. De Boor, τόμ. I. σελ. 483)

Θεοφάνης

¹ Ετος 6300 ἀπὸ κτίσεως κόσμου—792 μ.Χ.

ΑΙ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΟΛΙΟΡΚΙΑΝ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

Γιατί τούς τελευταίους αἰώνες τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας συχναὶ ἐγίροττο ἐπιθέσεις ἀνατολῶν καὶ ἰδιαιτέρως τῶν πόλεων, ἐκ μέρους λαῶν προερχομένων δὲ ἀνατολῶν καὶ ἰδιαιτέρως τῶν Τούρκων, οἱ δοτοῖς εἶχον ἐγκατασταθῆ τούτε εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν. Ἐπανειλημένως ἐνήργησαν οὗτοι ἐφόδους μέχρι τῆς ἀπορράδος ἥμερας τοῦ ἔτους 1453, ὅτε ἐπῆλθε τὸ μοιραῖον τέλος τῆς μεγάλης ἐλληνικῆς ἀντοχογίας.

Τὸν Αὔγουστον τοῦ ἔτους 1422 ὁ Σουλτάνος Μουράτ ὁ Β' πολιορκεῖ στενῶς τὴν Κωνσταντινούπολιν μὲν πεντήκοντα χιλιάδας στρατοῦ. Οἱ πολιορκημένοι ἄνδρες, γυναικες, γέροντες καὶ παιδιά, πάσης τάξεως καὶ πατρὸς ἐπαγγέλματος, ἀμύνονται μὲν παραδειγματικὴν γενναιότητα καὶ κατορθώσουν ῥὰ ἀπορρίψουν τοὺς πολιορκητάς.

Ἰδιαιτέρως γνωστὴ μᾶς εἶναι ἡ καρδεροφυχία τῶν γυναικῶν, τὴν δούλων μὲν πολλὴν ζωηρότητα, διποτές φαίνεται ἀπὸ τὰ κατωτέρω, ἐξεικονίζει διστορικὸς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης Ιωάννης Καραβός εἰς τὴν ἀπλῆν γλώσσαν τῶν ζωρῶν του.

Οὐ μόνον οἱ στρατιῶται καὶ οἱ ἐπιστήμονες εἰργάζοντο ταῦτα, ἀλλὰ καὶ τῆς πολιτείας οἱ ἄρχοντες καὶ τὸ κοινὸν ἄπαν καὶ τῶν ἱερέων καὶ μοναχῶν τὰ συστήματα καὶ τῶν ἀρχιερέων οἱ κρείττονες καὶ πνευματικῶν τῶν δσίων οἱ ὁσιώτατοι. Καὶ τῶν ἔξι χωρῶν οἱ ἄνθρωποι τολμηροὶ καὶ γενναῖοι καὶ περιφρονηταὶ τῶν πληγῶν καὶ τραυμάτων καὶ τῶν θανάτων ἐφάνησαν.

Ἄλλὰ καὶ γυναῖκες πολλαὶ εἰς ἀνδρὸς θράσσος μεταλλαττόμεναι ἐπὶ τοῦ πολέμου τὴν ὕραν, τὴν φρικτοτάτην ἐκείνην οὐκ' ἀπεκρύβησαν, οὐδ' ὡς γυναῖκες ἐδειλίασαν, ἀλλ' εἰς τὸ ἔξι κάστρον ἔφθασαν, καὶ αἱ μὲν πέτρας εἰς τὸ τεῖχος ἀνέβαζον πρὸς τοὺς πολεμιστὰς τῶν Ρωμαίων * καὶ ἡνδρείωναν αὐτοὺς καὶ ὡθοῦσαν αὐτοὺς πρὸς τὴν μάχην καὶ τὸν πόλεμον, ἀλλαι δὲ ἐκρατοῦσαν ὡὰ καὶ στουπιὰ καὶ τοὺς λαβωμένους ιάτρευον· ἀλλαι ὕδατα καὶ οἴνους ἐπότιζον αὐτοὺς φλεγομένους τῇ δύψῃ ἐκ τοῦ πολέμου· ἀλλαι δὲ τοὺς γνησίους αὐτῶν ἀδελφούς καὶ τέκνα καὶ τοὺς ὄμοιζύγους κατεμπόδιζον, μὴ καταβῆναι ἀπὸ τοῦ τείχους τοῦ κάστρου καὶ τοῦ πολέμου σχολάσαι, ἀλλὰ ἀφόβως καὶ ἀκλονήτως καὶ θαρραλέως πολεμίζειν τοὺς Τούρκους ἔλεγον . . .

'Εστρατεύοντο καὶ πρὸς ἄλλήλας, μία τὴν ἄλλην ἐνουθέτει καὶ ἔλεγεν : «βλέπε μὴ πλησιάσῃς τὸ κάστρον τὸ μέγα, διὰ τῶν Τούρκων αἱ σαγίττες κρούουν ἐκεῖσε καὶ εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο, ἀλλὰ περιπατεῖτε πλησίον εἰς τὸ μέρος τὸ ἔξω τοῦ κάστρου, ἵνα σκέπεσθε ὑπὸ τούτου.

Πλὴν ἐλαβώθησαν καὶ τινες μὲ σαγίττας. Καὶ οὐδὲν αὐτὸς τὰς ἄλλας ἐθρόησεν *, ἵνα εἰσέλθωσιν ἐντὸς τοῦ κάστρου τῆς πόλεως, ἀλλὰ ἐσπούδαξαν καὶ ἐκεῖναι τὸ δυνατὸν αὐτῶν εἰς τὴν μάχην, μέχρι τὸ πέρας ἴδωσι τοῦ πολέμου.

'Ἐπει δὲ πρὸς δυσμάς ἔξέκλινε τὸ φῶς τοῦ ἡλίου, καὶ οἱ Ρωμαῖοι * ἀκλονήτως ἴσταντο πρὸς τὴν μάχην τὴν φρικτοτάτην τῶν Τούρκων καὶ ἡγωνίζοντο ἀνδρείως, οἱ ἀσεβεῖς, ἀπὸ τούτων καὶ ἀπρακτοὶ εύρεθέντες, καὶ αἰσχυνόμενοι καὶ ἡττημένοι ἀναιδῶς στραφέντες ἔφευγον.

«Διήγησις περὶ τοῦ ἐν Κων/πόλει γεγούτος πολέμου
κατὰ τὸ ἔτος , Η Θ Λ' » (ἔκδοσις Βόρης, σελ. 475)

I. Karavòs

ΟΜΙΛΙΑ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΥ

„Ο Γεώργιος Φωκαῖος (1401 - 1463) ἦταν σιγαλωπικός, πολύτικός καὶ οὐγραφεύς, φίλος καὶ ἔμπιστος τοῦ τελευταίου αὐτοχρόνου τοῦ Βυζαντίου, Κωνσταντίνου Παλαιολόγου. Εἶχε τὸ ἀιώνιμα νὰ τὸ πάσσονν ἀγχόλωτο οἱ Τοῦρκοι στήριγμα ἀλλοση, ἀλλὰ ἀργότερα ἐξενθερώθησα μὲ λίτρα: ἔφυγε τότε στὸ Μυστρά, ὃπου τὸν φιλοξένησε ὁ Θωμᾶς Παλαιολόγος, ἀδερφὸς δεσπότης τοῦ τόπου, ποὺ τὸν ἀπολούθησε φυγάδα στὴν Ἰταλία. Τὸ 1457 ἔστραφέ τοὺς Ἑλλάδα, ἀγναταστάθησε στήριγμα Κέρκυρα, ἔγινε μοραζὸς καὶ πῆγε τὸ δροματικόν: Ἐκεῖ ἔγραψε τὸ «Χορούκόν» του, ποὺ ἀποτελεῖ πηγὴ γιὰ τὰ γεγονότα τῆς ἐποχῆς του, γιατὶ τὰ ἔγραψε μὲ ἀναρίζεια.]

’Ακούσαντες δὲ ήμεῖς ἐν τῇ πόλει τῆς τοσαύτης κραυγῆς, ώσει ἥχον μέγαν θαλάσσης, ἐλογιζόμεθα τί ἄρα ἐστί μετ’ ὅλιγον δὲ ἐμάκθουμεν βεβαίως καὶ ἐν ἀληθείᾳ, ὅτι ἐπὶ τὴν αὔριον ὁ ἀμιράδι¹ ἡτοίμασε χερσαῖόν τε καὶ ὑδραῖόν² πόλεμον σφοδρῶς, δσον αὐτῷ ἦν δυνατόν, δῶσαι τῇ πόλει. Ἡμεῖς δὲ θεωροῦμεν τοσούθινον πλῆθος τῶν ἀσεβῶν, λέγω δέ τοι ἐμοὶ δοκεῖ³, δντως καθ’ ἔκαστον ἡμῶν πεντακόσιοι⁴ καὶ πλεῖον ἡσαν ἔξι αὐτῶν καὶ εἰς τὴν ἄνω Πρόνοιαν πάσας ἡμῶν τάς ἐλπίδας ἀνεθέμεθα.

Καὶ προστάξας ὁ βασιλεύς, ἵνα μετὰ τῶν ἀγίων καὶ σεπτῶν εἰκόνων καὶ τῶν θείων ἐκτυπωμάτων ἱερεῖς, ἀρχιερεῖς καὶ μοναχοί, γυναῖκες τε καὶ παιδία, μετὰ δακρύων διὰ τῶν τειχῶν τῆς πόλεως περιερχόμενοι τὸ «Κύριε ἐλέησον» μιετὰ δακρύων ἔκραζον καὶ τὸν Θεόν ἱκέτευον, ἵνα μὴ διὰ τάς ἀμαρτίας ἡμῶν παραδώσῃ ἡμᾶς εἰς χειρας ἔχθρων ἀνόμων καὶ ἀποστατῶν καὶ πονηροτάτων παρά πᾶσαν τὴν γῆν, ἀλλ’ ἔλεως γενήσηται ἡμῖν τῇ κληρονομίᾳ αὐτοῦ.

Καὶ μετὰ κλαυθμοῦ ἀλλήλους ἀνεθαρρύνοντο, ἵνα ἀνδρείως ἀντισταθῶσι τοῖς ἐναντίοις ἐπὶ τῇ ὕδρᾳ τῆς συμπλοκῆς. Ὁμοίως δὲ καὶ ὁ βασιλεὺς τῇ αὐτῇ ὁδυνηρᾷ ἐσπέρᾳ τῆς δευτέρας, συνάξας πάντας τοὺς ἐν τέλει⁵, ἀρχοντας καὶ ἀρχομένους, δημάρχους καὶ ἐκατοντάρχους⁶ καὶ ἑτέρους προκρίτους στρατιώτας ταῦτα ἔφη :

¹ Ἡγεμών, ἄρχων.

² Θαλάσσαιος.

³ Κατὰ τὴν γνώμην μου.

⁴ «Περισσότερο ἀπὸ πεντακόσιοι ἀντιστοιχοῦσαν σὲ καθένα ἀπὸ μᾶς».

⁵ Τοὺς ἐπισήμους.

⁶ Οἱ ἀξιωματικοὶ ποὺ διδηγοῦσαν 100 πολεμιστάς.

'Υμεῖς μέν, εύγενέστατοι ἄρχοντες καὶ ἐκλαμπρότατοι δῆμαρχοι καὶ στρατηγοί καὶ γενναιότατοι συστρατιῶται καὶ πᾶς ὁ πιστός καὶ τίμιος λαός, καλῶς οἴδατε¹, ὅτι ἔφθασεν ἡ ὥρα καὶ ὁ ἔχθρός τῆς πίστεως ἡμῶν βούλεται, ἵνα μετὰ πάσης τέχνης καὶ μηχανῆς ἴσχυροτέρως στενοχωρήσῃ ἡμᾶς καὶ πόλεμον σφιδρὸν ἐκ τῆς χέρους² καὶ θαλάσσης δώσῃ ἡμῖν μετὰ πάσης δυνάμεως, ἵνα, εἰ δυνατόν, ὡς ὅφις τὸν ἴὸν³ ἔκχύσῃ καὶ ὡς λέων ἀνήμερος καταπίῃ ἡμᾶς.

Διὰ τοῦτο λέγω καὶ παρακαλῶ ὑμᾶς, ἵνα στῆτε ἀνδρείας καὶ μετὰ γενναίας ψυχῆς, ὡς πάντοτε ἔως τοῦ νῦν ἐποιήσατε, κατὰ τῶν ἔχθρῶν τῆς πίστεως ἡμῶν. Παραδίδωμι δὲ ὑμῖν τὴν ἐκλαμπροτάτην καὶ περίφημον ταύτην πόλιν καὶ πατρίδα ἡμῶν καὶ βασιλεύουσαν τῶν πόλεων.

Καλῶς οὖν οἴδατε ἀδελφοί, ὅτι διὰ τέσσαρά τινα ὀφειλέται κοινῶς ἐσμὲν πάντες, ἵνα προτιμήσωμεν ἀποθανεῖν μᾶλλον ἢ ζῆν, πρῶτον μὲν ὑπέρ πίστεως ἡμῶν καὶ εὐσεβίας, δεύτερον δὲ ὑπέρ τῆς πατρίδος, τρίτον δὲ ὑπέρ τοῦ βασιλέως ὡς χριστοῦ⁴ κυρίου καὶ τέταρτον ὑπέρ συγγενῶν καὶ φίλων.

Λοιπόν, ἀδελφοί, ἐάν χρεωσταί ἐσμεν ὑπέρ ἐνὸς ἐκ τῶν τεσσάρων ἀγωνίζεσθαι ἔως θανάτου, πολλῷ μᾶλλον ὑπέρ πάντων τούτων ἡμεῖς, ὡς βλέπετε προφανῶς, καὶ ἐκ πάντων μέλλομεν· ζημιώθηγανται.

'Ἐὰν διὰ τὰ ἐμὰ πλημμελήματα παραχωρήσῃ ὁ Θεός τὴν νίκην τοῖς ἀσεβέσιν, ὑπέρ τῆς πίστεως ἡμῶν τῆς ἀγίας, ἦν Χριστὸς ἐν τῷ οἰκείῳ αἷματι ἡμῖν ἐδωρήσατο, κινδυνεύομεν. Καὶ ἐάν τὸν κόσμον δλον κερδίσῃ τις καὶ τὴν ψυχὴν ζημιώθῃ, τί τὸ ὄφελος; Δεύτερον πατρίδα περίφημον τοιούτως ὑστερούμεθα καὶ τὴν ἐλευθερίαν ἡμῶν. Τρίτον βασιλείαν τὴν ποτὲ μὲν περιφανῆ νῦν δὲ τεταπεινωμένην καὶ ὠνειδισμένην καὶ ἔξουθενημένην ἀπωλέσαμεν, καὶ ὑπὸ τοῦ τυράννου καὶ ἀσεβοῦς ἄρχεται. Τέταρτον δὲ καὶ φιλτάτων τέκνων καὶ συμβίων καὶ συγγενῶν ὑστερούμεθα.»

«Χρονιάδρ»

Γεώργ. Φραγκῆς

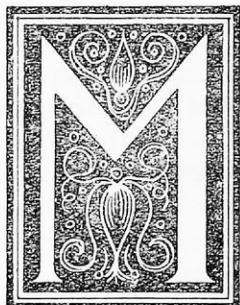
¹ Γνωρίζετε. ² Απὸ τὴν ξηράν.

³ Δηλητήριον. ⁴ Ο χρισμένος μὲ τὸ χρῖσμα τοῦ θείου μύρου.

ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΑΙ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΑΛΩΣΙΝ
ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

[Κατὰ τὴν ἀλώσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων τὸ ἔτος 1453 μ. Χ. παρτὸς εἴδους ἀρταγάι καὶ λεηλασίαι ἔγιναν εἰς τὴν βυζαντινὴν πρωτεύονσαν ὑπὸ τῶν κατακτητῶν.

‘Ο ἴστορικὸς τῆς ἀλώσεως Δούκας μᾶς δίδει μίαν εἰκόνα τῶν καταστροφῶν αὐτῶν μὲ τὴν κατωτέρω περιγραφήν του.]

εθ' ἡμέρας οὖν τρεῖς τῆς ἀλώσεως, ἀπέλυσε τὰ πλοῖα πορεύεσθαι ἔκαστον εἰς τὴν αὐτῶν ἐπαρχίαν καὶ πόλιν, φέροντα φόρτον ὃστε βυθίζεσθαι. ‘Ο δὲ φόρτος τί; — Ἰματισμὸς πολυτελής, σκεύη ἀργυρᾶ, χρυσᾶ, χαλκᾶ, καττιτέρινα,* βιβλία ὑπὲρ ἀριθμόν, αἰχμάλωτοι καὶ ἵερεῖς καὶ λαϊκοὶ καὶ μονάχουσαι καὶ μοναχοί. Τὰ πάντα πλήρη φόρτου, αἱ δὲ σκηναὶ τοῦ φοσσάτου * πλήρεις αἰχμαλωσίας καὶ τῶν ἄνωθεν ἀριθμηθέντων τῶν παντοίων εἰδῶν.

Καὶ ἦν ἰδεῖν ἐν μέσῳ τῶν βαρβάρων ἐνα φοροῦντα σάκκον ἀρχιερατικόν, καὶ ἔτερον ζωννύμενον ἐπιτραχήλιον χρυσοῦν, ἔλκοντα κύνας ἐνδεδημένους. “Ἄλλοι ἐν συμποσίοις καθήμενοι καὶ τοὺς Ἱεροὺς δίσκους ἔμπροσθεν σὺν διαφόροις διπάραις ἐσθίοντες*, καὶ τὸν ἄκρατον πίνοντες ἀπὸ τῶν Ἱερῶν κρατήρων.

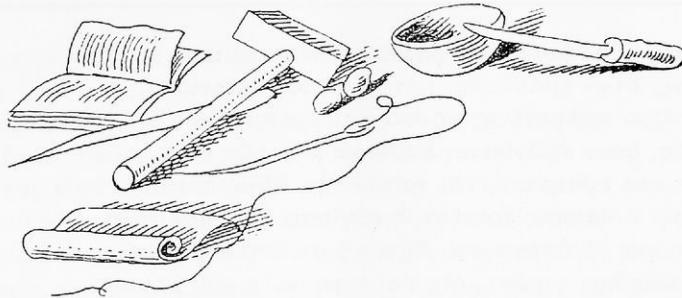
Τὰς δὲ βίβλους ἀπάσας ὑπὲρ ἀριθμὸν ὑπερβαίνούσας, ταῖς ἀμάξαις φορτηγώσαντες ἀπανταχοῦ ἐν τῇ Ἀνατολῇ καὶ Δύσει διέσπειραν.

Δι’ ἐνὸς νομίσματος δέκα βίβλοι ἐπιπράσκοντο, ἀριστοτελικοί, πλατωνικοί, θεολογικοί καὶ ἄλλο πᾶν εἶδος βίβλου. Εὔαγγέλια μετὰ κόσμου* παντοίου ὑπὲρ μέτρον, ἀνασπῶντες τὸν χρυσὸν καὶ τὸν ἄργυρον, ἄλλα ἐπώλουν, ἄλλα ἔρριπτον.

Τὰς εἰκόνας ἀπάσας πυρὶ παρεδίδουν, σὺν τῇ ἀναφθείσῃ φλογὶ κρέη ἐψώντες ἥσθιον.*

* *Bυζαντινὴ Ἰστορία*, κεφ. 42 (Ἐκδ. Βόρρης, σελ. 312)

Δούκας

ΑΠΟ ΤΑ ΠΡΟΔΡΟΜΙΚΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

Γ' Ο Θεόδωρος Προδρόμος, βυζαντινός λόγιος, συγγραφεὺς καὶ ποιητής, ἔζησεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν κατὰ τὸν 12ον αἰῶνα ἐπὶ τῷ αὐτοκρατόρῳ Ἰωάννῳ Β' Κομνηνῷ (1118 - 1143) καὶ Μαρούνῃ Ἀ' Κομνηνῷ (1143 - 1180). Ἔγραψε πολλὰ καὶ ποικίλα ἔργα. Εἰς αὐτὸν ἀποδίδονται τέσσερα ποιήματα, προδρομικὰ διὰ τοῦτο καλούμενα, τὰ δποῖα, γοργμένα εἰς τὴν δημοτικὴν τῆς τότε ἐποχῆς, εἶναι ἀπὸ τὰ ἀρχαϊώτερα μημεῖα τῆς γεοελληνικῆς δημόδους γλώσσης.

Ο Προδρόμος, αὐτοκαλούμενος ἑτερα τῆς πτωχείας του καὶ Πτωχοπρόδρομος, ἀναφέρει πρὸς τὸν αὐτοκράτορα διάφορα διεγοπαθήματά του, οἰκογενειακὰ καὶ ἄλλα, τὰς στεργήσεις του ἐνεκα τῆς πτωχείας του, καὶ ζητεῖ βοήθειαν.

Εἰς τὰ ποιήματα του μᾶς δίδονται πολύτιμοι πληροφορίαι περὶ τῆς ὑπαίκης οινοχοΐσσεως τοῦ βίου καὶ τῆς κοινωνικῆς ζωῆς τῆς ἐλληνικῆς κοινωνίας εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν κατὰ τὸν χρόνον ἐκείνους. Εἰς τὸ τέταρτον ποίημα, «Στίχοι Θεοδώρου τοῦ Πτωχοπρόδρου» πρὸς τὸν βασιλέα καὶ Μαρούνη τὸν Κομνηνόν, ἀπὸ τὸ δποῖον εἶναι τὸ κατωτέρω ἀπόσπασμα, διὰ τοῦτο τὸ ποίημα παραποτεῖται, διότι ἔμαθε γράμματα διὰ τὰ ζῆση καὶ δὲν ἔμαθε ἐπάγγελμά τι διὰ τοῦ δποίον θὰ ἡδύρωται τὰ ἔξοικονομῆ ἐπαρκῶς τὰ ἀναγκαῖα διὰ τὴν ζωήν. Ἐν τέλει δὲ ἀπευθύνεται πρὸς τὸν αὐτοκράτορα καὶ ζητεῖ τὰ τὸν σώσῃ ἀπὸ τὴν πτωχείαν καὶ τὸν δανειστάς του, «ἔνσαι με τῆς στεργήσεως, ἔνσαι με τῆς πενίας, τῶν δανειστῶν μουν, βασιλεῦν, λῆσσον τὰς ἀπαιτήσεις.]

‘Απὸ μικρόθεν μ’ ἔλεγεν ὁ γέρων ὁ πατήρ μου :
 «Παιδίν μου, μάθε γράμματα, καὶ ώσάν ἐσέναν ἔχει¹.
 Βλέπεις τὸν δεῖνα, τέκνον μου, πεζὸς περιεπάτει,
 καὶ τώρα διπλοεντέληνος² καὶ παχυμουλαράτος.
 Αύτός, ὅταν ἐμάνθανεν, ύπόδησιν ούκ εἶχεν,

¹ Παιδί ὡς σύ, ἔχεις μέλλον.

² Μὲ διπλῆν ἀντελλίναν (τὸ λουρὶ τοῦ ἐφιππίου), δηλαδὴ πλοιόσιος.

καὶ τώρα, βλέπεις τὸν φορεῖ τὰ μακρομύτικά του.¹
 Αὐτός, δταν ἐμάνθανε, ποτέ του οὐκ ἐκτενίσθη,
 καὶ τώρα καλοκένιστος καὶ καμαροτριχάρης.
 Αὐτός, δταν ἐμάνθανε, λουτρόθυραν οὐκ εἶδε,
 καὶ τώρα λουτρακίζεται τρίτον τὴν ἐβδομάδα.
 Αὐτός, ὁ κόλπος του ἔγεμε φθεῖρας ἀμυγδαλάτας,
 καὶ τώρα τὰ ύπερπυρα γέμει τὰ μανοηλάτα².
 Καὶ πείσθητι γεροντικοῖς καὶ πατρικοῖς μου λόγοις
 καὶ μάθε τὰ γραμματικά, καὶ ὡσάν ἐσέναν ἔχει.
 Καὶ ἔμαθον τὰ γραμματικά μετὰ πολλοῦ τοῦ κόπου.
 Ἐφ' οὖ δὲ τάχα γέγονα γραμματικὸς τεχνίτης,
 ἐπιθυμῶ καὶ τὸ ψωμὶν καὶ τοῦ ψωμιοῦ τὴν μάνναν.
 Ὑβρίζω τὰ γραμματικά . . . καὶ ἐκείνην τὴν ἡμέραν
 καθ' ἥν μὲν παρεδώκασιν εἰς τὸ διδασκαλεῖον,
 πρὸς τὸ νὰ μάθω γράμματα, τάχα νὰ ζῷ ἀπ' ἐκεῖνα!
 Ἐδάρε³ τότε ἂν μ' ἔποικαν τεχνίτην χρυσορράπτην,
 ἀπ' αὐτοὺς ὅπού κάμνουσι τὰ κλαπωτὰ⁴ καὶ ζῶσι,
 καὶ ἔμαθα τέχνην κλαπωτὴν καὶ περιφρονημένην,
 οὐ μὴ ἥνοιγα τὸ ἀρμάριν μου καὶ ηὗρισκα ὅτι γέμει
 ψωμὶν, κρασὶν πληθυντικὸν καὶ θυννομαγειρείαν⁵
 καὶ παλαμιδοκόμματα καὶ τσίρους καὶ σκουμπρία.
 παρ' οὖ δτι⁶ τώρα ἀνοίγω το, βλέπω τοὺς πάτους ὅλους
 καὶ βλέπω χαρτοσάκκουλα γεμάτα τὰ χαρτία.
 Ἀνοίγω τὴν ὄρκλίτσαν⁷ μου, νὰ εὕρω ψωμὶν κομμάτιν,

¹ Υποδήματα μὲν μακρὰν μύτην ἦσαν ὅμοια πρὸς τὰ μακρόμυτα σῆμερον τσαρούχια τῆς ὑπαίθρου.

² Τὸ χρυσοῦν «νόμισμα», δὲ «χρύσινος», καὶ ἔπειτα «ύπέρπυρον» καλούμενον, ἀπετέλει τὴν νομισματικὴν βάσιν καθ' ἄπαντα τὸν βίον τῆς Μεσαιωνικῆς Ἐλλάδος. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Προδρόμου τὰ ύπέρπυρα ἐλέγοντο «Μανοηλάτα», διότι ἔφερον τὴν εἰκόνα τοῦ αὐτοκράτορος Μανουὴλ Α' Κομνηνοῦ.

³ Λοιπόν.

⁴ Φορέματα διακεκοσμημένα μὲν κεντήματα.

⁵ Φαγητὸν ἀπὸ ἵχθυς θύννους (σημερ. τόννους).

⁶ Παρά τὸ δτι.

⁷ Κιβώτιον, κασσέλι.

καὶ εύρισκω χαρτοσάκικουλον ἄλλο μικροτερίτσιν.

Τὴν κεφαλήν σου, δέσποτα, εἰς τοῦτο τί μὲ λέγεις ;
 ἂν ἔχω γείτονά τινα καὶ ἔχει παιδίν ἀγόριν,
 νὰ τὸν εἴπω, μάθε το γραμματικά νὰ ζήσῃ ;
 ἂν οὐ τὸν εἴπω, μάθε το τσαγγάρην τὸ παιδίν σου,
 παρακρουνιαροκέφαλον πάντες νὰ μὲ δονομάσουν.

("Έκδοσις Hesseling—Pernot, Poèmes Prodromiques, σελ. 72—75)

Σπανέας Σπανέας Σπανέας Σπανέας Σπανέας
Σπανέας Σπανέας Σπανέας Σπανέας Σπανέας
ΣΠΑΝΕΑΣ

[«Ἡ διδασκαλία παραιτευκή», γρωστή ὑπὸ τὸ σύρομα «Σπανέας», εἴναι ἐπτετές ποίημα τοῦ 12ου αἰώνος εἰς δεκαπεντασυλλάβους στίχους. Ἐκ τῶν πολλῶν του διασκευῶν καὶ ἐπεξεργασιῶν ἀτιταμβαρόμεθα ὅτι τοῦτο ὡς ἦτο πολὺ διαδεδομένον, ὡς προσφιλὲς ἀνάγνωσμα, κατὰ τὸν τελευταῖον αἰώνας τῆς Μεσαιωνικῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας.]

Συγγαρεψὺς τοῦ παραιτευκοῦ τούτου ποιήματος, τὸ δποῖον συνετέθη μὲ βάσιν τὸν πρὸς Δημότικον λόγον τοῦ Ἰσοχάρους, ἀναφέρεται εἰς τὰς καλυτέος παραλλαγὰς ὁ Ἀλέξιος, νίδις τοῦ Αὐτοκράτορος Ἰωάννου Β' Κομνηνοῦ (1118—1143).

Αἱ ἐν τῷ ποιήματι τουθείαι ἀπενθυρόμεναι πρὸς τὸν ἀνεψιόν του ἐπίοις Ἀλέξιο, νίδιν τῆς ἀδελφῆς του Μαγίας, εἴναι γαραζηηοισικαὶ τῆς ἐν γένει τούτε κατασάσσεις τοῦ πολιτισμοῦ.]

Πρὸ πάντων ἔχε τοῦ Θεοῦ τὸν φόβον εἰς τὸ νοῦν σου
καὶ πρόσεχε καὶ φύλαττε τὰς ἐντολὰς τὰς τούτου:
γινώσκει γάρ ως πλαστούργος κρυπτὰ τὰ τῶν ἀνθρώπων,
ἐλέγχει καὶ τοὺς λογισμούς, δικάζει καὶ τὰς πράξεις,
καὶ φανεροῖ καὶ τὰ κρυπτὰ καὶ τοὺς κακοὺς κολάζει,
τοὺς δὲ καλοὺς εὔεργετεῖ καὶ φίλους ὀνομάζει.

Ως θέλεις νὰ ἔνι ὁ φίλος σου, παιδίον μου, πρὸς ἐσέναν,
τοιοῦτος ἃς εἶσαι πρὸς αὐτὸν καὶ οὐ μὴ σὲ λείψῃ φίλος·
ὅταν δὲ θέλης κτήσασθαι πρὸς ἄνθρωπον φιλίαν,
πολυπραγμόνει, μάνθανε, ψηλάφα, κατερώτα
τὴν γνώμην καὶ τὴν φρόνησιν καὶ τὴν ὑπόληψίν του,
μᾶλλον ἀν εἶχε πρὸ ἐσοῦ φίλον, καὶ πῶς τὸν εἶχεν,
καὶ ποταπὴν ὑπόληψιν ἔδειξε πρὸς ἑκεῖνον·
καὶ ἀν μάθης ὅτι καθαρὰν ἐφύλαξεν ἀγάπην,
καὶ δόλον οὐκ εἰργάσατο καὶ ὑπόκρισιν οὐκ εἶχεν,
τότε πληροφορήθητι καὶ δέξου τὸν ώς φίλον,
εἰ δὲ εἰς τὸν πρῶτον ἔσφαλε καὶ οὐκ ἔστερξε φιλίαν,
φεῦγε αὐτόν, ώς δύνασαι, καὶ ἀποχωρίσθησαι τὸν.

Πᾶν ἀγαθὸν καὶ χρήσιμον καὶ μάνθανε καὶ λάλει,
ἄκουε πάντα συνετῶς καὶ χώριζε τὸ κρείττον.
Μὴ προλαμβάνῃ ἡ γλῶσσα σου ποτὲ τὸν λογισμόν σου,
πολλοὺς ἀπὸ συναρπαγῆς ἀπώλεσεν ἡ γλῶσσα.

Δι' αύτό, παιδίν μου, πρόσεχε πρῶτον καλά καὶ σκόπει
καὶ τότε λάλει δλιγοστά καὶ μεμελετημένα.

Γίνωσκε· τιμιώτερον τῆς ἀρετῆς οὐκ ἔνι,
τὸ κάλλος γάρ ἡχρείωσαν ἡ νόσος καὶ τὸ γῆρας,
πολλάκις καὶ τὰ χρήματα βλάπτουν οὐκ ὠφελοῦσιν·
ἡ δ' ἀρετὴ κάν καὶ γηρᾶ γίνεται λαμπροτέρα,
κέρδος γάρ ἔχει μέγιστον τὴν ἄνω βασιλείαν.
Μὴ προτιμᾶσαι συγγενοῦς ἀγάπην παρὰ φίλου,
μηδὲ συγκρίνης πρόσωπα γνησίων καὶ μακρόθεν,
σύγκριν' ἀγάπην καθαράν καὶ προτίμου παρ' ὅλα,
τίποτ' οὐκ ἔνι ἀντάλλαγμα πρὸς καθαράν ἀγάπην.

Θλῖψίν τινος καὶ συμφοράν ποτὲ μὴ δνειδίσῃς,
ὅτι τὸ μέλλον ἀδηλον, κοινὴ ἡ πάντων τύχη.
Ἄν δύνασαι νὰ εὑρεγετῆς καὶ ὃν εύπορῆς χαρίζειν,
καλῶς δίδε καὶ χάριζε, ἵνα σ' εὐχαριστῶσι·
καλός καὶ μέγας θησαυρὸς χάρις ὀφειλομένη.
Πρὸς πάντας γίνου εύδηλος καὶ ταπεινὸς καὶ πρᾶος,
ἄνθρωπον γάρ κενόδοξον τίς νὰ τὸν ἀγαπήσῃ;

"Οταν σὲ στήσουν εἰς ἀρχὴν καὶ πιάσῃς ἔξουσίαν,
καλοὺς ἀνθρώπους φρόντιζε νὰ στήσῃς συνεργούς σου.
Τὴν ἀρετὴν καὶ παιδευσιν ἀγάπα καὶ τὴν γνῶσιν,
πλούτου παντὸς ἐπέκεινα καὶ θησαυρῶν μεγάλων.
Τὴν φρόνησιν ἐπιμελοῦ, παιδίν μου, παρὸ πάντα,
ὅ νοῦς γάρ μέγας θησαυρὸς ἐπέκεινα τῶν ὅλων
καὶ εἰς τόπον δλιγούτσικον ἔνι προσχωρημένος.

Τοῦτο δὲ πρέπει γνώριζε τὸν κατ' ἀλήθειαν ἄνδρα,
ὅπόταν τύχῃ εἰς πόλεμον νὰ πολεμήσῃ ὡς ἄνδρας,
καὶ ὃν ζήσῃ, ζῇ μετὰ τιμῆς καὶ προκοπῆς μεγάλης,
εἰ δ' ἀποθάνει, ἀπέθανε κάν οὕτως κάν ἀλλοίως·
καλλίων γάρ ἔνι δ θάνατος μετὰ τιμῆς, παιδίν μου,
παρὰ τὴν ἀτιμον ζωὴν καὶ τὴν ἡπορημένην.

("Έκδοσις Ν. m. Le grand Bibliothèque Grecque Vulgaire, I
Paris 1880, σελ. 1 καὶ ᾧδε.)

Η ΠΕΡΔΙΚΑ

Γ' Ο Πουλολόγος είναι ποίημα ἐκ στίχ. 650. Ο βασιλεὺς ἀετὸς ονυματο-
τεῖ κατὰ τὸν γάμους τοῦ νιοῦ τὸν μέγα συμπόσιον, εἰς τὸ ὄποῖον καλεῖ
ὅλα τὰ πιγρά. Ἐρῆται τρώγοντα καὶ πίνοντα, φιλονικοῦν μεταξύ των, ὑβρί-
ζοντα τὸν ἀντιπάλον καὶ ἐπαιροῦν τὰ προτερήματα των. Οἱ ἀετὸς τέλος
μὲ τὴν ἀπειλήν, ὅτι θὰ φέρῃ τὸν ἴεραπα καὶ τὸν γυπαετὸν τὰ σπαδάξοντα
τὸν φιλονικοῦντας ἐπιβάλλει τὴν τάξιν, καὶ ἔτοι μὲ ταῦτα τελειώνει τὸ
συμπόσιον. Οἱ Πουλολόγος ἐγράψη περὶ τὰ μέσα τοῦ Ιησοῦ αἰῶνος παρ' ἀ-
γνώστου καὶ διαρρέει διὰ τὴν καθαρότητα τῆς δημοτικῆς γλώσσης. Αἱ
ἀρεταὶ τῆς περδικᾶς σωματικαὶ καὶ ψυχικαὶ ἐμφανίζονται τόσον ζωγραφαὶ
σοσον καὶ εἰς τὰ καλύτερα ἔργα τῆς Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας.]

Στίχ. 170. Εύθυς γυρίζει ἡ πέρδικα καὶ λέγει τὸ δρτύκιν :

—'Ἐγώ τὰς κάλτσας τὰς φορῶ εἶναι ἀπὸ σκαρλάτο, ',
ἔχω καὶ χείλη κόκκινα, μαῦρα μάτια ώραῖα,
καὶ πρέπουνε οἱ κάλτσες μου, μᾶλλον καὶ τὸ μανδί μου,
κι αὐτὸ φορῶ κατάσαρκα ἔνθα γοῦν καὶ ἀν εἶμαι.
Πρέπουν με καὶ τὰ ροῦχα μου ὡς εὔγενὴν γυναῖκα,
τὸ νὰ φωνάζω πάντοτε εἰς ὅλα τ' ἀκρωτήρια,
εἰς τὴν γλυκεῖαν τὴν αὐγὴν τὴν γλυκοδροσισμένην
ἀνθοβολοῦν τὰ ἄνθη τῆς καὶ κηλαδῶ, ὡς οἴδας².
Πουλίτσια ἐποίησα μονόκοιλα³ εἰκοσάδα,
καὶ περπατάρης ἀσεβῆς δλίγον κατ' δλίγον
ἐπῆρεν μου τὰ δώδεκα, ἔκαψε τὴν καρδιάν μου,
ἐκάην ἡ καρδίτσα μου, ἐπόνεσα ὡς μάννα.
Φοιβοῦμαι γοῦν ἡ ἄθλια καὶ τρέμω καὶ δειλίω
δποθεν στέκω, κάθομαι πολλάκις μετ' ἐκεῖνα,
πάντα διδάσκω, παραινῶ τὰ ἄλλα μου πουλία
νὰ κάθουνται εἰς πλάγι μου, μὴ τὰ βρῇ περπατάρης,
κι ἀλίμονον ἐπάρη τα καὶ κάψη τὴν καρδιά μου.
Ἐμένα πάλ¹ οἱ βασιλεῖς εἰς γεῦμαν τους μὲ τρώουν
κι οἱ ἀρχοντες οἱ εὔγενεις εἰς πρόγειμαν καὶ δεῖπνον
καὶ πλούσιοι ήθέλασιν, πτωχοὶ καὶ νὰ μὲ εἶχαν,
καὶ μὲ ζωὴν καὶ θάνατον οἱ πάντες ἀγαποῦν.

Πουλολόγος

¹ Κόκκινον βασ. χρῶμα.

² Γνωρίζεις.

³ Εἰς μίαν κοιλίαν, εἰς μίαν ώστοκίαν.

ΑΠΟ ΤΗΝ ΔΙΗΓΗΣΙΝ
ΠΑΙΔΙΟΦΡΑΣΤΟΝ ΤΩΝ ΤΕΤΡΑΠΟΔΩΝ

{ «'Η παιδιόφραστος διηγησις τῶν τετραπόδων ζώων» είναι μακρόν αλληγορικὸν ποίημα μὲ διδακτικὸν χραστήρων, ἐξ 1089 σιγών, τὸ δρόπον ἑγράφη κατὰ τοὺς τελευταῖους αἰῶνας τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας ἀπὸ ἄγροστον Βυζαντινὸν λόγιον.

‘Υπόθεσίς του εἶναι ἡ ἔξηζη:

‘Ο λέων, βασιλεὺς τῶν τετραπόδων, καλεῖ εἰς συνέλευσιν τὰ ἄλλα ζῷα πρὸς τὸν οὐρανὸν νὰ ἔξομαλύνῃ τὰς διαιροδιάς των καὶ ν’ ἀποκαταστήσῃ τὴν εἰρήνην εἰς τὸ οὐρανὸς του. Εἰς τὴν συνέλευσιν ἔσαστον ζῷον ηρζισε νὰ ἔξαίῃ τὰ προτερογένητα του καὶ νὰ φέγγῃ τὰ ἐλαττώματα τοῦ ἄλλου. Πρὸ τῆς λογομαχίας αὐτῆς δὲ λέων διακόπτει τὴν συνεδρίασιν τῆς συνέλευσεως, καὶ λένει ἡ ἀγαπωνὴ μεταξὺ τῶν ζώων. ‘Αμέσως τὰ ζῷα περιῆλθον εἰς οῆσιν καὶ κατεσπαράσσοντο καθ’ ὅλην τὴν ἥμέραν μέχρι τῆς νυκτός, ὅτε ἐναπέμειραν ὅσα κατώθισσαν νὰ διασωθοῦν.

Κατωτέρῳ παρατίθεται ἐκ τοῦ ποιήματος οἱ στίχοι οἱ ἀναφερόμενοι εἰς τὴν λογομαχίαν τοῦ κυρίου καὶ τῆς ἀλιόπεζος.]

‘Ο κύων δέ, ὡς ἥκουσεν τοῦ πονδικοῦ λαλοῦντος τὸ ὄνομα, τὸν ἔπαινον καὶ τὴν τοιαύτην φήμην, ἀψός, γοργὸς ἐπήδησεν, ἐστάθην εἰς τὸ μέσον, καὶ πρὸς τὸν κάτην* ἔτεινεν καλούς τοιούτους λόγους:
«Ἐδά κρατεῖ μ’ ἡ ἐντροπὴ καὶ ἡ ὑποταγὴ μου—
ἀμμὴν ν’ ἀλίσκω σε δαμίν,¹ νὰ ’χαψα τὴν οὐράνη σου,
καὶ νὰ σὲ ἀκροτίναξα μέσον τοῦ συνεδρίου,
ἐσέναν καὶ τὴν ἀλουποῦν τὴν μακροσυραδάτην,
τὴν πνίγουσαν τὰς ὅρνιθας καὶ τὰ μικρὰ πουλία,
ποὺ πνίγει τὰ ἐρίφια καὶ τὰ μικρὰ ἀρνία,
καὶ τὰ μὲν τρώγει ἡ κακίστη, τὰ δ’ ἄλλα πίνει αἷμα,
καὶ πολεμεῖ μέγαν κακὸν καὶ πλεῖόν τε ζημίαν
καὶ ἀδικίαν ἄπειρον εἰς τοὺς πτωχοὺς ἀνθρώπους».
‘Ο κάτης ἐφοβήθηκεν, φεύγει ἀπὸ τὸ μέσον,
ἐξῆρθεν καὶ ἐστάθηκεν μετὰ τοῦ συνεδρίου.
‘Ακούσασα ἡ ἀλωποῦν τὰς ὅβριτας τοῦ σκύλου

¹ Νὰ σὲ συλλάβω δλίγον.

ἐν ταπεινῷ τῷ σχήματι εἰσῆλθεν εἰς τὸ μέσον,
καὶ πονηρὰ καὶ τροπικὰ ἐφθέγξατο τοιαῦτα:

«Τί ἔναι, σκύλε, τὸ λαλεῖς, τί ἔν' τὸ τζαμπουνίζεις;
σκύλον σὲ λέγουν ὄνομα, ἀληθῶς σκύλος εἶσαι,
καὶ γάρ κατὰ τὸ ὄνομα ἔχεις τὴν πολιτείαν¹».

Καὶ ταῦτα μὲν ὡς ἥκουσεν τῆς ἀλωποῦς λεγούσης,
προσμειδιάσας ὑστερον τούτους τοὺς λόγους εἶπεν:
«Ἐξέβης, ἢ κύρ’ ἀλωποῦ νὰ μᾶς φιλοσοφήσῃς;
ποῦ ἔμαθες τὰ γράμματα, ποῦ ἔμαθες τὴν τέχνην,
γραμματικήν, ῥητορικήν, οὕτως νὰ συντυχαίνῃς;
κ’ ἐπάνω εἰς τὴν δύναμιν καὶ φόβον βασιλέως
καὶ τῶν λοιπῶν τὴν ἐντροπὴν πολλά μοῦ συντυχαίνεις.

λέγω ν’ ἀφήσω τὰ πολλά, νὰ παραβλέψω πάντας,
νὰ σύρω τὸ δερμάτιν σου, νὰ εὔρω τὴν οὐράν σου,
καὶ νὰ τὸ δώσω τὸν γναφεά, τὸν δερματογουνάρην,
νὰ σὲ δαμάσῃ ἢ ἀσβεστος καὶ νὰ σὲ κάψῃ ἢ στύψις,
καὶ νὰ ξεχάσῃς τὴν πολλὴν ψυχὴν φιλοσοφίαν».

Στραφεῖσα ἢ ἀλώπεκα τὸν σκύλον ταῦτα λέγει:

«Πολλά πολλά ’περαίρεσαι, σκύλε μαγαρισμένε,
Πολλά καυχᾶσαι, φλύαρε, σαλιαρομυξάρη·
καυχᾶσαι ὅτι κυνηγᾶς λαγούς καὶ ἄλλα ζῶα,
πέρδικας καὶ χηνάρια καὶ ἄλλα τῶν ὀρνέων,
καὶ ἀγαποῦν σε τὰ πολλά καὶ δμαλίζουσίν σε.
ἄλλ’ ὅταν σ’ εὔρουν εἰς μικρὸν πταίσιμον εἰς τὸ σπήτιν,
καὶ κλέψῃς τίποτε νὰ φάς ἢ τίποτε νὰ ’γγίσῃς,
ραβδέας, ἀποπατητάς μεγάλας σε φορτώνουν.
εὶ δὲ πολλάκις, μιαρέ, συμβῇ καὶ ψωριάσῃς,
εἰς σπήτιν ἄλλο δὲν χωρεῖς ούδ’ εἰς αὐλὴν ἐμπαίνεις,
οὐδὲ καλὸν λόγον ἀκοῦς ούδὲ ἐπωνυμίαν,
(ἄλλ’ ὅπου ὑπάγης καὶ σταθῆς, ἄλλον ούδὲν ἀκούεις)
εὶ μὴ τὸ—ὅλοι δότε τον, ὅλοι λιθάζετέ² τον,
διότι μαγαρίζει μας ὁ σκύλος ὁ ψωριάρης—
καὶ κροῦν³ σε ἄλλοι ἀπεδῶ καὶ ἄλλοι ἀπεκεῖθεν

¹ συμπεριφορά.

² πετροβολεῖτε.

³ κτυποῦν.

καὶ τυμπανίζουν σε κακά, ἔως οὗ νὰ ψοφήσῃς,
καὶ δένουν σε μὲ τὸ σκοινὸν ὡς καταδικασμένον,
καὶ σύρνουν σ' ἐκ τὸν τράχηλον καὶ πᾶν σ' εἰς τὴν κοπρέαν,
οἱ μὲν λιθοβιολοῦσί σε, οἱ δὲ ραβδοκοποῦν σε,
σκοτώνουν σε κι ἀφήνουν σε, καὶ τὰ δρνέα τρῶν σε.
ταῦτα δέ εἰσιν τ' ἀγαθὰ καὶ τὰ καλὰ τὰ ἔχεις,
καὶ ὑπεραίρεσαι πολλὰ καὶ καυχᾶσαι μεγάλα».

'Ο κύων ἐντραπεὶς μικρὸν τῆς ἀλωποῦς τοὺς λόγους
παραμερεῖς ἐστάθηκεν πικροχολιασμένος,
καὶ λόγους ἀπεφθέγξατο καὶ ρήματα τοιαῦτα :

«'Αλωποῦ τρυπολόγισσα, βουνοαναθρεμμένη,
οὕποτ' ἡμέραν θεωρεῖς οὔτ' ἥλιον ἐβλέπεις
εἰς βάθη σκοτεινότατα, εἰς χάσματα μεγάλα,
ἐπεθυμεῖς καὶ τὸ νερὸν δι' ὅλης τῆς ἡμέρας'
τότε τὴν νύκταν νὰ ἐβγῆς καμένη ἀπὸ τὴν δίψαν,
νὰς εὔρης πούπετα νερὸν καὶ νὰ τὸ ἀποφρύξῃς,
καὶ εἴ τι φᾶς καὶ εἴ τι πῆγις καὶ δσα κι ἄν κοιμᾶσαι,
οὐδὲν σὲ λείπει πώποτε ὁ φόβος καὶ ὁ τρόμος.
Ἐγὼ δὲ ἀνατρέφομαι μέσα εἰς τοὺς ἀνθρώπους,
εἰς οἴκους τοὺς βασιλικοὺς καὶ εἰς αὐλάς ρηγάδων,
κ' εἰς ἄρχοντες νὰ κυνηγῶ, εἰς πάντας καβαλλάρους.
ταγίζουν με χλωρά, πνικτά καὶ ὀψημένα κρέη,
καὶ βάνουν με τραχηλικὸν χαντρατοκουδουνάτον,
καὶ κυνηγοῦσιν 'λάφια, λαγούδια, χοιρίδια'
ἀκόμη καὶ τὰ δυνατά τὰ ζῶα τὰ μεγάλα,
ἄπερ οὐδύναμαι κρατεῖν ἀλλ' οὐδὲ καταβάλλειν'
μὲ τὰς φωνάς μου ἔξυπνῶ, καὶ τρέχουσιν καὶ φεύγουν,
καὶ πάλιν τὰ περδίκια καὶ ἔτερα πουλία.»

'Ως ἥκουσεν ἡ ἀλωποῦ τοιαῦτα φθεγγομένου
πάλιν τοῦ σκύλου λέγοντος καὶ ὑπερφυσιῶντος,
ἔφησεν πάλιν καὶ αὐτὴ καὶ πρὸς τὸν σκύλον λέγει :

«'Αρκεῖ σε, σκύλε φλύαρε, μιαρὲ, ψεματάρη,
αἰσχύνθητι, ἐντράπητι, ἄφες νὰ είπῃ καὶ ἄλλος».
Τότε λοιπὸν ἔξέβηκεν ὁ σκύλος ἐκ τὴν μέσην,
καὶ ἡ ἀλωπεκ' ἔστησεν μέσον τοῦ συνεδρίου.
'Ο λαγωός ὡς ἥκουσε ἐκεῖ τὸ ὄνομά του,

έπήδησεν κ' ἐστάθηκεν τῆς ἀλωποῦς πλησίον.
 «χαρά' σ τὴν τὴν κυρ' ἀλωποῦ, χαρά' σ τὴν τὴν κορδόναν,
 ύγειαν' σ τὴν μαστόρισσαν καὶ τὴν συντρόφισσάν μου
 καὶ τὴν λογιωτάτην μου καὶ φιλοσοφωτάτην,
 ὅπου ἐκαταδίκασεν σκύλον τὸν μαγαρίτην
 καὶ ἐκατέβαλεν αὐτόν, κόψας τὴν ἔπαρσίν του.

(**Εκδοσις G. Wagner, Carmina graeca medii aevi. Lipsiae 1874,*
σελ. 147, 151)

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΑΠΟ ΤΟΝ «ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ» ΔΙΓΕΝΗΝ ΑΚΡΙΤΑΝ

[Τὰ ποικίλα ἀκριτικά τραγούδια ἔζημπησαν καὶ τὴν ἀκμήν τοῦ μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ τὰ μεγάλα κατορθώματα τῶν Ἀκριτῶν, μεταξὺ τῶν δύοιών την πρώτην θέσιν κατέχει δὲ Βασίλειος Διγενῆς Ἀργίτας.

Βραδύτερον διάφοροι λόγιοι ἐπεξειδοῦσαν καὶ νέα συγχορεύσουν τὰ δημιουρικά ἀκριτικά τραγούδια, διασκενάζοντες αὐτὰ εἰς ἔτιδιον ἐπος. Τοιαῦτα μακρότερα ἔπη, διασκενασθέντα ἀπὸ ἀγρώστους λογίους, ἥρζοισαν νέα κυνηγοφοροῦντα εἰς ἀντίγραφα ἀπὸ τοῦ δεκάτου αἰώνος καὶ ἔφεξῆς.

Νειρόγραφον εἶναι τὸ 1875 εἰς Τραπεζοῦτα ἔφεσεν εἰς φῶς ἐν τουδιότοις ἐπος μὲν ἦρων τὸν Βασίλειον Διγενῆς Ἀργίταν. Μετὰ ταῦτα εἴναι δηθῆσαν ἄλλα χειρόγραφα, τῶν δύοιών τελειώτερον εἴραι τὸ εἶναι τὸ 1881 εἰς τὴν Ἀρδον καὶ ἐκδοθὲν ἀπὸ τὸν Ἀρτ. Μήταργην (ἐν στίχων 4778).

Ἡ ὑπόθεσις τοῦ ποιημάτου τούτου εἴραι ή ἔστι : «Ο γριοταρὸς βασιλέως τῆς Σνγίας Ἀρδούριος ρυμψάνει τὴν κόσμην τον μὲ ἔτα Ἀγαθοῦρον Ἐκάρην τῆς Σνγίας. Ἐξ ἀντῶν γεννᾶται νίσις ὀρμασθεῖς Διγενῆς (ὧς καταγόμενος ἐκ δύο γενῶν). Οὗτος ἀπὸ μυριάς ἡλικίας φαίνεται ἀξιωθάματος. Αιδεκεστής ἔπειτεν ἀνεργοφορικά κατορθώματα εἰς κυρήγιον ἀγρίων θηρίων. Ἐπειά νικᾷ πλέοντας ἀπελάτας (ληστάς) τοὺς δύοις την παρὰ μὲ τὸ ρόπαλό του. Ἀρδωθεὶς λαμφάρει ὡς σύνηγον τὴν Εβδομάδαν, κόσμην τοῦ στρατηγοῦ Δούρα. Ο Ἀργίτας συνοδεύμενος ἀπὸ τὴν σύνηγόν του συνεργάζει τὸν ἥρωιν τὸν βίον, τῷον δὲ εἴραι ή φήμη του, ὅστε δὲ ἀντοχήσιωρ Ρωμαῖος ἔρχεται νά τὸν ἐπισκεψῇ καὶ τοῦ ἀποτέμει μεγάλας τιμᾶς. Τέλος μετὰ μακρὰν σειρὰν θαυμασίων κατορθωμάτων ἀποσύνεται εἰς περισσαλλές ἀνάκτορον, τὸ δύοιον κτίζει εἰς μαγευτικὴν θέσιν παρὰ τὸν Ἐνθράτην.

Τοῦ ἔπου τούτου παρατίθεται κατωτέρῳ δύο ἀποσπάματα ἐκ τοῦ χειρογράφου τῆς Ἀρδούν.]

Α'. MONOMAXIA ΔΙΓΕΝΗ ΚΑΙ ΜΑΞΙΜΩΣ

[Ο Διγενῆς ἐνίκησε τοὺς ἀνδρεῖς ἀπελάτας, τὸν Φιλόπαππον, τὸν Ἰωαννίνον καὶ τὸν Κίρραυον. Κατὰ συμβούλην τούτου τοῦ γέροντος Φιλόπαππον πείθουν οὗτοι τὴν ἀρχηγὸν τῶν ἀπελάτων ἀμαζόρα Μαξιμῶ, συγγενῆ των, νά πολεμήσουν ὅλοι μαζὶ τὸν Διγενῆς Ἀργίταν. Ο στρατὸς τῆς Μαξιμῶς φθάνει εἰς τὸν ποταμὸν Εδρόπατην, εἰς τὴν ἀπέραντη ὅχθη τοῦ δύοιν μόνοις σιένεται· δικενῆς ἀναμένεται αὐτοῖς. Ο Διγενῆς περὶ τὸν ποταμὸν, νικᾷ ἐν μορμαζή τὴν Μαξιμῶ καὶ τρέπει εἰς φυγὴν τοὺς ἀπελάτας. Ο Διγενῆς ἔλεσι τὴν Μαξιμῶ καὶ δὲν τὴν φονεύει, δέχεται δὲ καὶ παράκλησί της νά μορμαζήσῃ καὶ πάλιν μαζὶ τῆς τὴν ἐπομένην.]

Στίχ. 3714. Καὶ εἰς τὴν τέντα¹ μου ἔλθων ἔξεβαλον τὰ δπλα,

¹ Σκηνή.

ένεδυσάμην παντελῶς πτενώτατον¹ μαχλάμι²,
 καὶ ἡ χλαμὺς ἐφαίνετο βασιλικὴ πορφύρα·
 ἔβαλον σγοῦρον³ κόκκινον, εῦμορφον καμυλαύχιν,
 καὶ ἵππον μετεσέλισα⁴ δάγαλλον⁵, ἀστεράτον,
 ὃς εἶχε γνώμην κάλλιστον ἐν ταῖς ἀνδραγαθίαις·
 σπαθίν, σκουτάριν⁶ ἔλαβον καὶ βένετον⁷ κοντάριν,
 τὸν ποταμὸν ἐπέρασσα, . . . ίστάμην ἀναμένων.

Καὶ ὅταν ἡμέρα γέλασε καὶ ἥλιος ἐφάνη
 καὶ τότε μόνη ἡ Μαξιμῷ ἐφάνη εἰς τὸν κάμπον·
 ἵππον ἐκαβαλλίκευεν ἀσπρὸν ὥσπαν χιόνιν.
 Τὰ τέσσαρα ὀνύχια τοῦ δηλωθέντος ἵππου
 βαμμένα δλα ἥσασιν κίτρινα μὲ τὸν κρόκον⁸.
 λωρίον⁹ θαυμαστότατον καὶ κατωχυρωμένον,
 ἀπάνω στὸ λωρίκιον¹⁰ λαμπρὸν ἐφόρει ροῦχον,
 πολύτιμον καὶ θαυμαστὸν διὰ λιθομαργάρων¹¹.
 ἐν τῇ χειρὶ ἔβασταζε πολλὰ λαμπρὸν κοντάρι,
 κοντάριν ἀραβίτικον, βένετον, χρυσωμένον,
 σπαθίον εἰς τὴν μέσην της, ἀρτάχιν¹² εἰς τὴν σέλλαν,
 σκουτάρι ἕκράτει ἀργυρόν, γύρωθεν χρυσωμένον,
 στὴν μέσην εἶχεν λέοντα ὄλόχρυσον ἐκ λίθων
 καὶ διὰ τάχους ἥρχετο, διὰ νὰ πολεμήσῃ.

Ταύτης ἐγὼ πρὸς ὑπαντὴν ἐκίνησα εὐθέως,
 καὶ πλησιάσαντες δόμοῦ ἥσπάσθημεν ἀλλήλους,

¹ φτενός, διαφανῆς.

² χλαμὺς.

³ σγουρός, οὐλος.

⁴ ἵππεύω.

⁵ πυρρόθριξ.

⁶ ἀσπίς.

⁷ κυανοῦς.

⁸ εἰδος κρομμοειδοῦς φυτοῦ μὲ κίτρινα ἄνθη.

⁹ θώραξ.

¹⁰ μικρὸς θώραξ.

¹¹ μαργαρίτης.

¹² ξίφος μέγας.

εἶτα ἀπεχωρίσθημεν λαλήσαντες τοὺς ἵππους
 ἄνω καὶ κάτω πρὸς μικρὰν διαδραμόντες ὥραν.
 Οἱ δύο προσυπαντήθημεν διὰ τῶν κονταρίων
 καὶ ἐκ τῶν δύο οὐδαμῶς τις ἐκρεμνίσθη τότε,
 καὶ χωρισθέντες παρευθύς ἔβγάλαμεν τὰς σπάθας
 καὶ κρούόντες ἐνστατικῶς¹ ἐπέσαμεν οἱ δύο.
 Ταύτην ἔγω, ὅ βέλτιστοι, κατὰ πολλὰ λυπούμην,
 ἀνδρῶν γάρ εἶναι ὅνειδος οὐ μόνον νὰ φονεύσουν,
 ἀλλὰ οὐδόλως πόλεμον νὰ στέσουν μὲ γυναῖκας·
 αὕτη δὲ ἡτο δόνομαστὴ ἀπὸ τοὺς ἀνδρειωμένους,
 καὶ δι' αὐτὴν τὴν ἀφορμὴν τὸν πόλεμον ἐπῆγον·
 χεῖρα δ' αὐτῆς τὴν δεξιὰν πλήσας ἐν τοῖς δακτύλοις
 λοιπὸν ἐπεσεν εἰς τὴν γῆν ἡ σπάθη, δῆπου εἶχεν,
 τρόμος ἐκείνην ἐπιασεν, μεγίστη δὲ δειλία.
 Ἐγὼ δὲ ἔξεφώνησα, Ω Μαξιμώ, μῆν τρέμης,
 νὰ σ' ἐλεήσω δισπερ γυνὴν καὶ κάλλος στολισμένην,
 ἀλλ' ἵνα γνωρίσῃς τίς εἰμὶ σαφέστερον ἐξ ἔργων,
 ίσχύν ἐμὴν ἐνδείξω σοι ἐπὶ τῷ σῷ τε ἵππῳ·
 καὶ τὸ σπαθί μου ἐσήκωσα στὸ ἄλογον ἀπάνω,
 καὶ εἰς νεφρούς τὸ ἔδωσα, ἔχωρισα στὴν μέσην.
 Ἐκείνη ἀναπήδησε πολλὰ τεταραγμένη,
 ἐπαρακάλει πάμπολλα, θερμῶς ἐκδυσωποῦσα²:
 Ἐλέησον, αὐθέντα μου, τὴν σὴν ἀχρείαν διούλην
 καὶ ἔχεις ἀνδρείαν ἐκ Θεοῦ καλήν, χαριτωμένην.
 Ἐλέησόν με αὐθέντα μου, τὴν καταπλανεμένην . . .

¹ Ἐκ τοῦ συστάθην.

² Παρακαλοῦσα.

Β'. ΤΟ ΠΑΛΑΤΙ ΤΟΥ ΔΙΓΕΝΗ

[*Ὀ Διγενής, ἀφοῦ ὑπέταξεν δὲν τοὺς ἀντιπάλους τον, ἔκτισε παρὰ τὸν
Εὐφράτην ἐν μέσῳ ὁρμού δάσους τὸ παλάτι του, διὰ τὰ κατοικῆ τοῦ λοιποῦ.*]

Παλάτιν δ' ἔκτισε λαμπρὸν μέσον τοῦ παραδείσου,
τὸ κάλλος καὶ τὴν σύνθεσιν εἰπεῖν οὐκ ἔξισχύω.
Πάτους¹ μὲν εἶχε τέσσαρους δ' ἔμπροσθεν οἰκίσκος,
ὅπας χρυσομεσόκτιστος, περιηργυρωμένος.
Τριώροφος ἐτύγχανεν ὑψύτατός τε ἄγαν·
ἡ πόρτα δὲ ἡ ἔμπροσθεν ἦτο πολλὰ μεγάλη,
τὸ ὑψος μὲν ὥσει πηχῶν εἴκοσι καὶ τεσσάρων,
ὑπερνικῶντες καλλονήν πολλὴν τοῦ διαχρύσου.
"Ἐνδοθεν τούτου ἔτερος κατεσκευάσθη οἶκος
τὸ ὑψος μὲν ὥσει πηχῶν εἴκοσί τε καὶ δύο
κεκοσμημένος πάντοθεν ἐν χαλκοτάτῳ εἴδει,
ἐκ λίθων μὲν βασιλικῶν ἐρηρεισμένος² ὅπας.
Τοσοῦτον δὲ ἐστὶλβωσαν τοὺς λίθους οἱ τεχνῖται,
ὅστε ὅποι ἔφαίνοντο πορφύρα³ τε καὶ βύσσον⁴.
Τὰ ὑπερῷα ἄπαντα χρυσοκατασκευάστο,
ἡ στέγωσις δὲ πάντοθεν ἦτο κεχρυσωμένη.
Εἶχε καὶ ἔργα θαυμαστὰ διάφορα ποικίλα,
τὰ ἔσω ἥσαν πλουμιστὰ μετὰ τιμίων λίθων,
αἱ δὲ θυρίδες ἄπασαι τοῦ πανευφήμου οἴκου
μεγάλαι μὲν καὶ θαυμασταὶ καὶ λαμπεραὶ ὡς φῶτα,
διατὶ εἶχον μάλαγμα⁵ καθαρὸν τῆς Ἀραβίας χώρας.
Σταφύλια μὲ τὰ κλήματα εἶχον κεχρυσωμένα,
οἱ στύλοι δὲ οἱ ἄπαντες κεχρυσοστολισμένοι,
ὡς πάντα καταλάμποντα ἀπὸ τῆς λαμπηδόνος.

¹ Ὁροφάς.

² Στηριγμένος.

³ Βασιλικὸν ἔνδυμα, βαμμένον μὲν βαθυέρυθρον (πορφυροῦ) χρω-
ματισμόν.

⁴ Εἶδος λεπτοτάτου βάμβακος (φυτικὴ μέταξα).

⁵ Μάλαμα, χρυσόν.

Κι δταν μὲν ὁ ἥλιος ἔδιδε τὰς ἀκτῖνας,
πυρωδεστάτην ἔλλαμψιν ἔπειμπε τὸ χρυσίον,
τὰς ὅψεις πάντων τῶν ἐκεῖ ἔτερπε τυγχανόντων.
Τὸν ὄροφον ἐστόλισεν ἐκ λίθων καὶ μαργάρων,
μετά χρυσίου καθαροῦ ἄπαντα συσκιάσας·
τὸ ἔδαφος ἐκάλυπτε μετά τιμίων λίθων,
τὸν τοῖχον καὶ τὸ ἔδαφος ἐστόλισεν ὡραίως,
μέσον δὲ τούτων ἔβαλε σφαιροειδῆ τε λίθον,
ἐκεῖνος δὲ λίθος ἔλαμψεν ὥσπερ τὴν λαμπηδόνα
καὶ ἔλαμψεν ἐν τῇ νυκτὶ φῶς εἰς τὸν οἶκον δόλον.
Τὰς πόρτας του ἐλάμπερυνε μὲν καθαρὸν χρυσίον,
μετά τῶν λίθων τορνευτὰς ἔκαμε τὰς θυρίδας.
Καὶ πλάκας εἶχε τορνευτὰς σ' ἐκεῖνο τὸ παλάτι,
σ' ἐκείνας ἀπάνω ἐστόρησεν τοὺς ἀπ' ἀρχῆς ἀνδρείους...
Καὶ τὸ νερὸν ἐσήκωσεν καὶ πήγαινεν ἀπάνω
ἐκ μηχανῆς τῆς ἑαυτοῦ¹, ὥστε λοιπὸν θαυμάζειν
όρωντας τούτου τὴν δόρμην ἀνωφερές² παράπαν.
Τὰ δένδρη τὰ εὔκαρπα εἰς μέρη τὰ τοῦ πύργου
ἔφύτευσεν ὁ Διγενής καὶ θαυμαστὸς Ἀκρίτης
καὶ ἀμπελῶνα θαυμαστὸν ἐποίησεν ἐκεῖσε,
τὸν ἔκαμεν εύσύνθετον, ὡραῖον καὶ εύμήκη,
εἴδη ἀνθῶν παντοδαπῶν τοῦτον ὑπερεκπλήσας³,
καὶ τῶν ἀνέμων αἱ πνοαί, τῶν δένδρων εύωδίαι,
αὐγὰ ταώνων⁴ καὶ λοιπῶν παντοδαπῶν δρνίθων
χαράν ἐποίουν θαυμαστὴν ὑπέρτερον τῷ τόπῳ
καὶ ἦν ὁ ἄνεμος ἡδύς, εὔοσμος τὸ παράπαν.
Ταῦτα δὲ ἀνδρικώτατος Ἀκρίτης ἐκτελέσας,
ἐν μέσῳ τούτων ἔκτισεν περικαλλῆ ναόν τε
εἰς ὄνομα τοῦ μάρτυρος μεγάλου Θεοδώρου...
• *Βασίλειος Διγενής 'Αρχίτας* ("Εξδ. Μηλιαράκη)

¹ Διὰ ἴδικοῦ του μηχανήματος.

² Πρὸς τὰ ἄνω.

³ Ὑπερπληρώσας.

⁴ Ο ταώς—τὸ παγώνι.

Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΔΙΓΕΝΗ

A'

[Τὴν ὑπεργάρθρωπον δύναμιν τοῦ Διγενῆ, ὡς τὴν ἐφαρτάσθη καὶ τὴν ἔφαλεν ἡ λαικὴ μοῖσα ἀπὸ τῆς βυζαντινῆς ἐποχῆς μέχρι σήμερον, ἐντρόπους ἡ κατωτέρω πορτικὴ παραλλαγὴ τοῦ ἀνηρικοῦ ἄστιτος περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Διγενῆ μετὰ σκληρὰν πάλην πρὸς τὸν Χάροπα.]

‘Ο Διγενής ψυχομαχεῖ κι’ ή γῆ τόνε τρομάσσει.¹⁵
Βροντᾶ κι ἀστράφτει διούρανδος καὶ σειέται οἱ ἀπάνω κόσμος
κι ὁ κάτω κόσμος ἄνοιξε καὶ τρίζουν τὰ θεμέλια,¹⁶
κ’ ή πλάκα τὸν ἀνατριχῖτ, πῶς θά τονε σκεπάσῃ,
πῶς θά σκεπάσῃ τὸν ἀητὸν τῆς γῆς τὸν ἀντρειωμένο.
Σπίτι δὲν τὸν ἐσκέπαζε, σπήλιο δὲν τὸν ἔχώρει,
τὰ ὅρη ἐδιασκέλιζε, βουνοῦ κορφές ἐπήδα,
χαράκι¹ ἀμαδολόγανε² καὶ ριζιμιὰ ἔκεούνειε.
Στὸ βίτσισμα³ ἔπιανε πουλιά, στὸ πέταμα γεράκια,
στὸ γλάκιο⁴ καὶ εἰς τὸ πήδημα τὰ λάφια καὶ τ’ ἀγρίμια.
Ζηλεύγει διούρος, μὲ χωσιά⁵ μακρά τονε βιγλίζει,
κ’ ἔλάβωσέ του τὴν καρδιὰ καὶ τὴν ψυχή του πῆρε.

Στίλπ. Κυριακίδου «Διγενῆς Ἀργίτας»

B'

[”Αλλὴ παραλλαγὴ τοῦ ἄστιτος δίδει ζωηγάρ εἰκόνα τῆς πάλης τοῦ Διγενῆ μὲ τὸν Χάροπα.]

Τρίτη ἐγεννήθη ὁ Διγενής, Τρίτη θὲ νὰ πεθάνῃ.
Στέλνει, φέρνει τοὺς φίλους του, ὅλους τοὺς ἀντρειωμένους,
νά’ρθη δι Μηνᾶς, δι Μαυραϊλῆς κι αὐτὸς ὁ γιός τοῦ Δράκου.
Καὶ πῆγαν καὶ τὸν ηύρανε στὸν κάμπο ξαπλωμένον.

¹ Βράχος.

² Ερριπτεν ως ἀμάδα.

³ Λύγισμα.

⁴ Τρέξιμον.

⁵ Ενέδρα.

Βογγάει, τρέμουν τὰ βουνά, βογγάει, τρέμουν οἱ κάμποι.
 — Σάν τι νὰ σ' ηῦρε, Διγενή, καὶ θέλεις νὰ πεθάνῃς;
 — Ουδόντα χρόνους ἔζησα εἰς τὸν ἀπάνω κόσμο,
 κανένα δὲ φοβήθηκα ἀπὸ τοὺς ἀντρειωμένους,
 τώρ' εἶδα ἔνα ξυπόλυτο καὶ λαμπροφορημένο,
 φορεῖ τοῦ ἥλιου τὰ μαλλιά, τῆς ἀστραπῆς τὰ μάτια·
 μὲ κράζει νὰ παλαίψωμε στὰ μαρμαρένια ἀλώνια
 κι ὅποιος νικήσ' ἀπὸ τοὺς δυό, νὰ παίρνῃ τὴν ψυχή του.
 Κ' ἐπῆγαν κ' ἐπαλαίψωμε στὰ μαρμαρένια ἀλώνια
 κι ὅθε χτυπάει ὁ Διγενής, τὸ αἷμα αὐλάκι κάνει,
 κι ὅθε χτυπάει ὁ Χάροντας, τὸ αἷμα τράφο κάνει.

«Ισογένια», Α' ἀρ. 13, σ. 227

ΤΟΥ ΑΡΜΟΥΡΗ

[“Ο αὐτοκράτωρ Θεόφιλος εἰς ἐκστρατείαν τὸν κατὰ τῶν Ἀράβων κατὰ τὸ ἔτος 837, κατέλαβε πολλὰς πόλεις τῆς Μεσοποταμίας, καὶ μεταξὺ τούτων καὶ τῆς Σοζόπειαν ἡ Ζάπετσα, ἰδιαιτέραν πατρίδα τοῦ ἄραβος κατίστηκε Μοτασέμ.

”Ira ἐκδικηθῆ τὸν Θεόφιλον ὁ Μοτασέμ διὰ τὴν καταστροφήν τῆς πατρίδος του, ἐπεζείρησε τὸ ἐπάμενον ἔτος ἐκστρατείαν εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, κατέστρεψε τὴν Ἀγκυραν, καὶ ἐποιήσκησε τὴν πόλιν Ἀμρούρ, γενέτειαν τοῦ Θεοφίλου, καὶ διὰ προδοσίας τὴν κατέλαβε. Ἐπηροδύθησε σφαγὴ καὶ αίγαλμασία τῶν κατοίκων καὶ διαρραγὴ δλων τῶν ἀναθημῶν των.

”Ἡ ἄλωσις τοῦ Ἀμρούριον ἐπροξένησε βαθεῖαν ἐπιύπωσιν καὶ συγκίνησιν εἰς διορ τὸ κοράτος τοῦ Βυζαντίου ἰδιαιτέρως δὲ ὁ αὐτοκράτωρ Θεόφιλος ἐδοκίνωσε μεγάλην πικρίαν καὶ λέγεται διὰ ἐκ τούτου προηῆθεν ὁ πρώτως θάρατός του τὸ 812.

”Αλλὰ καὶ εἰς τοὺς ἄλλους γειτονικοὺς λαοὺς τόσον μεγάλη ὑπῆρξεν ἡ ἐπιύπωσις, ώστε τὸ Ἀμρούριον ἐγένετο γρωστὸν εἰς δλῆρ τὴν Ἀρατολίρ, ἀζόμη δὲ ἀναρρέεται καὶ εἰς τὴν πολήσιν τῶν Ἀράβων καὶ τῶν Πεσσοῦ.

”Εἰς τὸ Βυζάντιον, ἡ καταστροφὴ τοῦ Ἀμρούριον καὶ οἱ τινηρόδοι κατόπιν ἀγώνες τῶν Βυζαντίων κατὰ τῶν Ἀράβων, ἐπὶ τοῦ διαδόχου τοῦ Θεοφίλου, Μικρᾶν Γ', στίτινες ἐστέρθησαν μὲ τὴν λαμπρὰν νίκην τὸ 853, ἔδωκαν, ὡς ἐπεστήριξεν ὁ καθηγητὴς H. Gregoire, τὰ στοιχεῖα διὰ τὴν σύνθεσιν περὶ τὸ 860 τοῦ ἄσματος τοῦ Ἀρμούρη. Εἰς τὸ ἄσμα, δὲ Ἀρμούρης ἡ τὸ Ἀρμούρου πονήρια ὁ αὐτοκράτωρ Μικρᾶς Γ'.

”Μὲ τὴν προφορούμενήν παραδόσιν ἐσώθη τὸ ἄσμα μέχρι σήμερον εἰς διαφόρους παιανίλαγάς. Ἐσώθη δῆμος καὶ ἐν τοῖς χειρογράφοι τοῦ Ιησοῦ αἰδορος εἰς 200 στίχους.

”Κατωτέρω παρατίθεται ἡ δημιόδης παραλλαγὴ τοῦ ἄσματος τοῦ Ἀρμούρη σωθεῖσα διὰ τῆς προφορούμενῆς παραδόσεως μέχρι τῶν ἡμερῶν μαζ.]

Ο ΚΑΛΟΜΟΙΡΗΣ ΚΑΙ Ο ΣΑΡΑΚΗΝΟΣ

οὐδ Καλομοίρη ὁ καλογιός τὴν νύχταν ἐγεννήθη,
τὴν νύχταν πρὶν τοῦ πετεινοῦ, πριχοῦ πουλὶ νὰ κράξῃ.

Τὴν νύχταν ποὺ γεννήθηκε, ζητᾶ ψωμὶ νὰ φάῃ
καὶ τρῶ ἐννιά φουρνιές ψωμὶ κι ἐννιά ισίκλες γάλα
καὶ λάφι καὶ λαφόπουλο καὶ τ' ἀλαφιοῦ τὴν μάννα
καὶ πάλ' ἥκλαιε κι ἔέρετο* πώς εἶχε λίο γιόμα.

Τὴν μάννα του ἐρώτηξε γιατὶ φορεῖ τὰ μαῦρα:

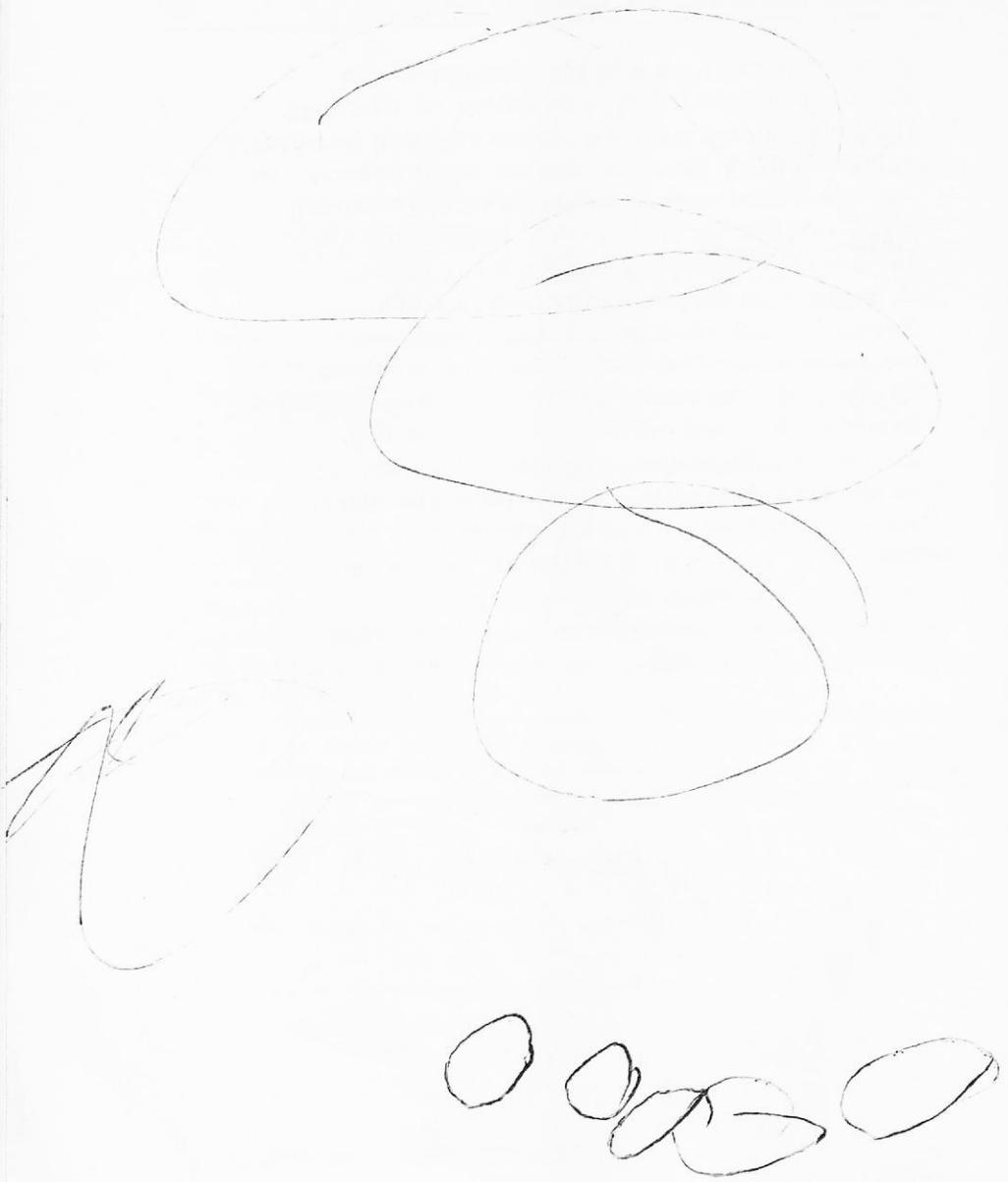
- Υἱέ μου, τὸν ἀφέντη σου στὴ φυλακὴ τὸν ἔχουν.
- Εὔκήσου με, μαννούλα μου, νὰ πά' νὰ τόνε φέρω.
- Υἱέ μου, σού μικρὸ παιί, γιὰ πόλεμο δὲν εἶσαι.

Ψηφιστοίθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Θωρεῖς τὴν πέρα κάμαρα τὴν πέρα καμαρίτσα ;
 εἶν' τοῦ κυροῦ σου τ' ἄρματα καίπηε νὰ τὰ πάρῃς.
 Πρίχου τὰ πιάση πιάνουτο, πρίχου τὰ σείση 'σειοῦντο,
 πρίχου τὰ βάλη πάνω του, ἐκεῖνα πορπατιοῦντο.
 'Αμ' ἔχει μαδρο ποταμὸ καὶ δὲν μπορεῖ νὰ περάσῃ,
 ρίχτει κοντάριν εἰς τὴν γῆ καὶ τ' ἄρματά του λάμνει,
 τὸν ποταμὸν ἐδιάβηκε χωρὶς καμὸ καὶ λάβρα.
 Κι ἀπείτι πέρα πέρασε κι ἀπείτι πέρα διάβη,
 Σαρακηνὸς τοῦ πάντηξεν*, ἀμέρωτο θερίο,
 ἀπάνω στὶς κουτάλες του τρ' ἀνεμομύλια ἀλέθα,
 ἀπάνω στοὺς δακτύλους του τρ' ἀνδρόγυνα κοιμοῦντο.
 Στέκει καὶ διαλογίζεται πῶς νὰ τὸν χαιρετήσῃ.
 Σὰ τὸν εἰπὼ Σαρακηνό, φοβοῦμαι μὴ μὲ φάῃ,
 νὰ τὸν εἰπὼ ἀφέντη μου, πάλι ντροπὴ μοῦ πέφτει.
 "Ας τὸν εἰπὼ Σαρακηνὸ κι ὅ,τι κλουθήξ' ἔρθη.
 —"Ωρα καλή, Σαρακηνέ. — Καλώς το τὸν υἱό μου.
 —"Αμε μωρὲ Σαρακηνέ, νὰ πάρῃς τὸ χαπάρι,
 τοῦ Καλομοίρη ὁ μικρογιός πόλεμο θὰ σοῦ κάμῃ.

M. Μιχαηλίδον—Νονάρον «Δημοτικὰ Τραγούνδια Καρπάθου», σ. 57

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟΝ

A

- Ἄγαριφος** —χιονοσκεπής.
- ἄγαρὸς** —λεπτός, λεπτούφαντος, διαφανής.
- ἀγαστὸς** —θαυμάσιος, θαυμαστός.
- Ἄιβαλλη, τὸ** —αἱ Κυδωνίαι, πόλις τῆς Μ. Ἀσίας ἐναντὶ τῆς Λέσβου.
- αιωδοῦμαι** —κρέμαμαι, κινοῦμαι εἰς τὸν ἀέρα, ταλαντεύομαι.
- Ἄμιράς** —ήγεμών, ἄρχων, σουλτάνος.
- ἀράβρα, ἢ** —πηγὴ ποὺ ἀναβλύζει.
- ἀραδεμένην** —μέτοχ. ρήμ. ἀναδέω, δένω ύψηλά, ἀνασηκώνω, στεφανώνω.
- ἀραπολῶ** —ἀναμετρῶ, ἐνθυμοῦμαι.
- Ἀπελλῆς** —ὅ μέγιστος τῶν ζωγράφων τῆς ἀρχαιότητος (Δ' αἱ). Ἔγεννήθη εἰς Κοιλοφῶνα τῆς Μ. Ἀσίας.
- ἀπέριττος** —ἀπροσποίητος, ἀπλοῦς.
- ἀπόθεσις** —τὸ κάτω μέρος τοῦ ἐνδύματος, ποδόγυρος.
- Ἀποκάλυψις** —Ἡ ἀποκάλυψις Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου.
- ἀπόκοτος** —τολμηρός, ριψοκινδύνως τολμηρός.
- ἀργυράσπιδες** —στρατιῶται τῆς σωματοφυλακῆς τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου φέροντες ἐπαργύρους ἀσπίδας.
- Ἀριστοτέλης** —Ο μεγάλος σοφὸς τῆς ἀρχαιότητος, διδάσκαλος τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου.
- ἄσπρον, τὸ** —ἡ κατωτέρα μονάς τοῦ τουρκικοῦ νομίσματος, ἵσον πρὸς τὸ 1]3 τοῦ λεπτοῦ.
- Ἀσπρος-κάρος** —άκρωτήριον εἰς τὸν κόλπον τῆς νέας Ἐφέσου, τουρκ. Κουσάντασι, εἰς τὰ Ν. Α. τῆς Σάμου.
- ἀστροπελέκι** —κεραυνός.
- ἀφρογκράζομαι** —αύτοακροάζομαι, ὁ ἴδιος ἀκούω, ἀκούω
- ἀνλὸς** —σωλὴν πολεμικός.
- αὐτιάζομαι** —ξαφνίζομαι.

*Αφιὸν-Καραχισάρ—πόλις τῆς δυτικῆς Μ. Ἀσίας.
ἀζούσῃ, τὸ καλύβη ὀχύρων, σταῦλος.*

B

- Βαθυπώγων . . .* —ό Μητσάκης ἐδῶ μᾶς δίδει πλήρη σωματικὴν καὶ ψυχικὴν εἰκόνα τοῦ Μωραΐτιδου.
- Βατοπέδι* —μία τῶν μονῶν τοῦ ἀγίου "Ορους".
- βεοέμης* —ἀρρωστιάρης, καχεκτικός, ἀσθενικός.
- βιγλάτορας* —φρουρός.
- βλάμης, ὁ* —ό ἀδερφοποιητός.
- Βογιούσα, ἡ* —ό ποταμὸς Ἡπείρου—Αλβανίας Ἀδριανούπολης.
- Βοδενά, τὰ* —ἡ πόλις "Ἐδεσσα" τῆς Μακεδονίας.
- βόστρυχος* —πλόκαμοι μαλλιῶν, κατσαρὰ μαλλιά.
- Βουνολέων* —ό βασιλικὸς λυμῆν ἐν Κωνσταντινούπολει μὲν πολυτελεστάτην ἀποβάθραν.
- Βουνολά* —Βρύουλα, πόλις τῆς Μ. Ἀσίας 40 χιλιόμετρα Δ. Σμύρνης.
- βρύικι(ον)* —ίστιοφόρον μὲν δύο ίστούς, σταυρωτάς κεραίας καὶ τετράγωνα πανιά, φορτηγόν, κοινῶς μπρίκι (λέξ. ἀγγλική).

Γ

- Γαλέρα* —πολεμικὸν μεσαιωνικὸν πλοῖον, μακρὸν μὲν πολλὰς κώπας καὶ ίστια.
- γεμιτέζής* —(λέξ. τουρκ.) ὁ ἔμπειρος ναύτης.
- γιαταγάνι* —μακρὰ μάχαιρα ἢ σπάθη βραχεῖα, καμπύλη τὴν λεπίδα (λέξ. τουρκική).
- Γιουνάρ* —"Ελλην (ή λέξις τουρκοπερσική).
- Γιουνούφ* —Γ. Ἀράπης, ὁ σκληρότερος τῶν ὄπλαρχηγῶν τοῦ Ἀλῆ.
- γκιαούρης* —(λέξ. τουρκ.) ἄπιστος.
- γολέτα* —ίστιοφόρον δίστηλον ταχύ, (λέξ. γαλλική).
- γύρτες* —εἶδος μικροῦ ιχθύος, λίαν εύγεύστου.

Δ

- Δάρδοιος* —(1105-1205), μέγας δόγης τῆς Ἐνετίας, ὁ ὄποιος ἐνίσχυσε ποικιλοτρόπως τοὺς σταυροφόρους Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

- Λάρτης* — (Δ' Σταυροφορίας) καὶ μετέφερε εἰς τὴν Πατρίδα του πολλά κεφαλία ἀπὸ τὴν Κων) πολιν.
- Λάρα, ἡ* — ἡ μεγαλύτερος ποιητὴς τῆς Ἰταλίας. Εἰς τὸ ποίημά του ἡ «Θεία Κωμῳδία» καὶ εἰς τὸ Α' μέρος «Κόλασις» παρουσιάζει ὥρισμένους κολασμένους νὰ εἶναι μέσα εἰς τοὺς πάγους καὶ νὰ ἔκτείνουν τὰς χεῖρας πρὸς βοήθειαν.
- Λαρδαρία* — πόλις τῆς Μεσοποταμίας παρὰ τὰ περσικὰ σύνορα.
- Λάρω Μπογάζ* — ἡ κατὰ τοὺς βυζ. χρόνους χώρα μεταξὺ Μοισίας καὶ Μακεδονίας, ἡ μεταξὺ τῶν δρέων Σκάρδου καὶ Ὁρβήλου.
- Λεμερόλι, τὸ* — τὸ μεταξὺ Σάμου καὶ Μυκάλης θαλάσσιον στενόν.
- Λευκαλίων* — χωρίον τῆς ἐπαρχίας Φαρσάλων, μετονομασθὲν εἰς «Σταυρός».
- διοιλισθαίρω* — υἱὸς τοῦ Προμηθέως, μυθικὸς βασιλεὺς Θεσσαλίας, ἐπιζήσας μετὰ τῆς συζύγου του Πύρρας ἐκ τοῦ κατακλυσμοῦ ἐπὶ ἀκατίου. Μετὰ τοῦτον κατὰ συμβουλὴν τοῦ μαντείου ἔρριπτον λίθους δπισθέν των, ἐκ τῶν ὅποιων ἐγίνοντο ἄνθρωποι (ἄρρενες ἐκ τῶν ριπτομένων ὑπὸ τοῦ Δευκ. καὶ γυναῖκες ἐκ τῶν ριπτομένων ὑπὸ τῆς Πύρρας). Ἐκ τοῦ γάμου των ἐγεννήθη ὁ «Ἐλλην, ὁ γενάρχης τῶν Ἑλλήνων, καὶ ὁ Ἀμφικτίων, ὁ ἰδρυτὴς τῶν ἀμφικτιονιῶν».
- δρολάπια* — γλιστρῶ διὰ μέσου, ξεγλιστρῶ.
- δρόμων* — ὕδροι λαίαπες, θύελλαι, νεροπονταί.
- δρυμός* — εἶδος πλοίου ταχύπλου.
- δάσος δρυῶν, δάσος.
- Ἔξερετο* — ἔδερετο (δέρομαι = θρηνῶ γοερῶς μετὰ κοπετῶν).
- ἐμίρης* — ἡγεμών, ἀρχηγός (λέξ. ἀραβική).
- ἔμπτηρνυμαι* — χώνομαι, στερεώνομαι.

E-

- ψηφιοποιήθηκε* από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

- ἐπικὸς —ό ἀνήκων εἰς τὸ ἔπος, ἄξιος ἐπικοῦ ποιήματος, ἡρωικός.
- ἐπτὰ ἐκκλησίαι —αἱ ἐπτὰ πρῶται ἐκκλησίαι τῆς Μ. Ἀσίας, περὶ τῶν δόποίων δύμιλει ἡ Ἀποκάλυψις τοῦ Ἰωάννου εἶναι: Τῆς Ἐφέσου, τῆς Σμύρνης, τῆς Περγάμου, τῶν Θυατείρων, τῶν Σάρδεων, τῆς Φιλαδελφείας καὶ τῆς Λαοδικείας.
- ἐπτὰ σοφοί —οἱ ἐπτὰ σοφοὶ τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος ἥσαν: Περίανδρος, ὁ τύραννος τῆς Κορίνθου, Θαλῆς ὁ Μιλήσιος, Σόλων, ὁ νομοθέτης τῶν Ἀθηνῶν, Πιττακός, ὁ τύραννος τῆς Μυτιλήνης, Κλεόβουλος, ὁ τύραννος τῆς Λίνδου, πόλεως τῆς Ρόδου, Βίας, ὁ δίκαιος δικαστὴς τῆς Πριήνης, καὶ ὁ Χίλων, ὁ πρῶτος ἔφορος τῆς Σπάρτης.
- ἐσθίω —τρώγω.
- εὐαγής —εὐ. ἴδρυματα, φιλανθρωπικά ἴδρυματα, ὡγνά ἴδρυματα, ἴδρ. ὅπου προσφέρεται ἀγνή περίθαλψις.

Ζ

*Ζεῦ μπέκοι καὶ -ια—*ἄτακτοι στρατιώται ἢ χωροφύλακες τῆς σουλτανικῆς Τουρκίας.

Η

- **Ηλύσια* —'Ηλ. πεδία, ὁ ἐν "Ἄδῃ Παράδεισος τῶν ἀρχαίων, ὅπου διέμενον οἱ δίκαιοι. 'Ηλ. τέχνης, τὰ πεδία, ποὺ ἀπαθανατίζονται διὰ τῆς τέχνης οἱ θνητοί.
- **Ηρακλειά* —νησίς Δ. Ἀμοργοῦ εἰς τὰς Κυκλαδας· ὁ Καρ. ὅμως ἐδῶ ἐννοεῖ τὴν Κων)πολιν (τὴν πόλιν ὁ Ήρακλείου).
- ῆσιόδεια ἔργα* —ἔργα ποὺ ὑμησε ὁ ποιητὴς 'Ησιόδος εἰς τὸ ποίημά του «"Ἐργα καὶ ἡμέραι», ὅπου ὑμενὶ τὰ καλὰ τῆς γεωργίας καὶ γενικὰ τῆς ἀγροτικῆς ζωῆς.

Θ

Θαλασσόπληκτος —ό πληρτόμενος, δέ κτυπώμενος ἀπό τὴν θάλασσαν.

θαλπωρή —θερμότης, ζεστασιά· θαλπωρή ἐστίας = ἡ ζεστασιά καὶ ἡ ἀνακούφισις πού χαρίζει τὸ σπίτι.

θῆτες —ή πιτωχοτέρα τάξις τῶν πολιτῶν εἰς τὰς ἀρχαίας Ἀθήνας. Εἰς τὴν τάξιν αὐτὴν κατὰ τὸ πολίτευμα τοῦ Σόλωνος ἀνήκον οἱ ἔχοντες εἰσόδημα ἐκ τῆς περιουσίας των διλιγάτερον τῶν 150 μεδίμνων.

θροῶ —ἐκφοβίζω.

|

'Ιρροκέντιος Ι' —Πάπας τῆς Ρώμης (1198—1226) ὁργανωτὴς τῆς Δ' Σταυροφορίας μὲ τὸν σκοπὸν νὰ ὑποτάξῃ τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν ὑπὸ τὴν ἔξουσίαν του.

ἴοβόλος —φαρμακερός, δηλητηριώδης.

Ιωάννης Ε' δ' Ελείμων —Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας (610—619). Κατήγετο ἐκ Κύπρου καὶ ἀνεβίβασθη εἰς τὸν Πατρ. Θρόνον Ἀλεξανδρείας τὸ 610 ἢ 611. "Οτε κατέφυγεν εἰς Ἀλεξάνδρειαν πλῆθος προσφύγων τῆς Παλαιστίνης λόγῳ τῆς εἰσβολῆς τῶν Περσῶν, ὁ Πατριάρχης Ἰωάννης ἐφρόντισε διὰ τὴν πλήρη περίθαλψιν των. Οὗτος ἀκόμη ἐφρόντισε καὶ διὰ τὴν περίθαλψιν τῶν πτωχῶν τῆς Ἀλεξανδρείας διαθέσας πρὸς τοῦτο σημαντικώτατον ποσὸν ἀπό τὸ Πατριαρχικὸν ταμεῖον.

Κ

Καβομαλιάς —τὸ ἀκρωτήριον Μαλέας τῆς Λακωνικῆς.

Κάβο-Πάπας —τὸ ἀκρωτήριον "Αραξος τῆς Ἀχαΐας.

κακκάβιον —λέβης, ύγρ. καυσ., δέ λέβης τοῦ ύγρου πυρός.

καλίφρης καὶ χα-λίφης —διάδοχος καὶ τοποτηρητὴς τοῦ Μωάμεθ, δέ σουλτάνος (λέξ. ἀραβική).

- καὶ λιγερίμια** —λιθόστρωτοι δρόμοι, (λέξ. τουρκική).
- κανάλι** —αβλαξ, διώρυξ, θαλασσία δίοδος (λέξ. Ιταλική).
- Καρναί** —συνοικισμός τοῦ ἀγίου "Ορους, κέντρον διοικήσεως τῶν μονῶν.
- καταβόθρα** —ἡ ὅπῃ τῆς γῆς ἡ καταπίνουσα τὰ ὕδατα, ρουφήχτρα.
- καταπέλτης** —πολεμικὴ μηχανή, δι' ἧς σφενδονίζονται ἀκόντια καὶ λίθοι.
- καταγάζω** —φωτίζω ἀπλέτως, καταλάμπω.
- κατιτέρινος** —κασσιτέρινος, ἀπὸ κασσίτερον (καλάϊ).
- κέντραρχος** —έκατόνταρχος, ἀξιωματικὸς διευθύνων 100 ἄνδρας.
- Κιάρα** —χωρίον τοῦ Σουλίου ἐπὶ ὁμωνύμου βουνοῦ.
- κιοῦρος** —ἀλιευτικὸς κάλαθος (ἀρχ. κύρτος).
- κιοῦρος** —μυάγρα ἐκ σύρματος (παγίς).
- κιλύδων, ὁ** —θαλασσοταραχή.
- κονάκι** —ἡ οἰκία τοῦ γαιοκτήμονος, μεταφ. κατοικία, κατάλυμα.
- κοντρί, τὸ** —βράχος, πέτρα μεγάλη.
- κόσμος** —κόσμημα, στόλισμα.
- Κότσικας** —ἀκρωτήριον τῆς Σάμου παρὰ τὸ Βαθύ.
- κουπαστή** —τὸ ἔκατέρωθεν χεῖλος τοῦ καταστρώματος τοῦ πλοίου, συνήθως περιφρακτὸν.
- κουρσάρος** —ληστὴς τῶν θαλασσῶν· κουρσάρους ἐννοεῖ δ Καρκ. τοὺς Ἐνετούς ως ληστεύσαντας τὰς Ἑλλην. Χώρας.
- Κουσάντασι, τὸ** —ἡ νέα "Εφεσος, πόλις τῆς μικρασιατικῆς Ἰωνίας.
- κουφισμὸς** —ἀνακούφισις, ξεφόρτωμα, μεταφ. ἀπαλλαγῆ.
- κυανέα** —τὸ φυτόν κρανεία.
- κυάσπεδον** —ἄκρα, χεῖλος, γῆρος.
- κυηπίς** —λιθόκτιστον χεῖλος εἰς τὴν παραλίαν, προκυμαία.
- κυινί** —κυψέλη.
- Κρουμβάχερ Κά-** —Γερμανὸς φιλόλογος (1856—1909). Ἡσχολήθη εἰς τὴν μελέτην τῆς βυζαντινῆς ἰδίᾳ φιλολογίας.

Κνδίππη, ἡ —'Ιέρεια τῆς "Ηρας, μήτηρ τοῦ Κλεόβιος καὶ τοῦ Βίτωνος.

Λ

Λαρδί —χοίριον κρέας μὲ πολὺ λίπος.
Λαζαρᾶς —Κωνσταντῖνος, Σάμιος ἀγωνιστής, ὑψώσας τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως.
Λιγδα, ἡ —μυθικὴ γυνὴ ὠραιοτάτη, σύζυγος τοῦ Τυνδάρεω, βασιλέως τῆς Σπάρτης. Τέκνα της ἦσαν οἱ Διόσκουροι Κάστωρ καὶ Πολυδεύκης· καὶ ἡ 'Ελένη ἡ σύζυγος τοῦ Μενελάου, βασιλέως τῆς Σπάρτης.

Λίξ —Γουλιέλμος Μαρτῖνος, "Αγγλος τυπογράφος καὶ νομισματολόγος (1777 - 1860). Ἐξέδωκεν ἀξιόλογα γεωγραφικὰ καὶ ἀρχαιολογικὰ περὶ Ἑλλάδος ἔργα.

λιμηνογέννητη —ἡ 'Ενετία, διότι εἶναι κτισμένη ἐπάνω εἰς τὴν θάλασσαν.

λιοτρίβια —ἐλαιοιστριβεῖα.

λογγωμέρα —λ. στήθη, στήθη λάσια, πολύτριχα στήθη.

λογοθέτης —Λ. Λυκούργος, πολιτικὸς καὶ στρατιωτικός, ἀρχιστράτηγος τῆς Σάμου κατὰ τὴν ἐπανάστασιν.

λοστρόμος —ναύκληρος, ὁ πρῶτος τοῦ πληρώματος τοῦ πλοίου.

λόχμη —συστάς θάμνων.

λόχη —τὰ ἀποκοπτόμενα δέξα μέρη τῶν ἥλων κατὰ τὸ πετάλωμα τῶν ζώων· μεταφ. πᾶν τὸ μηδαμινόν· ἔνδιος ισοδυναμεῖ μὲ κατάραν....

Μ

Μαγνάδη, τὸ —πέπλος.

μαϊνάρω —χαλαρῶ, ἀφήνω ἐλεύθερον, σταματῶ.

Μαλεβός —δημώδης δόνομασία τοῦ ὄρους Πάρνωνος Πελοποννήσου.

μαρίδα —εἶδος μικροῦ, ἀλλ' εὐγεύστου ἵχθύος.

- μαρμαργή* —λάμψις, ἀκτινοβολία.
μέλαινδρον —δροφή, σκέπη οίκου, οἰκία, οἶκος.
μεταμφιεσθεὶς —μετοχ. ρ. μεταμφίεννυμι = ἀλλάσσω ἔνδυμα.
μετερζῖτι —πρόχωμα, δχύρωμα (λέξ. ἀραβική).
μίστικο —μικρὸν τριίστιον ιστιοφόρον ισπανικοῦ τύπου.
Μοράβα —ὅρος μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Ἀλβανίας.
Μορφεὺς —Θεός τῆς ἀρχ. μυθολογίας τοῦ ὑπνου καὶ τῶν ὀνείρων.
μουτεσαρίφης —ἐπαρχος (λέξ. τουρκική).
μοῦτσος —τὸ ναυτόπαιδον.
μπασιμπούζοντοι —ἄτακτοι παρακολουθοῦντες τὸν τουρκικὸν στρατὸν μὲ τὸν σκοπὸν λεηλασίας (λέξ. τουρκική).
μπογάζια καὶ μπουγάζια μπότζι, τὸ —πορθμός, στενωπός θαλάσσης (λέξις τουρκική).
Μπουδρούμι —διατοίχησις τοῦ πλοίου λόγῳ τρικυμίας, τὸ λεγόμενον παρακώλισμα. Ταλάντευσις τοῦ πλοίου κατὰ τὴν μίαν καὶ τὴν ἄλλην πλευρὰν αὐτοῦ ἐκ περιτροπῆς.
μπούκα —ἡ πόλις Ἀλικαρνασσὸς ἐπὶ τῆς παραλίας τῆς Καρίας (ἡ λέξ. τουρκική).
μπουκάπόρτες —σῆραγξ, ἡ ὅπῃ τοῦ ὅπλου, τὸ ἄνοιγμα πρὸς ἔξοδον τοῦ βλήματος.
μπουνάτσα —κανονιοθυρίδες.
μπουνάτσα —γαλήνη.
μπουνγίρι —μπουρί, ἀπότομος πνοὴ ἀνέμου. (ναυτ.).
μυροβλήτης —ἐπίθετον ἀποδιδόμενον εἰς τὸν "Αγιον Δημήτριον, διότι ὁ τάφος του ἀνέβλυζε μύρα.

N

- Νανάζω* —εἶμαι ἀραγμένος εἰς τὸν ναύσταθμον, εἰς τὸν λιμένα.
νεοπτὸς...καλιᾶς —νεοσσὸς τῆς καλύβης, ν. ναΐσκου.
νοῦτρος —δ παράνυμφος, κουμπάρος.
νωχελῶς —βραδέως, ἀδρανῶς, μακαρίως.

Ξ

- Ξάγραρτος* — τόπος περίοπτος, τόπος που φαίνεται πανταχόθεν.
ξαγορεύομαι — ἔξομολογοῦμαι.
ξυλόκοτα, ἥ — μπεκάτσα, πτηνόν, ἀρχ. σκολόπαξ.

Ο

- *Ορμαθὸς* — σειρὰ συνεχής, ἄρμάθα, ὅπως τοῦ καπνοῦ, τῶν σύκων κλπ.
δροσάρω -ίζω στρέφω τὸ πλοῖον κατ' εὐθεῖαν πρὸς τὸν ἄνεμον πρὸς ἀλλαγὴν πορείας, ἥ δὲ πρᾶξις εἶναι ὁρτσάρισμα.

Π

- Πάγνος* — βράχος εἰς τὸν βυθὸν τῆς θαλάσσης.
παιχνίδια, τὰ — τὰ μουσικὰ ὅργανα.
παλαμάρια — χονδρὰ σχοινία διὰ πλοία, ίδια τὰ πρυμνήσια.
παλιογκιαύρηδες — παλιοάπιστοι, παλιοέλληνες.
παλιούρι — θάμνος λίαν ἀκανθώδης, λέγεται καὶ πάλιουρας, ἀρχ. ράμνος.
Πάλμερ — ναυπηγικὸν κέντρον ἐν Ἀγγλίᾳ.
παντήχρω — συναντῶ.
παπαφίγκος — ὁ φώσων, τὸ ἄννωθεν τοῦ δόλωνος τετράγωνον ἴστιον πλοίου μετὰ σταυρωτῶν κεραιῶν. (λέξις ιταλ.).
Παραπόλα — νησίς ύπαγομένη εἰς τὰς Σπέτσας, ἐπίσημος εἰς τὴν ναυτιλίαν λόγῳ τῆς θέσεώς της.
Πασαλιμάνη, τὸ — εἰς τῶν λιμένων Πειραιῶς, δὲ καλούμενος τῆς Ζέας.
πασούμι, τὸ — εἴδος γυναικείου ὑποδήματος.
πεζόβολα, τὰ καὶ — μικρὸν δίκτυον εἰς σχῆμα κώνου φερόμενον ὡς ὑπὸ ἐνός.
Περίβλεπτος — ναὸς τῆς Παναγίας εἰς Μυστρᾶν.
περογιλὰ — κληματαριά.
Περσεφόρης μῆδος — ὁ ἀρχαῖος μῦθος τῆς ἀρπαγῆς τῆς Περσεφόρης ὑπὸ τοῦ Πλούτωνος κλπ. καὶ τῆς διδασκα-

- λίας ύπό της μητρός της Δήμητρος εἰς τὸν βασιλέα τῆς Ἐλευσῖνος Τριπτόλεμον τῆς καλλιεργείας τοῦ σίτου.
- Πίνδαρος* —ό μεγαλύτερος τῆς ἀρχαιότητος λυρικὸς καὶ Ἰωας ὄλου τοῦ κόσμου. Οὗτος ἔψαλε καὶ τοὺς νικητὰς τῶν ἀγώνων, οἱ δὲ ἐπίνικοι του ἔχαράσσοντο πολλάκις μὲ χρυσὸν ἐπὶ μαρμάρου.
- Πισοδέρι* —χωρίον ἐπὶ στενωποῦ ΒΔ. Φλωρίνης.
- πλοηγής* —ό ναυτικὸς ποὺ ἔργον ἔχει νὰ εισάγῃ τὰ πλοῖα εἰς τὸν λιμένα, πιλότος.
- Πρὺξ* —ὕψωμα παρὰ τὴν Ἀκρόπολιν, ὅπου συνήρχετο ἡ ἐκκλησία τῶν Ἀθηναίων.
- πολύπινχος* —ό ἔχων πολλὰς πτυχάς (δίπλας), πολλὰς κοιλότητας.
- πονέρτες, ης* —ό δυτικὸς ἄνεμος (λέξ. Ἰταλ.).
- πορφύρες* —ό διαβιβάζων ἀντιπέραν (ποταμοῦ ἢ θαλάσσης), περαματάρης.
- Πουκεβῆλ Φραγ-
κίσκος* —Γάλλος ιστοριογράφος καὶ περιηγητής (1770-1838). Περιηγήθη τὴν Ἑλλάδα καὶ ὑπηρέτησεν ὡς πράκτωρ τῆς Γαλλίας παρὰ τῷ Ἀλῆ Πασᾶ τῶν Ἰωαννίνων. Μὲ τὴν Ἑλλάδα συνεδέθη ἕκτοτε καὶ τὴν ὑπηρέτησε διὰ τῶν ἔργων του: «Ταξίδιον εἰς τὴν Ἑλλάδα» καὶ «Ιστορία τῆς Ἀναγεννήσεως τῆς Ἑλλάδος».
- ποῦρος* —γνήσιος, καθαρὸς (λέξ. λατινική).
- πριαράκι* —μικρὰ ἀβαθῆς βαρκούλα χωρὶς τρόπιδα (καρίναν), μονόξυλον.
- πριάρι* —ὅ, τι καὶ τὸ ἀνωτέρω.
- Προκόπιος* —Βυζαντινὸς χρονογράφος σύγχρονος τοῦ Ἰουστινιανοῦ.
- πρωτοκάραβος* —ό πρῶτος ἐπὶ τῆς πηδαλιουχίας ἀξιωματικὸς εἰς τὸ βυζαντινὸν ναυτικόν.
- πτυχή* —δίπλα, λόξα.
- πυροφάνη, τὸ* —ή κατὰ τὴν νύκτα ἀλιεία, φωτιζομένης τῆς πρώρας μὲ ἵσχυρὸν φῶς.

Πύρρα —ή σύζυγος τοῦ Δευκαλίωνος· βλέπε καὶ λέξιν Δευκαλίων.

P

<i>Ραστώνη</i>	—εύχέρεια, εύκολια, καλωσύνη, ἀνάπαυσις, ἀπαλλαγή.
<i>ρεαλιστής</i>	—ό ἄνθρωπος τῆς πραγματικότητος.
<i>ρεκάζω</i>	—κράζω ὡς ὅρνεον, κράζω ὁρυόμενος.
<i>ρότος</i>	—τύλος τῆς χειρὸς ἢ τοῦ ποδός.
<i>ρουάφουνλας</i>	—ό καταποτήρας, ρουφήχτρα.

Σ

<i>σαρά(γ)ι</i>	—ἀνάκτορον, (λέξ. τουρκική).
<i>Σαραντάπηχος</i>	—ἔτσι ἐκλήθη ὁ θρυλικός βυζαντινὸς ἥρως Διγενῆς Ἀκρίτας, ὡς ἔχων ἀνάστημα 40 πήχεων, ὑπερφυσικός τὸ μέγεθος, μυθικός. Σαρ. στόμα, στόμα Σαραντάπηχου.
<i>σαρίκι</i>	—τὸ μαντίλι μὲ τὸ ὄποιον δένουν τὴν κεφαλὴν οἱ Μωαμεθανοὶ (λέξ. τουρκική).
<i>σίκλος</i>	—κάδος, κουβάς.
<i>σκαντάγια, τὰ</i>	—βυθόμετρον.
<i>σκαριδός</i>	—σκαλμὸς=πάσσαλος ἐπὶ τῆς κουπαστῆς τοῦ πλοίου ὃπου δένεται τὸ κωπίον.
<i>σκί</i>	—εἶδος πεδίων ἐκ ὑψοῦ μακροτάτων, καταλαλήλων διὰ χιονοδρομίας.
<i>σκούνια, ἵ</i>	—δίστηλον ἴστιοφόρον μὲ τετράγωνα πανιά, ταχὺ (λέξ. ἀγγλική).
<i>σκουτάρι, τὸ</i>	—ἀσπίς.
<i>σότο βέντο</i>	—ύπήνεμον (λέξ. Ιταλ.).
<i>στρεπτὸς</i>	—περιδέραιον.
<i>στυππεῖον</i>	—στουππί, λινάρι ποὺ στυππώνομεν.
<i>στυππωτής</i>	—ό στυππώνων τὰς σχισμάτας τοῦ πλοίου μὲ στυππεῖον.
<i>Συνταγματάρχης</i>	—ό συντ/ρχης Δαβάκης, ὁ ὄποιος, ἀρχηγὸς ὧν τῆς προκαλύψεως, ἐδέχθη τὴν πρώτην Ιταλικὴν ἐπίθεσιν τὸ 1940, καὶ ὁ ὄποιος, ἀν καὶ διέθετε
<i>ἡρωικὸς</i>	

έλαχίστας δυνάμεις, κατώρθωσε νὰ ἀνατρέψῃ τὸν ἔχθρόν, ἐπιδείξας θάρρος, γενναιότητα καὶ στρατιωτικὴν τέχνην, τραυματισθεὶς θανασίμως.

Σώκια — πόλις τῆς Δυτ. Μ. Ἀσίας.

Τ

- Ταγκαλάνια* — στρατιῶται τοῦρκοι ἀτάκτου σώματος.
- Τάνταλος* — μυθικός βασιλεὺς, μὲ ἔδραν τὴν πόλιν Σίπουλον, καταδικασθεὶς ὑπὸ τῶν Θεῶν (διότι τοὺς παρέθεσε γεῦμα ἀπὸ σάρκας τοῦ νίοῦ του) νὰ εύρισκεται ἐντὸς λίμνης, νὰ εἶναι γύρω καρποφόρα δένδρα, ἀλλὰ μόλις ἐπεχείρει νὰ τὰ ἔγγισῃ, ταῦτα ἀπεμακρύνοντο αὐτοῦ.
- τάπια, ἥ* — προμαχῶν, φρούριον.
- Τάρταρος* — φοβερός τόπος ἐν "Ἄδῃ, ὅπου διέμενον αἱ ψυχαὶ τῶν ἀδίκων.
- τέκνα δύο* — Κλέοβις καὶ Βίτων, τέκνα τῆς Ἱερείας Κυδίπητης, ποὺ ἔσυραν τὴν ἄμαξαν, διότι δὲν ὑπῆρχαν πρόχειρα τὰ βόδια, καὶ ἔφεραν τὴν μητέρα των ἔως τὸν ναὸν τῆς Ἡρας — τὸ Ἡραῖον τοῦ Ἀργους — διὰ νὰ θυσιάσῃ, ὅπου ἀπεκοιμήθησαν λόγῳ τοῦ κόπου, χωρὶς νὰ ἔξυπνήσουν πλέον.
- τελάλης* — κῆρυξ.
- τιμαλφῆς* — πολύτιμος.
- τούφρα* — δέσμη νημάτων ἢ τριχῶν.
- τραμουντάνα* — βόρειος ἄνεμος (λέξ. Ἰταλική).
- τρομπόνια* — βραχὺ φορητὸν πυροβόλον ὅπλον, ἐμπροσθογεμές.
- τρογαλιάζω* — τρέχω καὶ κάμνω θόρυβον, ὅπως ὁ τροχός.
- Τσεσμὲς* — ἡ ἀρχ. πόλις Κρήνη ἐπὶ τῆς Μ. Ἀσίας ἔναντι τῆς Χίου.
- τυρβάζω* — ταράττω, ἀνακατώνω, ἀσωτεύω, ἡδυπαθῶ, ἀσχολοῦμαι.

Υ

- *Υγροπυρφόρον* — τὸ φέρον τὸ ύγρὸν βυζαντινὸν πῦρ.
ἔδραιος — θαλάσσιος.
ἔπεικω — ἀποσύρομαι, ύποχωρῶ, ύπακούω ἐξ ἀνάγκης.
ἔφαλα — τὰ κάτωθεν τῆς θαλάσσης ὕφαλα πλοίου, τὰ
 βρεχάμενα.

Φ

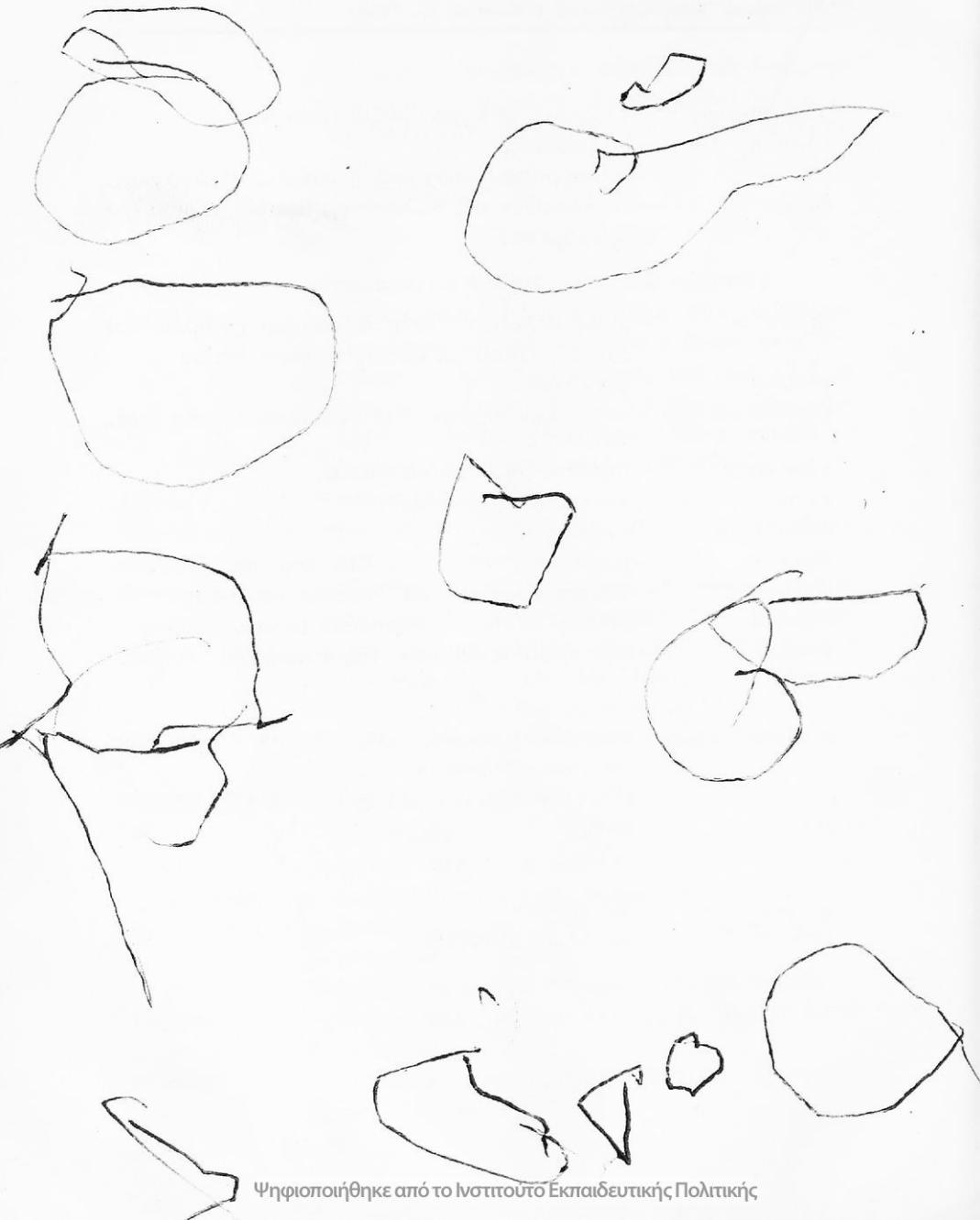
- φελουνάκι* — μικρὴ φελούκα, εἶδος πλοιαρίου χαμηλοῦ καὶ
 στενοῦ. Πλέει μὲ κώπας ἢ μικρὰ ἵστια.
φερμάρι — φιρμάνιον.
φεργάμα καὶ φρε- — πολεμικὸν πλοῖον, ταχὺ μὲ τρεῖς ἴστούς (λέξ.
 γάδα)
φλάμπουρο — σημαία, σημαία τοῦ γάμου.
φλότα — στόλος (λέξ. γαλλική).
φοῦντος — κρημνός.
Φούρκα — χωρίον τῆς ἐπαρχίας Κονίτσης τῆς Ἡπείρου.
Φοῦργοι — συστάς νησίδων τοῦ Ἰκαρίου πελάγους.
φούνσατο — στῖφος ἐνόπλων, στρατός, μεταφ. πλῆθος.
Φώκες — θηλ. ἡ πόλις Φώκαια τῆς δυτικῆς Μ. Ἀσίας.

Χ

- χαρτζάρι* — ἔγχειρίδιον μακρόν, ἔτερόστοιμον, δλίγον κυρ-
 τὸν (λέξ. τουρκική).
χειροσίφων — εἶδος σίφωνος τοῦ χεριοῦ, τρομπόνι βυζαντινόν.
χήτη — χαίτη.

Ψ

- ψέλλιον* — βραχιόλιον
ψίκι, τὸ — γαμήλιος συνοδεία.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΒΙΟΓΡΑΦΙΑΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ

ΑΘΑΝΑΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

Φιλολογικὸν φευδώνυμον τοῦ Γ. Ἀθανασιάδου — Νόβα. Ἐγεννήθη εἰς Ναύπακτον τὸ 1894. Ἐσπούδασε νομικὰ καὶ ἔχρημάτισε βουλευτὴς, ὑπουργός καὶ δημοσιογράφος. Ἐγραψε ποιήματα καὶ διηγήματα. Αἱ κυριώτεραι ποιητικαί του συλλογαὶ εἰναι : «Πρωτὸ Ξεκίνημα», «Καιρὸς Πολέμου», «Ἀγάπη στὸν Ἔπαχτο». Ἐκ τῶν διηγημάτων του ἡ συλλογὴ «Ἄπλοικὲς ψυχὲς» ἐβραβεύθη ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν.

ΑΜΑΝΤΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

Ἐγεννήθη εἰς Χίον τὸ ἔτος 1874. Ἐσπούδασεν εἰς Ἀθήνας, Βερολίνον καὶ Μόναχον τῆς Γερμανίας, ἐπιδιοθεὶς εἰς μελέτας ιστορικάς καὶ γλωσσικάς. Τὸ ἔτος 1925 διωρίσθη τακτικὸς καθηγητὴς τῆς Βυζαντινῆς ιστορίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν καὶ βραδύτερον, τὸ 1926, ἔγινεν Ἀκαδημαϊκός. Διετέλεσε καὶ Ὑπουργός. Ἐδημοσίευσε πολλὰς ἐπιστημονικάς ιστορικάς καὶ γλωσσικάς μελέτας εἰς διάφορα περιοδικά καὶ ἔξεδωκε εἰς αὐτοτελεῖς τόμους ἀξιόλογα ιστορικά ἔργα. Ἐκ τούτων κυριώτερα εἶναι : «Ο Ἑλληνισμὸς τῆς Μ. Ἀσίας κατὰ τὸν μεσαίωνα», «Οἱ βόρειοι γείτονες τῆς Ἑλλάδος», «Ἐλσαγωγὴ εἰς τὴν βυζαντινὴν ιστορίαν», «Ἴστορία τοῦ βυζαντινοῦ κράτους» κ.λ.π.

ΑΜΠΟΤ Ν. ΓΕΩΡΓΙΟΣ

Ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις τὸ 1906. Συνεργάτης εἰς πλεῖστα περιοδικά, λογοτέχνης. Ἐργα του : «Γῆ καὶ νερό», μυθιστόρημα, «Ἐπιδρομή», διηγήματα. Τὸ καλύτερον θεωρεῖται «ἡ Τιμωρία».

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ

Διάσημος σοφός τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. Ἐγεννήθη εἰς τὰ Στάγειρα τῆς Μακεδονίας τὸ ἔτος 384 π. Χ. καὶ ἀπέθανε εἰς Χαλκίδα τὸ 322. Εἰς τὰς Ἀθήνας ἴδρυσε τὴν περίφημον «Περιπατητικὴν Σχολὴν». Ἐγραψε πλεῖστα συγγράμματα καὶ θεωρεῖ-

ταὶ ὡς εἰς ἀπὸ τοὺς σοφωτέρους ἀνθρώπους τῶν αἰώνων.
·⁴Υπῆρξε διδάσκαλος τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου.

ΒΑΛΑΩΡΙΤΗΣ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ

Έγεννήθη εις τὴν Λευκάδα τὸ 1824 καὶ ἀπέθανε τὸ 1879. Κατὰ πρῶτον ἐξεπαιδεύθη εἰς τὴν Κέρκυραν, ἔπειτα δὲ ἐσπούδασε νομικά εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Γαλλίαν. Διετέλεσεν ἀντιπρόσωπος τῆς Ἰδιαιτέρας του πατρίδος εἰς τὴν Ἰόνιον Βουλήν. Μετὰ τὴν ἔνωσιν τῆς Ἐπτανήσου ἐξελέγη μεταξὺ τῶν πρώτων βουλευτῶν, οἱ δόποιοι ὡς ἀντιπρόσωποι τῆς ἐλευθέρας Ἐπτανήσου εἰσῆλθον εἰς τὸ ἑλληνικὸν Κοινοβούλιον. Διεκρίθη ὡς ποιητὴς διὰ τὴν μεγάλην φαντασίαν του καὶ τὸν ἀσυγκράτητον πατριωτισμόν του. Ἐργα του: «Στιχονογήματα», «Μημόσυνα», «Κυρὰ Φοοσύνη», «Ἀθαράσιος Διάκος», «Φωτεινὸς» κ. ἄ.

✓ ΒΙΚΕΛΑΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ

‘Εγεννήθη εις τὴν Ἐρμούπολιν τὸ 1835. Ἔζησεν ἐπὶ πολλὰ
ἔτη εἰς τὸ ἔξωτερικόν, ἀσχολούμενος μὲ τὸ ἐμπόριον. Τὸ 1900
ῆλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅπου ἔζησε μέχρι τοῦ θανάτου του (1908).
Ἐδειξε μεγάλην κλίσιν εἰς τὰ γράμματα. Παραλλήλως ἀνέπτυ-
ξεν ἔξόχως κοινωφελή δρᾶσιν, ἰδρύσας τὸν Σύλλογον πρὸς ἔκ-
δοσιν ώφελίμων βιβλίων, τὸν Οἶκον τῶν Τυφλῶν κ.λ.π. Ἔργα
του: «Στίχοι», «Λουκής Λάρας», «Διηγήματα», «Ἡ ζωή μου»,
μεταφράσεις τραγουδιών τοῦ Σαΐξηπηρ κ.ἄ. ✓

ΒΛΑΧΟΓΙΑΝΝΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ

’Εγεννήθη εις τὴν Ναύπακτον τὸ ἔτος 1868 καὶ ἀπέθανε τὸ 1945 εις Ἀθήνας. ’Ετελείωσε τὸ Γυμνάσιον εις τὰς Πάτρας καὶ ἐσπούδασε φιλολογίαν εις τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν. ’Αρκετὰ ἔτη εἰργάσθη ὡς Διευθυντὴς τῶν Γεν.’Αρχείων τοῦ Κράτους. ’Εξέδωκε διηγήματα μὲ τὸν τίτλον « Ἰστορίες » καὶ μὲ τὸ ψευδώνυμον Γιάννης Ἐπαχτίτης, « Τὸ Σούλι », « Τ’ ἄρματα », « Μεγάλα χρόνια », « Λόγοι καὶ ἀντίλογοι », κλπ. ’Εκτός τῶν λογοτεχνικῶν του ἔργων, τὰ δύοις χαρακτηρίζει ἡ ἀπλότης εις τὴν διήγησιν καὶ τὸ ἀρρενωπὸν ὑφος, ὁ Βλαχογιάννης ἔχει κάμει καὶ ἀξιολόγους ἴστορικάς ἐργασίας.

ΒΟΥΤΙΕΡΙΔΗΣ ΗΛΙΑΣ

'Εγεννήθη εἰς Σουλινά τῆς Ρουμανίας τὸ ἔτος 1874 καὶ ἀπέθανεν εἰς Ἀθήνας τὸ 1942. 'Υπήρξεν ἀπὸ τούς περισσότερον ἀξιολόγους συγχρόνους λογίους καὶ ποιητάς. 'Εξέδωκεν «*Ιστορίαν τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας*», ποιητικάς συλλογάς, πολλάς μεταφράσεις ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν 'Ελληνικὴν φιλολογίαν, καὶ διαφόρους κριτικάς μελέτας. 'Έχρημάτισεν ἀνώτερος ύπαλληλος τῆς 'Εθνικῆς Βιβλιοθήκης Ἀθηνῶν.

ΔΑΦΝΗ ΑΙΜΙΛΙΑ

Φιλολογικόν ψευδώνυμον τῆς Αἰμ. Θρ. Ζωϊοπούλου. 'Εγεννήθη εἰς Μασσαλίαν τὸ ἔτος 1887. 'Εσπούδασεν εἰς τὸ 'Αρσάκειον τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἐκεῖ ἐδίδαξεν ἀργότερα ἐπὶ ἔτη. 'Εδημοσίευσε τὰς ποιητικάς συλλογάς: «*Χρυσᾶ κύπελλα*», «*Χρυσάνθεμα*», τόμον μονοπράκτων δραμάτων, τὸ κοινωνικὸν μυθιστόρημα «*Τὸ τάλαντο τῆς Σμαρῶς*» κ.ἄ. Τοὺς στίχους τῆς χαρακτηρίζει ἀρμονία καὶ τρυφερότης. 'Απέθανε εἰς Ἀθήνας τὸ 1941.

ΔΟΥΚΑΣ

Βυζαντινὸς χρονογράφος, ὅστις ἔζησε κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΕ' αἰῶνος μ.Χ. Δὲν γνωρίζομεν τὸ βαπτιστικόν του ὄνομα, οὕτε τὸν τόπον τῆς γεννήσεώς του. "Ἐγραψε «*Bυζαντινὴ Ἰστορίαν*» ἀναφερομένην κυρίως εἰς τὰ ἔτη 1341—1462 μ.Χ. 'Η χρησιμοποιούμενη εἰς τὸ ἔργον τοῦτο γλώσσα εἶναι ζωηρὰ καὶ ἀπλῆ, πολλὰ δὲ ἐκ τῶν γεγονότων τὰ δόποια ἀναφέρει εἶδεν δὲ ίδιος διὰ τοῦτο εἶναι περισσότερον ἀξιόπιστος.

ΔΡΑΓΟΥΜΗ ΙΟΥΛΙΑ

'Εγεννήθη εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸ 1858 καὶ ἀπέθανεν εἰς Ἀθήνας τὸ 1937. 'Απὸ τοῦ ὁγδόου ἔτους τῆς ἡλικίας της μέχρι τοῦ εἰκοστοῦ τετάρτου ἔζησεν εἰς Ἀγγλίαν. "Ἐγραψε διῃγματα, ίδιως παιδικά. "Ἐργα τῆς εἶναι τὰ ἔξης: «*Στὴν Κοζάνη*», «*Ποριώτικες Ἰστορίες*», «*Ο Μῆτρος*», «*Νὰ τὰ εἰποῦμε;*», «*Στὴν ψυχὴν τοῦ ἄλλου*» κ.ἄ.

ΔΡΟΣΙΝΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

'Εγεννήθη τὸ 1859 εἰς τὰς Ἀθήνας ἀπὸ γονεῖς Μεσο-

λογγίτας. Μετά τάς σπουδάς του εις Ἀθήνας καὶ Γερμανίαν ὑπηρέτησεν ἐπὶ πολλά ἔτη εἰς τὸ Ὑπουργεῖον Παιδείας. Ἐδημοσίευσε πολλάς συλλογάς ποιημάτων, ὅπως ἡ «Γαλήνη», τὰ «Κλειστὰ βλέφαρα», τὰ «Φωτερὰ σκοτάδια» κ. ἄ., ώς καὶ ἀρκετά πεζά, διηγόμενα δὲ καὶ διάφορα περιοδικά. Ἀπό τοῦ 1926 εἶναι μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν.

ΖΑΛΟΚΩΣΤΑΣ ΧΡΗΣΤΟΣ

Ἐγεννήθη εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1895. Ἐσπούδασε μηχανικός χημικός εἰς Γερμανίαν. Ἐγραψε τὸ «Γύρω ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα», βιβλίον ἐνδιαφέρον καὶ διὰ τὴν περιγραφὴν τῶν ἑλληνικῶν τοπίων καὶ διὰ τὰς πλουσίας εἰς αὐτὸν ἴστορικάς καὶ ἀρχαιολογικάς πληροφορίας. Ἐξέδωκεν ἐσχάτως «Τὸ περιβόλι τῶν Θεῶν» «Ἡ Πίνδος», κ. ἄ.

ΘΕΟΦΑΝΗΣ

Ἐγεννήθη ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκ γονέων πλουσίων καὶ ἐπιφανῶν ἐπὶ Αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου Ε' (740-775). Ἐγένετο μοναχὸς τῆς μονῆς τῆς Σιγυριανῆς παρὰ τὴν Κύζικον τῆς Προποντίδος, ἔνθα καὶ συνέγραψε τὴν χρονογραφίαν του, δηλαδὴ ἀφήγησιν χρονολογικὴν τῶν ἴστορικῶν γεγονότων. Αὕτη ἀρχίζει ἀπὸ τοῦ Διοκλητιανοῦ (284 μ.Χ.) καὶ φθάνει μέχρι τοῦ αὐτοκρ. Μιχαὴλ Β' (813 μ.Χ.). Ο Θεοφάνης, ἐπικαλούμενος καὶ «Ομολογητής, ἔλαβεν ἔχθρικὴν θέσιν εἰς τὸ μεταρρυθμιστικὸν πρόγραμμα τῶν εἰκονομάχων αὐτοκρατόρων, διὰ τοῦτο καὶ ἐψυλακίσθη ἐπὶ Λέοντος Ε' (813-820), τέλος δ' ἐξωρίσθη εἰς Σαμοθράκην, ὅπου καὶ ἀπέθανε τὸ 817 μ. Χ.

ΚΑΜΠΟΥΡΟΓΛΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ

Ἐγεννήθη τὸ 1852 καὶ ἀπέθανε τὸ 1942 εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἡσχολήθη μὲ τὴν ποίησιν, τὴν πεζογραφίαν καὶ τὴν ἴστορίαν. Ἡτο μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Τὰ ἔργα του εἶναι λαογραφικά καὶ κυρίως λογοτεχνικά. Τὰ κυριώτερα ἔξι αὐτῶν εἶναι: «Ἡ ἴστορία τῶν Ἀθηνῶν», εἰς τρεῖς τόμους, «Ἀρματολοὶ καὶ ἀλέφτες», «Ἀραδοσιμάροις», «Θρύψαλα» κ. ἄ.

ΚΑΝΑΝΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ

Βυζαντινός χρονογράφος, δύο πότιος ἔζησε κατά τὰ μέσα του ΙΕ' αιώνος. 'Εσώθη ἐκθεσίς του περιγράφουσα τὴν πολιορκίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων κατὰ τὸ ἔτος 1422 μ. Χ. Δὲν ἦτο ἔξι ἐπαγγέλματος ἴστορικὸς ὁ Κανανός. Περιγράφει μὲν ἀφέλειαν καὶ ζωηρότητα.

ΚΑΡΚΑΒΙΤΣΑΣ ΑΝΔΡΕΑΣ

'Εγεννήθη εἰς Λεχαινά τῆς Ἡλείας τὸ 1866 καὶ ἀπέθανεν εἰς τὸ Ἀμαρούσιον τὸ 1922. 'Εσπούδασε τὴν Ἰατρικὴν καὶ ὑπηρέτησεν εἰς τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα, ἔπειτα δὲ ὡς στρατιωτικὸς ἰατρός. Γνωστὸς ὅμως ἐγένετο ὡς λογοτέχνης καὶ κυρίως ὡς διηγηματογράφος. "Ἐργα του εἰς χωριστοὺς τόμους εἶναι : « Λόγια τῆς πλώρης », « Παλιὲς ἀγάπεται », « Ὁ ζητιάνος », « Ἡ λυγερή », « Διηγήματα », « Ὁ ἀρχαιολόγος ».

ΚΟΡΑΗΣ ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ

'Εγεννήθη εἰς τὴν Σμύρνην τὸ ἔτος 1748 καὶ ἀπέθανεν εἰς Παρισίους τὸ 1833. Τὰ πρῶτα γράμματα τὰ ἔμαθεν εἰς τὴν πατρίδα του. Τὸ ἔτος 1782 ἥλθεν εἰς Μομπελιέ τῆς Γαλλίας ὅπου ἐσπούδασεν Ἰατρικήν. Τὸ ἔτος 1788 ἐγκατεστάθη εἰς Παρισίους, ὅπου διέμεινε μέχρι του θανάτου του. 'Επεδόθη εἰς φιλολογικάς μελέτας, ἐκδίδων ἱδίως τοὺς ἀρχαίους "Ἐλληνας συγγραφεῖς", διὰ νὰ συντελέσῃ εἰς τὸν διαφωτισμὸν καὶ ἀπελευθέρωσιν τῶν ὄμοιοθνῶν Ἐλλήνων. Ἡτο πολυμαθέστατος καὶ εἶχεν βαθεῖαν ἀγάπην πρὸς τὴν Ἐλληνικὴν πατρίδα. 'Απὸ τὰ ἔργα του κυριώτερα εἶναι « Ἀδελφικὴ διδασκαλία πρὸς τὸν Γραικούν », « Πολεμικήριον σάλπισμα », ἐκδόσεις τῶν ἀρχαίων Ἐλλήνων συγγραφέων μὲν προλεγόμενα καὶ σημειώσεις, ἐπιστολαὶ κ. ἄ.

ΚΟΥΡΟΥΝΙΩΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

'Εγεννήθη ἐν Χίῳ τὸ 1872 καὶ ἀπέθανεν εἰς Ἀθήνας τὸ 1945. 'Εσπούδασε φιλολογίαν καὶ ειδικῶς ἀρχαιολογίαν εἰς Γερμανίαν. Διετέλεσεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη διευθυντὴς τῆς ἀρχαιολογικῆς 'Υπηρεσίας τοῦ Κράτους καὶ τὸ 1929 ἔγινε μέλος τῆς Ἀκαδημίας

Αθηνῶν. Ἐξετέλεσεν ἀνασκαφὰς εἰς διαφόρους ἀρχαιολογικούς τόπους καὶ ἐδημοσίευσεν πολλάς ἐπιστημονικάς μελέτας.

ΚΡΥΣΤΑΛΛΗΣ ΚΩΣΤΑΣ

Ἐγεννήθη εἰς τὸ Συρράκον τῆς Ἡπείρου τὸ 1868. Ἀπὸ πολὺ νεαρᾶς ἡλικίας ἔδειξε τὸ ποιητικόν του τάλαντον. Τὸ πρῶτον ποίημά του ἐδημοσίευσεν, ἐνῷ ἦτο ἀκόμη μαθητὴς εἰς τὸ γυμνάσιον τῶν Ἰωαννίνων, ὑπὸ τὸν τίτλον «Σκιαὶ τοῦ Ἀδου», εἰς τὸ δόποῖον ἔξυμνει τοὺς ἀγῶνας τῶν ἡρώων τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821. Ἔνεκα τούτου κατεδιώχθη ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ κατέφυγεν εἰς Ἀθήνας, ἐνθα ἔζησε βίον πλήρη στερήσεων. Παρ’ ὅλην ὅμως τὴν βιοπάλην ἔγραψε καὶ ἐδημοσίευσε τὰ ἔξῆς ἔργα : «Ο Καλόγρος τῆς Κλεισούρας τοῦ Μεσολογγίου», «Τὰ ἀγορεύα», «Ο Τραγουδιστὴς τοῦ χωριοῦ καὶ τῆς στάνης», ποιήματα, καὶ μίαν συλλογὴν διηγημάτων μὲ τὸν τίτλον «Πεζογραφίματα». Ἀπέθανε νεώτερος τὸ 1894.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

Ἐγεννήθη ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐκ γονέων Ροδίων τὴν καταγωγὴν. Ἐσπούδασεν εἰς τὴν Ἐλβετικὴν Σχολὴν τῆς Ἀλεξανδρείας. Μετ’ ἄλλων νέων ἕδρυσε τὸν λογοτεχνικὸν σύλλογον «Νέα Ζωή», δόποιος μέχρι τοῦ 1927 ἔξεδιδε τὸ ὁμώνυμον περιοδικόν. Διὰ τῆς ὅλης πνευματικῆς του δράσεως συνετέλεσεν εἰς τὴν ὁργάνωσιν Ἐλληνικῆς πνευματικῆς κινήσεως ἐν Ἀλεξανδρείᾳ. Ἐδημοσίευσε ποιήματα : «Τὸ τραγούδι τῆς Ἡλιόκαλης», «Βάλσαμα», «Δράματα», «Φωτεινοῦλα», «Ματωμέρο γέλιο», τὴν κριτικὴν μελέτην «Κωστῆς Παλαμᾶς», «Ἡ Ρόδος ἔτρα τραγούδι» κ.ἄ.

ΛΑΣΚΑΡΑΤΟΣ ΑΝΔΡΕΑΣ

Ἐγεννήθη εἰς τὸ Ληξούριον τῆς Κεφαλληνίας τὸ 1811 καὶ ἀπέθανεν εἰς τὸ Ἀργοστόλιον τὸ 1881. Ἐσπούδασεν εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ τὴν Ἰταλίαν τὰ νομικά καὶ ἐξήσκησεν ἐπ’ ὀλίγον τὸ ἐπάγγελμα τοῦ δικηγόρου. Διεκρίθη ὡς σατυρικὸς ποιητὴς. Μὲ τὴν σάτυράν του ἥθελε νὰ καυτηριάσῃ τὰ ἐλαττώματα καὶ τὰς προλήψεις τῶν συγχρόνων του. Ἔργα του : «Τὰ μυστήρια τῆς Κεφαλλονιᾶς», «Ἴδον ὁ Ἀιθωπός», «Στιχονογήματα», κ.ἄ.

ΛΥΚΟΥΔΗΣ ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ

'Εγεννήθη είς τὸ Ναύπλιον τὸ ἔτος 1849 καὶ ἀπέθανεν εἰς Ἀθήνας τὸ 1924. Ὅτο δικαστής καὶ νομικός σύμβουλος τοῦ Κράτους. "Εχει γράψει λογοτεχνικά ἔργα μὲ ἀπλότητα καὶ φυσικότητα. Κυριώτερα ἀπὸ τὰ λογοτεχνικά του ἔργα εἶναι: «*Κίμων Αιδρεάδης*», «*Τὸ σπιτάκι τοῦ γιαλοῦ*», «*Οδοιπορικαὶ ἐντυπώσεις*», «*Ψαράδικες Ιστορίες*», «*Ἀπὸ τὸ ἡμερολόγιο τῆς ζωῆς μου*», κ.ἄ.

ΜΑΒΙΛΗΣ ΛΟΡΕΝΤΖΟΣ

'Εγεννήθη τὸ 1858 εἰς τὴν Κέρκυραν καὶ ἐφονεύθη τὸ 1912 εἰς τὸν Δρίσκον τῆς Ἡπείρου πολεμῶν ύπερ πατρίδος. Ἐσπούδασε φιλολογίαν καὶ ἦτο ποιητής. Μετὰ τὸν θάνατόν του τὰ ποιήματά του ἔξεδόθησαν εἰς τόμον ύπὸ τὸν τίτλον «*Ἐργα*».

ΜΑΛΑΚΑΣΗΣ ΜΙΛΤΙΑΔΗΣ

'Εγεννήθη είς τὸ Μεσολόγγιον τὸ 1870 καὶ ἀπέθανεν εἰς Ἀθήνας τὸ 1943. Ἐσπούδασε νομικά καὶ ἤσχολήθη εἰς τὴν ποίησιν. Ἐδημοσίευσε πλεῖστα ποιήματα εἰς περιοδικά καὶ ἐφημερίδας. Ἐξέδωκε δὲ διαφόρους συλλογάς ποιημάτων ύπὸ τοὺς τίτλους: «*Συντρίμματα*», «*Ωρες*», «*Ἄσφρόδελοι*», «*Πεπρωμένα*», «*Ο Μπαταριάς*», «*Ο Πλούμας*», «*Μπάϊδον*». ἐπίσης τὸ δραματικὸν ποίημα: «*Ἡ Κυρὰ τοῦ Πύργου*».

ΜΑΡΚΟΡΑΣ ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ

'Εγεννήθη τὸ ἔτος 1826 εἰς Κεφαλληνίαν καὶ ἀπέθανε τὸ 1911. Ἐσπούδασεν εἰς Ἰταλίαν νομικά καὶ εἰς τὴν Ἰόνιον Ἀκαδημίαν τῆς Κερκύρας. Ἐδημοσίευσε τὰς ποιητικάς του συλλογάς, «*Ορκος*», «*Μικρὰ ταξίδια*», «*Ποιητικὰ ἔργα*», κ.ἄ. Εἰς τὴν ποιητικήν του τέχνην ἥκολούθησε τὴν σχολὴν τοῦ ἔθνικοῦ μας ποιητοῦ Διονυσίου Σολωμοῦ.

ΜΕΛΑΣ ΣΠΥΡΟΣ

'Εγεννήθη τὸ 1883 εἰς τὴν Ναύπακτον καὶ ἀπὸ τοῦ 1935 εἶναι μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Νεώτατος ἐπεδόθη εἰς τὴν δημοσιογραφίαν, τὴν λογοτεχνίαν καὶ τὸ θέατρον. "Εγραψε

«Τραγούδια διὰ τὰ παιδιὰ», «Ταμπουράς καὶ κόπανος», «Κούφια καιόδια» καὶ αἱ ταξιδιωτικαὶ ἐντυπώσεις «Μπρουσός».

ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ Μ. ΙΩΑΝΝΗΣ

Ἐγεννήθη εἰς τὸ Αἴτωλικὸν τὸ 1901. Φιλόλογος καὶ συγγραφεὺς, συνεργάτης πλείστων περιοδικῶν καὶ ἐφημερίδων. Τὰ ἔργα του εἶναι ποικίλου περιεχομένου καὶ πολλοῦ λόγου ἄξια. Ἐκ τούτων οἱ «Ἐλληνικοὶ δρίζοντες» ἀναδημοσίευσις ἐκ τῆς ἐφημερίδος *Πρωΐα*, περιλαμβάνονταν ταξιδιωτικάς ἐντυπώσεις, διακρινομένας διὰ τὸ ὑφος, τὸν πλούτον τῶν γνώσεων, τὴν ζωγραφίαν τῆς φύσεως, τὰς λεπτὰς ψυχολογικάς παρατηρήσεις κλπ. καὶ ἀποτελοῦν σταθμὸν εἰς τὸ εἶδος των.

ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ

Ἐγεννήθη τὸ 1851 εἰς τὴν Σκίαθον καὶ ἀπέθανε τὸ 1911. Εἶναι εἰς ἀπὸ τοὺς μεγαλυτέρους "Ελληνας διηγηματογράφους. Τὰ ἔργα του ἀναφέρονται εἰς τὰ ἥθη καὶ ἔθιμα τῆς πατρίδος του, τὴν ζωὴν τῶν συμπατριωτῶν του καὶ τὴν ἐλληνικὴν χριστιανικὴν παράδοσιν. Τὰ γνωστότερα ἐξ αὐτῶν εἶναι τὰ «Χριστουγεννιάτικα», «Πρωτοχρονιάτικα», καὶ «Πασχαλινὰ» διηγήματα, ἡ «Γυναικοπούλα», ἡ «Φόρισσα», οἱ «Ἐμπροστὶ τῶν ἐθνῶν».

ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ

Ἐγεννήθη εἰς Χάσκιοϊ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἀπέθανε τὸ 1906. Είργασθη ἐπὶ πολλὰ ἔτη ὡς διδασκάλισσα. Ἐδημοσίευσεν εἰς ἐφημερίδας καὶ περιοδικά πολλὰ διηγήματα, ποιήματα καὶ χρονογραφήματα. Ἐργα τῆς ἐκδοθέντα εἶναι: «Δεσμὸς διηγημάτων» καὶ «Περιπέτειαι μιᾶς διδασκαλίσσης».

ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ ΖΑΧΑΡΙΑΣ

Ἐγεννήθη τὸ 1877 εἰς τὸ Καρπενήσιον καὶ ἀπέθανε τὸ 1940 εἰς Ἀθήνας. Διετέλεσε καθηγητής τῆς Σχολῆς Καλῶν Τεχνῶν, διευθυντής τῆς Ἐθνικῆς Πινακοθήκης καὶ Ἀκαδημαϊκός. Ἐγραψε ποιήματα, διηγήματα, λογοτεχνικάς καὶ καλλιτεχνικάς κριτικάς. Τὰ κυριώτερα ἔργα του εἶναι: τὰ «Διηγήματα», οἱ «Πεζοὶ Ρυθμοί», τὰ «Θεῖα δῶρα», δ ὅ «Οθωρ», τὸ «Ἄγιον Όρος», ἡ «Θυσία», καὶ τὰ «Χειλιδόνια», ποιήματα διὰ παιδιά.

ΠΑΣΑΓΙΑΝΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

'Εγεννήθη είς 'Ανδρούτσαν τής Μεσοηνίας τὸ 1872, καταγόμενος ἐκ Μάνης. 'Εσπούδασε νομικά καὶ ὑπηρέτησεν ὡς δικαστὴς καὶ ἀνώτερος διοικητικὸς υπάλληλος. 'Ησχολήθη είς τὴν λογοτεχνίαν καὶ ἔγραψεν ἔμμετρα καὶ πεζά. "Ἐργα του: «Τὰ πρῶτα παραμύθια», «Μοσκιές», διηγήματα, «Σπάρτη—Μυστράς», «Μανιάτικα μοιζολόγια», «Ταξίδια» κ. ἄ.

ΠΕΤΙΜΕΖΑΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ—ΛΑΥΡΑΣ

'Εγεννήθη είς τὰς 'Αθήνας τὸ 1873. 'Ὑπηρέτησεν είς τὸν στρατὸν μέχρι τοῦ 1917, διόπτε παρητήθη μὲ τὸν βαθμὸν τοῦ συνταγματάρχου τοῦ πυροβολικοῦ. Διετέλεσε καὶ νομάρχης. Δημοσιεύει χρονογραφήματα είς ἐφημερίδας καὶ ἔχει γράψει ἀρκετά ποιήματα. 'Η γνωστοτέρα συλλογή του ἔχει τὸν τίτλον «Ἀπλὰ λόγια».

ΠΕΤΡΙΔΗΣ ΜΙΧΑΗΛ

'Εγεννήθη είς Καστελλόριζον τῆς Δωδεκανήσου τὸ 1886. 'Εφοίτησεν είς τὴν Εύαγγελικὴν Σχολὴν Σμύρνης, ἔπειτα δ' ἐσπούδασε φιλολογίαν καὶ ἐπὶ ἔτη εἰργάσθη ὡς καθηγητὴς τῆς Μέσης ἐκπαιδεύσεως καὶ γυμνασιάρχης.

"Ἐγραψε κριτικὰς, ποιήματα καὶ διηγήματα μὲ ἀξίαν λόγου λογότεχνικὴν δύναμιν. Αὐτοτελῶς ἔξεδόθησαν αἱ ποιητικαὶ συλλογαὶ καὶ ἄλλα: «Λογάκια», «Ἐξάστιχα», «Σπονδὴ στὰ λυτρωμένα Δωδεκάνησα», «Σύντομοι χαρακτηρισμοὶ τῶν τωρινῶν μας λογοτεχνῶν» κ. ἄ.

ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΣ

Διάσημος ἀρχαῖος "Ἐλλην συγγραφεύς. 'Εγεννήθη είς τὴν Χαιρώνειαν τῆς Βοιωτίας τὸ 46 π. Χ. καὶ ἀπέθανε τὸ 127 μ. Χ. 'Απὸ τὰ σπουδαιότερα συγγράμματά του εἶναι οἱ «Παράλληλοι Βίοι» καὶ τὰ «Ἡθικά».

ΠΟΤΑΜΙΑΝΟΣ ΘΕΜΟΣ

'Εγεννήθη είς 'Αθήνας τὸ 1888, τέως ἀξιωματικὸς τοῦ οἰκονομικοῦ τοῦ Β. Ναυτικοῦ. "Ἐγραψε μὲ πολλὴν χάριν διὰ τὴν θάλασσαν καὶ τὴν ἐν αὐτῇ ζωὴν καὶ ἔξεδωκεν εἰς τόμους τὰ ἔντις: «Θαλασσινὲς σελίδες», «Σιλούνέτες τῶν βυθῶν» κ. ἄ.

ΡΑΓΚΑΒΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ

Έγεννήθη είς Κωνσταντινούπολιν τὸ 1809 καὶ ἀπέθανε τὸ 1892. Διέπρεψεν ως πολιτικός, διπλωμάτης καὶ ἄνθρωπος τῶν γραμμάτων. Ἔγραψε πολλὰ ἐπιστημονικά συγγράμματα καὶ μεταφράσεις ἐκ τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς καὶ ξένης φιλολογίας.

ΡΑΔΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

Έγεννήθη είς Ἀθήνας τὸ 1862 καὶ ἀπέθανε τὸ 1932. Εσπούδασε νομικά καὶ φιλολογίαν ἐπιδοθεὶς κυρίως εἰς ἱστορικάς μελέτας. Διετέλεσε καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ πρόεδρος τῆς Ἰστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἐταιρίας. Ἔγραψε πολλὰ ἐπιστημονικά ἔργα ἱστορικοῦ καὶ ναυτικοῦ περιεχομένου καὶ τρεῖς τόμους διηγημάτων.

ΡΟΔΟΚΑΝΑΚΗΣ ΠΛΑΤΩΝ

Έγεννήθη είς Σμύρνην τὸ 1883 καὶ ἀπέθανεν εἰς Ἀθήνας τὸ 1919. Δημοσιογράφος, δραματικός συγγραφεύς, ἀλλὰ κυρίως ἱστορικός ἀσχοληθεὶς μὲ βυζαντινὰς ίδιας μελέτας. Ἔργα του ἱστορικά : «Βυζαντινὰ πολύπτυχα», «Ἡ Βασίλισσα καὶ αἱ βυζαντιναὶ ἀρχόντισσαι», «Βυσσινὶ τριαντάφυλλο» κ. ἢ.

ΣΙΜΩΝΙΔΗΣ

Διάσημος ἀρχαῖος Ἑλλην λυρικὸς ποιητής. Έγεννήθη εἰς τὴν νῆσον Κέω τὸ ἔτος 556 π.Χ. καὶ ἀπέθανεν εἰς Συρακούσας τὸ 468 π. Χ. Σώζονται ἐπιγράμματά του, τὰ δόποια διακρίνονται διὰ τὴν μεγάλην των ἐκφραστικότητα.

ΣΚΙΠΗΣ ΣΩΤΗΡΙΟΣ

Έγεννήθη εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1881, καταγόμενος ἀπὸ Σουλιωτικὴν οἰκογένειαν. Ἀκαδημαϊκός. Νεώτατος ἐπεδόθη εἰς τὴν λογοτεχνίαν καὶ τὴν ποίησιν. Ἐδημοσίευσε πλεῖστα ποιήματα καὶ πεζά, ἐκ τῶν δόποιων σπουδαιότερα εἶναι : Ποιητικαὶ συλλογαὶ : «Μεγάλη αὔρα», «Ἄγια Βαρβάρα», «Ἀπέθαντος» κ. ἢ. Μεταφράσεις τοῦ Ἡσιόδου, ως καὶ ξένων ποιητῶν. Δρᾶμα ὑπὸ τὸν τίτλον «Χριστὸς Ἀγέστη» κ. ἢ.

ΣΚΟΚΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

Έγεννήθη εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1854 καὶ ἀπέθανε τὸ 1928.

'Εσπούδασε νομικά, ἀλλ' ἐπεδόθη εἰς τὴν λογοτεχνίαν. "Ἐργα του ποιητικά : « *'Ἔαρ* », « *'Ἀκτῖνες καὶ μύρα* », « *Σατυρικὰ ἐπιγράμματα* ». Πεζά : « *Tὰ παράξενα τῆς ζωῆς* » κ.ἄ. Διηγήθυνεν ἐπὶ 30τίαν τὸ « *'Ἐθνικὸν ἡμερολόγιον* ».

ΣΟΛΩΜΟΣ ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ

'Εγεννήθη τὸ 1798 εἰς τὴν Ζάκυνθον καὶ ἀπέθανεν τὸ 1857 εἰς Κέρκυραν. 'Εσπούδασε νομικά εἰς τὴν Ἰταλίαν, εἶχεν δῆμος μεγάλην κλίσιν εἰς τὴν ποίησιν. Εἶναι δὲ ἔθνικός μας ποιητής καὶ δὲ πρῶτος ἐκ τῶν ποιητῶν τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος. Τὰ ἔργα του συνέλεξε καὶ ἔξεδωκε μετὰ τὸν θάνατόν του πρῶτος ὁ φίλος του ποιητής καὶ λόγιος Ἰάκωβος Πολυλάζ. Σπουδαιότερα ἐκ τῶν ποιημάτων του εἶναι : « *'Υμνος εἰς τὴν Ἐλευθερίαν* » (δὲ ἔθνικός μας *"Υμνος*), ή « *'Ωδὴ εἰς τὸν θάρατον τοῦ Αόρδουν Βύρωνος* », οἱ « *'Ἐλεύθεροι πολιορκημένοι* », δὲ *"Κρητικός*», δὲ *"Λάμπρος*». "Ἐγραψε καὶ ποιήματα εἰς τὴν ἴταλικὴν γλώσσαν.

ΣΟΥΡΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

'Εγεννήθη εἰς τὴν Σύρον τὸ 1853. Χίος τὴν καταγωγήν. 'Απέθανεν ἐν Ἀθήναις τὸ 1919. 'Επεδόθη εἰς τὴν σατυρικὴν ποίησιν, τὴν δόποίαν ἀποκλειστικῶς σχεδόν ἐκαλλιέργησε. 'Απὸ τοῦ 1884 μέχρι τοῦ θανάτου του ἔξεδιδε τὴν σατυρικὴν ἔμμετρον ἔβδομαδιαίαν ἐφημερίδα δὲ *"Ρωμιός"*, ή δόποία ἀφῆκεν ἐποχήν. Τὰ ποιήματά του ἔξεδοθησαν εἰς ἔξι τόμους, ἐκ τῶν δόποίων δύο τόμοι φέρουν τὸν τίτλον *"Φασούλης Φιλόσοφος"*. 'Επίσης ἔγραψεν ἔμμετρους κωμῳδίας καὶ μετέφρασε τὰς *"Νεφέλας"* τοῦ Ἀριστοφάνους.

ΤΣΟΚΟΠΟΥΛΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

'Εγεννήθη τὸ 1871 εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἀπέθανε τὸ 1923. 'Υπήρξε δημοσιογράφος καὶ λογοτέχνης, γράψας θεατρικά ἔργα, ιστορικάς μελέτας κ.ἄ. Εἰς τὰ γνωστότερα ἔργα του ἀνήκουν : « *'Ἡ βασιλίσσα τοῦ Σαββᾶ* », « *'Εἰς ἀναζήτησιν τῆς εὐτυχίας* », δραμάτια. « *Γυναῖκες τοῦ Βυζαντίου* », « *'Απὸ τὰ πεδία τῶν μαχῶν* », ιστορικά ἔργα, κ.ἄ.

ΤΣΟΥΝΤΑΣ ΧΡΗΣΤΟΣ

'Εγεννήθη εἰς Στενήμαχον τῆς Ανατ. Ρωμυλίας τὸ 1857 καὶ ἀπέ-

θανεν εἰς Ἀθήνας τὸ 1934. Διετέλεσε καθηγητής τοῦ Πανεπιστημίου εἰς τὴν ἔδραν τῆς Ἰστορίας τῆς Τέχνης καὶ τῆς Ἐπιγραφικῆς καὶ μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Τὰ κυριώτερα ἔργα του εἶναι: « Ἰστορία τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς τέχνης » καὶ « Μυκῆναι καὶ Μυκηναϊκὸς πολιτισμός ».

ΦΡΑΝΤΖΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

“Ελλην στρατιωτικός, πολιτικός καὶ συγγραφεύς, γεννηθεὶς ἐν Κωνσταντινουπόλει τὸ 1401 καὶ ἀποθανὼν μετὰ τὸ 1466. Εὐνοούμενος τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογενείας τῶν Παλαιολόγων, ἔλαβε μέρος εἰς διπλωματικάς ἀποστολάς καὶ κατέλαβεν ἀλληλοδιαδόχως ἀνώτερα πολιτικά καὶ στρατιωτικά ἀξιώματα. Μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων περιεβλήθη τὸ μοναχικὸν σχῆμα καὶ ἐγκατεστάθη ἐν Κερκύρᾳ. “Ἐγραψε τὸ « Χρονικόν », ἦτοι τὴν ἴστορίαν τῶν χρόνων ἐκείνων. Τὸ ἔργον του τοῦτο ἔξεδόθη τὸ πρῶτον τὸ 1604 καὶ κατόπιν εἰς τὰς σειράς ἐκδόσεων τῶν Βυζαντινῶν συγγραφέων.

ΦΩΣΤΙΝΗΣ ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΩΝ

‘Ἐγεννήθη τὸ ἔτος 1888 εἰς τὸ Κρανίδιον τῆς Ἐρμιονίδος. ‘Εσπούδασε θεολογίαν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν, ὑπηρέτησε δὲ ἐπὶ πολλὰ ἔτη ὡς ἵεροκήρυξ εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς Ἀττικῆς, διακρινόμενος διὰ τὸ ὑποδειγματικόν του κήρυγμα καὶ τὴν πρωτοβουλίαν καὶ δρᾶσίν του εἰς φιλανθρωπικά ἔργα. Τὸ 1922 ἔγινε Μητροπολίτης Καρυστίας, εἰτα τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων καὶ νῦν εἶναι Μητροπολίτης Χίου.

ΦΩΤΙΑΔΗΣ ΑΛΕΚΟΣ

‘Ἐγεννήθη τὸ 1870 εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ ἡσχολήθη μὲ τὴν ποίησιν. ‘Απέθανε τὸ 1943. Ποιητικά ἔργα του: « Ἀνοιχτὰ μυστικά », « Μῦθοι ». “Ἐχει μεταφράσει καὶ τὴν « Ἰφιγένειαν ἐν Αὖλίδι » τοῦ Εύριπίδου.

ΧΡΗΣΤΟΒΑΣΙΛΗΣ ΧΡΗΣΤΟΣ

‘Ἐγεννήθη τὸ 1863 εἰς τὸ Σούλι Χρηστοβασίλη τῆς Ἡπείρου. Κατήγετο ἀπὸ γονεῖς Σουλιώτας καὶ ἔζησεν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ τὰ Ἱωάννινα, ὅπου καὶ ἀπέθανε τὸ 1937. ‘Υπήρξε κυρίως διηγηματογράφος, ἀλλὰ καὶ ποιητής, εἰς τὰ ἔργα του δὲ περιέγραψε τὴν ζωὴν τῆς Ἑλληνικῆς ὑπαίθρου.

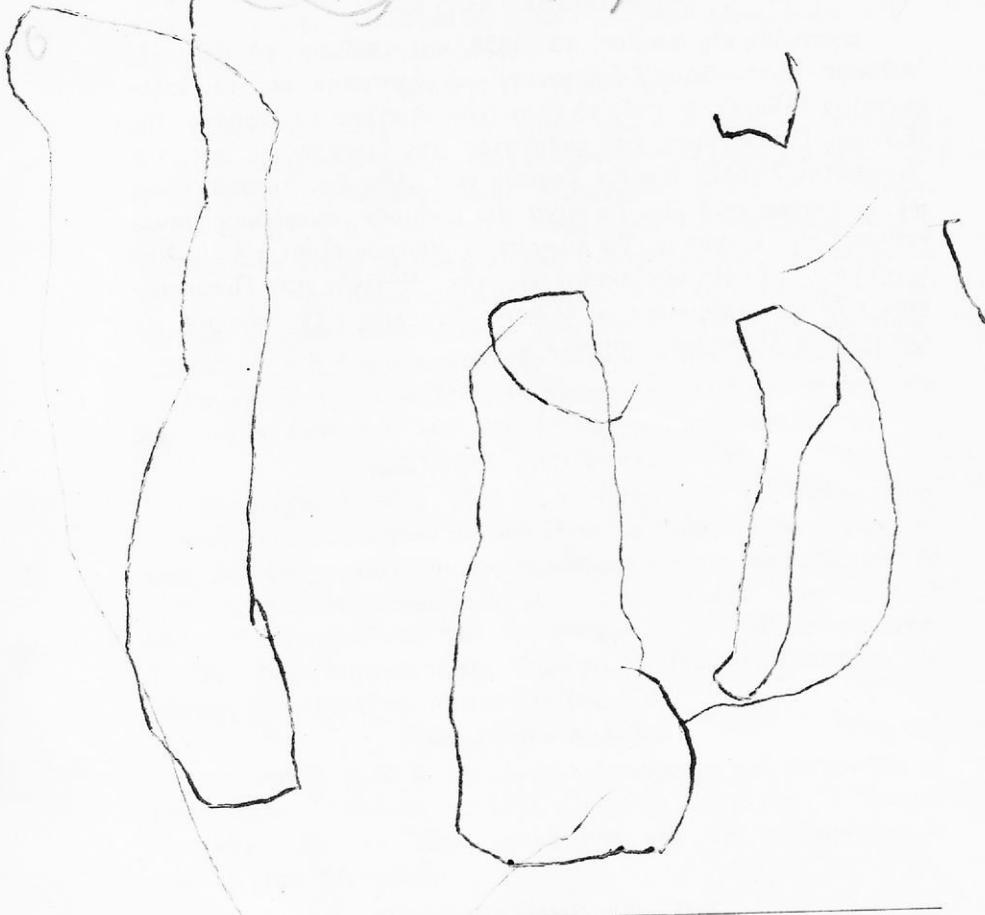
ΒΙΟΓΡΑΦΙΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΩΝ

ΙΑΚΩΒΙΔΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

Έγεννήθη είς Λέσβον τὸ 1858 καὶ ἀπέθανε τὸ 1930 εἰς
Αθήνας. Ἐσπούδασε ζωγραφικὴν καὶ γλυπτικὴν εἰς τὸ Πολυ-
τεχνεῖον Ἀθηνῶν καὶ εἰς τὸ Μόναχον. Διετέλεσεν ἔφορος τῆς
Ἐθνικῆς Πινακοθήκης καὶ καθηγητὴς τῆς Ζωγραφικῆς εἰς τὴν
Ἀνωτάτην Σχολὴν Καλῶν Τεχνῶν τῶν Ἀθηνῶν. Διεκρίθη ἴδιως
ὡς ζωγράφος παιδιῶν. Τὰ ἔργα του κοσμοῦ διαφόρους πινα-
κοθήκας τῆς Εὐρώπης. Τὰ κυριώτερα τούτων εἶναι ἡ «Παιδικὴ
συναντία», ἡ δοποία εὑρίσκεται εἰς τὴν Ἐθνικήν μας Πινακοθή-
κην, «Τὰ πρῶτα βήματα», «Ο κακὸς ἔγγονος», «Τὸ πτέρισμα τῆς
ἔγγονῆς», «Ο παιδικὸς κανγάς» κ. ἄ.

$$\alpha x + \beta \geq 0$$

$$\alpha > 0 \quad x \geq -\frac{\beta}{\alpha}$$
$$\alpha = 0 \quad x \geq 0 \quad \beta < 0$$

Έπιμεληής έκδόσεως και υπεύθυνος επί του έλεγχου τῶν δοκιμίων
δ' φιλόλογος Κ. Α. ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΣ (πρᾶξις Κ.Δ.Γ.Σ.Ε. 69/1949).

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ ΚΑΤΑ ΣΥΛΛΟΓΑΣ

Α'. ΕΚ ΤΗΣ ΣΥΛΛΟΓΗΣ Ν. Α. ΚΟΝΤΟΠΟΥΛΟΥ

	Σελίς
1. Ἡ Καμπάνα (ποίημα), Ἀλ. Φωτιάδου	11
2. Ἡ Μεγαλόχαρη (ποίημα), Γ. Ν. Ἀμποτ	12
3. Χριστός Ἀνέστη, Π. Νιφάνα	26
4. Ἡ ήμέρα τῆς Ἀλαμπρῆς (ποίημα), Δ. Σολωμοῦ	28
5. Τὸ ἀνάγλυφον τῆς Ἐλευσίνος, Χρ. Τσούντα	39
6. Δεξιλεως (ποίημα), Κ. Παλαμᾶ	45
7. "Υμνος τῶν προγόνων (ποίημα), Γ. Δροσίνη	49
8. Ὁ στρατηγὸς Βελισσάριος, Γ. Τσοκοπούλου	53
9. Ἀφανεῖς Βυζαντινοὶ ἡρωες, Κ. Ράδου	56
10. Ὁ Νέος Ἀρης (ποίημα), Κ. Παλαμᾶ	62
11. Γυν. Βυζαντινός κόσμος, Πλ. Ροδοκανάκη	65
12. Ὁ Φλαντανελάς, Ἀλεξ. Παπαδοπούλου	73
13. Ἡ μεγάλη κληρονομία, Ν. Α. Κοντοπούλου	76
14. Ὁ ἐκδικητής, Ἄνδρ. Καρκαβίτσα	82
15. Ὁ Σουλιώτης, Γιάν. Βλαχογιάννη	95
16. Ἡ προσευχὴ τοῦ Διάκου (ποίημα), Ἀρ. Βαλαωρίτη	106
17. Ἡ ἐλευθερία στὸ Μεσολόγγι (ποίημα), Δ. Σολωμοῦ	109
18. Ὁ πιλότος τοῦ Δάρη Μπογάζ, Κ. Ράδου	111
19. Παῦλος Μελάς (ποίημα), Κ. Παλαμᾶ	123
20. Ἀετοὶ στὶς φωλιές τους, Ν. Πετιμεζᾶ - Λαύρα	135
21. Πίνδος, Χρ. Ζαλοκώστα	143
22. Στόν Ἑλλ. Στρατὸ (ποίημα), Σωτ. Σκίπη	149
23. Τ' ἀγνάντεμα, Ἀλ. Παπαδιαμάντη	157
24. Τὰ πρῶτα βήματα, Ν. Α. Κοντοπούλου	155
25. Ἀληθινὸς ἄνδρας, Σ. Μυριβήλη	171
26. Τζίτζικας καὶ γρύλος, Ἄνδρ. Λασκαράτου	178
27. Ἀναποφάσιστος, Κ. Σκόκου	179
28. Ἐπιστολὴ Μητσάκη	180
29. Ἀναμνήσεις ἀπὸ τὴν παιδικὴν ζωὴν, Δ. Βικέλα	184
30. Παράξενα (ποίημα), Γ. Σουρθῆ	191
31. Ἀνοιξη (ποίημα), Μ. Μαλακάση	195
32. Στὸ βουνὸ — Στὴ θάλασσα, Π. Νιφάνα	197
33. Γαλήνη (ποίημα), Δ. Σολωμοῦ	200
34. Ἡ γαρίδα, Θ. Ποταμιάνου	201
35. Ὁ τρύγος (ποίημα), Κ. Κρυστάλλη	202
36. Εἰς τὴν πατρίδα (ποίημα), Δ. Μαβίλη	207
37. Μυστρᾶς, Κ. Πασαγιάννη	211
38. Δωδεκάνησα, Ν. Α. Κοντοπούλου	213
39. Ὁ ξανθός κάμπος τῆς Θεσσαλίας, Ι. Μ. Παναγιωτεπούλου . .	223
40. Θεσσαλονίκη (ποίημα), Κ. Παλαμᾶ	232

	Σελίς
41. Ό πελώριος σμάραγδος, Ζ. Παπαντωνίου	233
42. Σελήνη (ποίημα), Γ. 'Αθάνα	235
43. Όμιλία Κωνσταντίνου Παλαιολόγου, Γ. Φραντζή	242
44. Ή πέρδικα, 'Αγνώστου	250
45. Άπο τὸν «Βασίλειον» Διγενὴ 'Ακρίταν, 'Αγνώστου	255
 B'. ΕΚ ΤΗΣ ΣΥΛΛΟΓΗΣ ΤΩΝ Δ. ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΥ - Γ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΗ	
1. Ό ράσωτος υίός, † Χίευ Παντελεήμονος	20
2. Ό 'Εσπερινός (ποίημα), Γ. Δρεσίνη	25
3. 'Αληθινή εύτυχία (ποίημα), Γ. Μαρκοσῆ	31
4. Εἰς τοὺς ἐν Θερμοπύλαις πεσόντας, Σιμωνίδου	34
5. Τὰ 'Ελευσίνια μυστήρια, Κ. Κουρουνιώτη	35
6. Αἱ 'Αθῆναι ἐπὶ Περικλέους, Πλούσιδχου	43
7. "Υμνος εἰς τὴν ἀρετήν, 'Αριστοτέλους	48
8. Τὰ γράμματα εἰς τὸ Βυζάντιον, Κ. 'Αμάντου	70
9. Ρήγας Φεραίος, Χρ. Χερσοβιασίλη	89
10. Χρῆστος Μηλιόνης (ποίημα), Δημοτικὸν	94
11. Πρῶτοι ἀγῶνες τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε', Σπ. Μελᾶ .	97
12. 'Επιστολὴ τοῦ 'Αδαμαντίου Κοραῆ	103
13. 'Επιστολὴ τοῦ Παύλου Μελᾶ	123
14. Στὴν Κοζάνη, Ι. Δεαγούμη	125
15. Οἱ ἥρωες (ποίημα), Γ. Σουρῆ	134
16. Τὸ παῖδι στὸ στρατὸ (ποίημα), 'Αλ. Πάλλη	138
17. 'Αληθινός προφήτης, Δ. Πετροπούλου	140
18. Παράδειγμα δι' ἔλευθέρους ἀνθρώπους	150
19. Βραβεῖον ἀρετῆς, Γ. Η. Οἰκονόμου	152
20. Τὸ σπίτι ποὺ γεννήθηκα (ποίημα), Κ. Ηαλαρᾶ	164
21. 'Ο καλὸς σπορεὺς (ποίημα), Αἰμ. Δάφνη	175
22. 'Ο φιλόξενος, 'Ανδρ. Λασκαράτου	177
23. Βαρυχειμωνία, 'Εμ. Αυκούνδη	188
24. Πρωτομαγιά (ποίημα), Δ. Σολωμῆ	196
25. Προσευχὴ (ποίημα), Γ. 'Αθάνα	210
26. Πάτμως (ποίημα), Μιχ. Πετρίδου	221
27. Θεῶν προσκύνημα (ποίημα), Κ. Ν. Κωνσταντινίδου	222
28. "Εδεσσα ἢ θαυμαστή, Φ. Μιχαλοπούλου	227
29. Καταστροφὴ τῶν Ἀράβων, Θεοφάνους	239
30. Αἱ γυναῖκες κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Κων/πόλεως, Ι. Κανανοῦ .	240
31. Καταστροφαὶ κατὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κων/πόλεως, Δούκα	244
32. 'Απὸ τὰ προδρομικὰ ποιήματα	245
33. Σπανέας, 'Αγνώστου	248
34. 'Απὸ τὴν διήγησιν παιδιόφραστον τῶν τετραπόδων, 'Αγνώστου	251
35. 'Ο Θάνατος τοῦ Διγενῆ, Δημοτικὸν	260
35. Τοῦ 'Αγριότοπού θήρευτο από τον οπίστησθε Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς	262

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

	Σελίς
Α'. ΑΠΟ ΤΗΝ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗΝ ΖΩΗΝ	
1. 'Η Καμπάνα (<i>ποίημα</i>), 'Αλ. Φωτιάδου	11
2. 'Η Μεγαλόχαρη (<i>'Οπισσα</i>), Γ. Ν. 'Αμποτ	12
3. 'Ο δσωτος υιός, † Χίου Παντελεήμονος	20
4. 'Εσπερινός (<i>ποίημα</i>), Γ. Δροσίνη	25
5. Χριστός Ανέστη, Η. Νυζβάνα	26
6. 'Η ήμερα τῆς Λαμπρῆς (<i>ποίημα</i>), Δ. Σολωμοῦ	28
Β'. ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑΝ ΕΘΝΙΚΗΝ ΖΩΗΝ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΝ	
1. 'Η ἀληθινὴ εύτυχία (<i>ποίημα</i>), Γ. Μαρκορᾶ	31
2. Εἰς τοὺς ἐν Θερμοπύλαις πεσόντας, Σιμωνίδου (μετάφρ. 'Ηλ. Βουτερίδη)	34
3. Τὰ ἔλευσίνια μυστήρια, Κ. Κουργουνιώτου	35
4. Τὸ ἀνάγλυφον τῆς Ἐλευσίνος, Χρ. Τσούντα	39
5. Αἱ Ἀθῆναι ἐπὶ Πειρικλέους, Πλουντάρχου (μετάφρ. 'Αλ. Ραγκαβῆ)	43
6. Δεξι(λεως (<i>ποίημα</i>), Κ. Παλαμᾶ	45
7. "Υμνος εἰς τὴν ἀρετήν, 'Αριστοτέλους (μετάφρ. Σ. Μενάρδου) . .	48
8. "Υμνος τῶν προγόνων (<i>ποίημα</i>), Γ. Δροσίνη	49
Γ'. ΑΠΟ ΤΗΝ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗΝ ΕΘΝΙΚΗΝ ΖΩΗΝ	
1. 'Ο Στρατηγὸς Βελισσάριος, Γ. Τσοκοπούλου	53
2. 'Αφανεῖς Βυζαντινοὶ ἥρωες, Κ. Ράδου	56
3. 'Ο Νέος Ἀρης (<i>ποίημα</i>), Κ. Παλαμᾶ	62
4. Γυναικεῖος Βυζαντινὸς κόσμος, Πλ. Ροδοκανάκη	65
5. Τὰ Γράμματα εἰς τὸ Βυζάντιον, Κ. Ἀμάντου	70
6. 'Ο Φλαντανέλας, 'Αλ. Παπαδοπούλου	73
7. 'Η μεγάλη κληρονομία, Ν. Α. Κοντοπούλου	76
8. 'Ο ἐκδικητής, 'Ανδρ. Καρκαβίτσα	83
Δ'. ΑΠΟ ΤΗΝ ΝΕΩΤΕΡΑΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΣΥΓΧΡΟΝΟΝ ΕΘΝΙΚΗΝ ΖΩΗΝ	
1. Ρήγας Φεραίος, Χρ. Χρηστοβασίλη	89
2. Χρήστος Μηλιόνης (<i>ποίημα</i>), Δημοτικὸν	94
3. 'Ο Σουλιώτης, Γ. Βλαχογιάννη	95
4. Πρῶτοι ἀγῶνες τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε', Σ. Μελά .	97
5. 'Ἐπιστολὴ τοῦ Ἀδαμαντίου Κοραῆ	103
6. 'Η προσευχὴ τοῦ Διάκου (<i>ποίημα</i>), 'Αρ. Βαλαωρίτου	106
7. 'Η ἐλέυθερία στὸ Μεσολόγγι (<i>ποίημα</i>), Δ. Σολωμοῦ	109
8. 'Ο πιλότος τοῦ Δάρη Μπογάζ, Κ. Ράδου	111

	Σελίς
9. Ἐπιστολὴ τοῦ Π. Μελᾶ	123
10. Παῦλος Μελᾶς (<i>ποίημα</i>), Κ. Παλαμᾶ	124
11. Στὴν Κοζάνη, Ι. Δραγούμη	125
12. Οἱ ἡρωες (<i>ποίημα</i>), Γ. Σουρῆ	134
13. Ἀετοὶ στὶς φωλιές τους, Ν. Πετιμεζᾶ—Λαύρα	135
14. Τὸ παιδὶ στὸ στρατὸ (<i>ποίημα</i>), Ἀλ. Πάλλη	138
15. Ἀληθινὸς προφήτης, Δ. Πετροπούλου	140
16. Πίνδος, Χρ. Ζαλοκώστα	143
17. Στὸν Ἑλληνικὸν Στρατὸ (<i>ποίημα</i>), Σωτ. Σκίπη	149
18. Παράδειγμα δὶ' ἐλευθέρους ἀνθρώπους	150
19. Βραβεῖον ἀρετῆς, Γ. Π. Οἰκονόμου	152

Ε'. ΑΠΟ ΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΝ ΖΩΗΝ

1. Τ' ἀγνάντεμα, Ἀλ. Παπαδιαμάντη	157
2. Τὸ σπίτι ποὺ γεννήθηκα (<i>ποίημα</i>), Κ. Παλαμᾶ	164
3. Τὰ πρῶτα βήματα, Ν. Α. Κοντοπούλου	165

ΣΤ'. ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΝ ΖΩΗΝ

1. Ἀληθινὸς ἄνδρας, Σ. Μυριβήλη	171
2. Ὁ καλὸς σπορεὺς (<i>ποίημα</i>), Αἰμ. Δάφνη	175
3. Ὁ φιλόξενος, Ἄνδρ. Λασκαράτου	177
4. Τζίτζικας καὶ γρύλος, Ἄνδρ. Λασκαράτου	178
5. Ἀναποφάσιστος, Κ. Σκόκου	179
6. Ἐπιστολὴ Μητσάκη	180
7. Ἀναμνήσεις ἀπὸ τὴν παιδικὴν ζωὴν, Δ. Βικέλα	184
8. Βαρυχειμωνιά, Ἐμμ. Λυκούνδη	188
9. Παράξενα (<i>ποίημα</i>), Γ. Σουρῆ	191

Ζ'. ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΝ ΦΥΣΙΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΝ ΑΥΤΗ ΖΩΗΝ

1. Ἀνοιξη (<i>ποίημα</i>), Μ. Μαλωνάση	195
2. Ἡ πρωτομαγιὰ (<i>ποίημα</i>), Δ. Σολωμοῦ	196
3. Στὸ βουνὸ—στὴ θάλασσα, Π. Νιφάννα	197
4. Γαλήνη (<i>ποίημα</i>), Δ. Σολωμοῦ	200
5. Ἡ γαρίδα, Θ. Ποταμίουν	201
6. Ὁ τρύγος (<i>ποίημα</i>), Κ. Κρυστάλλη	202

Η'. ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥΣ ΤΟΠΟΥΣ

1. Εἰς τὴν πατρίδα (<i>ποίημα</i>), Λ. Μαβίλη	207
2. Ἡ Ἀττικὴ, Δημ. Γρ. Καμπούρογλου	209
3. Προσευχὴ (<i>ποίημα</i>), Γ. Ἀθάνα	210
4. Μυστρᾶς, Κ. Πατσινάγη	211

Φημιοποιηθῆκε από το Ινότιτούτο Εκπαιδεύτικής Πολιτικής

Σελίς

5. Δωδεκάνησα, Ν. Α. Κοντοπούλου	213
6. Πάτμος (<i>ποίημα</i>), Μιχ. Πετρίδου	221
7. Θεῶν προσκύνημα (<i>ποίημα</i>), Κ. Ν. Κωνσταντινίδου	222
8. 'Ο ξανθός κάμπος τῆς Θεσσαλίας, Ι. Μ. Παναγιωτοπούλου	223
9. "Εδεσσα ἡ θαυμαστή, Φ. Μιχαλοπούλου	227
10. Θεσσαλονίκη, Κ. Παλαμᾶ	232
11. 'Ο πελώριος σμάραγδος, Ζαχ. Παπαντωνίου	233
12. Σελήνη (<i>ποίημα</i>), Γ. 'Αθάνα	235

ΕΠΙΜΕΤΡΟΝ : ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

1. Καταστροφὴ τῶν Ἀράβων, Θεοφάνους	239
2. Άι γυναικεῖς κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Κων)πόλεως, Ι. Κανανοῦ	240
3. 'Ομιλία Κωνφ. Παλαιοιλόγου, Γ. Φραντζῆ	242
4. Καταστροφαὶ κατὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κων)πόλεως, Δούκα	244
5. 'Απὸ τὰ προδρομικὰ ποιήματα	245
6. Σπανέας, 'Αγγώστου	248
7. 'Η πέρδικα, 'Αγγώστου	250
8. 'Απὸ τὴν διήγησιν παιδιόφραστον τῶν τετραπόδων, 'Αγγώστου	251
9. 'Απὸ τὸν «Βασίλειον» Διγενὴ 'Ακρίταν, 'Αγγώστου	255
10. 'Ο θάνατος τοῦ Διγενῆ (<i>ποίημα</i>), Δημοτικὸν	260
11. Τοῦ Ἀρμούρη (<i>ποίημα</i>), Δημοτικὸν	262
 Λεξιλόγιον	265
Βιογραφίαι Συγγραφέων	279
Βιογραφίαι Καλλιτεχνῶν	293

'Η εἰκονογράφησις τοῦ βιβλίου διφεύλεται εἰς τὸν ζωγράφον
κ. ΤΑΣΣΟΝ (Α. ΑΛΕΒΙΖΟΝ)

αρρείδεριν Σασιρη

Χάρης της ρ' Σχολής έτους

1953-54. Α' Εφέμερος

Τὰ ἀντίτυπα τοῦ βιβλίου φέρουν τὸ κάτωθι βιβλιόσημον εἰς ἀπόδειξιν τῆς γνησιότητος αὐτῶν καὶ εἰς ἔνδειξιν τῆς τιμῆς λιανικῆς πωλήσεως ἐκάστου ἀντιτύπου.

Ἄγτιτυπον στερεούμενον τοῦ βιβλιοσήμου τούτου θεωρεῖται κλεψίτυπον.
Ο διαθέτων, πωλῶν ἢ χρησιμοποιῶν αὐτὸν διώκεται κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ ἀρ-
θρου 7 τοῦ νόμου 1129 τῆς 15/21 Μαρτίου 1946 ('Εφ. Κυβ. 1946 Α 108).

Διαγωνισθότητα

εἰς τὸ Ηρκαῖον Φεστιβάλ.

ΕΚΔΟΣΙΣ Α', 1950 (VI) — ΑΝΤΙΤΥΠΑ 75.000

ΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΣΙΑ-ΕΚΤΥΠΩΣΙΣ-ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ ΧΡ. ΧΡΟΝΟΠΟΥΛΟΥ
Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

